

TITUS

A COMRADE OF THE CROSS.

टैटस

7BGT2

**GUJARATI CHRISTIAN FELLOWSHIP
OF PHILADELPHIA
425 CENTRAL AVE.
CHELTENHAM, PA. 19012-2103**

TTUS

A COMRADE OF THE CROSS

ટૈટસ

**GUJARATI CHRISTIAN FELLO
OF PHILADELPHIA
425 CENTRAL A
CHELTENHAM, PA.**

પ્રકાશક :

ગુજરાત ટ્રાક્ટ એન્ડ બુક સોસાયટી

સાહિત્ય સેવા સદન,

એલિસબ્રિજ, અમદાવાદ - ૩૮૦ ૦૦૬.

બીજી આવૃત્તિ :

પ્રત : ૧૧૦૦

કિંમત રૂ. ૩૫-૦૦

-: મુદ્રક :-

સ્ક્રીનડોટ પ્રિન્ટર્સ

એ/૪, દિવ્યવસુંધરા કોમ્પલેક્ષ, મિરઝાપુર કોર્ટની સામે,

મિરઝાપુર, અમદાવાદ - ૩૮૦ ૦૦૧.

ફોન : ૫૬૨૩૭૬૧

GULRATI CHRISTIAN FELLOWSHIP
OF PHILADELPHIA
428 CENTRAL
CHELTENHAM

સંપાદકની કલમે

માંડ બે કે અઢી લાખની વસ્તી ધરાવતો ખ્રિસ્તી સમાજ ૯૦ વર્ષો પહેલા એક સામાજિક નવલકથા આપી શકે તે એક અદ્ભુત ઘટના છે. “ટૅટસ” નેવું વર્ષ પૂર્વે લખાએલી નવલકથા છે તે બનાવ જ સાક્ષી પૂરે છે કે ખ્રિસ્તી સમાજે ગુજરાતી સાહિત્યને કેવું પ્રદાન કર્યું છે! એક ખ્રિસ્તી પાઠરી જોસેફ વાન ટેઈલરે ગુજરાતી વ્યાકરણ રચ્યું હતું. તો આ અનામી ખ્રિસ્તી લેખકે નેવું વર્ષ પૂર્વે નવલકથા લખી. ગુજરાતી ભાષા સાહિત્યને આ વાતની નોંધ લેવી પડશે.

“ટૅટસ” બાઈબલ આધારિત નવલકથા હોવાથી--ખ્રિસ્તી ચિંતન અને જીવનનો પડઘો તેમાં પડતો હોવાથી સાહિત્યક્ષેત્રે તેનું વિસ્તરણ થયું હશે પણ ગુજરાતી ભાષા આ પ્રદાનને વિસ્મરી ન શકે કે ખ્રિસ્તી સમાજ પણ ન ભૂલી શકે.

આજથી ઘણાં વર્ષો પહેલાં મેં ‘ટૅટસ’ નામની નવલકથા વિશે સાંભળેલું. એક વાર આ અંગે વાત નીકળતાં જૂના સાહિત્યના આસ્વાદક એવા રેવ. બેન્જામીન બી. ક્રિશ્ચિયન સાહેબે આ નવલકથાની એક નકલ મેળવી આપવાનું વચન આપ્યું. આ વચન તેમણે પાળ્યું પણ ખરું. બીજી એક નકલ પણ અમને મળી આવી.

સાહિત્યના પ્રયોજન વિષે એમ કહેવાયું છે કે તે પ્રિયતમાની જેમ ઉપદેશ આપે એટલે કે મીઠી વાણીથી આડકતરી રીતે પોતાનું કામ કઢાવી લે. આ નવલકથાકારને આ વાતની સાચી સમજ છે. આ સમગ્ર નવલકથામાં બાઈબલનો, પ્રભુ ઈસુના જીવનનો તથા તેમના અમૂલ્ય ઉપદેશનો નવલકથા સ્વરૂપે એવો તો સમાવેશ કરવામાં આવ્યો છે કે જે બાઈબલ ન વાંચે તે બાઈબલના બોધને જીવનમાં ઉતારે, સમગ્ર બાઈબલને સમજે.

વસ્તુ નાટ્યાત્મક છે. ખ્રિસ્ત વિરોધી કાયાફાના પુત્રનું આયા પ્રિસ્કાનો આશક દુમાખસ અપહરણ કરે છે: કાયાફાએ તેને વગર વાંકે ફટકા માર્યા હતા તેનું વેર લેવા તે લૂંટારો છે. બારાબાસની ટોળીનો અને એક બાજુ શૈશવમાં ગુમ થએલા પુત્ર ટૈટસ (દાઉદ) પાછળ મા બાપનું આર્કંદ છે તો બીજી બાજુ દુમાખસ તેને પોતાની સાથે રાખે છે અને લૂંટને ધંધે ચડાવે છે. ટૈટસને બીજી સારી નોકરી મળે છે પરંતુ તે લૂંટાય છે, ખોટો આક્ષેપ તેના પર મુકાય છે ને તે કેદી બને છે. પ્રિસ્કાનો અપંગ પુત્ર સ્ટેફન ઈસુના પ્રભાવે સશક્ત બને છે. અને સ્ટેફન દ્વારા ટૈટસના મન પર પણ ઈસુનો પ્રભાવ પડે છે. પછી તો ઈસુના ચમત્કારો એટલે કે જનસેવા, બીમારોની સેવા, તેની સામે કાયાફા આદિનો વિરોધ અંતે ઈસુને થયેલી વધસ્તંભની શિક્ષા, અને સાથે સાથે દુમાખસ અને ટૈટસને પણ થયેલી તે જ શિક્ષા નોંધપાત્ર બને છે. “હે પ્રભુ! જ્યારે તું તારા રાજ્યમાં જાય ત્યારે મને સંભારજે” એવી વધસ્તંભે જડાયેલા ટૈટસની શ્રદ્ધાપૂર્વકની વિનવણી અને પ્રભુ ઈસુને તેને એવું જ પ્રેમભર્યું વચન, “હું તને ખચીત કહું છું કે, આજે તું મારી સાથે પારાદૈસમાં પ્રવેશ પામશે,” તેવી ઘટનાઓ ઈસુ પ્રભાવ તથા ટૈટસની ઈસુ ભક્તિને વ્યક્ત કરી નાટ્યાત્મક રીતે જ ટૈટસને ‘એ કોમરેડ ઓફ ધ કોસ’ બનાવે છે. આ ઉપરાંત અનેક નાટ્યાત્મક, રોમાંચક ઘટનાઓ અહીં છે. પ્રિસ્કા તથા મા મરિયમનું મિલન, બાળક ટૈટસ અને તેણે કરેલો ઘટસ્ફોટ, રૂથની ઈસુશ્રદ્ધા, આન્ના તથા મા મરિયમનું મિલન, આન્ના તથા પ્રિસ્કા પર વર્ષેલો ઈસુપ્રેમ, ટૈટસ પોતાનો પુત્ર હતો અને વધસ્તંભે મૃત્યુ પામ્યો છે તે જ્ઞાન થતાં જ કાયાફાની સ્તબ્ધતા, મરિયમ દ્વારા સ્ટેફનને મળેલી ટૈટસ વિશેની માહિતી અને તે કાયાફાને આપવા તેણે કરેલા પ્રયાસો, માલખસ અને સ્ટેફનની મૈત્રી, અને સ્ટેફનની આજીવન ઈસુશ્રદ્ધા જેવા બનાવો મર્મસ્પર્શી છે.

પાત્રાલેખનમાં પણ કુશળતા દેખાય છે તેમાંય સ્ત્રી પાત્રોમાં સવિશેષ. મરિયમ, આન્ના, સારા, ખ્રિસ્કા અને રૂથ જેવાં પાત્રોનું વ્યક્તિત્વ ઊંડાણથી નિરૂપાયું છે. દુમાખસ, સ્ટેફન, ટૈટસ અને કાયાફાનાં પાત્રો પણ ઊભરી આવ્યાં છે.

લેખકની શૈલી વર્ણનાત્મક-ચિત્રાત્મક છે. સ્થળ કે ઘરમાંના આબેહૂબ વર્ણનો તેમણે રસ પડે તેવી રીતે કર્યાં છે. આવાં અનેક વર્ણનો આ નવલકથામાં જોવા મળે છે.

ભાષા સરળ અને પ્રાસાદિક છે. નેવું વર્ષ પૂર્વે લખાએલી હોવા છતાં આ નવલકથામાં અગુજરાતીપણું પ્રવેશ્યું નથી. અલબત્ત તે સમયના કેટલાક શબ્દો, કેટલાક લઢણો તેમાં છે.

ખ્રિસ્તી સમાજનાં ધર્મશ્રદ્ધા તથા પ્રભુ ઈસુના પ્રેમની આહુતિ કે બલિદાન સંકોરે એવી આ નવલકથા છે તેથી જ તેનું સંપાદન કરતાં મેં તથા પ્રકાશન કરતાં ટ્રાક્ટ સોસાયટીએ આનંદ અનુભવ્યો છે.

સ્વ. ભગવતપ્રસાદ ચૌહાણ

આ નવલકથા હતી તે જ સ્વરૂપમાં મારા સાહિત્યકાર મિત્ર પ્રો. રતિભાઈ નાયક સાહેબને વાંચવા આપી. અસલમાં જ પહેલાં બે પાનાં ખૂટતાં હતાં, આજે પણ ખૂટે છે, છતાં નાયક સાહેબે ચીવટપૂર્વક અને ઝીણવટપૂર્વક આ નવલકથા વાંચી - વાંચી સ્પષ્ટ અભિપ્રાય આપ્યો કે, “નવલકથા સારી છે. તમારા ખ્રિસ્તી મિત્રોને વાંચવાની ગમશે. જરૂર તમે ખ્રિસ્તી મિત્રો માટે છપાવો.” આ નવલકથા છપાઈ રહી છે ત્યારે પ્રો. રતિલાલ નાયક સાહેબનો હૃદયપૂર્વક આભાર માનીએ છીએ.

આભારદર્શન

અમેરિકાના શ્રી ઈલાબહેન ચૌહાણ તરફથી તેમનાં
વહાલાં માતૃશ્રી સ્વ. લિયાબહેન ભાટિયા તથા પ્રેમાળ
પિતાશ્રી સ્વ. બાબરભાઈ ભાટિયાના સ્નેહસ્મરણાર્થે
'ટ્રેટસ' નવલકથાના પ્રકાશન માટે રૂ. ૨૫,૦૦૦/-નું
ઉમદા દાન મળ્યું હતું, જેની હૃદયના ઊંડાણથી આભાર
સાથે નોંધ લેતાં આનંદ થાય છે.

સેક્રેટરી

સ્વ. ભગવતપ્રસાદ ચૌહાણ

TITUS

A COMRADE OF THE CROSS

ટૅટસ

આ વાર્તાની બિનાઓની શરૂઆત થાય છે તેથી આશરે સત્તર વર્ષ અગાઉ યરુશાલેમમાં એક મહા સુંદર હવેલીમાં ખળભળાટ વ્યાપી રહ્યો હતો. એ હવેલીના ચોકની વચમાંના મોટાં અરીસા આગળ ચાકરડીઓ ટોળે વળીને કેટલીક પોક મૂકીને કેટલીક ગાભરી ગાભરી હાથ વીંઝતી હતી ને ચર્ચા કરતી હતી કે, “છોકરાને કોણ ઉપાડી ગયું હશે?”

નથી, તેની હજુરી દાસી રેબાએ ખબર મળી કે તેના દીકરાને મૂર્છા પર મૂર્છા આવ્યા જ કરે છે.

પ્રિસ્કા પણ જતી રહી છે; દીકરાને નહિ. હોય? (લઈ ગઈ નહિ હોય?)

અરે ભૂંડી, એ તો તું શું બોલે છે! પ્રિસ્કાને તો તે જીવજાન હતો, એ તો તેના માથાનો વાળ પણ વાંકો ન કરે.

તેણીને તે વહાલો હતો તે તો હું જાણું છું, પણ મને લાગે છે, તેણીને છોકરા કરતાં પેલો ભિખારી ગ્રીક વધારે વહાલો હતો. એ ગ્રીક તો બન્નેનું હરણ ન કરી ગયો હોય વારુ?

બીજી એક ચાકરડી વચમાં બોલી ઊઠી કે, એમ કેવી રીતે બની શકે?

તેને એમ કરવાનું મન હોત તોપણ એકે લાગ કે તક મળ્યાં નહિ હોય?

અત્યાર સુધી કંઈ પણ બોલી નહોતી તે દાસી બોલી...

આ દરમ્યાન મહેલના અંદરના ભાગમાં વધારે દુઃખમય બનાવો દષ્ટિગોચર થતા હતા. સૂર્યપ્રકાશ ઝાડોની ઘટામાંથી જાણે નીકળી આવીને મખમલ જેવી લીલથી છવાયલી લીલોતરીવાળી જમીન પર તડકાનાં ઝૂલતાં ચાંદાં તથા ટપકાં પાડતો હતો. આરસપહાણના ફુવારાની આસપાસ ગુલાબ, કમળ તથા એવાં બીજાં જથાબંધ રંગબેરંગી ફૂલો ખીલી રહ્યાં હતાં. મધુર ગાયન કરતાં પક્ષીઓ વૃક્ષોની ડાળીઓમાં આમથી તેમ કૂદાકૂદ કરતાં હતાં. પરંતુ બધું ઉદાસી ભરેલું તથા સૂનું સૂનું લાગતું હતું, કારણ કે આ બધી ખૂબીઓ તથા ભવકાની જે ધણિઆણી અર્ધઅંધારી કરેલી ઓરડીમાં પોતાના પલંગ પર શોકથી નિર્ગત તથા ધોળી પૂણી જેવી બની ગએલી પડેલી હતી, તેની પડખે તેનો ધણી ઊંધું ઘાલીને પોતાનું મુખ પોતાના હાથોમાં સંતાડીને બેઠેલો હતો.

તે રડતો રડતો કહેતો હતો કે, “ના, ના, આન્ના, એનો તો મને કંઈ પણ પત્તો મળતો જ નથી. મેં ચાકરોને ચોતરફ મોકલી દીધા છે; માલખસ મોટા પરોઢિયાથી શહેરના ખૂણા ખાંચરા તપાસ્યા કરે છે. મેં પોતે આખી રાત શોધ કર્યા કરી.” “એમ વાત કરતા કરતાં તે જુસ્સામાં આવી ગયો, અને કૂદી ઊઠીને ઓરડીમાં ઝડપથી આમતેમ ફરતાં ફરતાં બોલ્યો કે,” એમ છતાં પણ હું તેને શોધી કાઢું તો જ ખરો. સહન કરીને નીચી મૂંડીએ બેસી રહેવું એ તો શરમ ભરેલું કહેવાય. ઈબ્રાહીમના દેવને સાક્ષી રાખીને કહું છું કે, આ દુષ્ટ કૃત્ય કરનાર પર વેર વાળ્યા વગર હું જંપીશ નહિ! પરંતુ મારી સાથે વેર બાંધવાની કોની હિમ્મત ચાલે? કાયાફાસના એકનાએક દીકરાને ચોરી જવાની છાતી કોણ ચલાવી શકે? મારી પાસેથી પૈસા પડાવવાને માટે આ એક કાવતરું રચેલું છે. તોપણ તેને માટે પૈસા આપવા, હા, મારી બધી દોલત આપી દેવા હું તૈયાર છું. અરે મારા દીકરા, હાય હાય રે મારા પુત્ર!” એમ કહીને આ કમભાગીય બાપ પોતાનાં લૂગડાં ફાડવા તથા પોકેપોક મૂકીને રડવા લાગ્યો.

આન્નાએ ધીરે સાદે કહ્યું, “ના, ના, પ્રિય સ્વામી, હિમ્મત ના હારો. હજી આશા છે, કાલ સાંજનો જ તે ખોવાયો છે.”

પરંતુ એમ બોલતાં બોલતાં તેણીના મનચક્ષુ આગળ તેના ત્રણ વર્ષના વહાલા બાળકનું ચિત્ર ખડું થયું, અને તેને એવું લાગ્યું કે તે બાળક પોતાની માની પાસે જવાને કલ્પાંત કરતું હશે, કદાપિ શહેરના કોઈ અંધારા ભોંયરામાં માંદું અને એકલું ઝૂરતું હશે, કદાપિ મરી પણ ગયું હશે - અને આવા વિચારોથી તે પણ નાહિમ્મત થઈ ગઈ અને હૈયાફાટ રડવા લાગી, પણ રખે મારો ધણી મને રડતી સાંભળીને વધારે દુઃખી થાય એવા સ્ત્રીશોભિત વિચારથી પોતાનાં ડૂસકાં તેણે મહાપરાણે દબાવી રાખ્યાં.

તેઓના મહાભારત દુઃખને લીધે દરેક ઘડી તે મહિના જેટલી લાગે અને કેમે કરી જાય નહિ; એવી ઘડીઓ જતાં જતાં દિવસો થયા, પણ છોકરાની કંઈ ખબર મળી નહિ. દિવસો જતાં જતાં અઠવાડિયાં થયાં, તોપણ આશા ઉપજાવે એવાં કંઈ પણ સમાચાર મળ્યા નહિ. એમ કરતાં કરતાં મહિના વીતી ગયા; અને મંદગતિના મહિના વીતતાં વીતતાં વર્ષો થયાં. ચાકરોવાળા ભાગમાં વિલાપ બંધ પડી ગયો હતો, શોકની નિશાનીઓ ઠેકાણે મૂકવામાં આવી હતી, અને જે મરણ કરતાં પણ ભારે તથા ગુપ્ત વેદના માબાપના હૃદયને કોતરી નાખતી હતી તે વેદનાનું ચિહ્ન માની દુઃખિત આંખમાં જ જણાતું હતું.

તેમના ઘરને રમતગમત તથા હસાહસના અવાજથી આનંદમય કરવાને બીજાં કોઈ બાળક તેમાં સાંપડ્યાં નહિ; અને કોમળ આન્ના ખરેખર ઉદાસ રહેવા, અને ગુપચુપ બેસી રહેવાં લાગી, પણ ઘરધણીનું મુખ ગુસ્સાભરેલું દેખાવા લાગ્યું. તેણે લોકો સાથે વાતચીત કરવાનું છોડી દીધું અને તેનો સ્વભાવ ક્રોધાયમાન

થતો ગયો. જે ઘરમાં સુખ તથા આનંદ વ્યાપી રહેલાં હતાં તેના પર જાણે કે એવો અંધારપિછોડો ઢંકાયો કે જે કદી ઉઘડી જવાની આશા જ નહિ.

એક વખતે પર્વને દિવસે આન્નાને એવું લાગ્યું કે લોપ થએલી પ્રિસ્કા એક પલકભર તેની નજરે પડી. તેણીએ આસરે દસ વર્ષના એક છોકરાનો હાથ પકડેલો હતો, જેની આંખો તથા વાળ કાળાં હતાં, અને તેના હોઠ તથા ગાલ પાકા દાડમના રંગના હતા; પણ આન્નાબાઈ ચાકરોને બોલાવવાનું કરે છે એટલામાં તો તે લોકના સમુદાય મધ્યે ગુમ થઈ ગઈ, અને જો કે આખા યરુશાલેમમાં એક છેડાથી બીજા છેડા સુધી તેઓની ખોળ કરી, અને શહેર બહાર જે યાત્રાળુઓ પડેલા હતા તેઓમાં બધે તપાસ કરી, પણ તેઓનો પત્તો લાગ્યો જ નહિ.

સાંજના ઝળઝળીઆને સમયે બન્ને ઘણીઘણીઆણી બાગમાં બેઠાં હતાં, ત્યારે આન્નાબાઈએ પોતાના સ્વામી કાયાફાસને કહ્યું કે, “પરંતુ કદાપિ એ પ્રિસ્કા નાએ હોય; તેણીએ બુરખો પહેરેલો હતો માટે મારાથી તેનું મ્હો જોવાયું નહિ. પણ ઓ પ્રાણનાથ,” છોકરાની સુંદરતાનું તો હું શું વર્ણન કરું? શી એની ખૂબસૂરતી! એમ કહીને તે રડી પડી, અને તેના ખભા પર માથું નાખીને અશ્રુપાત કરવા લાગી.

તેના ઘણીએ કહ્યું, “રો મા, મારી હિમ્મતવાન પત્ની, રડીશ મા. શું તારે માટે હું ઘણા દીકરાઓ કરતાં ઉત્તમ નથી?” એવાં એવાં વચનથી તેણીના દુઃખિત મનને દિલાસો દેવા તેણે યત્ન કર્યો.

એવી રીતે બીજા પણ કેટલાંક ઠાલાં વર્ષ વીતી ગયાં.

અધ્યાય ૨.

દિવસ અસ્ત પામતો હતો, અને ત્યાંની હવા લગભગ ઉષ્ણકટિબંધના જેવી ગરમ હોવાથી રાત નજીક હોવાને લીધે સર્વ કોઈ ખુશી થતાં હતાં. ગાલીલના સરોવરની સપાટી પર હજારો ઘેરા રંગ ચળકતાં હતા, અને જાણે નૃત્ય કરતા કરતા એક બીજામાં મળી જતા હતા. ઉપરના આકાશમાંના સોનેરી, લાલ, ગુલાબી તથા તરેહ તરેહના આસમાની રંગોના પ્રતિબિંબ સરોવરની કાય જેવી સપાટી પર પડતાં હતાં, અને તે સપાટી પર દૂરના વૃક્ષવેષ્ટિત કિનારાનો પડછાયો પણ દેખાતો હતો. અને ગામ બહાર છેટે છેટે બાંધેલા હવા ખાવાના ધોળી ભીંતોવાળા બંગલાઓમાં તથા દૂરનાં ગામડાંઓમાં વહેલા સળગાવેલા દીવા વૃક્ષોની અંધારી ઘટામાં થઈને તારાઓ જેવા ચળકતા હતા.

સરોવરની સપાટી હજારો જુદી જુદી જાતની હોડીઓ તથા વહાણોથી ખદબદી રહી હતી, કેટલીક હોડીઓ કિનારાથી દૂર ચાલી જતી હતી અને જે મંદમંદ વાયુથી સરોવરની સપાટી ભાગ્યે જ હાલતી હતી તેને ગ્રહણ કરવાને તે હોડીઓનાં ધોળાં તથા બહુરંગી સઢો યત્ન કરતાં જણાતાં હતાં. વળી બીજી હોડીઓ કિનારાથી થોડે જ છેટે હલ્લેસાં મારવાથી પાણી પર સરસરાટ ચાલી જતી હતી.

કિનારે ઊભેલાં લોકોને થોડી થોડી વખતે મધુર ગાયનના નાદ સરોવરની સપાટી પરથી વહી આવતાં સંભળાતા હતા, અને રાતભરના કામને માટે ચાલી નિકળવાની તૈયારી કરતા માછીઓ એક બીજાને હાંક મારતા હતા તે પણ સાંભળવામાં આવતું હતું. ખરેખર આ ગેનેસરેતના સરોવરનો દેખાવ બહુ રળિયામણો હતો, અને કાપરનાહૂમ શહેર પણ રળિયામણું હતું. તે આ નાના-જેવા સમુદ્રના મથક પર આવેલું હોવાથી પડોશનાં શહેરો સાથે તેનાં

વેપાર ધમધોકાર ચાલતો હતો. કિનારા પર વિશાળ ગોદીઓ તથા લાતીઓ હતી, અને નજીકમાં સંખ્યાબંધ વહાણો તથા હોડીઓના જથ્થા દેખાતા હતા, અને પાછલી બાજુએ શહેર આવેલું હતું, તેનું ભવ્ય મંદિર ધોળા તથા ગુલાબી આરસપહાણનું બાંધેલું હતું, તેની જાહેર કે સરકારી ઈમારતો, ચોક તથા સડકો પણ ઠાઠબંધ હતા, અને સરોવરની આસપાસ રંગભૂમિની પેઠે આવેલા ડુંગરા ટેકરાની ઊંચી હાર સુધી શહેર પ્રસરેલું હતું.

એ દિવસની સાંજે એક માછી એકલો પોતાની નાની હોડીનું એક નાના નાળાને કિનારે લંગર નાખતો હતો, એ નાળું શહેરથી આશરે અડધા માઈલને છેટે સરોવરને મળતું હતું. એ જગ્યાથી તે પૂરો માહિતગાર હતો, અને સૂર્યાસ્તનો ચક્રચક્તિ ભભકો જે ધીમે ધીમે ઝાંખો પડતો જોઈને ઝળઝળીઆનો વખત થવા આવ્યો હતો, તેથી પણ તેના મનમાં કંઈ ખાસ ખુશાલીની લાગણી ઉદ્ભવી નહિ. ફક્ત તેનો મુખ્ય વિચાર એ હતો કે, મને ભૂખ લાગી છે. તેણે નીચા વળીને, જે ટૂંકાએ પોતાની હોડી બાંધેલી હતી તેને ઝડપથી હલાવી જોઈને ખાતરી કરી કે તે ભાંગી જાય એવું નથી, અને પછી હોડીને તળીએથી પોતાની જાળ તથા કેટલીક માછલીઓ લઈને ઝાડ પરથી ફાંસી આણેલી પાતળી ડાળીએ તે માછલીઓને પરોવવા લાગ્યો.

ત્યાર પછી જાળ ખભે નાખીને અને માછલીઓની હાર હાથમાં લટકતી પકડીને તે ત્યાંથી ઝડપે ચાલી નીકળ્યો. તે છોકરા કરતાં કંઈક મોટો જણાતો હતો--તે પુષ્ટ તથા મજબૂત બાંધાનો આશરે ઓગણીસ વર્ષનો જુવાન દેખાતો હતો. તડકામાં હરવા ફરવા તથા કામકાજ કરવાથી તેનો ચહેરો શ્યામ પડેલો હતો, તેનાં કાળા ભવાંની નીચે કાળી આંખો ચળકતી હતી, તેના વાળ કાળા તથા કંઈક ગુંછળિયા હતા, તેનું નાક ગરૂડની ચાંચના આકારનું

હતું, અને તેના હોઠ શોભીતા હતા, એકંદરે તેની મુખમુદ્રા અસાધારણ રીતે અસરકારક તથા સુંદર હતી. શણના જાડા ધોળા લૂગડાનો બાંય વગરનો ઘૂંટણ લગી પહોંચતો ઝભ્ભો એકલો જ તેણે પહેરેલો હતો, અને તેની કમર કિરમજી રંગનો પટો બાંધેલો હતો, અને એ પટે જૂના જમાનાની એક થેલી લટકાવેલી હતી.

દસેક મિનિટ ઝડપથી ચાલતાં શહેરના બહારના કોટ આગળ એ જુવાન આવી પહોંચ્યો. ત્યાં આગળ તે જુએ છે તો ચોકીદાર રાતને માટે દરવાજો બંધ કરવાની તૈયારીમાં હતો. તે ઝડપથી દરવાજો પસાર કરી ગયો, એવામાં એક ચોકીદારે હાંક મારીને તેને કહ્યું કે, “છોકરા! તારે તો કોટે બહાર રાત ગાળવી પડત, આજ તો બચી ગયો, પણ હવે વહેલો આવજે!”

છોકરાએ હાંક મારીને ઉત્તર વાળ્યો કે, “બહાર રહી ગયો હોત તો એ શી ફિકર, તું જાણે છે કે મેં ઘણીએ રાતો સરોવર પર ગાળી છે, અને આ તારા દરવાજા વગર શહેરમાં દાખલ થવાનો બીજો કોઈ રસ્તો પણ કદાપિ મને માલમ હોય.” આ સાંભળીને એક ચોકીદાર તેને પકડવા જતો હતો, પણ તે તીરને વેગે ત્યાંથી પલાયન થઈ ગયો.

એ ઉત્તર આપીને છોકરો હસવા મંડ્યો હતો, તેની જોડે બીજો એક સિપાઈ ધીમેથી ખડખડીને હસ્યો, તેને પેલા ચોકીદારે પૂછ્યું કે, “શું તું એ છોકરાને ઓળખે છે?” તેણે ઉત્તર આપ્યો, “હા, ઓળખું છું. તેનું નામ ટૈટસ છે--એ બહુ છાતી વાળો છોકરો છે. તે તેના બાપ દુમાખસ જોડે મચ્છીબજારની નજીક રહે છે. તેઓ કહે છે કે, અમે માછીઓ છીએ.” પણ આ ઠેકાણે બોલતો અટકી જઈને ખભા ઊંચા નીચા કરવા લાગ્યો.

પેલા બીજાએ બેદરકારીથી પૂછ્યું, “તું શું કહેવા જતો હતો?”

પણ એ દરવાન દરવાજાનાં મોટાં મોટાં તાળાં બંધ કરતો હતો--તે હાંફતો હતો, જોરથી ખેંચતાણ કરતો હતો, અને નિસાસા નાખતો હતો, માટે તેણે તેનો પ્રશ્ન સાંભળ્યો નહિ હોય, એટલું તો ખરું કે તેણે ઉત્તર આપ્યો નહિ, અને તેનો સાથી પોતે પ્રશ્ન પૂછ્યો છે એ વાત પણ ભૂલી ગયો.

એટલામાં એ છોકરો શહેરની સાંકડી ગલીઓમાં થઈને ચાલ્યો જતો હતો. એ ગલીઓ બન્ને બાજુની ઊંચી દીવાલોને લીધે છેક અંધારી થઈ ગએલી હતી. વખતે વખતે તેના માર્ગમાં ફરસબંદીવાળા ચોક કે ખુલ્લી જગ્યાઓ આવતી, અને ત્યાં ભડકે બળતી મશાલોની રોશનીવાળા અગણિત નાના નાના માંડવા હોવાથી માલૂમ પડતું કે એ બજારના ચકલા છે. એમાંના એક માંડવા આગળ તે એક પળવાર ઊભો રહ્યો, અને છાબડીઓમાં ગોઠવેલો વેચવાનો માલ તપાસી જોયો. તે મધ્યે મધપોળીઓ, સૂકાં અંજીર તથા ખારેકો, બકરીનાં દૂધનાં નાનાં નાનાં પનીર, નાના પ્રકારની મીઠાઈ, બદામ, અખરોટ, પિસ્તાં તથા ભાતભાતનાં તાજાં ફળ હતાં. લગીરેક વાર વિચાર કર્યા પછી તેણે કેટલીક સ્વાદિષ્ટ નાની પોળીઓ પસંદ કરી, અને સભ્ય દુકાનદારે તે પોળીઓનું કેળનાં તાજાં લીલાં પાત્રાંમાં પડીકું બાંધી આપ્યું, એટલે છોકરાએ પોતાની થેલીમાંથી એક ઢબુ કાઢીને કિંમત બદલ દુકાનદારને આપીને પડીકું થેલીમાં ઘાલ્યું. પછી ત્યાંથી વળીને ચોકમાંની ગીરદીમાંથી નીકળીને ભૂલભૂલામણી જેવી ગલી કૂચીઓમાં તે પેઠો. તેનો માર્ગ શહેરની કંગાલ વસ્તી તરફ જતો હોય એમ લાગતું હતું, કેમ કે થોડે થોડે છેટે જે ખુલ્લી જગ્યાઓ આવતી હતી તે સંખ્યામાં ઓછી ને ઓછી તથા કદમાં વધારે ને વધારે નાની આવવા લાગી, અને દીવાલો પણ વધારે વધારે નીચી તથા સંકોચાયેલી આવતી જતી હતી. આખરે એક ખરબચડી દીવાલમાં કંઈક બારણા જેવું ઝાંખું ઝાંખું દીસતું હતું ત્યાં અટકીને અંદર પેસીને સંભાળથી બારણું બંધ કર્યું.

અંદરના અંધકારમાંથી માંદા માણસના જેવા લથડતા અવાજથી કોઈએ પૂછ્યું કે, “ઓ મા, તમે આવ્યાં કે?”

આવનાર જુવાને કહ્યું, “ના, બચ્યા સ્ટેફન, એ તો હું છું. તારી મા ક્યાં છે?”

પેલાએ ચિઢીયા સાદે જવાબ આપ્યો કે, “અરે, કોણ જાણે ક્યાં ગઈ! તે પાણી ભરવા કૂવે ગઈ હતી, મને તો લાગે છે કે તેને ગયાને બહુ વખત થઈ ગયો, અને તરસથી તો મારો કંઠ સુકાઈ ગયો છે, અને ભૂખ પણ એટલી લાગી છે કે શું કહું વાત! ટૈટસ, મને અહીંથી બહાર ચોકમાં તારાથી કઢાશે?”

“હા, બચ્યા, મારાથી બની શકશે એટલું જ નહિ પરંતુ તને પાણી પણ પાઈશ.” એમ કહીને પછી માછલીઓ ને જાળ ભોંય પર મૂકીને તે ચોક ઓળંગી સામેના ભાગમાં ગયો. આ વખતે બધું આકાશ ચંદ્રના પ્રકાશથી પ્રકાશિત હોવાથી ચોકમાં પણ બધું સ્પષ્ટ રીતે દેખાય એટલું અજવાળું હતું.

એ નાના ચોકની એક બાજુએ અંધારામાં એક બારણું દેખાતું હતું, તેની પાછલી બાજુએ ચામડાનો એક પડદો રાખેલો હતો. ટૈટસ થોડુંક નમીને અંદર પેઠો, અને તરત છોકરાને બંને હાથ પર ઊંચકીને બહાર આવ્યો, અને તેને પ્રીતિથી જાળોના ઢગલા પર સુવાડ્યો.

“જો, બચ્યા સ્ટેફન, જો, ચંદ્ર કેવો લલિત છે, આ લે, પાણી, જો કે તારી મા હમણા તારે માટે પાણી લાવશે તેના જેવું તારું ને ઠંડુ તો એ નહિ હોય, તોપણ તારી તરસ છીપશે.” એમ કહીને ટૈટસે એક નાની મશકમાંથી એક પ્યાલામાં પાણી રેડીને જાળોના ઢગલા પર સૂતેલા છોકરાને આપ્યું.

એ છોકરાનું શરીર એટલું તો નાનું અને સુકાઈ ગએલું હતું કે તે લગભગ બાળક જેવો દેખાતો હતો, અને પાણી લેવાને પાસું ફેરવતાં તેને જે દુઃખ પડ્યું તે પરથી જણાયું કે કોઈએ કૂરતાથી તેનું શરીર કૂબડું અને કદરૂપું કરી નાખ્યું હશે. પણ તેના મુખ પર ચંદ્રના પ્રકાશિત બિંબ પડતાં હતાં. તેથી તેનાં પરની ફિકાશ તથા નબળાઈ છતાં તે સુંદર દેખાતું હતું, કેમ કે તેની મુખમુદ્રા નાજુક અને ખુબસુરત હતી. અને તેના ઝીણા સોનેરી રંગના તથા સુંદર કેશ પ્રકાશિત મુગટરૂપે તેના કપાળ ઉપર ઝળુમી રહેલા હતા, અને તેની નીચેથી તેની અજાયબ જેવી કાળી આંખો પલકારા મારતી હતી.

“પાણી તો ખરેખર ગંધાતું છે, પણ એથી મારી જીભ પલળી છે અને મારું ગળું ભીનું થયું છે, એ કંઈ જેવો તેવો ફાયદો ન કહેવાય. ટૈટસ, બહુ સારું થયું કે તું આવ્યો, કેમ કે હવે હું ધાબા પર જવા પામીશ, આજનો દિવસ તો બહુ અકળામણ ભરેલો ગયો છે, અને મારા બરડામાં બહુ વેદના થઈ છે.”

ઉપરની વાત એ છોકરો કમજોર તથા ચીઢિયા સાદથી કરતો હતો, તે દરમ્યાન ટૈટસ લાકડાં ગોકવીને દેવતા સળગાવવામાં ગુંથાયો હતો, અને થોડી વારમાં એટલો દેવતા સળગ્યો કે સોટીએ પરોવીને દેવતા પર ધરેલી માછલીઓ તાપથી છમછમાટ કરવા લાગી, અને મ્હોમાં પાણી આવે એવી સુગંધી તેમાંથી નીકળીને હવામાં પસરવા લાગી.

જમણને માટે તૈયારી કરતાં કરતાં ટૈટસ કહેતો હતો કે, “બચ્ચા સ્ટેફન, ખુશ થા. આ મારી થેલીમાં હું તારે માટે કંઈ સ્વાદિષ્ટ ખાવાનું લાવ્યો છું.”

સ્ટેફન સૂતો સૂતો ઊંચીનીચી થતી જવાળા જોતો હતો, તેની આંખો એ સાંભળીને ખુશાલીથી ચળકવા લાગી. પછી તેણે પૂછ્યું,

“ઝીણકાને તેમાંથી આપી શકાય એવું કંઈ ખાવાનું એ છે કે નહિ?”

ટૈટસે હસતાં હસતાં કહ્યું કે, “એ તો ખરેખરું ઝીણકાને લાયકનું જ છે. જ્યારે ભલા જસ્ટીનની દુકાનેથી મેં એ મીઠાઈ પસંદ કરી લીધી ત્યારે મારા મનમાં ઝીણકાનો વિચાર હતો, પણ તારે બધીએ મીઠાઈ ઝીણકાને ન આપી દેવી, તારે પોતે પણ ખાવી જોઈએ.”

સ્તેફને સંતોષથી જવાબ આપ્યો કે, “સારું, હું પણ ખાઈશ. પણ ઓ ટૈટસ, જ્યારે હું એ નાનકડાને પોળી આપું છું તે વખતનો તેનો ચહેરો જોવાનું મને બહુ પ્રિય લાગે છે. જસ્ટીનની સ્વાદિષ્ટમાં સ્વાદિષ્ટ મીઠાઈ કરતાં પણ તેનો તે વખતનો દેખાવ પ્રિય લાગે છે. સાંભળ! મને લાગે છે કે એ તેનો સાદ સંભળાય છે!” એમ કહીને બિછાનામાંથી ઊંચો થઈને એક કોણી પર ટેકીને તે ધ્યાન દઈને સાંભળવા લાગ્યો.

ટૈટસ પણ રસોઈ તૈયારીના કામમાંથી પળ વાર થોભીને સાંભળવા લાગ્યો, એટલે પડોશમાંના ધાબા ઉપરથી બાળકનો ખડખડીને હસવાનો તથા તેના તોતડા મધુર શબ્દોનો અવાજ આવતો સંભળાયો.

ટૈટસે કહ્યું, “અરે, છોકરો તો પક્કો ગઠીઓ દેખું! જેમ જેમ દિવસો જાય છે તેમ તેમ એ પોટ્ટો છાતીવાળો થતો જાય છે.”

સ્તેફને આતુરતાથી કહ્યું, “હા, ખરેખર એમ જ છે. ગઈ રાત્રે આપણાં બે ધાબાંની વચ્ચે જે ઘૂંટણસમી ભીત છે તેના પર ચઢી ઊતરીને છેક એકલો મારી પાસે દોડી આવ્યો, તે મારા પર બહુ વહાલ રાખે છે.”

ટૈટસે હસતાં હસતાં કહ્યું કે, “તેને મીઠાઈ પર વહાલ છે, એટલું તો નક્કી છે.” પછી બારણા તરફ જોઈને તેણે કહ્યું, “પણ આ તારી મા આવી, છેક અત્યારે આવી.”

તે જ પળે ઘટ્ટ બુરખો પહેરેલી એક સ્ત્રી, માથે પાણીની માણ લઈને ચોકમાં દાખલ થઈ.

સ્તેફને પૂછ્યું, “માજી, તમે ત્યાં ગયાં હતાં? તમે સૂર્ય આથમતાં મને મૂકીને ગયાં હતાં, અને જો આ મારો વહાલો ટૈટસ ન આવ્યો હોત તો હું અત્યાર સુધીમાં તો તરસથી મરી ગયો હોત, પણ ટૈટસે આવીને મને મશકમાંથી પાણી પાચું, તે જો કે બહુ ખરાબ હતું, તોપણ ના મામા કરતાં કાણા મામાએ સારા.”

આવનાર બાઈએ પોતાને માથેથી માણ ઉતારી, અને વહેલી વહેલી પ્યાલામાં પાણી કાઢીને છોકરાને આપતી આપતી તેને છાવરવા લાગી કે, “ના, ના, બેટા, તારે તારી માને ઠપકો દેવો ન જોઈએ, એ તો અઘટિત કહેવાય. પણ કૂવા આગળ મેં એવી અજાયબ વાતો સાંભળી કે, વખત ક્યાં ગયો તેનું મને ભાન રહ્યું નહિ, મને થોડા જ વખત જણાયો. ત્યાં આજે બહુ ભીડ હતી, અને મારો વારો આવે ત્યાં સુધી મારે ખોટી થયા વગર છૂટકો નહોતો. એ અજાયબ વાત આપણી ભલી પડોશણ જોકુંડા પોતાના ધણી પાસેથી સાંભળી લાવી હતી, અને એણે એ વાત ચોકબારમાં સાંભળી હતી. આખા કાપરનાહૂમમાં એ ચામત્કારિક વાત ઘંરઘેર ચાલી.”

ટૈટસ વચમાં બોલી ઊઠ્યો કે, “પછી કહેજો, પહેલું વાળુ કરી લઈએ, કેમ કે છોકરાનો ભૂખે દમ આવી રહ્યો છે, અને હું પણ ભૂખે લેવાઈ ગયો છું. તારી ચામત્કારિક વાત પછીથી સાંભળીશું.”

એમ કહેતાં કહેતાં તેણે અંગારા પરથી માછલીઓ લીધી, અને બાઈ કે જેનું નામ પ્રિસ્કા હતું તે વહેલી વહેલી રોટલીની ચપાટીઓ લઈ આવી, એ રોટલીઓ થાળી, રૂમાલ તથા ખોરાક એ ત્રણેની ગરજ સારતી હતી. એ પાતળી તથા ચીકણી રોટલીના મોટા મોટા ટુકડા કરીને તેણીએ દરેક જણને આપ્યા, અને ટૈટસે પણ શેકેલી માછલીઓના ટુકડા કરીને એજ રીતે વહેચ્યાં. માછલી રોટલીના ટુકડા પર મૂકીને એ ત્રણે ગરીબ માણસો એકેક ટુકડો માછલીનો અને પછી એકેક ટુકડો રોટલીનો વારા ફરતી ભાંગીને ખાવા લાગ્યાં; બાઈ રહ્યા પછી પોતાની આંગળીઓ બાકી રહેલા રોટલીઓના ટુકડા પર લૂછીને તે ટુકડા કૂતરાને નાખ્યાં, અને કૂતરો થોડી વારમાં તે બધા ચપાટી ગયો.

ટૈટસને જુવાનીના તથા લાંબી મુદતના અપવાસના કારણથી બહુ ભૂખ લાગેલી હતી માટે તેણે પુષ્કળ ખાધું, અને પછી પાસે પાણીનો લોટો મૂકેલો હતો તેમાંથી પાણી પીને ખાણાનું કામ પૂરું કર્યું.

પછી તે બોલી ઊઠ્યો કે, “બચ્ચા સ્ટેફન, હવે તો હું તાજો થયો, અને જાણે બીજો જ માણસ હોઉં એવું લાગે છે. તું એક ચકલીના જેટલું ખાય છે એ તો ઠીક નહિ, તારે વધારે ખાવું જોઈએ; પણ હવે હું તને પેલી પોળીઓ આપીશ.”

“ના, ટૈટસ, પહેલાં મને ધાબા પર લઈ જા, ધાબા પર પોળીઓ ખાઈશ.”

“હમણાં થોભ, બચ્ચા, હું પહેલાં તારું બિછાનું ધાબા ઉપર મૂકી આવું, ત્યાં ઠંડી હવામાં તને વધારે સારી ઊંઘ આવશે.” એમ કહીને ટૈટસ પાછો ઘરની અંદરના અંધારા ભાગમાં પેસીને થોડી વારમાં પોતાના ખભા પર એક નાનો બચકો લઈને બહાર આવ્યો.

અને જેવા તેવા દાદર જેવી સીડી જે વડે ચોકમાંથી ઘરની બહારની બાજુએ થઈને ધાબા પર ચઢાતું હતું, તે પર ચઢતાં ચઢતાં તેણે કહ્યું કે, “તારું બિછાનું પાથરી આવીને પછી તને લઈ જઈશ.”

આનંદથી સીડી વગાડતો વગાડતો ટૅટસ ઝડપથી પાછો ઊતરી આવ્યો, અને લાચાર સ્ટેફન જે જાળના ઢગલા ઉપર હજી પડી રહ્યો હતો, તે પરથી તેને સંભાળથી ઉપાડીને આસ્તેથી ધાબાને ફરતી જે નાની તથા ખરબચડી દીવાલ હતી તેની છાંયે તેના નાના બિછાનામાં સુવાડ્યો.

આખા ભપકાદાર આકાશને પોતાની દૃષ્ટિ સામે પસરેલું જોઈને છોકરાએ આનંદનો દીર્ઘશ્વાસ ખેંચ્યો. ચંદ્ર લગભગ માથા પર ક્રમણ કરતો હતો, અને ઠેકાણે ઠેકાણે કેટલાંક પ્રકાશિત તારાઓ કે જેમના પ્રકાશને પૂનમનો ચંદ્ર પણ છેક ઢાંકી દઈ શકતો નહોતો તેઓ ઝાંખા પ્રકાશથી ચળકતા હતા. સરોવર પરથી મંદ મંદ વાયુની મીઠી લહેર શહેર પર વાતી હતી, અને પછવાડે પર્વતોની હારનો આકાર દૃષ્ટિમર્યાદામાં ઝાંખો ઝાંખો માલૂમ પડતો હતો.

છોકરાએ નિસાસો નાખીને કહ્યું, “ઓ વહાલા ટૅટસ, રાત્રિ ન હોત તો હું જીવી ન શકત. દિવસનો તો મને પૂરો કંટાળો છે, કેમ કે દિવસે મારે નીચે ઘરમાં પેલા દુશ્મન જેવા પડદાની પાછળ કંઈ પણ કામકાજ વગર પડી રહેવું પડે છે, અને ઘણી વખત વાતચીત કરવાને પણ મારી પાસે કોઈ હોતું નથી, અને બાપા ઘેર હોય છે ત્યારે-” છોકરો બોલતો અટકી ગયો અને તેણે કમકમિઉં ખાધું. પછી એકાએક બીજો વિચાર તેના મનમાં આવ્યો. એક કોણી પર ઊંચો થઈને તેણે કોમળ સ્વરે હાંક મારીને કહ્યું કે, “ગોગા, ઓ ગોગા, સ્ટેફન આવ્યો છે, આ રહ્યો.”

તરત ખડખડીને હસતાં બાળકનો સાદ સંભળાયો, અને પડોશના ધાબા પરથી એક બાઈએ કહ્યું કે, “આ રહ્યો ગોગો!” અને એમ કહીને તેણીએ એ બે ધાબાની વચમાંની ભીંતની પેલી ગમથી એક નાગોડીઆ બાળકને ઊંચકીને આ તરફ મૂક્યો, અને બાળક લથડતો લથડતો નાની નાની ડગલીઓ ભરતો સ્તેફન સૂતો હતો ત્યાં આવવા લાગ્યો. તેને આવતો દેખીને સ્તેફનનો ચહેરો આનંદથી મલકાયો, અને તે તેની તરફ જોઈ રહ્યો.

તેણે કહ્યું, “ટૅટસ, જો, એ કેવી સુંદર રીતે ચાલે છે! કેવો વહાલો લાગે છે! ગોગા, અહીં સ્તેફન પાસે આવ; મારે તને કેટલીક પોળીઓ આપવી છે.”

આ મીઠો શબ્દ સાંભળીને ગોગો લથડીઆં ખાતો દોડવા લાગ્યો, અને ટૅટસ જે તેને જોઈ રહ્યો હતો તે તેને ઊંચકી લઈને એકે ફલંગે સ્તેફન પાસે લઈ ગયો ન હોત તો તે પડી જઈને પોતાને વગાડત. સ્તેફનને પડખે બાળક નિરાંતે બેસીને ન સમજાય એવા શબ્દો તોતડા તોતડા બોલવા લાગ્યો, અને તેથી સ્તેફન બહુ ખુશી થતો જણાતો હતો.

ટૅટસ બોલ્યો કે, “આ છોકરો ભામટો જણાય છે! એના મનમાં પોળીઓના વિચાર ઘૂમે છે.”

પોતાની થેલી ખોલીને ટૅટસે પેલી મીઠાઈ કાઢીને બિછાના પરના બન્ને જણને આપી, અને મીઠાઈ જોકે તાપથી જરા જરા ઊતરી જવા આવી હતી તોપણ બન્ને જણ તે લેતાં બહુ જ ખુશી થએલા જણાયા.

પાસેના ધાબા પરથી પેલી બાઈએ ફરી બોલીને પૂછ્યું, “તારી મા તારી સાથે છે કે?”

ટૅટસે કહ્યું, “હે ભલી પડોશણ, હજી તે ઉપર નથી આવી;

પણ નીચે બધું ઠીકઠાક કરીને થોડી વારમાં આવશે.”

તે બોલતો હતો તે જ પળે ઊંચા કદની પ્રિસ્કા બાઈ દાદર પર ચઢતી દેખાઈ.

પેલી બીજી બાઈને જોઈને તેણીએ કહ્યું, “સલામ, પડોશણ બાઈ. કઠેરો ઓળંગી અહીં આવ, કૂવા પર જે વાત મેં સાંભળી તે તને કહું.”

બીજી બાઈએ બે ધાબાં વચ્ચેનો કઠેરો ઓળંગી આવીને કહ્યું કે, “જે ચમત્કાર કરનાર અજ્ઞાણ્યો પુરુષ આપણા શહેરમાં આવ્યો છે, તેની વાત વિષે તું કહે છે? મેં પણ એની વાત સાંભળી છે.”

પછી એ બે બાઈઓ વાતચીતની મજા માણવા કઠેરે અઢેલીને નિરાંતે બેઠી.

અધ્યાય ૩.

પ્રિસ્કાએ વાતની શરૂઆત કરતાં કહ્યું કે, “જ્યારે હું આજ સાંજે દિવસ અસ્ત થયે કૂવે પાણી ભરવા ગઈ ત્યારે ત્યાં ઘણી સ્ત્રીઓ મારી અગાઉ આવેલી હોવાથી મારે ખોટી થવું પડ્યું, તેથી હું થાક ખાવાને ત્યાં આગળના પથરના એક ઓટલા પર બેઠી, કેમ કે આજનો તાપ તો ખરેખર બહુ સખત હતો. એક સ્ત્રીએ મને કહ્યું, “ત્યારે પ્રિસ્કા, બાઈ, આ આશ્ચર્યકારક બાબતે તારો શો અભિપ્રાય છે?” મારા સાંભળવામાં કંઈ જાણવા જેવી વાત આવી નહોતી તેથી મેં પૂછ્યું કે, “કઈ આશ્ચર્યકારક વાતો?” તેણીએ ઉત્તર આપ્યો કે, “યહૂદાહમાંથી જે માણસ આવ્યો છે તેના વિષેની વાત શું તે સાંભળી નથી? તું તો ઘરમાં ગોંધાઈ રહે છે અને તેથી તને વખાણ ઘટે છે; પણ હું તને એક સમાચાર કહું છું કે મોટા

મોટા ચમત્કારો કરનાર એક મહાપુરુષ આવ્યો છે; પારનાસસ પર્વત પરના દેવોના વખત પછી - કે યહૂદી બાઈઓના કહેવા મુજબ તેમને મિસર દેશમાંથી કાઢી લાવનાર તેમના મહા પેગંબર મૂસાના વખત પછીથી કોઈ એના જેવો મહાપુરુષ આવ્યો નથી.”

પેલી બીજી બાઈ વચ્ચે બોલી કે, “એ માણસ કયા દેશનો છે?”

પ્રિસ્કાએ ઉત્તર આપ્યો કે, “એ યહૂદી માણસ છે એવું હું નથી કહી ગઈ શું?”

એ બીજી બાઈએ જવાબ દીધો કે, “ના, ના, તેં તો એમ જ કહ્યું હતું કે એ યહૂદાહ પ્રાંતમાંથી આવ્યો છે.”

પ્રિસ્કાએ કહ્યું કે, “વિચાર કરતાં મને યાદ આવે છે કે, જોકન્ડા કહેતી હતી કે તે આજ સુધી પાસેના નાઝરેથ શહેરમાં રહેતો હતો, પણ મારા ચિત્તમાં યહૂદાહનું નામ હતું, કેમ કે તે હાલ ત્યાંથી જ આવ્યો છે, અને હમણાં તેણે યરુશાલેમમાં ઘણા ચમત્કાર કર્યા છે.”

સ્તેફન કે જેનું ધ્યાન અત્યાર સુધી ચિત્તાકર્ષક ગોગામાં એટલું બધું ગૂંથાએલું હતું કે, એ બે બાઈઓની વાતચીતમાં તેનું ઝાઝું લક્ષ નહોતું. તેણે પૂછ્યું કે, “મા, તેણે યરુશાલેમમાં શા ચમત્કાર કર્યા?”

તેની માએ ઉત્તર આપ્યો કે, “તેણે માંદાઓને સાજા કરવાના મોટા મોટા ચમત્કારો કર્યા. લોકો એવી વાત કરે છે કે, તેણે આંધળાંને દેખતાં કર્યા, ભ્રાત ભ્રાતના ભૂંડા રોગથી પીડાતાં રોગીઓના રોગ મટાડયા; અને ઓ મારા કમભાગી સ્તેફન, તારા જેવા અપંગને પણ તેણે સાજાં કર્યા.”

આ સાંભળીને સ્તેફનના મનમાં એટલી ચટપટી ઉત્પન્ન થઈ

કે, તેણે અજાણે પોતાની બાથમાં ઊંઘતા બાળકને જોરથી દબાવ્યો, પણ એટલું જ તેનાથી બોલાયું કે, “મા, ચાલવા દો ને બધી વાત પૂરી કહો.”

ટૅટસ કે જેણે સ્ટેફનનો દબાવી રાખેલો ઉચાટ જોયો હતો અને તેનું કારણ કળ્યું હતું તેણે કહ્યું, “વારુ, વારુ, સ્ટેફનની મા, શું તું એ ઠાલાં ગપ્પાં માને છે?”

પ્રિસ્કાએ જરા ગુસ્સાથી કહ્યું કે, “એ કંઈ ખાલી ગપ્પાં નથી. સરોવરની નજીકના મોટા ઘરમાં જે પૂજ્ય મહાપુરુષ આસા રહે છે તેને તું ઓળખે છે?”

ટૅટસે ટૂંકમાં જ કહ્યું કે, “હા, એ હેરોદ આંતિપાસનો કામદાર છે.”

પ્રિસ્કાએ કહ્યું, “વારુ ત્યારે, સાંભળ; તેનો દીકરો તાવથી મરણતોલ માંદો પડેલો હતો; બધા વૈદોએ તેના જીવવાની આશા છોડી હતી, અને તેનાં માબાપ શોકથી ઘેલાં જેવાં બની ગયાં હતાં. તું જેને ખાલી ગપ્પાં કહે છે તે વાત તેના બાપે સાંભળી હતી, અને તેને ખરી માનીને તે પંડે એ નાઝારી જેનું નામ ઈસુ છે તેને મળવા ગયો, અને કાના ગામમાં તેને મળીને તેના કાલાવાલા કર્યા કે, મારા દીકરા પર દયા કર. ત્યારે એ નાઝારીએ તેને કહ્યું કે, શાંતિએ જા, કેમ કે તારો દીકરો જીવતો રહેશે. અને તાજીબીની વાત કે તે પાછો આવતો હતો તે દરમ્યાન તેના ચાકરો તેને માર્ગમાં સામા મળ્યા, અને કહ્યું કે, છોકરો સાજો થવા લાગ્યો છે, અને આપના કહેવા મુજબ જે ઘડીએ રોગનિવારકે આપને વચન આપ્યું હતું તે જ ઘડીથી તે સાજો થવા લાગ્યો હતો.”

પેલી બીજી બાઈ પણ બોલી કે, “એ ખરી વાત છે, કેમ કે જે ચાકરો એ છોકરાના બાપને મળવા સામા ગયા હતા,

તેઓમાંનો એક મારા ઘણીનો સગો થાય છે, અને તેણે અમને એ વાત કહી છે.”

ટૈટસે હઠવાદથી કહ્યું કે, “વારુ ત્યારે, સો વસા એ હર પ્રકારે સાજો થાત. તું જાણે છે કે તાવવાળાં બધાં મરી જતાં નથી; મને પણ તાવ આવ્યો હતો પણ જીવતો રહ્યો છું.”

પેલી બીજી બાઈ જેનું નામ આદા હતું તેણીએ ઉત્તર આપ્યો કે, “અરે, ભાઈ, એમ તો નથી, એ છોકરાંને જીવવું અશક્ય હતું; તેને શરીરે કાળાં ચાઠાં નીકળ્યાં હતાં, અને એ ચાઠાં જ્યારે મોત થવાનું નક્કી હોય છે ત્યારે જ દેખાય છે. અમારો સગો તેની સારવાર કરવામાં મદદ કરતો હતો, અને તેણે પોતે નજરોનજર એ ચાઠાં જોયાં હતાં. અને જ્યારે બધાં એમ ધારતાં હતાં કે તેની છેલ્લી ઘડી આવી છે, તે જ પળે તેણે આંખો ઉઘાડીને પાણી માગ્યું; અને ધરાઈને પાણી પીધા પછી તે પાસું ફેરવીને ઊંઘી ગયો. આ મારા બાળકની પેઠે જ નિરાંતે ઊંઘી રહ્યો, અને જાગ્યો ત્યારે પૂરા સાજો થઈ ગયેલો હતો. એ તો ખરેખરો ચમત્કાર બન્યો છે.”

ટૈટસે કહ્યું કે, “વાત તો અજાયબ જેવી લાગે છે. તેણે બીજું શું શું કર્યું?”

આદા બાઈએ સાવચેતીથી કહ્યું કે, “ગયે વર્ષે કાના ગામથી એક વાત આવી હતી, તે ખરી છે કે ખોટી એ હું નથી જાણતી, પણ મારા ઘણીએ એ ચોકબજારમાં સાંભળી હતી. એવી વાત ચાલે છે કે, કાનામાં તેના કોઈ સગાના લગ્નના જમણ પ્રસંગે દ્રાક્ષારસ ખૂટી પડ્યો; અને તેની માએ તે વિષે તેને કહ્યું ત્યારે તેણે કેટલાંક મોટાં કૂંડાં પાણીથી ભરાવ્યાં, અને તેના શબ્દથી એ પાણીનો ઉત્તમ દ્રાક્ષારસ બની ગયો. જેણે મારા પતિને એ વાત કહી તે કહેતો હતો કે, મારે એ લોકોની જોડે પિછાન છે, અને તેઓએ મને એ

જ દ્રાક્ષારસની એક કુપ્પી આપી હતી. આ વાત ખરી છે કે ખોટી તેની મને જાત માહિતી નથી, પણ આસાના દીકરાની વાત તો હું પોતે જાણું છું.”

સ્તેફને પૂછ્યું કે, “એ કેવી રીતે રોગ મટાડે છે?”

બાઈએ ઉત્તર આપ્યો કે, “ખરેખર, હું નથી જાણતી, જાદૂ જ હશે. લોકો કહે છે કે, એ વળી તરેહવાર મતો પણ શીખવે છે. ઘણા યહૂદી લોકો છાના છપના વાતો કરે છે કે, તેમનો કોઈ એક મહાન ભવિષ્યવાદી પાછો ઊઠ્યો છે.”

સ્તેફને ધ્રૂજતા સાદે પૂછ્યું કે, “શું એ હાલ અહીં આ શહેરમાં છે?”

તેની માએ ઉત્તર આપ્યો કે, “હું નથી જાણતી. પણ કૂવા ઉપર સ્ત્રીઓ કહેતી હતી કે એ આવવાનો છે.”

છોકરાંએ ધીમા લથડતાં અવાજે કહ્યું કે, “માજી, તમે શું ધારો છો, કે જો એ આવશે તો મને સાજો કરી શકશે?”

ટૅટસ કઠોરતાથી વચમાં બોલી ઊઠ્યો કે, “ના, ના, બચ્યા, એવા વિચાર તારા મનમાં ન આવવા દેતો, એથી તો માત્ર બીજું એક દુઃખ ઊભું થશે. જો આ વાતો સાચી હશે તો માત્ર જુવાન યહૂદી આસા જેવા પૈસાદાર તથા મોટા માણસને જ તે સાજા કરતો હશે, અથવા એટલું તો ખરું જ કે, યહૂદી હોવાથી આપણાં જેવાં મૂર્તિપૂજક લોકને ધિક્કારતો હશે.” વળી પોતાનાં દાંત કચકચાવીને તેણે કહ્યું કે, “બધા યહૂદીઓ આપણને ધિક્કારે છે. ગઈ કાલે મારી જાળ કિનારે ખેંચી લાવતાં તે એક યહૂદીની જરા નજીક આવી તેથી તે મારા પર થૂંક્યો. જાણે તેને મારી નાખું એવો ક્રોધ મને ચઢ્યો! અને ખચીત કરીને કહું છું કે, જો તે બીજી વખત એ પ્રમાણે કરવાની છાતી ચલાવશે તો હું તેને મારી નાખ્યા વગર નહિ રહું.”

આદા બાઈએ કહ્યું કે, “હું પણ યહૂદીઓને ધિક્કારુ છું! પણ એટલું તો નક્કી છે કે, આ યહૂદી તો માત્ર પૈસાદાર લોકની જ દરકાર રાખે છે એમ નહિ, પણ એમ કહેવાય છે કે યરુશાલેમમાં જે લોકોને એણે સાજા કર્યા તેઓમાંના ઘણાખરા માત્ર ભિખારીઓ હતા, અને તું જાણે છે કે યરુશાલેમમાંના ઘણા ભિખારીઓ પરદેશી છે.”

પ્રિસ્કા બાઈ લાગણીના ઊભરાથી નિસાસો નાખીને બોલી ઊઠી કે, “ઓ મારા દીકરા, જો એ આવવાનો જ હશે તો જ્યારે આવશે ત્યારે હું તારી ખાતર જરૂર એને મળીશ. તને સાજો તાજો જોવાને એવો એકે ઉપાય નથી કે જે હું નહિ કરું.”

ટૈટસ બોલી ઊઠ્યો કે, “સાંભળો, સાંભળો, કોઈના આવવાનો અવાજ સંભળાય છે!”

બધાં એક પળવાર ચૂપ રહ્યાં, એટલે નીચેના રસ્તામાંથી કઠોર શબ્દોનો તથા મોટેથી હસવાનો સાદ સંભળાયો. પછી ઘરના નાના ચોકનો દરવાજો ધસારાબંધ ઉઘાડી નાખવામાં આવ્યો, અને તરત દસ બાર માણસો ચોકમાં દાખલ થયા.

ટૈટસ બોલી ઊઠ્યો કે, “એ તો દુમાખસ છે.”

આદાબાઈએ એકદમ ઊભી થઈ જઈને કહ્યું કે, “હું તો મારે ઘેર જઈશ.” પછી પોતાનું બાળક સ્ટેફનના ખોળામાં હુંફાઈને ઊંઘી રહ્યું હતું ત્યાંથી તેને એકદમ ઉપાડી લઈને, તેને પોતાના મોટા ઘેરદાર ઝલ્ભાની ચાળમાં લપેટીને, આંતરાની નાની ભીંત ઓળંગીને પળ વારમાં તે અદ્રશ્ય થઈ ગઈ.

ચોકમાંના માણસોમાંથી એકે ઘાંટો પાડ્યો કે, “ઓ પ્રિસ્કા તું ક્યાં ગઈ?”

પ્રિસ્કાએ દાદર પરથી ઊતરતી ઊતરતી ગરીબાઈથી ઉત્તર

આપ્યો કે, “સ્વામીનાથ, હું આ આવી.”

તેના ધણીએ દમ ભરાવીને કહ્યું કે, “ચાલ ત્યારે, ઝટ કર, ખાવાનું ને પીવાનું લાવ, અમને એવી ભૂખ લાગી છે કે ઢીલ થશે તો અમે સહન કરવાના નથી.”

સ્તેફન તો એ માણસનો સાદ પ્રથમ સાંભળતાં જ ધાસ્તીથી પોતાના બિછાના પર સંકોચાઈને ઢગલી થઈ ગયો હતો, તેના કાનમાં ટૈટસે કહ્યું કે, “તું છાનોમાનો સૂઈ રહે, ને હું જઈને તારી માને મદદ કરું.” છોકરાએ ધ્રુજતા હાથે એના વચ્ચનો છેડો પકડી રાખ્યો. તેને તેણે કહ્યું કે, “ના, ના, બીશ નહિ, તે તને અડકવાનો નથી. તેઓ ખાઈપીને ઊંઘી જશે, નહિ તો વળી ખાવાપીવાને શહેરમાં પાછા જશે, મને જવા દે, બચ્યા.”

પછી ધ્રુજતા સ્તેફનને એકલો મૂકીને તે નીચે ચોકમાં દોડી ગયો.

દુમાખસે ટૈટસને દાદર ઉપર ઉતરતો જોઈને કહ્યું, “તું તો અહીં છે કે, છોકરાં ? મૂર્ખ, તારા પગ જલદી ઉપાડ, એ અમારે માટે ઝટ દારૂ લઈ આવ!”

ટૈટસ હુકમ પ્રમાણે દારૂની મસક લઈ આવ્યો, અને એ માણસોને ધરી રાખેલા પ્યાલા તેણે ભરી દીધા.

તે માણસોમાંથી એકે જમીન ઉપર થૂંકીને કહ્યું કે, “આ તો ખરાબમાં ખરાબ દારૂ છે.”

બીજાએ મલકાઈને કહ્યું કે, “કાલે સમરૂનમાં પેલા કદાવર વેપારી પાસેથી જે દારૂની મશક આપણે લીધી હતી તેનો સ્વાદ હજી તારા ગળામાં વળગી રહ્યો હશે.”

બીજાએ કહ્યું કે, “એ તો ભલો આદમી હતો, અને આપણે

તેનો માલ ઊઠાવી લીધો ત્યારે મદદને માટે કેવી મોટી બૂમો તે પાડતો હતો!”

બીજાએ ધૂરકીને કહ્યું કે, “હું ખાતરીથી કહું છું કે, હવે પછી તે ત્યાં કે બીજે કોઈ ઠેકાણે ધાંધલ નહિ મચાવશે.”

દુમાખસ ખડખડીને હસી પડ્યો અને કહ્યું કે, “એ તો ખરું જ તો, કેમ કે આપણે તેના કરતાં ઘણા ચઢિયાતાઓને ચૂપ કરી નાખ્યા છે તેમ તેને પણ ચૂપ કરી નાખ્યો છે. બચ્યા ટૈટસ, આ વખતે તું જાણી જોઈને ઘેર રહ્યો, પણ તે ખરેખરી ગમત ખોઈ.”

ટૈટસે ઈતરાજીથી જવાબ આપ્યો કે, “ના, હું જાણી જોઈને રહ્યો નહોતો. તારા હુકમથી હું સરોવરમાં માછલાં પકડતો હતો, હું ત્યાંથી પાછો આવ્યો ત્યારે તું કોણ જાણે ક્યાંએ જતો રહ્યો હતો.”

દુમાખસે ખુશ મિજાજમાં કહ્યું કે, “તું ખરું કહે છે, બચ્યા અમે તારાથી છાના સટકી ગયા હતા. અમારે અમુક કામ હતું જે પછીથી તારા જાણવામાં આવશે. તું હવે જુવાન થયો છે, અને થોડી મુદત પછી તને જોઈએ તેટલી લૂટ મળશે.”

ટૈટસે ચંળકતી વિકરાળ આંખો સહિત કહ્યું કે, “લૂટની મને દરકાર નથી, પણ મને તો લડાઈ બહુ ગમે છે, વિશેષે કરીને યહૂદીઓની સાથે લડવાનો મને બહુ આવેશ છે.”

આ શબ્દો સાંભળીને બધા માંણસો મોટેથી હસી પડ્યા.

તેઓમાંના એકે દુમાખસને કૂખમાં કોણી ઘોંચીને કહ્યું કે, “એ છોકરો તો તને ખરો વીર શિષ્ય મળ્યો છે.”

આ પ્રમાણે વાત ચાલતી હતી તેવામાં પ્રિસ્કા આવીને ખબર આપી કે ખાણું તૈયાર છે, ને તેથી વાત બંધ પડી અને તરત બધા

હડકાયેલાની પેઠે ખાવા મંડી ગયા, અને એ પશુવત માણસોમાંથી કોઈ નહિ ને કોઈ વખતે વખતે ખોખરા સાદે મદિરા માગતા હતા, તે સિવાય બીજો કંઈ અવાજ તે જગ્યામાં સંભળાતો નહોતો. થોડી વારમાં તેમની ભૂખ શમ્યા પછી, દારૂના પુષ્કળ પ્યાલા ફરવા લાગ્યા.

તેઓમાંના એક જણે દારૂના મોટા મોટા ઘૂંટડા ભરતાં ભરતાં પૂછ્યું કે, “શું તું એમ કહેવા માગે છે કે એ માણસ અહીં આવ્યો છે?”

“તે અહીં આવ્યો છે, અને લોકનાં ટોળેટોળાં તેની પાછળ પાછળ શહેરમાં આવ્યાં છે. કાલે આપણા કાપરનાહૂમ શહેરમાં તરેહવાર બનાવ આપણા જોવામાં આવશે.”

બીજાએ કહ્યું કે, “તરેહવાર બનાવ તો ખરેખરા ! બ્લાસ્તસે પોતે મને કહ્યું કે, પર્વને સમયે જ્યારે તે યરુશાલેમામાં હતો ત્યારે તેને જતો જોઈને લોકો રસ્તામાં દોડી આવીને પોતાનાં ઘરનાં બારણાં ઉઘાડાં મૂકીને તેની પાછળ જતા હતા, તેથી પાર વગરની લૂટ પણ મળી શકી, લોકો તો છેક ઘેલા થઈ ગએલા જણાતા હતા.”

દુમાખસે હસીને કહ્યું કે, “તેઓ ભલે ઘેલા થાય, જેમ તેઓ વધારે ઘેલા તેમ આપણે વધારે લાભ, ખરું કહું તો મેં પોતે ત્યાં એક આશ્ચર્ય જોયું. એક ત્વિખારી ચોકબજારના ખૂણા પાસે ઘણાં વર્ષથી પડી રહેતો હતો--તે--અર્ધ-આંધળો, લંગડો અને કમકમાટી ઉપજાવે એવાં ધારાંથી છવાઈ ગએલો હતો. જ્યારે તેણે બૂમ પાડી કે, “હે ઈસુ, દાઉદના દીકરા, મારા પર દયા કર.” એટલે એ માણસ તેને અડક્યો, એટલે એવું આશ્ચર્યકારક બન્યું કે, તે ત્વિખારી કૂદીને ઊભો થઈ ગયો અને ચાલવા લાગ્યો.”

બીજાએ કહ્યું કે, “જો તે એવાં આશ્ચર્યકૃત્યો અહીં કરશે તો આખું શહેર ખળભળી ઊઠશે.”

દુમાખસે ઉત્તર આપ્યો કે, “પ્રિય ગેસ્તસ, તું ખરું કહે છે, અને શિવ તેને સહાય રૂપ થાઓ! પણ એ માણસ વિષે તું શું ધારે છે? કેટલાક કહે છે કે એ એલિયા ભવિષ્યવાદી છે, જો કે ખરું પૂછો તો એલિયા કોણ તે હું જાણતો નથી. બીજાઓ કહે છે કે, એ યહૂદીઓના ભવિષ્યવાદીઓમાંનો કોઈએક હોવો જોઈએ, પણ કોઈને એ વિષેનું નક્કી જ્ઞાન નથી. એટલી વારમાં તો એના શિષ્યો એટલા બધા થયા છે કે તેઓ બળવો ઉઠાવી શકે.”

બીજા એકે બૂમ પાડી કે, “હું તો કહું છું કે, બળવો ભલે થાય! લડાઈથી આ રોમી લોકોની સત્તા નષ્ટ થશે. તેઓએ ગયે વર્ષે આપણા કેટલાક શ્રેષ્ઠ પુરુષોને પકડીને વધસ્તંભે જડીને મારી નાખ્યા, તે તને યાદ છે કે નહિ? રોમન કાયદા પ્રત્યે મને ધિક્કાર છે!”

આ વચનોને માટે એ ટોળીએ મોટા પોકાર સહિત શાબાશી આપી, પણ દુમાખસે સખત ધમકી દઈને તેઓને છાના રાખ્યા.

તેણે કહ્યું કે, “હે મૂર્ખો, જો આપણે આ જગ્યામાં પકડાઈ જઈશું તો પિંજરામાં ગોંધાયેલા ઉંદરોના જેવી જ આપણી વલે સમજવી !”

આ વખતે મધ્યરાત્રિ થવા આવી હતી, અને તેઓ જેમ જેમ એક પછી એક ઊંઘમાં પડીને નાક બોલાવવા લાગ્યા તેમ તેમ વાત ઓછી થતી થતી છેક બંધ પડી ગઈ.

આશરે એક વાગે પ્રિસ્કા થાકી પાકી લથડતા પગે સીડી ચઢીને અગાસી પર આવી, તો ત્યાં સ્તેફન પૂરી જાગૃત અવસ્થામાં ઉઘાડી આંખો રાખીને પડી રહ્યો હતો, અને તેની આંખો તારાની પેઠે ચળકતી હતી.

તેણે છાનામાના કહ્યું કે, “ઓ માતુશ્રી, એ લોકો તેના વિષે જે કહેતા હતા તે મેં સાંભળ્યું છે. તે માણસ અહીં છે?”

તેણીએ કહ્યું, “હા, દીકરા સ્ટેફન, તે અહીં છે, અને તું તેને જોશે,” પછી તેને ઊંઘી જવાનું કહીને તે તેની નજીક સૂઈ ગઈ, અને પોતે પણ સ્વચ્છ થઈને ઊંઘવાનું કર્યું.

તેને સ્ટેફનના નિયમિત શ્વાસોચ્છવાસથી માલૂમ પડ્યું કે મારો લાડકવાયો ઊંઘી ગયો છે, ત્યાર પછી બહુ વાર સુધી તે ઉઘાડી આંખો રાખીને પડી પડી એવા વિચાર કરતી હતી કે, એક વખતે મારો દીકરો કેવો મજબૂત અને ખૂબસૂરત હતો, પણ તેની નાજુક કરોડ પર મારેલા પેલા ભયંકર ઝપાટાએ તેને કેવો બેડોળ અપંગ બનાવી દીધો છે! એમ કહીને તે પેલા દુમાખસ નામના હેવાનને પોતાના અંતઃકરણથી ધિક્કારતી હતી.

અધ્યાય ૪.

સવારે સ્ટેફન જાગીને આંખો ઉઘાડે છે તો પોતાને ચામડાના પડદાવાળી કંટાળાદાયક કોટડીમાં સુવાડેલો જોયો, તે મોડે સુધી ભર ઊંઘમાં સૂઈ રહ્યો હતો, અને પોતાની ઊંઘે ઘેરાયેલી આંખો યોળતાં યોળતાં તેણે અર્ધ અંધકારમાં ચોતરફ નજર ફેરવી, તો તેને માલૂમ પડ્યું કે હું એકલો કોટડીમાં છું.

તેણે પોતાના મનમાં વિચાર્યું કે, “મારો બાપ તથા પેલા એના સાથીઓ ગયા છે, બહુ સારું થયું. ટૅટસ માછલાં પકડવા ગયો છે--નક્કી તો નથી, પણ મને આશા છે કે, ત્યાં જ ગયો હશે--અને માતુશ્રી કૂવા પર ગયાં છે.”

જે કોટડીમાં તેને સુવાડેલો હતો તે ઘણીખરી હાલતમાં

પૂર્વનાં ગરીબ લોકોની ઓરડીઓ જેવી હતી. ખરું જોતાં એ કોટડી તે આખું ઘર જ હતું, કેમ કે આખા ઘરમાં માત્ર એ એક જ કોટડી હતી. ભીંતો ખરબચડા પથ્થરની હતી, અને માટીથી લીંપી લીધેલી હતી, અને તેઓમાં બારી એકે નહોતી, અને જે એક જ બારણું હતું તેની ઉપર કહેલો ચામડાનો પડદો લટકાવેલો હતો. આ પડદો કેટલેક ઠેકાણે ફાટેલો હતો, અને એ ફાટોમાં થઈને અહીં તહીં સૂર્યબિંબના ઝળકતાં કિરણ અંદર આવતાં હતાં. આથી સ્ટેફનને જૂજ સંતોષ થતો હતો, કેમ કે તેઓ વડે તે વખત કે જેની ગતિ તેને અત્યંત ધીમી લાગતી હતી, તે વિષે થોડી ઘણી અટકળ કરી શકતો હતો. જ્યારે તડકાનાં પીળાં કિરણ બારણાની સામેની ભીંત પર પડતાં, અને ત્યાં લટકાવેલી કઢંગી, તથા ધુમાડાથી કાળી મેશ જેવી થઈ ગએલી મદિરાની મશકો પર પ્રકાશ પાડતાં, ત્યારે તે જાણતો કે સવારના નવ વાગ્યા છે. જેમ જેમ સૂર્ય આકાશમાં ઊંચો ચઢતો જતો તેમ તેમ પેલાં સૂર્યબિંબો ભીંત પરથી ધીમે ધીમે ઊતરીને ભોંયતળીઆ પર પડતાં અને જો કે ભોંયતળીયું સૂકી માટીનું બનાવેલું હતું તોપણ સૂર્યના તડકાનાં જે પીળાં ખાબોચીઆં કે ચાંદરણાં તે પર પડતાં તે જોઈને તેને આનંદ થતો. જ્યારે બપોરે તે લોપ થતાં, ત્યારે દરરોજ સ્ટેફનને મિત્રના વિયોગના જેવી લાગણી થતી, પણ થોડી વારમાં રાત પડશે એવું વિચારવાથી થોડી વારમાં તેનો શોક બદલાઈને તેને બહુ આનંદ થતો. કેમ કે રાત્રે ટેટસ ઘેર આવતો, અને પોતાને અગાસી પર ખુલ્લી તથા ઠંડી હવામાં કલાકોના કલાક સુધી સુવાનું મળતું, અને સૌ કરતાં શ્રેષ્ઠ એ કે ત્યારે પોતાને ઘડીભર ગોગા સાથે રમવાનું મળતું.

હવે તે ગોગા વિષેના વિચારમાં પડ્યો, અને એ વિચાર કરતો કરતો તે સૂર્યનાં કિરણોમાં ઊડતાં રજકણો સહજ જોયા કરતો હતો. સ્ટેફન પોતાના મનમાં કહેતો હતો કે, એના નાના નાના હાથ કેવા સુંવાળા તથા પુષ્ટ તથા ગુલાબના ગોટા જેવા છે!

તેના નાનાં અવયવો કેવા સીધા મજબૂત તથા ગોળ છે! અને વળી તેની આંખો કેવી સુંદર, સોનેરી ભૂરા રંગની છે તથા તેમની પાંપણો કેવી લાંબી તથા ગુચ્છાદાર છે! વળી તેના વાળ કેવા સોનેરી ગુચ્છાદાર છે, અને તે તેના નાનકડા ગુલાબી કાન કેવા અડધા ઢાંકી દે છે! અને તે તેનો નાદ હર કોઈ પક્ષીના નાદ કરતાં શું મધૂર નથી, અને તેના દાંત શું નાના મોતી જેવાં નથી?

આ નાના પ્રકારની ખૂબીઓની ટીપ પોતાના મનમાં કરી રહીને, સ્ટેફન મોટેથી બોલ્યો કે, “ના, ના ગોગાના જેવું બાળક આખી દુનિયામાં નથી!”

તે આ પ્રમાણે બોલી રહ્યો તે જ પળે પ્રિસ્કા ચામડાનો પડદો ઊંચો કરીને અંદર દાખલ થઈ.

સ્ટેફને અડધા બેઠો થઈને કહ્યું કે, “માજી, તમે પાણી ભરી આવ્યાં કે?”

પ્રિસ્કાએ કહ્યું કે, “ના, બેટા, હું હજી કૂવે ગઈ નથી.” એમ કહીને તે એકદમ અવળી ફરી ગઈ, અને ડૂસકું આવતું દબાવી દેતી હોય એવો શક પડતો અવાજ કર્યો.

સ્ટેફને એટલી બધી વાર પોતાની માને અશ્રુપાત કરતાં જોઈ હતી કે આ વખતે તેને રડતી જોઈને કંઈ વિશેષ ગભરાયા વગર તેણે પૂછ્યું કે, “માજી, કેમ રડો છો, તમને શું થયું, મારા બાપે વળી પાછાં માર્યાં કે શું?”

“ના, ના દીકરા. તારો બાપ અને તેના બધા સોબતી સૂર્યોદય થતા પહેલાં જતા રહ્યા, અને ટૅટસ પણ તેમની સાથે ગયો છે. તું કહે છે એ કારણથી હું રડતી નથી, પણ હાય, હાય, હું તને કેમ કરીને કહી શકું!” એટલું કહીને તે રડી પડી.

એ જોઈને સ્ટેફન ખરેખરો ગભરાયો અને બોલ્યો, “માજી શું છે? મને કહો ને!”

પ્રિસ્કાએ અચકાતાં અચકાતાં કહ્યું કે, “વારું, હું ધારું છું કે મારે તને કહેવું પડશે, પણ ઓ મારા ભાગ્યહીન દીકરા, બની શકત તો આ દુઃખથી તને મુક્ત રાખત, કેમ કે તારે તો આ ઘણુંએ દુઃખ વેઠવું પડે. આપણી પડોસણ આજ સવારે વહેલી મને બોલાવવા આવી હતી-ઝીણકો-” છેલ્લો શબ્દ બોલતાં જાણે કોઈ દુઃખકારક ચિત્ર પ્રત્યે આંખો ઢાંકી દે તેમ પોતાની આંખો બન્ને હાથથી ઢાંકી દઈને તે પાછી રડી પડી.

સ્ટેફન હૃદયભેદક ચિંતાથી અધીરો થઈને બોલી ઊઠ્યો કે, “ઝીણકો! હાય, હાય, મરી ગયો? મને ઝટ કહી દો.”

પ્રિસ્કાએ કહ્યું કે, “ના રે ના! હું એટલું જ ઈચ્છું છું કે, એ મરી ગયો હોત તો સારું, કેમ કે એમ થયું હોત તો તેના દુઃખનો તો પાર આવત. આદાબાઈએ મને કહ્યું કે, તે ઝીણકાને સોડમાં લઈને અગાસી ઉપર રાત્રે સૂઈ રહી હતી, સવારમાં નીચે ચોકમાં કંઈ ભારે વસ્તુ પડવાનો ધબકારો સાંભળીને તે એકાએક જાગી ઊઠી. અને તરત જુએ છે તો ઝીણકો નથી, અને પાળની ભીંત આગળ દોડી જઈને જુએ છે તો”---અહીં આગળ પ્રિસ્કાએ ફરી પોતાના હાથથી પોતાની આંખો ઢાંકી દીધી. પછી ગદગદિત કંઠે બોલવું જારી રાખ્યું કે, “બધાં બાળકોના રિવાજ પ્રમાણે એ બાળક પણ મોટે પરોઢીએ જાગીને ઘૂંટણીએ ઘૂંટણીએ અગાસીની કોર પર જઈ લાગ્યો હતો, અને એક ઠેકાણે એ કોર કેટલીક તૂટી પડી છે, ત્યાંથી બાળક નીચેના પથ્થરો પર તૂટી પડ્યો હતો. તેનું શરીર ભયંકર રીતે ઝંગર થઈ ગયું છે, ને તેને સાંજ સુધી જીવવું એ અશક્ય છે, આને માટે ઈશ્વરની સ્તુતિ થાઓ! પણ જો કે મારા

ત્યાં જવાથી કંઈ વળવાનું નથી તોપણ મારે પાછી જઈને એ બાઈની સાથે રહેવું જોઈએ.”

સ્તેફને આ ભયંકર વાત બોલ્યા ચાલ્યા વગર સાંભળ્યા કરી, પણ જ્યારે આ વખતે તેની માએ તેની તરફ જોયું, ત્યારે તેનું મ્હોં ધોળુંબબ રૂની પૂણી જેવું તથા લેવાઈ ગએલું દેખાયું. અને તેણે ડૂસકાં ખાતાં ખાતાં કહ્યું કે, “ઓ, મા, મારાથી એ ખમાતું નથી.”

તેના ચહેરા તથા બોલ ઉપરથી તેની માને ગભરાટ ઉત્પન્ન થયો. તે રડતી રડતી કહેવા લાગી કે, “ઓ સ્ટેફન, તું મારું હૈયું ફાડી નાખીશ! તું મારો બાળક છે, મારું સર્વસ્વ છે! હે બેટા, મારી ખાતર એટલું સહન કરવું પડશે, હું પાછી નહિ જાઉં, હું તારી પાસે રહીશ.”

સ્તેફને રડતાં રડતાં કહ્યું કે, “ના, ના, માજી, ત્યાં પાછાં જાઓ, તેને દુઃખ જરા ઓછું લાગે એને માટે તમે કદાપિ કંઈ કરી શકો, જલદી જાઓ!”

પ્રિસ્કા વહેલી વહેલી સ્ટેફનની પાસે થોડોક રોટલો તથા થોડાં સૂકાં ફળ તથા પાણીની લોટી મૂકીને ઝડપથી ચાલી ગઈ, અને ઓરડીમાંથી નીકળતાં કહેતી ગઈ કે, “જો કંઈ ફેર હશે તો હું થોડી જ વારમાં પાછી આવીશ.”

પ્રિસ્કાના ગયા પછી સ્ટેફન કેટલીક પળ સુધી સ્તબ્ધાવસ્થામાં પડી રહ્યો. પછી તેના મનમાં એવા વિચાર આવવા લાગ્યા કે, અરે, મારો ઝીણકો! મારો ગોગો-કચડાઈ ગયો ને લોહીલુહાણ થઈ ગયો છે! શું હું તેને ફરી કદી નહિ જોઈ શકું? અરે, શા એના નાના નાના હાથ! તેના સુંવાળા સુંવાળા હાથ હવે પછી કદી મારા ગાલ પર ગુલાબની કળીઓ જેવા ફરતા લાગશે નહિ! એના નાના નાના પગ હવે પછી કદી ચાલશે નહિ!

તે બૂમ પાડીને ફરી ફરી કહેવા લાગ્યો કે, “મારાથી આ દુઃખ સહન થવાનું નથી! મારાથી આ દુઃખ સહન થવાનું નથી!”

તેનું મગજ દુઃખથી અડધું ભમી ગયું હતું તેમાં એકાએક ઈસુ નાઝારીનું સ્મરણ ચમક્યું. “એ અહીં છે-દૂર નથી. એ તેને સમો કરી શકે છે. અરે, જો મારા માતૃશ્રી પાછાં આવે તો કેવું સારું! તેણી એને ખોળી કાઢી શકે. પણ તેણી અહીં નથી. તેણી તો આવવાની નથી! કદાપિ બાળક હમણાં જ મરી જતો હશે! જો હું ચાલી શકતો હોત તો પછી બીજું શું જોઈએ! હું થોડુંક પેટે ચાલી શકું છું. હું કોશિશ કરીશ, મારે કોશિશ કર્યા વિના છૂટકો નથી. તેને મદદ કરવાને મારે કંઈક તો કરવું જ જોઈએ! ઓ મારા વહાલા ગોગા! ઓ મારા પ્રિય ગોગા!”

સ્તેફન છોકરાએ આંખો મીંચીને એવો નિશ્ચય કર્યો હતો કે ગમે તેમ થાય પણ મારે જવું. એ થોડું થોડું પેટે ચાલી શકતો હતો ખરો, પણ હમણાં હમણાં જ્યારે તે થોડું પેટે ચાલતો ત્યારે તેના દુખાવામાં એટલો વધારો થતો કે તેની માએ તેને ચાલવાની મના કરી હતી.

જે ઓટલો ઓરડાને એક છેડે હતો અને જેના પર એ કુટુંબ સૂતું હતું તે ઓટલા પરથી સ્તેફન હળવે રહીને ઊતર્યો, પણ તેની દરેક હિલચાલથી તેની ઝઘર થએલી પીઠમાં બહુ તીક્ષ્ણ વેદના થતી હતી, તોપણ તેણે કઠણ મન કરીને ભાંખડીએ ભાંખડીએ ચાલવું જારી રાખ્યું, અને આખરે બારણા સુધી પહોંચ્યો. ત્યાર પછી મહા વેદના સહિત તે ઘરનો ચોક ઓળંગવા લાગ્યો એવામાં તેને એક ભયંકર વિચાર આવ્યો કે, જો મારાથી બારણું નહિ ઊઘડે તો પછી શી વલે! એ વિચારથી છોકરાના કપાળ પર પસીનાનાં મોટાં મોટાં ટીપાં ફૂટી નીકળ્યાં. થોડાક ફૂટ વધારે ચાલ્યો એટલે બારણું આવ્યું, જુએ છે તો તે ઠાલું વાસેલું હતું. પ્રિસ્કા પોતાના

શોકમાં તથા ઉતાવળમાં અડાગળો વાસવાનું ભૂલી ગઈ હતી. સ્તેફને હિમ્મતથી બારણું ઠેલીને ઉઘાડ્યું, એટલે એક પળમાં તે બહાર રસ્તા પર નીકળી આવ્યો. અહીં તે વિચાર કરવાને થોભ્યો, એ રસ્તાને છોડે બજારનો ચોક હતો.

તેણે વિચાર્યું કે, “મારે ત્યાં જવું જોઈએ. મારે એ નાઝારીને થોડી વારમાં શોધી કાઢવો જોઈએ, નહિ તો પછી વખત વીતી જશે.”

જે ગલીમાં તે પડ્યો હતો તે એટલી તો સાંકડી હતી કે, તેની વચ્ચે ઊભો રહેનાર માણસ હાથ લંબાવીને બન્ને બાજુની ભીંતોની અડકી શકે. એ ભીંતોમાં એકે બારી નહોતી. કોઈ માણસ નજરે પડતો નહોતો. બજાર કઈ તરફ રહ્યું એ જાણતો નહોતો. બેશક તે સરોવર તરફ હશે.

પછી તેણે મોટેથી કહ્યું, “હું એ તરફ જઈશ. પછી મન કઠણ કરીને તે દુખાતો દુખાતો ઘસડાઈને રસ્તો કાપવા લાગ્યો. ગળામાં પેસી જતી પીળી ધૂળથી તે લગભગ ગૂંગળાઈ જતો હતો, નાના ચક્રમકના પથ્થરોથી તેના હાથ પગ કપાતા હતા, અને ધગધગતા સૂર્યનાં કિરણ તેના ઉઘાડા માથા પર જાણે અગ્નિ વરસાવતાં હતાં.

થોડી વાર પછી તે થોભ્યો. તેનું હૈયું ધડક થતું હતું, તેની આંખો આગળ કાળાં કાળાં ટપકાં ઉડતાં દેખાવા લાગ્યાં, પણ તે જોઈ શકતો હતો કે બજારનો ચોક બહુ દૂર નહોતો. લોકોનો શોરબકોર તેને કાને થોડો થોડો પડતો હતો--પણ તેને એવો પણ વિચાર આવતો કે કદાપિ મારા કાનમાં જ એ ગણગણાટ નહિ થતો હોય! એક દીર્ઘ તથા મહા કષ્ટમય પ્રયત્ન કરીને તે એ ગલીને ખૂણે પહોંચ્યો, બજારના ચોકમાં તો તે આવી પહોંચ્યો. એક વખતે ઘણા વખત પર ટૈટસ તેને બજાર બતાવવાને ઊંચકી લઈ ગયો

હતો ત્યારે તેણે જેવું જોયું હતું તે જ પ્રમાણે ત્યાં હમણાં માંડવા હતા અને તેઓમાં ભાતભાતની વસ્તુઓ, મુખ્યત્વે કરીને માછલીઓ મૂકેલી હતી. ત્યાં ઘણા લોકો વેચતા તથા ખરીદ કરતા હતા, પણ ત્યાં આગળ એકે માણસ આશ્ચર્યકારક નાઝારી જેવો દેખાતો નહોતો, અને ગરીબ નાનો છોકરો ધૂળમાં પડેલો હતો તેની તરફ કોઈ પણ નજર કરતું નહોતું. એ તો ખરું કે એક માણસે માછલીનો ભરેલો મોટો ટોપલો માથે લઈને ધસ્યો જતાં તેને ખૂંદી નાખ્યો હોત, પણ તે ગુસ્સાથી ભિખારી જગત વિરુદ્ધ કંઈક બબડીને આગળ ચાલ્યો ગયો.

સ્તેફનનું દુઃખ પણે પણે વધતું ગયું. તેની પીઠનું દુઃખ લગભગ અસહ્ય થઈ પડ્યું હતું. તરસથી તે બળ્યો બળ્યો થઈ રહ્યો હતો, અને ભૂખે તેને ભમરી આવતી હતી, તોપણ દરેક જનારાની પાછળ તે ટીકી ટીકીને જોતો હતો, પણ તેની આશા વધારે વધારે ભંગ થતી ચાલી. એટલામાં એ શહેરની વિકરાળ અને અર્ધ જંગલી બે ત્રણ કૂતરા તેની નજીક આવીને તેની વાસ સૂંઘવા લાગ્યા, એ જોઈને તેને બહુ જ ત્રાસ લાગ્યો. તેણે મોટેથી ચીસ પાડી, અને પોતાની આંખો પોતાના હાથોથી ઢાંકી દઈને, “ઓ મા, ઓ મા” એવી ખૂબ બૂમો પાડવા લાગ્યો.

આ તેની મહા વેદના મધ્યે તેને એવું માલૂમ પડ્યું કે કોઈ એક મારી સાથે વાત કરે છે. તેણે ઊંચું જોયું તો પોતાની બાજુ પર એક માણસને ઊભેલો તેણે જોયો. સ્ટેફન જે ધૂળમાં પડેલો હતો તેને એ માણસ બહુ ઊંચો લાગ્યો. છોકરાએ બધું જોયું ખરું, પણ તેણે એનામાં બીજું કંઈ એવું જોયું કે જેથી તેનું રડવું એકદમ બંધ પડી ગયું, અને તે માણસ પ્રત્યે સન્માનથી જોવા લાગ્યો. તેનું મુખ ચામત્કારિક સુંદરતાથી ભરેલું હતું, અને તેની આંખો અત્યંત

કોમળ તથા અથાગ ઊંડાણવાળી હતી. આ માણસ ઈસુ સિવાય બીજો કોઈ ન હોઈ શકે! ગોગો બચી ગયો!

આનંદના ઉદ્દગાર સહિત સ્ટેફન ઊંચો થયો, અને હાથ જોડીને તથા તેની ઉપર નજર ચોંટાડી રાખીને તે મનમાં બબડ્યો કે, “સાજું કરનાર જે ઈસુ તે તું જ છે? મને એવી ખાતરી છે, તું અમારા બાળકને બચાવી શકે છે! તે અગાસી પરથી પડીને છુંદાઈ ગયો છે અને મરી જાય છે.”

તે માણસની આંખોમાં ખુશાલીનો સુંદર પ્રકાશ ચમક્યો, અને પોતાનું મુખ આકાશ તરફ ઊંચું કરીને તેણે કહ્યું કે, “ઓ મારા બાપ, હું તારી સ્તુતિ કરું છું કે, તે આ વાતો ડાહ્યા તથા જ્ઞાની પુરુષોથી છુપાવીને બાળકોને તે પ્રગટ કરી છે.” એમ કહીને પછી કોમળ, દયાળુ દ્રષ્ટિ સ્ટેફન ઉપર ફરીથી કરીને, અને તેની બધી નબળાઈ તથા અપંગતા સમજીને તેણે પોતાનો હાથ હળવે રહીને સ્ટેફનને માથે મૂકીને કહ્યું કે,

“તારા વિશ્વાસ પ્રમાણે તને થાઓ. શાંતિએ જા.”

તેનો મુબારક હાથ અડકતાં જ છોકરાનું બધું દુઃખ, નબળાઈ ને થાક જતાં રહ્યાં, અને અત્યંત આનંદથી બૂમ પાડીને તે જમીન પરથી કૂદીને ઊભો થઈ ગયો, કેમ કે તે સંપૂર્ણ સાજો થઈ ગયો હતો.

પરેપર “દયાળુઓને ધન્ય છે, કેમ કે તેઓ દયા પામશે.”

અધ્યાય ૫.

ઉનાળાની ટૂંકી રાત લગભગ વહી ગઈ હતી, ચંદ્ર એક કલાક અગાઉ આથમી ગયો હતો, અને તારા ઝાંખા થતા થતા અદૃશ્ય થતા જતા હતા, અને પૂર્વમાં ઝાંખો ગુલાબી પ્રકાશ પ્રસર્યાથી જણાતું હતું કે અરુણોદય પાસે છે. સરોવરની સપાટી પર ઠંડો પવન વાતો હતો અને તેથી માછીની બે હોડીઓ કિનારાથી દૂર જોરથી ઝોલાં ખાતી હતી. એ હોડીમાંની એકમાંનાં માછીઓ પોતાની જાળો હોડીમાં ખેંચી લઈને તેમને તપાસવામાં ગુંથાયેલા હતા. જેમ જેમ જાળ ટપકતી અને ચળકતી ઉપર હોડીમાં વામ પછી વામ આવવા લાગી, તેમ તેમ તેમાં ફક્ત કોઈ કોઈ ઠેકાણે જ નાની નાની એકેક માછલી જાળનાં કાણાંમાં સપડાયેલી જોવામાં આવી.

આખરે તે માછીઓમાંનાં એકે છેલ્લી માછલી પાણીમાં પાછી ફેંકી દેતાં ખીજવાઈને કહ્યું કે, “આજ રાતને માટે તો કામ બંધ પાડીએ તો ઠીક, કેમ કે મથ્યાથી પણ આપણું કંઈ વળતું તો નથી.”

તેના સાથીએ કહ્યું કે, “મેં તને કહ્યું હતું કે આ દિશાનો પવન છે માટે આપણે ધીરજ ધરીએ તો ઠીક. સિમોન, પેલી બીજી હોડીવાળાઓને હાંક માર જોઈએ, કદાપિ તેઓએ થોડી ઘણી માછલીઓ પકડી હશે.”

એટલામાં આખી જાળ હોડીમાં આવી ચૂકી, એટલે સિમોને હોડીના આગલા ભાગમાં ઊભા રહીને પોતાના બે હાથનું જાણે કે બ્યૂગલ બનાવીને પેલી બીજી હોડીવાળાઓને હાંક મારી, એટલે તરત મંદ શબ્દોમાં જવાબ આવ્યો.

તે સાંભળીને સિમોને પોતાનાં મજબૂત ફેંફસાંના બળ વડે

ઘાંટો પાડ્યો કે, “શું તમે કંઈ પકડ્યું છે?”

પેલાઓએ જવાબ વાળ્યો કે, “ના.”

સિમોનનો સાથી જેનું નામ આંદ્રિયા હતું તેણે કહ્યું કે, “હું કહેતો હતો એમ જ છે, ચાલો, સઢ ચઢાવીને ઘંર તરફ હંકારો. મરજી હશે તો શહેરની નજીકના અખાતમાં ફરીથી જાળ નાખીશું, બીજે કંઈ માછલીની એક ચુઈ પણ જોવામાં ન આવી હોય ત્યારે પણ કોઈ વખતે આપણને ત્યાં સારો જથ્થો હાથ લાગેલો છે.”

આ કહેતાં વાર લાગે છે એ કરતાં થોડી વારમાં લંગર હોડી પર ખેંચી લીધું, અને પક્ષીની પાંખના આકારનો મોટો સઢ ચઢાવી દીધો. તેમાં પવન ભરાયો એટલે એ કઢંગી હોડી સડસડાટ પાણી કાપતી ચાલી, એટલે એ બે જણ હોડીના પાછલા ભાગમાં બેઠા, સિમોનના હાથમાં સુકાન હતું.

સિમોને પૂછ્યું, “આંદ્રિયા, પેલાઓ શું કરે છે તે તું જોઈ શકે છે?”

તેણે ઉત્તર આપ્યો કે, “તેઓ પોતાની હોડીનો સઢ ચઢાવે છે.”

સિમોને કહ્યું કે, “તેઓ પણ થાકી ગયા છે,” પણ તેનું લક્ષ એ વાતમાં ન છતાં બીજા જ કોઈ વિચારમાં ગુંથાયેલું લાગ્યું. વળી તેણે પૂછ્યું કે, “આપણે રાત્રે માથાકુટ કરતા હતા ત્યારે મારા મનમાં શા વિચાર આવતા હતા તે તું જાણે છે?”

આંદ્રિયાએ ઉત્તર આપ્યો કે, “હું કેવી રીતે જાણું? તું તો ભાગ્યે જ કંઈ બોલ્યો હતો, અને એ તારી ચૂપકીદી અચંબાકારક હતી કેમ કે તું તો જીભનો છૂટો છે.”

સિમોને કહ્યું કે, “હું તો આખી રાત પેલા નાજારી વિષે

વિચાર કરતો હતો. આ વખતે આપણે ગમે તો ઘણી માછલી પકડી શકીશું કે થોડી, પણ હવે મને માછીનો ધંધો કરવાનું બિલકુલ મન નથી. મને તો તેની સાથે રહેવાનું બહુ મન થાય છે. એ બધી વાત કેવી અચંબાકારક છે તેનો શું તે વિચાર કર્યો છે? કદાપિ આપણે તરેહવાર સમયોમાં આવી લાગ્યા છીએ, આપણે સદાને માટે માછીનો ધંધો મૂકી દઈએ તો કદાપિ બહુ સારું થાય.”

આંદ્રિયાએ અચંબો પામીને કહ્યું કે, “માછીનો ધંધો મૂકી દેવાનું આપણાથી કેમ બની શકે?”

સિમોને કહ્યું, “કેમ વળી, આપણા પાસે જોઈએ એટલી, બલકે તે કરતાં પણ વધારે સંપત્તિ છે, દ્રાક્ષવાડીમાં હવે સારી પેદાશ થાય છે, વળી આપણી સ્ત્રીઓ પણ કરકસરથી ખરચ કરે છે, એ પૈસાની આપણને અગત્ય નથી. જો આપણે માછલાં પકડવાનું કામ મૂકી દઈએ તો બધો વખત આપણે તેની સાથે રહી શકીએ.”

આંદ્રિયાએ કહ્યું, “પણ ભાઈ, તેને આપણી અગત્ય છે?”

“એ તો હું જાણતો નથી, પણ મને લાગે છે કે તેને કોઈએકની જરૂર છે. શું તું નથી જાણતો કે હમણાં હમણાં તેની વિરુદ્ધ લોકો ગુપચૂપ વાતો કરે છે? તે ફરોશીઓમાંનો નથી તેમ શાસ્ત્રીઓમાંનો પણ નથી, અને ખરું પૂછો તો એ તેઓના ઘણા નિયમો તથા રિવાજો તરેહવાર રીતે રદ કરે છે.”

આંદ્રિયાએ ગંભીરતાથી કહ્યું કે, “યોહાને તેના વિષે શું કહ્યું હતું તે હું જાણું છું. યરદન નદીમાં એનું બામિસ્મા થયું તે પહેલાં એક વખતે અને ત્યાર પછી બીજે વખતે, એમ બે વખત યોહાને મારા સાંભળતાં કહ્યું હતું કે, “જુઓ, દેવનું હલવાન.” યોહાન એવું માને છે કે તે ખ્રિસ્ત (મસીહા) છે. સિમોન, આપણા

માછીનાં ધંધા વિષે તારું કહેવું કદાપિ વાજબી હશે. યોહાન બાપ્તિસ્મા કરનારનું કહેવું જો ખરું હોય, અને જો તે ખરેખર ખ્રિસ્ત હોય, તો તે જ્યાં છે ત્યાં તેની પાસે જઈને આપણે તેની સાથે રહેવું જોઈએ. અને યોહાન તો હાલ બંદીખાનામાં પડેલો છે, અને ત્યાં તેને શું વીતે તે આપણે કહી શકતાં નથી.”

સિમોને આવેશથી કહ્યું કે, “આમેન.”

ત્યાર પછી થોડી વાર સુધી બન્ને ચૂપ રહ્યા. સરોવરનું લીલા રંગનું પાણી હોડીની પૂઠે અફળાઈને ખળખળાટ કરતું ચાલ્યું જઈને પાછળ લાંબા ફીણનો સેરડો પાડતું હતું. તેના ખળખળાટ સિવાય બીજો કંઈ અવાજ સંભળાતો નહોતો. સૂર્યોદય પળે પળે વધારે પ્રકાશિત થતો જતો હતો, અને પૂર્વ ક્ષિતિજમાં મોટા આસમાની રંગના પર્વતોની પછવાડે સૂર્યોદયનો ગંભીર ભભકો શરૂ થતો હતો. તેમની આગળ સુંદર નગર કાપરનાહૂમના મિનારા તથા દીવાલો સવારના ધુમ્મસમાં ઝાંખાં ઝાંખાં દેખાતાં હતાં.

હોડીઓ કિનારાની નજદીક આવતાં કિનારા પર ઘણાં માણસો એકઠાં થએલાં માલૂમ પડ્યાં, કેટલાક લોકો ખડકો પર બેઠેલા હતા અને બીજાઓ આમતેમ આવજા કરતાં હતાં. આ દેખાવ કંઈ નવાઈનો નહોતો, કેમ કે દિવસનો તાપ ચઢે ત્યાર પહેલાં પોતાનું કામ પૂરું કરી દેવાના હેતુથી બધા લોકોનો રિવાજ વહેલા ઊઠીને કામે વળગવાનો હતો, તોપણ બંદરમાં આવતી માછલાંની હોડીઓને માટે જે લોકો આવતા તે કરતાં આ પ્રસંગે વધારે લોકો ટોળે મળેલા જણાતા હતા.

આંદ્રિયાએ પૂછ્યું કે, “પેલું લોકોનું ટોળું તું દેખે છે? એનું શું કારણ હશે, તને શું લાગે છે?”

સિમોન એક પળવાર ઘાનો રહ્યો, પછી તેણે આતુરતાથી ઉત્તર આપ્યો કે, “એ તો આપણો સ્વામી જ છે, અને તેનું ભાષણ સાંભળવાને સારુ લોકો તેના પર ભીડ કરે છે. આપણે ઉતાવળ કરો!” તેઓ હવે કિનારાની છેક પાસે આવી પહોંચ્યા હતા, માટે સિમોન પાણીમાં કૂદી પડ્યો, અને હોડીને પોતાની પાછળ તાણી જઈને તેને કિનારે બાંધી દીધી, આંદ્રિયા ધીમો ધીમો તેની પછવાડે આવ્યો.

એટલામાં પેલી બીજી હોડી જે વધારે પાછળ નહોતી, અને પહેલીની પેઠે ખાલી હોવાથી હલકી હતી, તે પણ કિનારા નજીક આવી લાગી, અને લંગરવાર કરવામાં આવી, અને તેમાંનાં માણસો પણ પોતાની જાળો પોતાની પછવાડે ઘસડતા કિનારે આવ્યા.

ઈસુ સિમોન તથા આંદ્રિયાને જોઈને તથા આખી રાત મહેનત કર્યા છતાં તેમની હોડીઓને ખાલી દેખીને, તેઓમાંની એક એટલે સિમોનની હોડીમાં ચઢ્યો, અને તેને એવી વિનંતી કરી કે હોડીને કિનારાથી થોડેક દૂર હઠાવીને ત્યાં થોભાવ. પછી ત્યાં હોડીમાં બેઠાં બેઠાં તેણે લોકોને ઉપદેશ કર્યો.

ત્યાર પછી આટલી લાંબી મુદતે આપણે જાણી નથી શકતા કે તેણે તે પ્રસંગે લોકોને શી વાત કરી હશે, પણ આપણે જાણીએ છીએ કે, તે ઈશ્વર વિષે અને ઈશ્વરી વાતો વિષે જ બોલ્યો હોવો જોઈએ. અને હોડીના સઢને છાંયે બેસીને બોલતાં તેનો સ્પષ્ટ તથા મધુર સાદ પોતાની તથા સાંભળનારાંઓની વચમાં પાણીની જે સાંકડી સપાટી આવેલી હતી, તે પર થઈને સાંભળનારાંઓના કાને અથડાતાં ઘણાં ઘાયલ હૃદયોમાં રૂઝ વળી હશે; બાળકો પોતાના નાનકડા હાથો તેની તરફ લંબાવતા હશે, અને પ્રેમ જે મરણ

કરતાં પણ બળવાન છે, તે ઘણાઓના મનમાં સુંદર તથા જોરભેર પ્રગટ્યો હશે.

જેઓ છેક પાણીની કોરની નજીક ઊભાં હતાં તેઓમાં બે સ્ત્રીઓ હતી, એકના હાથમાં ગુલાબી ગાલવાળું એક બાળક હતું, અને તેમની સાથે આશરે ચૌદ વર્ષનો એક છોકરો હતો. તેના વાળ આછા સોનેરી રંગના હતા, ને તેની આંખો મોટી મોટી ને કાળી હતી. ઇસુ ભાષણ કરી રહ્યો ત્યારે આ છોકરો પોતાના હાથ જોડીને તથા દૂતના જેવા મુખ સહિત તેની સામે જોઈને બડબડ્યો કે, “ઓ મહાન વૈદ, મને તારા પર પ્રેમ આવે છે, તું મને વહાલો લાગે છે!” આ છોકરો સ્ટેફન હતો.

લોકોને બોધ કરી રહ્યા પછી સ્વામીજીએ સિમોન કે જે આંદ્રિયા સુદ્ધાં તેજ હોડીમાં હતો તેની તરફ ફરીને કહ્યું કે, “હવે હોડીને ઊંડું પાણી હોય ત્યાં હંકારી જઈને માછલાં પકડવા સારુ તમારી જાળો નાખો.”

ત્યારે સિમોને તેને ઉત્તર આપ્યો કે, “સ્વામીજી, અમે આખી રાત માથાકૂટ કરી છે પણ કંઈ પકડ્યું નથી, તથાપિ તારા હુકમથી હું જાળ નાખીશ. અને તેઓએ એ પ્રમાણે કર્યું, એટલે તેઓની જાળમાં એટલાં બધાં માછલાં સપડાયાં કે તેમની જાળ ફાટવા લાગી, ત્યારે તેઓએ પેલી બીજી હોડીમાં પોતાના ભાગીદારો હતા તેઓને ઇશારા કરીને જણાવ્યું કે આવીને અમને મદદ કરો, અને તેઓએ આવીને બન્ને હોડીઓ એવી તડમતડા ભરી કે હોડીઓ ડૂબવા લાગી. જ્યારે સિમોન પીતરે એ જોયું ત્યારે તેણે ઇસુને પગે પડીને વિનંતી કરી કે, “હે પ્રભુ! મારી પાસેથી જા!” કેમ કે જે માછલાં તેઓએ પકડ્યાં તે જોઈને તેને તથા તેની સાથેના બધાઓને આશ્ચર્ય લાગ્યું. ત્યારે ઇસુએ સિમોનને કહ્યું કે, “બી મા, આજથી તું માણસોને પકડનાર થઈશ.” અને તેઓ પોતાની

હોડીઓ કિનારે લાવ્યા, અને ત્યારે પછી બધાનો ત્યાગ કરીને તેની પાછળ ગયા.”

પાછી રાત પડી છે, અને તેની સાથે શાંતિ સર્વત્ર વ્યાપી છે. પર્વત ઉપર એક માણસ એકલો આમતેમ ફરે છે, અને તેનાથી ઘણે દૂર નીચે સાબ્બાથની રાતના અસંખ્ય દીવાથી શહેર ચળકી રહ્યું છે. સૂર્ય અસ્ત થયે સભાસ્થાનની અગાસી ઉપરથી રણશિંગડાથી શહેરને વિશ્રામવાર બેસી ચૂકવાની ખબર અપાઈ ચૂકી છે. થોડી મુદતને માટે મહેનત બંધ પડી છે, ખેડૂતોએ ખેતરોમાં મજૂરી પડતી મૂકી છે, હાટ તથા દુકાનો બંધ કરવામાં આવ્યાં છે, માછીઓની હોડીઓ કિનારે લંગરવાર કરેલી ઝોલા ખાય છે.

સાંજ પડવાને કલાકોના કલાક થઈ ગયા છે, શહેર ભરનિદ્રામાં પડ્યું છે, તોપણ પેલો એકલો માણસ થાક્યા વગર પોતાનું મુખ આકાશ તરફ ઊંચું કરીને પહાડ પર આમતેમ ફર્યા જ કરે છે. તેની નીચે પાપ, દુઃખ તથા અજ્ઞાનતાએ ભરેલી દુનિયા પ્રસરેલી છે, ઉપર ઈશ્વર છે, અને તે બન્નેની વચ્ચે મધ્યસ્થ કે સંબંધ કરાવનાર છે.

અધ્યાય ૬.

સભાસ્થાનમાં શાસ્ત્ર વાંચનાર નીમેલી અરાઢ પ્રાર્થનાઓ ગણગણી ગયો હતો, અને ભજન કરવાને ટોળે વળેલાં માણસોએ અદબથી તથા ધ્યાનથી વાંચન સાંભળ્યું હતું. અને તે દરમ્યાન વખતે વખતે ભક્તિભાવથી આમેન, આમેનના ઉદ્ગાર કાઢતા હતા, પણ જાળીની બીજી બાજુએ જ્યાં સ્ત્રીઓ છોકરાં બેઠાં હતાં. ત્યાં ધીમો શોરબકોર થતો હતો તે જગ્યા ખિચોખીચ ભરાઈ

ગએલી હતી, કેટલાંક ઊભાં રહેલાં હતાં, અને કેટલાંક ભીંત પાસે દબાઈને બેઠાં હતાં, ઘણાંક તો ત્યાં એવાં હતાં કે તેઓએ અગાઉ સભાસ્થાન વારંવાર જોયું હતું, અને તેની બાંધણીના ઊગ તથા ગુલાબી રંગના આરસપહાણ જોઈને સાનંદાશ્ચર્ય પામ્યાં હતાં, તોપણ આજ પહેલાં સભાસ્થાનમાં કદી હાજર થયાં નહોતાં, તેથી ત્યાંની પ્રાર્થનાઓ તથા ગીતો સાંભળીને તેઓને નવાઈ જેવું લાગતું હતું. આજ તો જેટલાં તેમાં માઈ શકે તેટલાં ખિયોખીય ભરાયાં હતાં, કેમ કે એવી બૂમ ઊડી હતી કે પ્રખ્યાત ચમત્કાર કરનારો ત્યાં આવનાર છે. માટે તેને જોવાની ઈચ્છાથી તથા તે કદાપિ ચમત્કારો કરશે એવી આશાથી ઘણાં માણસો એવાં આવ્યાં હતાં કે જેઓ અગાઉ કદી આવ્યાં નહોતાં.

જે પરદેશી સ્ત્રીઓ પોતાનાં છોકરાં સહિત અંદર ઘૂસીને જોવાને સુગમ પડે એવી જગ્યાઓએ ગોઠવાઈ હતી, તેઓ તરફ ચહૂદી સ્ત્રીઓ તેડી નજરે જોતી હતી, તેઓમાંની એક પોતાની પાસેનીને કાનમાં કહ્યું કે, “આ અધર્મી સ્ત્રીઓ અહીં કેમ આવી છે? જો આ માણસ ખચીત મસીહા હોય, તોપણ તે એમને માટે નથી.”

હવે બધી પ્રાર્થનાઓ વંચાઈ રહી હતી, અને નિયમશાસ્ત્રમાંના તથા ભવિષ્યવાદ શાસ્ત્રમાંના ઠરાવેલા ભાગ પણ વંચાઈ રહ્યા, માટે હવે શું થાય છે તે જોવાને લોકો ગુપચુપ એકાગ્રચિત્તે જોઈ રહ્યા હતા, તેવામાં રીત મુજબ વાંચનારના પૂછવાથી મહાન વૈદ મોખરે આવ્યો. દરેકની દષ્ટિ તેના પર સ્થિર ચોંટી રહી, અને તે ઈશ્વરી તથા અસરકારક સત્યનાં વચનો અધિકાર સહિત બોલવા લાગ્યો ત્યારે તેના મુખ ઉપર જે આકાશી પ્રકાશ ચળકતો હતો તે, તેનું સાંભળનાર લોકોનાં અંધારાં હૃદયોમાં પ્રવેશ પામ્યો. તેનું કહેવું લોકો અત્યંત ભાવથી,

ધ્યાનપૂર્વક અને શાંતિથી સાંભળતા હતા, કેમ કે રાબીઓની અર્થરહિત તથા મૂર્ખાઈ ભરેલી વાતો કરતાં તેનો બોધ છેક જુદા જ પ્રકારનો હતો. અને બાળકો જો કે તેની વાત સમજી શકતાં નહોતાં, તોપણ તેના પ્રીતિવાન અંતઃકરણ તરેહવાર રીતે તેઓનાં દિલ પર આકર્ષણ થતું જણાતું હતું, અને તેઓ છાનાંમાનાં તેની ચામત્કારિક આંખો તરફ ટીકી ટીકીને જોઈ રહ્યાં હતાં, પણ એકાએક આ પવિત્ર શાંતતામાં ભંગાણ પડ્યું. કેમ કે એક માણસે ભોંય પરથી કૂદી ઊઠીને બૂમ પાડી કે,

“ઓ નાઝારેથના ઇસુ, અમને રહેવા દે, અમારે ને તારે શું છે? શું તું અમારો નાશ કરવા આવ્યો છે? તું કોણ છે, તે હું જાણું છું, તું ઇશ્વરનો પવિત્ર છે.”

એક પળમાં ત્યાં ધાંધલ મચી રહ્યું, સ્ત્રીઓ ચીસો પાડવા લાગી, છોકરાં રડવા લાગ્યાં, અને માણસો કૂદી ઊઠીને બૂમો પાડવા લાગ્યાં કે, “એને ભૂત વળગેલું છે, સભાસ્થાન વટાળે છે. એને બહાર કાઢો, બહાર કાઢો!”

પણ ઇસુએ એક શબ્દ બોલીને ગડબડ શાંત પાડી દીધી. ત્યાર પછી એ ભૂતગ્રસ્ત જેને બે કે ત્રણ જણે ક્યારનોએ પકડી લીધો હતો તેની તરફ ફરીને તેણે કહ્યું કે, “છાનો રહે, અને એની અંદરથી નીકળી જા!”

તેથી એ માણસ મોટી બૂમ પાડીને તથા તાણ ખાઈને નીચે પડ્યો અને જમીન પર આળોટવા લાગ્યો, પણ થોડી જ વારમાં તે શાંત તથા સ્વસ્થ ચિત્તનો બનીને પાછો ઊભો થયો, તે જોઈને બધાંને બહુ આશ્ચર્ય લાગ્યું.

પછી સભા બરખાસ્ત થયાથી બધા લોકો વેરાઈ ગયા, અને તેઓએ જે ચમત્કાર જોયો હતો તેની વાતો કરવા લાગ્યા, કેમ કે

તેઓમાંના ઘણાં ખરાં તેને ઓળખતાં હતાં.

તે જ રાતે સ્તેફને પોતાની માને કહ્યું કે, “માજી રણશિગડું વાગી ગયું છે અને સૂર્ય ક્યારનો આથમી ગયો છે, આપણે બહાર ફરવા જઈએ તો કેવું સારું? મારે એ ઈસુને ફરી જોવાનું બહુ મન છે.”

સ્તેફનની માએ ઉત્તર આપ્યો કે, “મારા દીકરા, હું ખુશીથી તારી સાથે આવીશ, કેમ કે એના જેવું કોઈ કદી બોલ્યું નથી. મને તો એ બધી વાત એટલી બધી અજાયબ લાગે છે કે, મને એવા વિચાર આવે છે કે કદાપિ એ તો સ્વપ્ન જ હશે. શું તું ખરેખર સાજો ને મજબૂત છે? શું એવું બની શકે!”

સ્તેફને આનંદભરે હસીને કહ્યું કે, “માજી, હું તો ખચીત સાજો તાજો છું. જુઓ, હું કેવો કૂદી શકું છું! અને હવે મારી કરોડ કદી પણ દુખતી નથી અને આ મારું માંસ જુઓ! કેવું સખત છે! ઓ માતૃશ્રી, આપણે આનંદ તથા આભાર દર્શાવવાને આપણે શું કરી શકીએ. તે ભયંકર દિવસે હું ધૂળમાં હતો તેવામાં જ્યારે તેણે મને કહ્યું કે, “શાંતિએ જા,” હું મારી જિંદગીમાં પહેલી જ વખતે કૂદીને ઊભો થયો, ત્યારે મેં તેને વળગીને માત્ર રડ્યા જ કર્યું. કેમ કે ઓ માતૃશ્રી, હું આનંદ તથા આશ્ચર્યથી એવો સ્તબ્ધ બની ગયો હતો કે હું બોલી જ શક્યો નહિ. અને શું બન્યું છે તેનું મને બરાબર ભાન આવ્યા પહેલાં તો તે ચાલ્યો ગયો. બધા માણસો ડોળા ફાડીને મારી તરફ જોઈ રહ્યા હતા અને પૂછાપૂછ કરતા હતા, અને બીજાઓ જોવાને દોડી આવતા હતા. અને ઓ માજી, ત્યારે જ હું પાછો વળીને ઘર તરફ દોડ્યો, અને મને એવું લાગ્યું કે એક પળમાં હું તમારી તથા આદાની પાસે આવી પહોંચ્યો.”

તેની માએ કહ્યું કે, “બાળક એવો શાંત પડી રહ્યો હતો કે, અમને લાગ્યું કે તે મરી જાય છે, એટલામાં ચોકનું બારણું ધડાક

દઈને ઊઘડી ગયું, અને જ્યાં બાળક સૂતેલો હતો ત્યાં ઊભો રહ્યો. મારા દીકરા સ્ટેફન, મેં તો તને ઓળખ્યો પણ નહિ, અને તેં બૂમ પાડી કે, “ગોગો બચી ગયો છે! અને હું સાજો થઈ ગયો છું!” ત્યાં સુધી હું એમ ધારતી હતી કે, તું કોઈ ભૂતાત્મા છે.”

સ્ટેફન વચમાં બોલ્યો કે, “બાળક સાજો થઈ ગએલો હતો.”

પ્રિસ્કાએ કહ્યું કે, “તે પૂરેપૂરો સાજો થઈ ગયો હોત. તેના શરીરે એકે ઘસારો કે ઘા પણ રહ્યો નહોતો. આહા, કેવો ચમત્કાર!”

સ્ટેફને થોડી વાર પછી કહ્યું કે, “માજી, ચાલો આપણે આપણા પડોશીઓમાંથી કેટલાંક માંદાંઓને શોધી કાઢીને તેમને ખબર આપીએ. તું જાણે છે કે તે એવું કહેતો હતો કે, “તે સાજા કરવાને, બંદીવાનોને બચાવ પ્રગટ કરવાને, આંધળાઓને પાછાં દેખતાં કરવાને, તથા ઘવાએલાઓને છૂટકો આપવાને મને મોકલ્યો છે.” એ જ તેના શબ્દો હતા, મારાથી એ ભૂલાવાના નથી. અને માજી, જો તે એ કામને માટે આવ્યો છે, તો આપણે તેને એ કામમાં મદદ કરવાથી શું તે રાજી નહિ થાય?”

“મારા દીકરા, તારું કહેવું ખરું છે, મને ખાતરી છે કે તું ખરું કહે છે. ચાલો, આપણે જઈએ.” એમ કહીને તેણીએ જલદીથી પોતાની શાલ ઓઢી લીધી, અને પોતાના ઘેરને બારણે તાળું મારીને તે પોતાના દીકરા સાથે ચાલી નીકળી.

થોડી વાર પછી સ્ટેફન એક ઘરના બારણા આગળ થોભીને બોલ્યો કે, “આપણે આ ઠેકાણે થોભવાનું છે.”

પ્રિસ્કાએ કહ્યું, “હા, અહીં એક અંધ રહે છે.”

પછી તેઓએ તે ઘરનું બારણું ખખડાવ્યું, એટલે અંદરથી સાદ આવ્યો કે, “માંહે આવો.” બારણું ઠેલીને તેઓ ઘરના ચોકમાં દાખલ થયાં તો તેઓએ જોયું કે, પોતાના ચોક કરતાં પણ તે ચોક વધારે કંગાલ સ્થિતિમાં હતો, કેમ કે તેમાં પરાળ તથા બીજો કચરો બધે વેરાયેલો હતો, કેટલાંક ઘેટાં ને બકરાં બીન અડચણે તેમાં બધે ફરતાં હતાં, અને દસ બાર મરઘાં પણ ઊંચે બેઠેલાં હતાં. એક માણસ ભીંતે અઢેલીને તથા પોતાનું માથું પોતાના ઢીંચણો પર નમાવી દઈને તથા ફાટલાં તૂટેલાં તંગ લૂગડાં પહેરીને બેઠો હતો.

સ્તેફને સ્પષ્ટ સાદે કહ્યું કે, “તમને સલામ!”

એ સાદ સાંભળીને તે માણસે પોતાનું જીંથરિયું માથું ઊંચું કરીને પોતાનું મુખ બારણા તરફ ફેરવ્યું. તેણે ખોખરા સાદે પૂછ્યું કે, “તું કોણ છે?”

“હું દુમાખસનો દીકરો સ્ટેફન છું. હું મારાં માજી સાથે આવ્યો છું. એ માટે કે, અમે તને મહાન વૈદની પાસે તેડી જઈએ. માટે ચાલો, આપણે તેની શોધમાં જઈએ, તે તારો અંધાપો મટાડીને તને દેખતો કરશે.”

આંધળાએ નિસાસો નાખીને કહ્યું કે, “ના, ના તું મારી મશ્કરી કરે છે, કેમ કે શું તું નથી જાણતો કે લાલચોળ તપાવેલા ડમચણાથી મારી આંખો તદન બાળી નાખવામાં આવી છે, તેઓ તો મારા મસ્તકમાં સંકોચાઈ ગઈ છે, કોઈ મને સમો કરી શકે એમ નથી.”

પણ સ્ટેફને કહ્યું કે, “તું એ માણસનું પરાક્રમ નથી જાણતો.” પછી તેણે ઘણી આતુરતાથી પોતાના તથા બાળકના સાજા થવા વિશેની ચમત્કારિક તમામ વાત કહી સંભળાવી. પણ

અંધ તો પોતાના ચીંથરા પોતાને ડીલે વધારે સંકોચીને વધારે નિસાસા નાખવા લાગ્યો.

છોકરાએ કહ્યું કે, “ચાલો, ચાલો, જલદી કરો!”

આંધળાએ ગદ્ગદિત કંઠે કહ્યું કે, “તું તથા બાળક બન્ને નિર્દોષ બાળકો હતાં. પણ હું---હું તો કોણ છું, કે કોઈ મને સાજો કરે. હું તો દેવથી તેમ જ માણસોથી શ્રાપિત થએલો છું, મારે માટે તો મરવું એ જ બેહતર છે.”

સ્તેફન એ વાત બિલકુલ સમજતો નહોતો, તેથી તેણે અધીરા થઈને કહ્યું કે, “ના, ના, ભલા પડોશી, તારે જરૂર આવવું જ જોઈએ.” એમ કહીને દોડીને તેણે આંધળાનો હાથ પકડ્યો, અને તેને ધીમેથી ખેંચવા લાગ્યો.

છોકરાના સુંવાળા હાથના પ્રેમાળ સ્પર્શથી આંધળાના હૃદયમાં ઘણાં વર્ષના અપમાન તથા શરમ તથા દુઃખે અટકાવરૂપી જે ભીંત ઊભી કરી હતી, તે તૂટી પડી, અને પોતાનું મુખ પોતાના હાથોથી ઢાંકી દઈને તે પોક મૂકીને રડવા લાગ્યો, અને સ્તેફન તેની પાસે ઊભો થઈ રહ્યો હતો, અને તેનું કોમળ મન આટલું બધું દુઃખ જોઈને ગૂંચવાતું હતું.

થોડી વાર પછી ફરીથી આંધળાને અડકીને તેણે કહ્યું, “ચાલો.” આ વખત તો એ બિચારો જમીન ઉપરથી ઊભો થયો, અને પોતાની આગળ હાથ લાંબા કરીને ટંટોળવા લાગ્યો. સ્તેફને તેનો એક હાથ પકડીને આનંદથી કહ્યું કે, ‘હું તમને દોરીશ.’ પછી તે બન્ને ચાલી નીકળ્યા અને ખ્રિસ્તા તેઓની પાછળ પાછળ ચાલી.

આંધળાના મનમાં વિચિત્ર પ્રકારની આશા સ્ફુરવા લાગી

હતી, માટે તેણે ધ્રુજતા અવાજથી પૂછ્યું કે, “એ ક્યાં મળશે તે તું જાણે છે શું?”

સ્તેફને કહ્યું કે, “હું જાણતો નથી, પણ આપણે તેને ખોળી કાઢીશું.” પછી તેના મનમાં સનાતન સત્યનો એકાએક પ્રકાશ થઈ આવ્યાથી તેણે કહ્યું કે, “જો આપણને તેની ખરેખર ગરજ હશે, અને તેથી તેને ખોળતા હોઈશું, તો આપણને તે મળ્યા વગર રહેશે નહિ.”

પ્રિસ્કાએ કહ્યું કે, “મેં સભાસ્થાનમાં એક સ્ત્રીને એમ કહેતાં સાંભળી હતી કે, તે સિમોન માછીના ઘરમાં ઊતર્યો છે. તે માછીનું ઘર સરોવરની તીરે છે, હું તે જગ્યા જાણું છું.”

તેઓ તે તરફ જતાં હતાં ત્યારે તેઓએ રસ્તામાં લોકોનાં ટોળે ટોળાં તે તરફ જતાં જોયાં. કેટલાક લોકો તો ખાટલા ઊંચકીને જતાં હતા, અને ખાટલાઓમાં તરેહ તરેહના રોગથી પિડાતાં બિમાર માણસો સુવાડેલાં હતા, બીજાઓ વળી આંધળાઓને અથવા અર્ધ અપંગ માણસોને દોરીને મહા મુસીબતે ધીમે ધીમે માર્ગ કરીને આગળ ચલાવતા હતા. એ બધી ધાંધલ મધ્યે ખાટલાઓ પરના માંદાંઓ દુઃખથી બૂમો પાડતા હતા, ભૂતગ્રસ્તો ચીસો પાડતા હતા, અને માંદા છોકરાં રડારડ કરતાં હતાં, અને તેથી આખે રસ્તે ભારે કોલાહલ થઈ રહ્યો હતો.

પ્રિસ્કાના કહેવા મુજબ સિમોનનું ઘર સરોવર કાંઠે હતું. તે સાધારણ કદનું પણ ઘણું સુખકર ઘર હતું, અને તેને બે માળ હતા. રિવાજ પ્રમાણેના ચોકને બદલે તેને મોખરે એક નાનો સહેજ ઢોળાવવાળો બગીચો હતો, તે ઢળતો ઢળતો સરોવરના પાણીના કિનારા લગી પહોંચેલો હતો. બે કે ત્રણ ગુલર વૃક્ષો ખુશનુમા છાંયો નાખતા હતા, અને ગુલાબ, મોગરા તથા કમળ પુષ્પોની સુગંધથી તે જગ્યા મહેંકી રહી હતી. અહીં સિમોન જેનું બીજું નામ

પીતર હતું, તે પોતાની વહુ, સાસુ તથા પોતાના ભાઈ આંદ્રિયાની સાથે રહેતો હતો. અને ઈસુ પણ જ્યારે કાપરનાહૂમમાં હોય ત્યારે ત્યાં જ ઊતરતો હતો.

આ વિશ્રામવારની સાંજે એ કુટુંબનાં માણસો પોતાના વહાલા પરોણાની સાથે બાગમાં બેસીને ઠંડા પવનની લહેરોની મઝા માણતાં હતાં અને ધીમા અવાજે વાતચીત કરતાં હતાં. તે દિવસે સ્વામીએ તેઓના પર પણ મોટો ઉપકાર કર્યો હતો. પીતરની સાસુને એકાએક સખત તાવ ચઢ્યો હતો, અને ઈસુ સભાસ્થાનમાંથી પાછો આવ્યો ત્યારે તેને એ વિષે ખબર આપવામાં આવ્યાથી તેણે તેનો હાથ પકડીને તેને બેઠી કરી એટલે તરત તેનો તાવ તદ્દન ઊતરી ગયો, અને તે ઊઠીને તેઓની સેવા કરવા લાગી.

હવે તેઓ યાકૂબ તથા યોહાન સુદ્ધાં બાગમાં બેસીને વિશ્રામવારની શાંતિ અનુભવતાં ઈસુની વાત સાંભળતાં હતા, તેવામાં તેઓએ ધસી આવતાં ટોળાંનો, રડાપીટનો, બૂમોનો તથા ચીસોનો ભેળસેળ શોરબકોર સાંભળ્યો. પીતરની પત્નીએ ગભરાઈ ઊઠીને કહ્યું કે, “સાંભળો, સાંભળો, આ રડાપીટનો અવાજ સંભળાય છે તેનું શું કારણ?”

યોહાને કહ્યું કે, “લોકસમુદાય સ્વામીની શોધમાં આ તરફ આવે છે. તેઓ પોતાની સાથે પોતાનાં માંદાં માણસોને પણ લઈને આવે છે.” પછી તે ઊઠીને બાગના દરવાજા આગળ ગયો, અને માર્ગ તરફ જોવા લાગ્યો.

પીતરના ઘરની નજીક એક ચકલો હતો, અને બધા લોકો ત્યાં આવી એકઠા થતા હતા. હવે તેઓ પોતાને માથેથી ખાટલા ઉતારીને જમીન ઉપર મૂકવા લાગ્યા, અને આગળ આવનારાઓ જેમ બને તેમ બાગના દરવાજાની અડોઅડ જઈને ગોઠવાવા

લાગ્યા, અને એમ કરતાં કરતાં તેઓ ભેળસેળ પોકારતા હતા કે, “વૈદરાજ ક્યાં છે? તેમને અમારી પાસે બહાર મોકલો.” તે સાથે વળી બીજાઓ એવી બૂમો મારતા હતા કે, “હે ઈસુ, દાઉદના પુત્ર, દયા કર! સ્વામી, કપા કરીને બહાર આવ.” અને એ બધી ગડબડની સાથે, માંદાંઓ કે જેઓની પીડા, રસ્તામાં ખૂબ હાલ ચાલ થયાથી તથા ઘોંઘાટથી તથા મનના ગભરાટથી બહુ વધી ગયાથી તેઓ બૂમાબૂમ ને ચીસાચીસ પાડતા હતા.

પણ એટલામાં એ બધાં દુઃખિતોની મધ્યે મહાન વૈદનું કૃપાળુ વદન જોવામાં આવ્યું. અને જેવી રીતે કમળનાં ફૂલોમાંથી સુગંધ પસરે છે તેમ તેની આંખોમાંથી તથા ફેલાવેલા હાથોમાંથી ઈશ્વરી પ્રીતિ, દિલસોજી, મમતા તથા સાજાપણું વહેતું હતું, અને તે દુઃખિત માંદાં માણસો મધ્યે ફરીને કેટલાંકને હાથ અડકાડવા તથા કેટલાંકને માથે હાથ મૂકવા લાગ્યો, અને તે સાથે માફીનાં તથા શાંતિનાં વચનો ઉચ્ચારતો રહ્યો, તેમ તેમ ઘણાં માણસો જે અગાઉ પીડાથી બૂમ પાડતાં હતાં, તેઓ સાજાં થઈ ગયાથી હર્ષનાદ કરવા લાગ્યાં. ઘણાં માણસો આનંદ કરતાં ઘર તરફ ચાલી નીકળતાં હતા, અને તેમની જગ્યાએ બીજાં નવાં આવીને ભરાતાં હતાં. એટલામાં પ્રિસ્કા તથા સ્તેફન પેલા આંધળાને લઈને ત્યાં આવી પહોંચ્યાં.

સ્તેફને આંધળાનો હાથ દબાવીને હર્ષથી કહ્યું કે, “સ્વામી અહીં છે, અને બીજા ઘણા લોકો સાજા થવાને અહીં આવેલા છે, અને કેટલાક તો સાજા થઈને પોતાના ઘર તરફ જવા લાગ્યા છે.”

જો કે એટલો બધો શોરબકોર થતો હતો તોપણ આંધળાના તીવ્ર કાનોએ તો ક્યારનાએ ઉપકારસ્તુતિના શબ્દો સાંભળ્યા હતા, માટે સ્તેફનના હાથમાંથી આંચકો મારીને છૂટી જઈને થોડીક ખાલી જગ્યા જ્યાં ઈસુ પળવાર થોભ્યો હતો ત્યાં એકાએક અંગનજ્ઞાનની

પ્રેરણા વડે દોડી ગયો, અને ઘૂંટણીએ પડીને ઈસુનાં વસ્ત્ર પકડીને મોટેથી પોકારવા લાગ્યો કે,--

“ઈસુ સ્વામી, હું તને વિનંતી કરું છું કે, મારા પર દયા કર.”

ઈસુએ ઉત્તર આપ્યો કે, “શું તને એવો વિશ્વાસ છે કે હું એ કામ કરવાને શક્તિવાન છું?”

આંધળો પોતાના આંધળા ડોળા તેના મુખ તરફ ઊંચા કરીને બડબડ્યો કે, “મને વિશ્વાસ છે.”

ઈસુએ તેની તરફ નજર ફેરવીને તેની આંધળી આંખોની પછવાડે તેના આત્માને દોષથી કલંકિત, દુઃખથી થાકેલ તથા પ્રીતિનો ભૂખ્યો જોયો અને તેની આંખોને અડકીને તેણે કહ્યું કે, “શાંતિએ જા.”

આંધળો માણસ દેખતો થઈ ગયો. અને સૌથી પહેલું તેણે ઈસુનું દયાળુ તથા પ્રેમી મુખ જોયું, પછી તેના મનમાં તેને સાજો કરનાર ઈસુ પ્રત્યે મહા બળવાન પ્રીતિ ઉત્પન્ન થઈ. પછી તે ઊઠીને પોતાને મળેલા હુકમ મુજબ ચાલ્યો ગયો, પણ પોતાની સાથે આ બધી બિનાનું સ્મરણ લેતો ગયો, કે જે તેના હકમાં તેમ જ બીજાઓના હકમાં, આ કાળમાં તેમ જ અનંતકાળમાં આશીર્વાદના જીવતા ઝરારૂપ થઈ પડ્યું.

અધ્યાય ૭

સવારનો સૂર્ય પોતાનાં ખુશનુમા કિરણો કાયાફાના ઘરની એક ઊંચી તથા જાળીદાર બારીમાંથી તેના ભવ્ય દિવાનખાનામાં પ્રસારવા લાગ્યો હતો. ઓરડાની ત્રણ બાજુઓએ ભીંતની સાથે

ફરતો ચોતરો તે વખતના રિવાજ મુજબ બનાવેલો હતો. ચોથી બાજુ ખુલ્લી હોવાથી ત્યાંનાં રંગીત આરસપહાણના નાજુક તથા આમળાવાળા થાંભલાઓની વચ્ચેથી બહારની અગાસી નજરે પડતી હતી. ભોંયતળીએ સુંવાળા તથા પૂર્વના વણાટનાં બનુસ પાથરેલાં હતાં, અને ભીંતો બુટ્ટાદાર તથા રંગ બેરંગી પડદાથી શણગારેલી હતી. વળી અંદર તરેહવાર નીચા ઘાટની મેજો તથા બાજટો તથા રોમન કારીગરીની ખુરસીઓ, અને અસંખ્ય કીમતી પણ નકામાં રમકડાં, અને નાના પ્રકારનાં મહા સુંદર તથા મૂલ્યવાન પાત્રો ઠેકાણે ઠેકાણે ગોઠવેલાં હતાં. અને તેથી સાફ માલૂમ પડતું હતું કે, એ હવેલી કોઈ ખાનદાન તથા ધનાઢ્ય માણસની છે.

આ સુખદાયી સવારમાં એ દિવાનખાનામાં કાયાફાની વહુ આન્ના એકલી જ બેઠેલી હતી. ઘણાં વરસની દિલગીરીનાં ચિહ્ન તેના શરીર પર દેખાતાં હતાં, કેમ કે તેના વાળમાં ઠેકાણે ઠેકાણે ધોળાં પળિયાં પણ દેખાતાં હતાં, અને ધીરજથી વેઠેલા દુઃખની રેખાઓ પણ તેના મુખ પર ઠેકાણે ઠેકાણે દેખાતી હતી; પણ તેનાં કાળાં ભવાંની નીચે તેની સુંદર આંખો પ્રકાશિત દેખાતી હતી, અને તેના ઉમદા શરીરની કાંતિ હજી સુંદર તથા ખામી વગરની હતી. તે સોનેરી ભરતકામ હાથમાં લઈને ચોતરા પર બેઠેલી હતી અને ત્યાંથી તે અગાસી દેખી શકાતી હતી. ગુલાબ વગેરે બીજાં સુગંધીદાર ફૂલોના વેલા અગાસીના કઠેરા પર બધે ગુંથાઈને તેને ફૂલોના હારથી શણગારતા હતા, અને તેમનો સુંદર હાલતો છાંયો નીચેના આરસપહાણ પર પડતો હતો. નજીકમાં ફુવારો ફરફરાટ ઊડતો હતો, અને તેના ખુશકારક અવાજ સાથે પક્ષીઓનું સુંદર ગાયન ભળતું હતું. બધું ગુપચુપ તથા શાંત હતું, અને તે છાનીમાની સોનેરી ભરતકામ કર્યા જતી હતી ત્યારે તે જગ્યાની

શાંતતાનું પ્રતિબિંબ તેના મુખ પર પડતું જણાતું હતું.

થોડી વારમાં અગાસી પર કોઈના પગનો અવાજ સાંભળવા લાગ્યો અને આગ્રાબાઈએ નજર ઊંચી કરી તો તેણીએ એક ઊંચા કદના પુરુષને બારણામાં ઊભેલો જોયો. તેણે કહ્યું કે, “પ્રિય પત્ની, સલામ.”

તેનો સાદ સાંભળતાં જ બાઈ ઊભી થઈને પોતાનું ભરત કામ એક કોરે નાખીને હર્ષના ઉદ્ગાર કરતી તેને મળવાને સામી ગઈ ને કહ્યું,

“પ્રિય પતિ, તમે આવ્યા કે શું? હું એવી આશા નહોતી રાખતી કે તમે સાંજ પડ્યા પહેલાં આવશો.”

તેણે કહ્યું, “અમે પૂનમના ચંદ્રના અજવાળે મુસાફરી કરી, અને દિવસના તડકામાં ચાલવાના કરતાં એમાં અમને બહુ મઝા પડી. ઘેર બધાં ક્ષેમકુશળ છે કે? અને પ્રિય આન્ના, તને ઠીક છે કે?”

તેણીએ ઉત્તર આપ્યો કે, “બધાં સહિસલામત છે. અને કાપરનાહૂમમાં આપણાં બધાં સગાંવહાલાં કેમ છે?”

કાયાફાએ કહ્યું, “તેઓ સાજાં તાજાં છે.” પછી મ્હો ચઢાવીને તેણે કહ્યું કે, “ગાલીલમાં જેમ બીજાઓને ઈસુ નામના માણસની ધૂન લાગી છે તેમ યાઐરસને પણ તરેહવાર રીતે એની ધૂન લાગી છે; તે એવું કહે છે કે, ઈસુ મસીહા છે એવી મને ખાતરી છે. એ તો હડહડતું દુર્ભાષણ કહેવાય, અને શાસ્ત્ર વિરુદ્ધ પણ છે.”

સ્ત્રીઓને પૂછપરછ કરવાની બહુ ટેવ હોય છે, માટે આન્નાએ પૂછ્યું કે, “પણ અમારા સાંભળવામાં આવ્યું છે કે, એ માણસ ચમત્કાર કરીને માંદાંઓને સાજાં કરે છે, તે ખરી વાત છે કે ખોટી?”

કાયાફાએ તુચ્છકારથી ઉત્તર આવ્યો કે, “ગાલીલના દરેક ગામડીઆનાં મ્હોમાં ચમત્કારની વાતોનો પાર નથી, અને એકલા ચમત્કારો જ હોત તો ઝાઝી દરકાર જેવું નહોતું, પણ એનો બગાડકારક ઉપદેશ અને પાખંડમતનો બોધ તો-” પણ એટલેથી તે અટકી ગયો અને કહ્યું, “પણ આ વાતો તને તસ્દી આપવા લાયક નથી, એ વાતો બંધ પાડવાના હું ઉપાય લઈશ. હવે મુસાફરીમાં લાગેલી ધૂળ સાફ કરવાને હું સ્નાન કરવા જાઉં છું, અને પ્રિય આન્ના, એટલામાં કંઈક નાસ્તો મારે માટે તૈયાર કરવાનો હુકમ તું ચાકરોને આપજે, કેમ કે સૂર્યોદય થયા અગાઉનું મેં ખાધું નથી.” પછી પોતાના ઘેરદાર જામામાં ટંટોળતાં તેણે કહ્યું, “પણ ઊભી રહે, યાઐરસની વહુએ મને તારે માટે પત્ર આપ્યો છે.” પછી આન્નાને નાનું સીલ મારેલું પરબીડિયું આપીને તે ઉતાવળે એ ઓરડામાંથી ચાલ્યો ગયો.

આન્નાબાઈ ને પોતાના હાથમાંનું પરબીડિયું જોઈ ઘણી ખુશી થઈ, અને અંદરના પત્રમાંની હકીકત જાણવા બહુ ઈન્તેજારી થઈ, પણ પોતાની દાસીઓની મદદથી પોતાના પતિના સુખને માટે યોગ્ય ગોઠવણ કરી રહેતાં સુધી તેને ખોલીને વાંચ્યો નહિ; કેમ કે ઘરકારભાર તથા પતિની સેવા બજાવવામાં તે એક્કો હતી. પછી અગાસીમાં જઈને તે આરસપહાણને દાદરેથી બાગમાં ઊતરી, અને ફુવારા પાસેના એક બાજઠ પર બેસીને પોતાના હાથમાંનું પરબીડિયું ખોલીને પત્ર વાંચવા લાગી. પત્ર એક સુંદર ચર્મપત્ર પર લખેલો હતો, અને તેનું સખત ભૂંગળું વાળીને રેશમના દોરાથી કેટલેક ઠેકાણે બાંધીને દરેક ગાંઠ પર સીલ કરી હતી. તે સીલો તોડીને ચર્મપત્ર ખુલ્લું કરી આન્નાબાઈ નીચે પ્રમાણે પત્ર વાંચવા લાગી.

વહોવાની વહાલી પ્રિય માનવંતી બહેન જોગ લિ.

યાઐરસની વહુ સારાની સલામ વાંચજો.

તારા પરમ માનવંતા પતિ, પવિત્ર મંદિરના પ્રમુખ યાજકે, અમારું ઘર પાવન કર્યાથી અમને બહુ આનંદ થયો હતો, અને અમારા આનંદનું વળી વિશેષ કારણ એ હતું કે, તું તથા તારા ઘરનાં તથા આપણા પિતા આનાસના ઘરનાંની સલામતીના સમાચાર અમને મળ્યા. ખરેખર જો કે આ શહેર બહુ મઝાનું છે અને અમારું ઘર મને બહુ જ પ્યારું છે, તોપણ કોઈ કોઈ વખતે મારી જુવાનીના વખતની વાતો તથા યરુશાલેમમાંનાં મારાં સગાંવહાલાં તથા ઓળખીતાંઓ મને બહુ યાદ આવે છે, અને તેમને મળવાનું મને બહુ મન થાય છે. હમણાં હમણાં અહીં એવી વાતો બની છે કે તે વિષે અમારામાં બહુ ચર્ચા ચાલે છે. તે એ કે, કાપરનાહૂમમાં નાઝારેથનો ઈસુ કરીને એક માણસ આવેલો છે, અને તેણે માંદાંઓને સાજાં કરવાના પ્રખ્યાત ચમત્કારો કર્યા છે, અને તે ઉપદેશ કરીને નવાઈ જેવા તથા તરેહવાર મતો પ્રગટ કરે છે. તું જાણે છે કે મારો પતિ યાઐરસ ન્યાયી અને ઈશ્વરની નજરમાં પવિત્ર તથા માન્ય એવો માણસ છે. તે ખાતરીપૂર્વક એમ માને છે કે, મસીહા, જેના વિષે ધર્મલેખોમાં ભવિષ્યવાતો કહેલી છે તે એ જ છે. હું ઘણી દિલગીર છું કે, એ બાબત વિષે મારા પતિની તથા માનવંત કાયાફાની વચમાં ભારે તકરાર થઈ હતી. અને બંને તપી ગયાં હતાં. મારા પોતા વિશે પૂછે તો, મેં પોતાની નજરે એવી વાતો જોઈ છે કે હું અચંબાથી છક થઈ ગઈ છું; કેમ કે જો, લંગડા ચાલતા થાય છે, બહેરા સાંભળતા થાય છે, અને સર્વ પ્રકારના રોગીઓ સાજા થાય છે, એ બધું એ માણસ કરે છે. વળી ઘણા ભૂતઞ્ચસ્તોમાંથી પણ તેણે ભૂતો કાઢ્યાં છે, અને ભૂતોએ પોતે પણ તેના વિષે સાક્ષી આપી છે કે, તે ઈશ્વરનો પવિત્ર છે.

પ્રિય આન્ના, તેની કાંતિ બહુ સુંદર છે, પણ એ સુંદરતા

ગુહ્ય તથા અલૌકિક છે, અને જ્યારે તેની તરફ જોઈએ છીએ, ત્યારે તેનામાંથી એવું આકર્ષણ નીકળતું જણાય છે કે, આપણાં અંતઃકરણ તેની તરફ ખેંચાય છે. અમારી નાનકડી રૂથ જેણે તેને જોયો છે અને સભાસ્થાનમાં તેનો ઉપદેશ સાંભળ્યો છે, તે પણ તેના વિષે વાતો કરતાં થાકતી નથી, અને ઘણી વાર મને હઠેઠ કરે છે કે, ‘ચાલો, આપણે તેને શોધી કાઢીએ.’ એ પ્રમાણે હું કરી શકી નથી, કેમ કે તેની આસપાસ હમેશાં લોકોનાં ટોળેટોળાં હોય છે, અને મને, આનાસની દીકરી થઈને તેઓમાં સામેલ થવું શોભે નહિ. તોપણ જ્યારે જ્યારે બની શકે ત્યારે ત્યારે તેની વાત સાંભળવાનો તથા તેના બોધનું જ્ઞાન પામવાનો લાગ હું કદી ચૂકી નથી. તે વારંવાર વાર્તાઓ તથા દષ્ટાંતો વડે બોધ કરે છે, અને તેના બધા બોધનો સાર એ છે કે, બધાંઓ, ઈશ્વર જે સર્વનો પિતા છે તેની પાસે પાછાં આવે. પોતાને તે કોઈ વખત દેવનો દીકરો કહે છે અને કોઈ કોઈ વખત માણસનો દીકરો કહે છે. અને એવું કહે છે કે પાપીઓને પશ્ચાત્તાપ કરવાનું આમંત્રણ કરવાને હું ઈશ્વર પાસેથી આવ્યો છું. એવી વાત ચાલે છે કે, સમરૂનમાં પણ તેણે સમરૂની સ્ત્રી સાથે એ ઉદ્ધાર વિષે આનાકાની કર્યા વગર વાત કરી. આ કૃત્ય તો તું જાણે છે કે, આપણા રાબીઓ (ગુરુઓ) નજ કરે, કેમ કે સમરૂનીઓ ખરા ધર્મના નથી એ તો ખરું.

એના વિષે બીજી એક વિચિત્ર વાત એ છે કે, તે હલકી પંક્તિના લોકોમાંથી પોતાના શિષ્યો પસંદ કરે છે, તેઓમાંના કેટલાક તો કાપરનાહૂમમાં રહેનારા માછીઓ છે. પ્રિય બહેન, એ ખરેખર મસીહા છે એવું અમારા માનવાનું કારણ તને સ્પષ્ટ રીતે સમજાવવાને હું અશક્ત છું, પણ જો એ યરુશાલેમમાં આવે તો જરૂર તું ગમે તેમ કરીને તેને મળજે, એટલે પછી તને સમજણ પડશે.

નાનકડી રૂથ સલામ કહેવડાવે છે, અને યાઝૈરસ પણ. થોડા વખતમાં તને મળવાની આશા રાખીએ છીએ, કેમ કે આવતું પર્વ હવે નજીક આવ્યું છે, અને જો અમારે ત્યાં બધું ક્ષેમકુશળ હશે તો અમે ત્યારે યરુશાલેમ આવીશું.

હવે મારી પ્રિય બહેન, તું જુએ છે કે મેં પોતાને હાથે તને કેટલો લાંબો પત્ર લખ્યો છે! અમારી વતી આપણા પિતાને ને આપણા ભાઈઓને તથા તેમનાં ઘરનાંને સલામ કહેજો. ઈબ્રાહીમનો દેવ તારું તથા તારાંનું રક્ષણ કરે; છેલ્લી મારી સલામ વાંચજે.

પત્ર વાંચવાનું પૂરું કરતાં તેને માલૂમ પડ્યું કે, કોઈ મારી સાથે વાત કરવા ઊભું થઈ રહ્યું છે, અને ઊંચું જોતાં તેણે પોતાના પતિના માનીતા ચાકર માલખસને દીઠો. તેણે અત્યંત સન્માનપૂર્વક નમસ્કાર કરીને કહ્યું કે,

“માનવંતાં બાઈ, મારા શેઠે મારી સાથે સમાચાર કહાવ્યા છે કે, અગત્યના કામસર મને વાળાના વખત સુધી રોકાણ થશે. અને જો આપની ઈચ્છા હશે તો તે વખતે તેઓ આપને મળશે.”

આ સમાચાર કહીને તે જવા લાગ્યો, એટલે આગ્રાએ “થોભ” એમ કહીને તેને ઊભો રાખ્યો.

તેણીએ કહ્યું, “તારા શેઠને કહેજે કે, બહુ સારું, વાળુ સૂર્ય અસ્ત થતાં અંદરના ઘરના બાગમાં પિરસવામાં આવશે. હું ત્યાં તમારી વાટ જોઈશ.”

ત્યાર પછી ચાકર હજી ઊભો રહ્યો, એટલે એ વિશ્વાસુ તથા માનીતો વૃદ્ધ ચાકર હોવાથી તેણીએ હસતા ચહેરાથી કહ્યું કે, “કેમ માલખસ, કાપરનાહુમની મુસાફરીમાં ગમત પડી કે નહિ?”

“માનવંત બાઈ, મને તો બહુ ગમત પડી.” પછી થોડી આનાકાની કરતાં તેણે ઉમેર્યું કે, “ચરુશાલેમના એક માણસ જેને હું અગાઉથી ઓળખતો હતો, તેને મેં કાપરનાહૂમમાં જોયો. તે ઘણાં વર્ષોથી પક્ષઘાતના રોગથી પીડાતો હતો, અને જ્યારે મેં તેને છેલ્લી વખત જોયો ત્યારે તે દસ વર્ષથી ખાટલે પડેલો હતો, અને હાલવાની કે પાસું ફેરવાની પણ તેને શક્તિ નહોતી, પણ આ વખતે તો તે મારા જેટલી જ ચપળતાથી કાપરનાહૂમની ગલીઓમાં ફરતો હતો. મેં તેની જોડે વાત પણ કરી કેમ કે પહેલાં તો મને એમ લાગ્યું કે, મારી આંખો મને ઠગે છે, પણ એ તો તે જ માણસ હતો. તેનું નામ એલિફાઝ છે, અને તેને એ રોગ લાગ્યો તે પહેલાં તે નામદાર આનાસને ત્યાં ચાકર હતો.”

આત્માએ તેને ઉત્તેજન આપતાં પૂછ્યું કે, “ભલા આદમી, એ પ્રખ્યાત કાર્ય કેવી રીતે બન્યું?”

તેણે ઉત્તર આપ્યો કે, “માનવંત બાઈ, મેં એને એ વિષે પૂછ્યું ત્યારે તેણે કહ્યું કે, નાઝારેથનો ઈસુ જે ગાલીલમાં છે તેણે મને શહેરના દરવાજે મારી સાદડીમાં પડેલો જોઈને મને હુકમ કર્યો કે, ઊઠ, અને તારું બિછાનું લઈને તારે ઘેર ચાલ્યો જા, અને હું એ હુકમનો અમલ કરવાને શક્તિવાન થયો. એ તો અતિ અચંબાકારક કામ બન્યું! એ ચમત્કાર કરનાર માણસને મેં પોતે પણ પછીથી દીઠો હતો.”

આત્માએ પૂછ્યું, “શું તેં એને કોઈને સાજા કરતાં દીઠો?”

“ના, એ તો લોકોના સમુદાયને એક વાર્તા કહેતો હતો. તે બહુ સુંદર વાર્તા હતી, અને સમજવાને પણ સહેલ હતી. ત્યાં ઘણાં છોકરાં પણ હતાં, અને જેટલા ધ્યાનથી મોટાં માણસો વાર્તા સાંભળતાં હતાં તેટલા જ ધ્યાનથી તેઓ પણ સાંભળતાં હતાં. મને એ વાર્તા વધારે સાંભળવાનું બહુ મન હતું પણ મારાથી રોકાય

એમ નહોતું, કેમ કે મારે મારા શેઠનો સંદેશો એક રાબીને પહોંચાડવાનો હતો.”

તેને વધારે પ્રશ્નો પૂછવાનું આત્માબાઈને બહુ મન હતું, પણ પોતાની ઈચ્છા પર દાબ મૂકીને વધુ પ્રશ્નો ન પૂછતાં તેના વિશ્વાસુપણાને માટે તેનાં વખાણ કરીને તેને જવા દીધો.

એવામાં કાયાફા હવેલીના બીજા ભાગમાં ગંભીર વિચારોમાં ગુંથાયો હતો. યરુશાલેમમાં આવ્યા પછી થોડી વારમાં તેણે મંડળીના અધિકારીઓ તરફ સંદેશિયાઓ મોકલીને તેઓને એવો હુકમ કર્યો હતો કે, તમારે અમુક કલાકે મારા મહેલમાં અચૂક રજુ થવું. થોડા વખતથી જેમ જેમ બોલાવેલા ગૃહસ્થો આવતા જતાં હતાં, તેમ તેમ એક ચાકર એવાં કામને માટે ઠરાવેલા ઓરડામાં તેઓને લઈ જવામાં રોકાયો હતો. મહેલના બીજા ઓરડાઓની પેઠે એ ઓરડો પણ ઊંચો તથા અજવાળાવાળો હતો, અને તેમાં ગોઠવેલો સરસામાન સાદો તથા કઠોર હતો.

બધા આવીને ભેગા થયા એટલે માલખસે પોતાના શેઠને ખબર આપ્યાથી તે આવીને એ ઓરડામાં દાખલ થયો, તે વખતે તેનો દેખાવ અમીરી હતો અને ચહેરો કરડો હતો. એક સિવાય બીજા બધા અમલદારોએ ઊઠીને તેને સલામ કરી, અને જે ગૃહસ્થ બેસી રહ્યો હતો તેની આગળ તો કાયાફાએ પોતે પણ ઊભા રહીને નમસ્કાર કર્યા અને કહ્યું કે, “અતિ માનવંત તથા કુલીન આનાસ, આપને નમસ્કાર. મને વિશેષ આનંદ થાય છે કે, આપે આજે અહીં આવવાની તસ્દી લીધી છે, કેમ કે આપના મહા જ્ઞાન વડે આપ અમને આ બાબતનો નિર્ણય કરવામાં વાજબી સલાહ આપી શકશો.”

જે માણસે બેઠાં બેઠાં પ્રમુખ યાજકની સલામ લીધી તે પૂજ્ય

દેખાવનો વૃદ્ધ ગૃહસ્થ હતો, તેની લાંબી ભરાવદાર દાઢી તેની છાતી પર ફરફર ઊડતી હતી અને તેનો રંગ રૂપેરી તથા ચળકતો હતો, તથા તેની બરફ જેવી શ્વેત પાઘડીની નીચે તરેહવાર તીક્ષ્ણ આંખો ચળક ચળક થતી હતી. જો કે તેનો ચહેરો અમીરી દેખાતો હતો તોપણ ધ્યાન દઈને તપાસનારને તેના મુખ પર પક્કાઈ, હઠીલાપણું તથા કૂરતા માલમ પડી આવ્યા વગર રહે નહિ.

તેણે સભ્યતાથી કાયાફાની સલામ ઝીલી, અને કાયાફા બેઠો ત્યારે કહ્યું કે, “મારા દીકરા, જે કામે તું ગાલીલમાં ગયો હતો તેનું પરિણામ જણાવવાને તેં અમને આજે બોલાવ્યા છે. જે માણસ ઈસુ કહેવાય છે તેના વિષે હવે તારો શો મત છે?”

કાયાફાએ કહ્યું કે, “મને એવું માલૂમ પડ્યું કે ગાલીલમાં જે ઉચ્ચાટની વાતો પ્રસર્યાની સંભળાતી હતી તે કંઈ અતિશયોક્તિ નહોતી, પણ ઊલટું એમ છે કે, એ માણસે પ્રજામાં જે ઉશ્કેરણી ફેલાવી છે તેનો પૂરો હેવાલ આપણા સાંભળવામાં નહોતો આવ્યો. તે શહેરના રસ્તાઓમાં અને આસપાસનાં પરગણાંની ગલીકૂચીઓમાં તથા ખૂણાખોચરાઓમાં ઉપદેશ કરતો ફરે છે એટલું જ નહિ, પણ રાબીઓની પેઠે સભાસ્થાનોમાં જઈને ત્યાં પણ ઉપદેશ કરે છે. લોકોમાં એવી વાતો ચાલે છે કે, તેણે માંદાંઓને સાજાં કરવાના મોટા મોટા ચમત્કારો પણ કર્યા છે. આનું મને કોઈ પ્રમાણ મળ્યું નથી, કેમ કે મેં પંડે કંઈ ચમત્કાર જોયો નહિ, અને જે વાતો મારા સાંભળવામાં આવી, તેમને હું કંઈ લેખામાં ગણતો નથી. સાધારણ પંકિતના લોકો ગમે તેવી વાત સહજ માની લે છે એ વાત જગપ્રસિદ્ધ છે, અને વિશેષે કરીને ગાલીલના લોકો તો છેક અજ્ઞાની તથા આવી બાબતોનો નિર્ણય કરવાને અશક્ત છે.”

પણ નિકોદેમસ કરીને એક માણસે પૂછ્યું કે, “એ માણસે

યરુશાલેમમાં પણ કેટલાંક પ્રખ્યાત ચમત્કારો કર્યા, એ વાત ખરી કે ખોટી ?”

કાયાફાએ કહ્યું કે, “મહા કુળવાન મિત્ર, એવી વાતો ચાલે છે કે તેણે એ ચમત્કારો કર્યા, પણ આપણામાંનો કોણ એની સાબિતી આપી શકે છે? જો તેણે નામીયા માણસોના સંબંધમાં એ ચમત્કાર કર્યા હોત તો કદાપિ તે આપણને ધ્યાનયોગ્ય હોત, પણ તું જાણે છે કે, જે લોકો કહે છે કે અમને સાજા કર્યા તેઓ ભિખારી લોકો છે. અને ભિખારીનું બોલવું--એને તો કોણ લેખવે! પણ એ બાબત તો જેમ હોય તેમ, પરંતુ તેનાં વૈદકકામો વિષે ચર્ચા કરવાને આપણે એકઠા નથી થયા. એ તો દેશના તમામ ભિખારીઓને સાજા કરે તોપણ ફિકર નહિ, પણ એથી જે વધારે ભારે તથા ગંભીર દાવા એ કરે છે, તે વિષે આપણે વિચાર કરવાની અગત્ય છે. હું તને ખુલ્લી રીતે કહું છું કે, એ માણસ તો એવો દાવો કરે છે કે, હું મસીહ છું, અને એવી ધાસ્તી રહે છે કે ઘણા લોકો તેને મસીહ માનીને તેના શિષ્યો થઈ જશે.”

અહીં આનાસ ગર્જતા અવાજે બોલી ઊઠ્યો કે, “એના એ ખોટા દાવા તો ઈશ્વર વિરુદ્ધ દુર્ભાષણ છે! હું નાનપણથી ભવિષ્ય શાસ્ત્રનો અભ્યાસ કરતો આવ્યો છું. અને કોઈ પણ જગ્યાએ એના જેવા માણસ વિષે ભવિષ્યવાદ કહેલો નથી. મસીહ તો એક મોટો રાજા થવાનો છે, અને તે ઈશ્વરની પસંદ કરેલી મંડળી તેના શત્રુઓના હાથમાથી છોડાવશે, અને પોતાનું રાજ્યાસન યરુશાલેમમાં સ્થાપીને પરાક્રમથી રાજ્ય ચલાવશે. વળી એવું પણ ભવિષ્ય કહેલું છે કે, તે રાજા દાઉદના કુળમાં નિપજશે, અને યહૂદાના બેથલહેમમાં જન્મ પામશે, પણ આ માણસ તો નાઝારેથનો છે.”

બીજા એકે કહ્યું કે, “જો એ માણસ મસીહ હોત તો તે જરૂર પરમ પ્રતાપી દેવના યાજકવર્ગ સાથે મેળાપ રાખવા પ્રયત્ન કરત.”

કાયાફા ગુસ્સાવાળું મુખ કરીને બોલ્યો કે, “એ મેળાપ રાખવા પ્રયત્ન કરતો નથી એટલું જ નહિ, પણ મંડળીના નિયમો તથા રિવાજો વિષે અને ફરોશીઓ તથા શાસ્ત્રીઓ વિષે પણ એ તુચ્છકારથી બોલતો સાંભળવામાં આવ્યો છે. વળી એ આપણા નિયમો પાળતો નથી, અને અણધોયેલા હાથે ખાય છે, અને દાણીઓ તથા પાપીઓની સાથે ભળીને તેમની સાથે મેળાપ રાખે છે, અને તેમનાં ઘરોમાં જઈને ખાય પીએ છે. મારી સલાહ એ છે કે, આપણે કેટલાક ડાહ્યા તથા શાણા રાબીઓને એ માણસની દેખરેખ તથા તપાસ રાખીને, તેનાં કૃત્યો આપણને જાહેર કરવાને નીમીએ, કેમ કે જો તેને બીન અડચણે ઉપદેશ કર્યા કરવા દઈએ તો યાજકવર્ગને તથા આપણા પિતૃઓના દેવની સંસ્થાઓને ઘણું વિઘ્ન છે.”

આનાસે કહ્યું કે, “હે પરમ પ્રતાપી દેવના સેવક, તારી સલાહ ડહાપણ ભરેલી છે. આપણા પિતૃઓના ધર્મનું રક્ષણ કરવું તથા તેમાં બગાડ થતો અટકાવવો એ આપણું કર્તવ્ય છે. જો એ માણસ દુર્ભાષણ કરનાર હોય, તો એને મારી નાખવો ઘટે છે, એ આપણા નિયમશાસ્ત્રનો કાનૂન છે. તોપણ આ કામમાં આપણે યોગ્ય સાવચેતીથી તથા ગુપ્ત રીતે વર્તવું જોઈએ, રખેને પ્રજાની આપણા પર ઈતરાજી થાય.”

આ સલાહ બધાને પસંદ પડી, અને પછી એ કામ કેવી રીતે તથા કેવાં સાધનો વડે બજાવવું એ વિષે તેઓ વાદવિવાદ ચલાવવા લાગ્યા, અને આખરે તેઓએ કેટલાક હોશિયાર તથા પક્કા લોકોને પસંદ કરીને એ કામને માટે નીમ્યા, અને તેઓને

એવો હુકમ આપવામાં આવ્યો કે, તમારે ગાલીલમાં જઈને ઈસુ નામના માણસ પર બરાબર દેખરેખ રાખીને તેને મારી નાખવાને યોગ્ય તથા પૂરતું પડે એવું તહોમત શોધી કાઢો.

અધ્યાય ૮.

“વહાલા સ્તેફન, વાત તો બહુ અજબ જેવી છે, તે છતાં મારે તે ખરી માન્યા વગર છૂટકો નથી, કેમ કે તું મારી આગળ ઊભેલો છે, અને મને એ પણ ખાતરી છે કે હું સ્વપ્નમાં નથી.”

ઉપરની વાત કરનાર ટૅટસ હતો. બન્ને જુવાનો સરોવરને કિનારે ધીમા ધીમા ફરતા હતા, અને થોડી થોડી વારે ઊભા રહીને સરોવરના કાચ જેવા પાણીમાં એકાદ કાંકરો નાખતા, તેથી પાણીની વર્તુળાકાર લહેરો ફેલાઈને તેમના પગ આગળ કિનારે લોપ થઈ જતી હતી. પોતાને કેવા સંજોગોમાં ઈસુની મુલાકાત થઈ, અને પોતે તથા ગોગો કેવી રીતે સાજાં થયાં, તે ચામત્કારિક વાતનો ઊભરો સ્તેફન ટૅટસની આગળ કાઢતો હતો. વાત કહી રહ્યાં પછી તેણે કહ્યું, “અને તેં તો હજી તેને દીઠો પણ નથી, એ કેવી અફસોસની વાત ! પણ તે કાપરનાહૂમમાં પાછો આવે ત્યારે તારે એને જરૂર મળવું. ઓ ટૅટસ, તે મને બહુ જ વહાલો લાગે છે. આખી દુનિયામાં કોઈ પણ મને એના જેટલું વહાલું લાગતું નથી.”

ટૅટસે કેટલાક અચંબા સહિત પૂછ્યું કે, “તારી માના કરતાં પણ વહાલો લાગે છે?”

સ્તેફને કહ્યું કે, “હા, મારી માતૃશ્રીના કરતાં પણ વધારે. જો કે મારી મા ઉપર અગાઉ કરતાં હું વધારે હેત રાખું છું, અને તારા પર પણ. એ ઈસુ તો સર્વ પર પ્રેમ રાખે છે. જે રાત્રે બહુ લોકોને

સાજા કરાવવા સારુ તેની પાસે લઈ જવામાં આવ્યા હતા, તે રાત્રે તેં તેનું મુખ જોયું હોત તો તને ખબર પડત! જો કે તેના મુખ સામે જોવાની મને બહુ જ ઈચ્છા થતી હતી તોપણ મને જોતાં જાણે બીક લાગતી હોય, કેમ કે સૂર્યના પ્રકાશ જેવો પ્રકાશ તેના મુખ પર ચમકતો હતો, અને વળી બરાબર નિહાળી જોતાં એ પ્રકાશ સૂર્યના જેવો નહોતો. અને જ્યારે તેણે આંધળાને કહ્યું કે, “શાંતિએ જા.” ત્યારે મારા અંતઃકરણમાં મને ખાતરીપૂર્વક લાગણી થઈ કે એ માણસ દેખતો થશે જ, દેખતો થયા વગર રહી શકવાનો જ નથી. એ મુખના મહિમાવાન પ્રકાશ આગળ કોઈ આંધળો દેખતો થયા વગર રહી શકતો જ નથી! તું જાણે છે કે આપણે કંઈ પણ ધર્મ પાળતા કે જાણતા નહોતા, આપણો બાપ જ્યારે ગાળો દે છે ત્યારે દેવદેવીઓનાં નામ લે છે. માજી એક વખતે મને કહેતાં હતાં કે, પોતે યહૂદી માબાપના પેટનાં છે, તોપણ તેઓ કદી સભાસ્થાનમાં જતાં નથી, ફક્ત એક જ વખત, એટલે વૈદરાજને ત્યાં જવાની વકી હતી તે દિવસે સભાસ્થાનમાં ગયાં હતાં. વૈદરાજ જે આકાશી બાપ વિષે વાત કરે છે તેની મને કંઈક માહિતી થાય તો કેવું સારું! પણ આટલું તો મારા મન સાથે નક્કી કરેલું છે કે, હું તેની પાછળ પાછળ ફરીને તેનો તમામ બોધ સાંભળ્યા કરીશ, અને એમ કદાપિ મને જલદીથી એ માહિતી પ્રાપ્ત થશે.”

ટૈટસે તેને પૂછ્યું, “એણે તને સાજો કર્યો તે દિવસ પછી તેં કોઈ વખતે એની સાથે વાત કરી હતી?”

સ્તેફને ઉત્તર આપ્યો કે, “ના, તેની આસપાસ હમેશાં લોકનાં ટોળેટોળાં હોય છે, અને એટલા બધા લોકો તેની સાથે બોલનારા હોય છે. કે, મને તાજીબી લાગે છે કે એને જમવાનો વખત કેવી રીતે મળતો હશે! પણ અહીં કાપરનાહૂમમાં તો મેં રોજ રોજ તેની પાછળ ફર્યા કર્યું છે, અને થોડાં દિવસ ઉપર

જ્યારે તે આસપાસનાં ગામડાંમાં ફરવા ચાલી નીકળ્યો ત્યારે મારાથી બની શકે ત્યાં સુધી હું તેની સાથે ગયો હતો, પણ રાત પડતાં મારે પાછું આવવું પડ્યું, કેમ કે હું જાણતો હતો કે હું રાત પડે પાછો ઘેર ના જાઉં તો મારી માતૃશ્રી મારે માટે બહુ ગભરાશે ને ચિંતાતુર થશે. ટૈટસ, મને લાગે છે કે, માતૃશ્રીને દુઃખનું કંઈક ગુહ્ય કારણ છે. તે વારંવાર અત્યંત શોક કરીને રડે છે--બાપા ગએલા ન હોત કે મને સારું ન હોત, તો તો વાત જુદી.”

ટૈટસે પૂછ્યું કે, “તેં તેને પૂછી જોયું છે, કે તને શું દુઃખ છે?”

સ્તેફને કહ્યું કે, “વારંવાર પૂછી જોયું છે, પણ તે માત્ર એટલો જ ઉત્તર આપે છે કે, મારા દીકરા, તું મને મદદ કરી શકે એમ નથી, માટે મારે તને કહેવાનું શું પ્રયોજન છે? વહાલા ટૈટસ, તું માતૃશ્રીને પૂછી જોઈશ?”

ટૈટસે ટૂંકમાં પતાવ્યું કે, “કદાપિ પૂછું તો પૂછું.”

થોડી વાર પછી સ્ટેફને કહ્યું કે, “હવે તું આટલા દિવસ ક્યાં ગયો હતો અને શું કરતો હતો તે મને કહે, અને ચાલો આપણે આ ઝાડને છાંયે બેસીએ, કેમ કે તડકો બહુ સખત પડે છે.” એમ કહીને સ્ટેફન એક ગુલર વૃક્ષને છાંયે બેસી ગયો.

ટૈટસ પણ છાંયે બેઠો, અને કમળફૂલનો એક છોડ જે નજીકમાં ઉગેલો હતો તેને પોતાની પાસે તાણી લઈને તેની ડાળીઓ, પાત્રાં, ફૂલો, વગેરેને તોડીને તેમને જમીન પર નાખવા લાગ્યો.

સ્તેફન જાણે કે પોતે એ ફૂલો વગેરેને બચાવવા માગતો હોય તેમ પોતાના હાથ લંબાવીને શાંત રીતે બોલ્યો કે, “સ્વામીજીને કમળફૂલો વિષે બોલતાં જો તેં સાંભળ્યા હોત, તો તું એ

કમળછોડને એમ તોડીફાડી ન નાખત.”

ટૈટસે પોતાનું તોડફાડનું કામ જારી રાખીને પૂછ્યું કે, “તેણે કમળફૂલો વિષે શું કહ્યું હતું?”

“તેણે એમ કહ્યું હતું કે, કમળનાંફૂલોને આકાશી બાપે ઉત્પન્ન કર્યા છે, અને તેમના વિષે તે એટલી કાળજી રાખે છે કે, તેમને બહુ સુંદર બનાવે છે, ત્યારે જે પ્રાણીઓને તેણે ઉત્પન્ન કર્યા છે તેમના વિષે પણ તે જરૂર સંભાળ રાખશે. તેણે એમ પણ કહ્યું હતું કે, તે પોતે પણ આપણને આકાશી બાપ વિષે શિખાડવાને આવ્યો છે, કે મહા મોટો તથા પરાક્રમી છે અને મનુષ્ય માત્ર પર પ્રીતિ રાખે છે.”

ટૈટસે ગળામાંથી “અંહ” એવો અણ વિશ્વાસનો ઉદ્ગાર કાઢીને, પેલો તોડેલો કમળ છોડ જરા છણકો કરીને નાખી દીધો.

સ્તેફને ટૈટસનો એક હાથ પોતાના બન્ને હાથમાં લઈને હેતથી પૂછ્યું કે, “વહાલા ટૈટસ, તને શું થાય છે? તું હંમેશના જેવો નથી લાગતો. ભલા આદમી, તું ગયો હતો ત્યાં તેં શું શું કર્યું હતું તે બધું મને કહી દે.”

સરોવર ઉપરનાં વહાણોના ધોળા સઢ તરફ ઉદાસ દષ્ટિ લગાડીને ટૈટસે કહ્યું કે, “એ બધી વાત તો તારે સાંભળવા લાયક નથી, પણ એવા ઘાતકી માણસો વિષે બીજી શી વકી રખાય! અમે ચાલી નીકળ્યા તે રાતે તેમને વાતો કરતાં તે સાંભળ્યા હતા. જોર જોરાવરીએ તેઓએ મારી પાસે એવાં કૃત્યો કરાવ્યાં કે જે હું તને કહી પણ શકતો નથી. ના, ના, જો હું તને કહું તો મારી જીભ મારા મ્હોમાં બળીને ચંગોડું થઈ જાય! હું તને કહું છું કે, દુમાખસ પર તથા તેના બધા શાગ્રીદો પર મને અત્યંત ક્રોધ ઉપજ્યો છે! તેઓ શેતાનના બચ્ચા છે, અને મને પણ પોતાના જેવો જ

બનાવશે. આ જેને તું મહાન વૈદ કહે છે તેના વિષે જ્યારે તું નિર્દોષ દિલથી વાત કરે છે, ત્યારે મને જે લાગણી થાય છે તેનું વર્ણન કરવા હું અશક્ત છું. એ માણસ તો લંગડાઓને, માંદાઓને તથા અપંગોને સાજા કરે છે, અને અમે તો લૂટવામાં, અપંગ બનાવવામાં--હા, ખૂન કરવામાં પણ મચેલા હતા. ખૂન કરવા વિષે બોલતાં તેનો કંઠ ગદ્ગદિત થઈ ગયો, અને પોતાનું મુખ પોતાના હાથોમાં સંતાડી દઈને તે મોટે મોટે ડૂસકે રડવા લાગ્યો.

સ્તેફન ઉદાસ ચહેરે ગુપચુપ બેસી રહ્યો, પણ થોડી વાર પછી પોતાના હાથ લંબાવીને ટૈટસના નમેલા માથા પર હલકેથી મૂક્યો અને કહ્યું કે, “વહાલા ટૈટસ, તું એવાં કૃત્યો પોતાની મેળે કરત નહિ. તું માતુશ્રી સાથે તથા મારી સાથે હમેશાં બહુ જ માયાળુ રીતે વર્ત્યો છે, હું સાજો થયો તે પહેલાંના મારા દુઃખના દિવસોમાં જો તું ન હોત તો હું એ દુઃખ સહન કરી ન શક્ત, તું મને તારા મજબૂત હાથોમાં ઊંચકીને અહીં તહીં ફેરવતો હતો, તું મારી આગળ ગીતો ગાઈને તથા વાર્તાઓ માંડીને મારું દુઃખ તથા કંટાળો દૂર કરતો હતો. ટૈટસ, તું ભલો તથા ખરો મિત્ર છે, અને હવે પછી તારે એ દુષ્ટોની સાથે જવું જ નહિ. માતુશ્રીની તથા મારી સાથે રહેજે એટલે તારું બધું સંકટ દૂર થશે.”

ટૈટસ રડતો છાનો રહી ગયો હતો, તેણે ટટાર થઈને તથા પોતાનું મુખ રડવાથી લાલચોળ થઈ ગયું હતું તે સંતાડવાને અવળું મુખ કરીને તેણે ગદ્ગદિત કંઠે કહ્યું કે, “પ્રિય સ્ટેફન, હું તો સારો માણસ નથી, પણ તું તો આપણ બન્નેને માટે બસ પડે એટલો સારો છે, ચાલો આપણે આગળ ચાલીએ.”

સ્તેફને એક છલંગ સાથે ઊભા થઈ જઈને કહ્યું કે, “હા, ચાલો. કદાપિ જેના વિષે મેં તને વાત કરી છે તે આપણને મળે. એક અઠવાડીઆ અગાઉ તે સરોવરની પ્રદક્ષિણા કરવા નીકળ્યો

હતો. મને એની ખબર એમ પડી કે, કેટલાએક માછીઓ જે હમેશાં તેની સામે ફરે છે તેમણે મને કહ્યું.”

પોતાના વહાલા ધંધાનું નામ સાંભળવાથી ટૈટસે એ વાત પર વધારે ધ્યાન લગાડીને જિજ્ઞાસાથી પૂછ્યું કે, “તું કયા માછીઓ વિષે બોલે છે?”

“સિમોન તથા તેનો ભાઈ આંદ્રિયા અને ઝબદીના દીકરા યાકૂબ તથા યોહાન વિષે બોલું છું. તું તેમને ઓળખે છે શું?”

“તેઓ કોણ છે, તે હું જાણું છું, મેં તેમને ઘણી વાર સરોવરમાં માછલાં પકડતાં જોયાં છે, અને તેઓમાંના એકે એક વખત મારી સાથે પ્રીતિથી વાત કરી હતી.”

સ્તેફને કહ્યું કે, “તેઓ હવે માછલાં પકડવાનું કામ નથી કરતા, વૈદરાજની સાથે હમેશાં રહેવા સારુ તેઓએ એ કામ છોડી દીધું છે. લોકો એ વાત કરતા હતા તે મેં સાંભળી હતી, લોકસમુદાય મધ્યે એક રાબી હતો તે એમ કહેતો હતો કે, “ભલા માણસો, તમે જુઓ તો ખરા, એ માણસ કેવા વિચિત્ર લોકોને પોતાના શિષ્યો થવા પસંદ કરે છે?” પણ લોકોએ એનું કહેવું બિલકુલ ગણકાર્યું નહિ, તેઓ તો જે બધું પોતે જોયું તથા સાંભળ્યું હતું તે વિષે વાતો કરવામાં ગરક થઈ ગયા હતા.”

ટૈટસે હસીને કહ્યું, “ત્યારે તો રાબીઓ તેને ચાહતા નથી દેખાતા, એ ડોળઘાલુ ઢોંગીઓ તો સ્વમતાવેશી છે. મેં તેમને ચકલાઓમાં ઊભા રહીને તેમની લાંબી પ્રાર્થનાઓ ગણગણતા જોયા છે. મારા જેવો કોઈ નીચ માણસ પાસે થઈને જતો હોય, તો તેઓ પોતાના જામા પોતાના શરીર સાથે સંકોચે છે, પણ પેલું લોકોનું ટોળું કેમ વળ્યું છે? જો, લોકો ચારો ગમથી તે તરફ દોડે છે! આપણે ચાલો, ત્યાં દોડી જઈને જોઈએ.”

એમ કહીને ટૈટસ દોડ્યો, એટલે સ્ટેફન પણ તેની પછવાડે દોડ્યો.

એક જણ ડોક લંબાવીને માર્ગ તરફ જોઈ રહ્યો હતો તેને ટૈટસે પૂછ્યું કે, “આ બધું ધાંધલ શાને માટે થાય છે? હું તો કંઈ દેખતો નથી.”

તેણે ઉત્તર આપ્યો કે, “શું તું નથી જાણતો કે, નાઝારેથનો ઈસુ અહીં થઈને જવાનો છે? જો, જો, એ તો આવ્યો પણ ખરો, તું દેખે છે કે?” એમ કહેતાં કહેતાં તેણે સડક પર દૂર ધૂળના ગોટા ઊડતા હતા અને લોકોનાં ટોળાં પણ ઝાંખાં ઝાંખાં દેખાતાં હતાં તે તરફ તેણે હાથ લંબાવીને બતાવ્યું અને કહ્યું, “જો, તેની સાથે લોકોનાં ટોળે ટોળાં છે, ગામે ગામથી લોકો તેની પાસે આવીને ભેગા થાય છે. અગાઉ કદી આ દેશમાં આના જેવું જોવામાં આવ્યું નથી, કેમ કે આ માણસ તો ચમત્કાર કરીને માંદાંઓને સાજાં કરે છે એટલું જ નહિ, પણ તે રાબીઓ કરતાં જુદી જ રીતનો ઉપદેશ કરે છે, અને તે વળી એવા અધિકાર સહિત કે ભૂતો પણ તેની આજ્ઞા માને છે.”

સ્ટેફન જે પોતાની વાત જ્યાં જ્યાં લાગ મળે ત્યાં કહ્યા વગર રહેતો જ નહિ, તેણે સહેજ કહ્યું કે, “મને પણ તેણે સાજો કર્યો હતો.”

એ માણસે અચંબા સહિત તેને નિહાળીને કહ્યું, “તારો શો રોગ એણે મટાડ્યો હતો?”

“હું તો છેક અપંગ હતો--” સ્ટેફને એમ વાત શરૂ કરી, પણ તે જ પળે વચમાં કોઈનો દુઃખિત ઘાંટો સંભળાયો. તેનો સાદ એવો વિચિત્ર હતો કે બધા ચમક્યા. તે એમ બોલતો હતો કે, “અશુદ્ધ! અશુદ્ધ!”

પાંચ સાત માણસો બૂમ પાડી ઊઠયા કે, “રક્તપીત્તિયો આવે છે, ખસી જજો, ખસી જજો,” અને જે લોકો ઈસુને જોવાની ઈચ્છાથી માર્ગમાં ખીચોખીચ ભીડ કરતા હતા તેઓ એક ક્ષણમાં માર્ગમાંથી ખસી ગયા.

બીજાઓની સાથે સ્તેફન તથા ટૈટસ પણ પાછા હઠી ગયા, અને તેઓએ રક્તપીત્તિયાને ખોડંગાતો ખોડંગાતો તથા દુખાતો દુખાતો સમુદાય ભણી આવતો જોયો. તે થોડી થોડી વખતે જાડા ખોખરા અવાજથી પોકાર્યા કરતો હતો કે, “અશુદ્ધ! અશુદ્ધ!”

તેના મ્હોંનો ઘણો ખરો ભાગ તેણે પોતાના ફાળિયાના છેડાથી ઢાંકીને તે પરનાં કમકમાટ ઉપજાવે એવાં સડતાં ઘારાં બની શકે એટલાં છુપાવેલાં હતાં. એ રોગ મનુષ્યને લાગતા બધા રોગ કરતાં વધારે ભયંકર તથા અસાધ્ય છે, અને એ રોગ એના શરીરમાં બહુ જામી ગયો હતો.

એટલામાં ઈસુની આસપાસનો પુરુષો, સ્ત્રીઓ તથા છોકરાં ભેળસેળ સમુદાય રક્તપીત્તિયો ઊભો હતો તેની નજીકમાં જઈ પહોંચ્યો. ત્યારે ફરીથી એ દુઃખનો પોકાર સંભળાયો કે, “અશુદ્ધ! અશુદ્ધ!”

એ સાંભળીને ચાલતો સમુદાય અચકાઈને પાછો પડ્યો, એટલે ઈસુ એકલો સડકની મધ્યે ઊભેલો રહ્યા. જ્યારે રક્તપીત્તિયાએ તેને જોયો કે બીજાઓની પેઠે તે પાછો ફરીને તૈનાથી હટી ન ગયો, ત્યારે તે દોડીને ધૂળમાં ઊંધો પડીને પોકારી ઊઠ્યો કે,

“પ્રભુ, જો તું ચાહે, તો મને શુદ્ધ કરી શકે છે.”

એટલે ઈસુએ પોતાનો હાથ લાંબો કરીને તેને અડકીને કહ્યું કે, “હું ચાહું છું, તું શુદ્ધ થા.”

અને તે તરત ઊભો થયો, અને બધા લોકોએ જોયું કે, તેનું રક્તપિત્ત ટળી ગયું હતું અને તેનું શરીર બીજા માણસોના જેવું નિરોગી હતું.

અચંબાથી લોકોનો સમુદાય ચૂપ થઈ ગયો હતો. ઈસુએ સાજા થએલા રક્તપીતિયાની સાથે વાત કરી, પણ એટલે ઘીમેથી કરી કે, બીજા કોઈથી સંભળાઈ નહિ. પછીથી એમ માલમ પડ્યું કે વૈદ તેને એમ કહેતો હતો કે, બીજાઓને એ વાત કર્યા વગર લાગલો જઈને મૂસાની આજ્ઞા પ્રમાણે યાજકને પોતાનું શરીર દેખાડ, અને એમ શુદ્ધિકરણના નિયમો પાળવાની સૂચના પણ કરી હતી.

પણ તે માણસ ગયો ત્યારે લોકો મોટો પોકાર કરીને વૈદરાજની આસપાસ વધારે ખીચોખીચ વિંટળાઈ વળ્યા, અને એમ સ્તેફન તથા ટૈટસ જેઓ ટોળાની કોરે હતા તેઓ એક બાજુ પર ઠેલાઈ ગયા.

સ્તેફન કે જે અચંબાથી સ્તબ્ધ થઈ ગયો હતો તેને બોલવાની શુદ્ધિ આવી ત્યારે તેણે ટૈટસને પૂછ્યું કે, “શું એ ચમત્કારિક કામ નહોતું?”

પણ ટૈટસે ઉત્તર ન આપ્યો, તેથી સ્તેફને તેની તરફ જોયું તો તેની આંખોમાંથી આંસુ વહેતાં તેણે જોયાં.

અધ્યાય ૯.

ઉપર કહેલી વાત બન્યા પછી થોડા દિવસે ટેટસ તથા સ્ટેફન સરોવરમાંથી માછલાં પકડીને ઘર તરફ આવતા હતા, ત્યારે માર્ગમાં તેઓને ચાર માણસો કોઈ ભારે બોજો ખાટલામાં ઘાલીને ઊંચકી જતા જોયા, તેઓમાંના એકે ટેટસને કહ્યું કે, “ઓ જુવાન, તું મજબૂત બાંધાનો માણસ જણાય છે, કૃપા કરી અમને આ બોજો ઊંચકવા લાગીશ?”

જો કે એ બન્ને પાસે માછલાંનો તથા જાળોનો પુષ્કળ બોજો હતો તોપણ પેલાનો સાદ સાંભળીને તેઓ ઊભા રહ્યા અને જ્યાં એ ચાર માણસો ઊભા હતા તે તરફ તેઓ ચાલ્યા. નજીક આવતાં તેઓએ જોયું કે જે ખાટલી તેઓએ ઊંચકી હતી તે હલકી જાતની હતી અને તેમાં કોઈ અપંગ જેવો દેખાતો માણસ સૂતેલો હતો.

પહેલો જે માણસ બોલ્યો હતો તેણે કહ્યું કે, “તું જુએ છે કે અમે આ જુવાનને સિમોન માછીને ઘેર લઈ જવાનું માથે લીધું છે, કેમ કે નાઝારેથનો ઈસુ ત્યાં ઉતરેલો છે, અને અમે આશા રાખીએ છીએ કે કદાપિ એ તેને સાજો કરી શકશે.” એ સાંભળીને ખાટલીમાંનો જુવાન ડૂસ્કાં ખાતો સંભળાયો. “પણ અમારામાંનો એક ઊંચકનાર તો વૃદ્ધ તથા નિર્બળ છે અને હવે નભી શકવાનો નથી, માટે અમે તો સૂડી વચ્ચે સોપારીના જેવી હાલતમાં આવી પડ્યાં છીએ, કેમ કે જો આ જુવાન અમારી વહારે ન આવે તો અમે તો આગળ જઈ નહિ શકીએ તેમ પાછા પણ જઈ નહિ શકીએ.”

સ્ટેફને કહ્યું, “હું ખુશીથી તમને મદદ કરીશ, સ્ટેફન, તું આ મારી જાળ ને માછલાં લે ને જરી.”

પેલો વૃદ્ધ માણસ કે જે અત્યાર સુધીમાં થાક ખાઈને થોડો

હોશમાં આવ્યો હતો તે બોલી ઊઠ્યો કે, “તારો સામાન હું ઊંચકી લઈશ, અને જો તું મારા લાચાર દીકરાને વૈદરાજની રૂબરૂ લઈ જવામાં મદદ કરીશ તો તેના કૃતજ્ઞ પિતાની આશિષ તને પ્રાપ્ત થશે.”

ખાટલા પરના પીડાતા જીવાને ડૂસકાં ખાતાં કહ્યું કે, “ઓ પિતાજી, એ બધાની શી જરૂર છે? શું યાજકોએ મને વારેવારે નથી કહ્યું કે, તારે તારાં પાપનું ફળ ભોગવવું પડે છે, અને તારે તે ભોગવવું જ જોઈએ, કેમ કે સર્વસમર્થ ઈશ્વરે આ દુઃખ તારાં પર મૂક્યું છે? ખરેખર પરમ પ્રતાપી ઈશ્વરે આપેલી વાજબી સજામાંથી છૂટી જવાને પ્રયત્ન કરવો એ તો દુષ્ટ કૃત્ય કહેવાય, કેમ કે તું જાણે છે કે હું બીજાં બધાં માણસો કરતાં અધિક પાપી છું.”

તેનો વૃદ્ધ પિતા બડબડ્યો કે, “અરેરે, એ તો રાબીઓનું કામ! મને ખાતરી છે કે રાબીઓએ તને એ કહ્યું છે, પણ હું જાણું છું કે તું સારો છોકરો છે. આપણામાંનો કોઈ પણ પૂરો સદ્ગુણી નથી, અને મને એવું લાગે છે કે, સર્વસમર્થની એવી ઈચ્છા હોય તો તે વાજબી રીતે આપણા બધાંને ખાટલે પાડે, કેમ કે આપણ સર્વે સીધે માર્ગેથી ભટકી ગયા છીએ. એક પણ ન્યાયી નથી, ના, એકે નહિ, કેમ જીવાનો, ખરું કે નહિ?”

બધાઓએ કહ્યું કે, ખરું છે, પણ ટૈટસ પોતાનાં દુષ્ટ કૃત્યો યાદ આવ્યાથી શરમિંદો પડી ગયો.

ખાટલા ઊંચકનારાઓમાંના એકે ઉતાવળ કરતાં કહ્યું કે, “ચાલો, ચાલો, હવે હમણાં તો આપણે માર્ગે ચાલતા હોવા જોઈએ. લો, હીંકો ઉપાડો! બધા સરખું જોર રાખો!” એમ ચારે જણ પોતાનો બોજો ઉપાડીને ઝડપથી માર્ગે ચાલ્યા, અને પેલો વૃદ્ધ માણસ તથા સ્તેફન જાળો ઉપાડીને તેમની પાછળ ચાલ્યા.

વૃદ્ધ માણસ પોતાનું માથું હલાવીને બડબડ્યો કે, “બિચારો મારો છોકરો! બિચારો મારો છોકરો!”

સ્તેફને દિલસોજી દર્શાવતાં પૂછ્યું કે “શું તે લાંબી મુદતથી આ હાલતમાં છે?”

છોકરાના બાપે કહ્યું કે, “તે આઠ વર્ષનો હતો ત્યારથી એની એ દશા થએલી છે. એ બિચારાના અંગ પર એક રૂમી ગૃહસ્થની ગાડી ફરી વળી હતી! તિબેરીયામાં મૂર્તિપૂજકોનો તહેવાર હતો, અને અમે તે વખતે ત્યાં રહેતાં હતાં, માટે એ છોકરાને તે જોવાનું મન થયું. તેની માએ તેને ઘેર રહેવાનું કહ્યું હતું પણ તે તેણીની નજર ચૂકાવીને જતો રહ્યો, અને થોડી વાર પછી જ્યારે અમારા પડોશીઓ તેને અધમૂઓ ઊંચકી લાવ્યા, ત્યારે જ અમે જાણ્યું કે તે તમાસો જોવા જતો રહ્યો હતો. અરેરે, અફસોસ, અફસોસ! તેને ઈજા થઈ તે પહેલાં તે ઘણો મજબૂત તથા ચપળ છોકરો હતો, અને તે દિવસ પહેલાં તેણે અમારી આજ્ઞાનું કદી ઉલ્લંઘન કર્યું નહોતું. તે દિવસથી તે આજ સુધી તે ખાટલામાં જ પડી રહ્યો છે; કેમ કે એ ઈજાથી તેના અવયવો મુડદાલ તથા સ્પર્શશક્તિ વગરનાં થઈ ગયાં, એટલે સુધી કે તે તેમને હલાવી કે ખસેડી શકતો નહોતો. થોડી મુદત પછી અમે કાપરનાહૂમમાં આવ્યા, અને તેની મા જાથુ પ્રાર્થના કર્યા કરે છે કે તે સાજો થાય. સર્વસમર્થ ઈશ્વર, જેમ તેણે હાન્નાની પ્રાર્થના સાંભળી હતી તેમ એની પ્રાર્થના પણ સાંભળો! પણ રાબીઓ તો એવું ઠરાવે છે કે, છોકરો પોતાના પાપની શિક્ષા ભોગવે છે; અને, બિચારો છોકરો, એક રીતે તો તેઓનું કહેવું ખરું છે, કેમ કે તેણે તેની માની આજ્ઞા પાળી નહિ; પણ આપણે બધાંએ પાપ કર્યાં છે-બધાંએ પાપ કર્યાં છે. વળી આહાહા, આ દુઃખમાં તેણે હમેશાં જે ધીરજ દર્શાવી છે, તેની તે શી વાત કહું! છોકરાં, તું જાણે છે કે દાઉદે પોતાના એક ગીતમાં કહ્યું છે, ‘જેવી

દયા પોતાના છોકરાં પર રાખે છે, તેવી જ દયા પ્રભુ પોતાની બીક રાખનાર પર રાખે છે.” મને ખાતરી છે કે, પ્રભુને મારા બિચારા ધીરજવાન છોકરાં પર દયા આવતી જ હશે.”

સ્તેફને આતુરતાથી પૂછ્યું કે, “બાપની પોતાનાં છોકરાં પરની દયા વિષે તમે શું કહ્યું? ફરીથી એ વાત મને કહેશો?”

ડોસાએ એ કલમ ફરીથી કહી સંભળાવી; પછી કેટલાક ગુસ્સાથી તેણે કહ્યું કે, “છોકરાં, શું તને ધર્મલેખોની માહિતી નથી? હું તારા જેટલો હતો ત્યારે આખું ગીતશાસ્ત્ર તથા નિયમશાસ્ત્રનો ઘણો ખરો ભાગ મોઢે આવડતાં હતાં.”

“મને એમાંનું કશું આવડતું નથી; પણ મારો બાપ તો યૂનાની છે, અને મને ભણાવ્યો નથી.”

ડોસો એ સાંભળીને તેનાથી લગાર ખસી જઈને બોલ્યો કે, “ત્યારે તું વિધર્મી છે! પણ તું સારો છોકરો છે, હું તારા મ્હો પરથી એ જાણું છું, અને હું રાબીઓના જેવો અતડો કે જાત્યાભિમાની નથી. એવી વાત સંભળાય છે કે જેની ખોળમાં આપણે જઈએ છીએ, તે જે તેની પાસે જાય છે તે સર્વને, હા, દાણીઓને તથા પાપીઓને પણ સાજા કરે છે.”

સ્તેફને આવેશથી કહ્યું કે, “એ વાત ખરી છે. હું અપંગ હતો, પણ તેણે મને સાજો કર્યો. તેણે મને એવું કંઈ ન પૂછ્યું કે, ‘તને ગીતશાસ્ત્ર કે નિયમશાસ્ત્ર આવડે છે? કે સભાસ્થાનમાં જાય છે?’ મેં તો તેને વિનંતી પણ નહોતી કરી કે મને સાજો કર; હું બીજાને સારુ વિનંતી કરતો હતો. અને તમે શું ધારો છો કે દાઉદનાં ગીતમાં વર્ણવેલા છોકરા પર દયા રાખનારો બાપ, જે બાપ વિષે એ વારંવાર બોલે છે, તે જ હશે શું?”

ડોસાએ કહ્યું કે, “બેશક, એમ જ છે. વળી તે ઈબ્રાહીમનો,

ઈસહાકનો તથા યાકૂબનો બાપ પણ કહેવાય છે.”

સ્તેફને ભોળે ભાવે પૂછ્યું કે, “એ માણસો વળી કોણ છે?”

ડોસાએ નિસાસો નાખીને કહ્યું કે, “અરે છોકરા, તું તો ખરેખર વિધર્મી છે! તારે હમેશાં સભાસ્થાનમાં જઈને શાસ્ત્રવાંચન સાંભળવું જોઈએ.”

સ્તેફને આવેશથી કહ્યું કે, “હું હવે એમ કરીશ. તું જાણે છે કે, અગાઉ હું એમ કરવાને અશક્ત હતો. સાજો તો હું હમણાં થોડા દિવસથી જ થયો છું.”

એટલામાં ઊંચકનારાઓને બહુ ભાર લાગ્યાથી તેઓ ખાટલી નીચે ઉતારીને વિસામો લેવા લાગ્યા. એટલે ડોસો આગળ જઈને ખાટલીની પડખે ઊભો રહ્યો, અને પોતાના દીકરાના લેવાઈ ગએલા મુખ તરફ નિહાળીને તેને પૂછવા લાગ્યો કે,

“એ મારા દુખિયારા દીકરા, ચાલતાં ખાટલીના હાલવાથી તને દુઃખાવો થાય છે કે?”

“ના, પિતાજી, મારા પાપી આત્માને લીધે મને જેટલું દુઃખ થાય છે, તેટલું ખાટલીના હાલવાથી નથી થતું. વૈદરાજ મને સાજો નહિ કરે, કેમ કે હું તો અતિ પાપી, અતિ દુષ્ટ છું. મને પાછો લઈ જઈને નિરાંતે મરવા દો તો સારું.”

સ્તેફને ખાટલીની બાજુએ ઘૂંટણીએ પડીને મધુર સૂરે કહ્યું કે “શું તું મને જુએ છે, હું તો જેમ તારા બાપે હમણાં કહ્યું તેમ વિધર્મી છું, તોપણ તેણે મને સાજો કર્યો. ફિલિપ આંધળો કે જેની આંખો લાલચોળ તપાવેલા ડમયણાથી કોણ જાણે શાને માટે બાળીને નાશ કરવામાં આવી હતી તેને દેખતો કર્યો, અને તે પણ પાપી હતો. તેણે જથાબંધ માણસોને સાજા કર્યાં છે, અને તેઓમાં કોઈ પણ યાજક કે રાબી કે ફરોશી નથી. તે તને જરૂર સાજો

કરશે. તું તેને જાણતો નથી. તે પોતાનાં બાળકો પર આકાશી બાપના જેવી પ્રીતિ રાખે છે, અને જેવો પ્રેમ મા પોતાના બાળક પર રાખે છે તે કરતા પણ વધારે પ્રેમ પોતાના લોકો પર રાખે છે. જ્યારે તું તેનું મુખ જોઈશ, ત્યારે તને એની ખાતરી થશે.”

માંદા જુવાને પોતાની મોટી તથા દિલગીરી ભરેલી આંખો સ્ટેફન તરફ ફેરવી, અને સ્ટેફન બોલી રહ્યો ત્યારે કહ્યું, “તું કોણ છે? તું કોઈ દૂત છે કે શું?”

હવે સ્ટેફન પોતાની આતુરતાને લીધે પોતાનો એક હાથ બીજા હાથમાં જોરથી દબાવીને ખાટલીની બાજુએ ઘૂંટણીએ પડ્યો હતો, તે સમયે ચંદ્રના અજવાળામાં તે ખરેખર દૂત જેવો જ દેખાતો હતો.

ડોસાએ ખોખરા સાદે કહ્યું કે, “ના, ના મારા દીકરા, એ તો દૂત નથી. એ તો ફક્ત એક વિધર્મી છોકરો છે, તે પોતે પણ એ વાત કબૂલ કરે છે. ઈબ્રાહીમ, ઈસહાક તથા યાકૂબ કોણ હતા એટલું પણ એ જાણતો નથી, તેમ છતાં પણ તે સારો છોકરો છે. મારા દુખિયારા દીકરા, હિમ્મત પકડ, કેમ કે એ ખરી વાત છે કે, એ નાઝારીએ તારા કરતાં પણ મોટા પાપીઓને સાજા કર્યા છે. લે, આ દ્રાક્ષરસ જરા પી, એથી તને જરી હિમ્મત આવશે. એમ કહીને તેણે પોતાના કમરબંધમાંથી એક નાની કુપ્પી કાઢીને માંદા છોકરાને તેમાંથી થોડોક દ્રાક્ષરસ પાચો.”

પછી બધા પાછા અગાઉની પેઠે ચાલવા લાગ્યા. હવે તેઓ સિમોનના ઘરથી દૂર નહોતા, અને તેઓ નજીક આવ્યા ત્યારે તેમને માલૂમ પડ્યું કે, લોકોનો મોટો સમુદાય ત્યાં એકઠો થયો હતો, કેમ કે લોકોની ટોળીઓ ત્યાંથી પાછી આવતી તેમને થોડે થોડે અંતરે મળતી હતી, અને તેઓમાંના ઘણા મોટેથી પોકારતા હતા કે, ત્યાં તો કંઈ પણ સંભળાતું કે દેખાતું પણ નથી.

ડોસાએ ચિંતાતુર થઈને કહ્યું કે, “આટલે સુધી આવ્યા, અને એવું લાગે છે કે આપણે તેની મુલાકાત કરી શકીશું નહિ, એ કેટલી અફસોસની વાત! ઓ મારા દુખિયારા દીકરા! હાય, હાય, મારા દુખિયારા દીકરા, તારું શું થશે!”

ડોસાના હાથ પર હાથ મૂકીને સ્તેફને તેને ચેતાવતાં કહ્યું કે, “જો જો, માંદો તમારું સાંભળી જશે તો ખોટું થશે. આગળ ચાલો, આપણને તે જરૂર મળશે.”

તેઓની ગતિ હવે બહુ ધીમી થઈ, કેમ કે જેમ જેમ આગળ ચાલ્યાં તેમ તેમ ભીડ વધારે ને વધારે આવતી ગઈ. આખરે ઊંચકનારાઓએ વિસામો લેવાને તથા હવે કેમ કરવું એ વિષે વિચાર કરવાને ખાટલી નીચે ઉતારી, ત્યારે ત્યાં થઈને જનારા એક માણસે ખાટલી તરફ જઈને કહ્યું કે,

“એમાં શું લાવ્યા છો? માંદો માણસ છે કે શું? હું તમને એક વાત કહું. એને જેમ બને તેમ જલદી પાછા ઘેર લઈ જાઓ તો ઠીક, કેમ કે આજ રાતે તો તે સાજો થવાનો નથી. સ્વામીજીએ કોઈને આજે સાજો કર્યો નથી. તે સિમોનના ઘરની મેડીએ છે, અને યાજકો, રાબીઓ તથા ફરોશીઓની સાથે વાત કરવામાં રોકાયેલો છે. એ બધા દેશના સઘળા ભાગોમાંથી તથા યરુશાલેમથી પણ તેની વાતો સાંભળવા આવ્યા છે, અને એ પ્રમાણે તે રોકાયેલો ન હોત તોપણ ઘર તથા વાડીનો દરેક ઈંચ ખીચોખીચ ભીડથી રોકાયેલો છે, અને ખાટલી તો શું, પણ તમારામાંનો એક જણ પણ ઝાંપાની અંદર પેસી શકે એમ નથી.” એમ કહીને તે માણસ ચાલતો થયો.

ઊંચકનારાઓમાંના એકે કહ્યું કે, “અરે, આ તો ખોટું થયું. આ ભાર જતાં તેમ જ આવતાં પણ લેવાની પૈકણ મેં નહોતી કરી.”

ડોસો પોતાના હાથ લાચારીથી મસળીને વિલાપ કરતાં બોલ્યો કે, “ઓ દીકરા બેન્યામીન, મારા દીકરા, મને લાગે છે કે તને સાજો થયા વગર પાછો ઘેર લઈ જવો પડશે.”

સ્તેફને ફરી આગળ આવીને કહ્યું કે, “સબૂર કરો, જો આપણે તેને મળવાને પ્રયત્ન કરીશું, તો તે આપણને જરૂર મળશે એવી મને ખાતરી છે. ટેટસ, જઈને તું જો, જોઈએ કે અંદર જવાનો કંઈ લાગ છે કે નહિ?”

ટેટસ તરત જઈને જોઈને એક બે પળમાં હાંફતો હાંફતો પાછો આવ્યો, ને કહેવા લાગ્યો કે, “બહારથી બારોબાર છપ્પર ઉપર જવાની એક સીડી છે, અને તે વાડીના ઝાંપાની દૂર નથી. મને એવો વિચાર આવ્યો કે, જો આપણે તેને ઉપર ધાબા પર લઈ જઈ શકીએ, તો કદાપિ છાપરાનો થોડો ભાગ ઉકેલીને માંદાને એ બાકામાં થઈને જ્યાં સ્વામીજી વાત કરે છે ત્યાં તેની તેની આગળ ઉતારીએ તો કેમ? જો તમારામાંનો એક જણ મને મદદ કરે તો હું એક કલાકમાં છાપરું હતું તેવું કરી નાખું.”

સ્તેફન બોલી ઊઠ્યો કે, “ટેટસ, એ બહુ સારો વિચાર છે, ચાલો, આપણે હમણાં જ જઈએ.”

ડોસાએ કહ્યું, “પણ ઊભા રહો, પડોશીના છાપરાને નુકસાન કરવાનો આપણને શો હક છે? અને વળી એવી રીતે સ્વામીજીને તસ્દી આપવી એ તો ઉદ્ધત તથા અયોગ્ય કૃત્ય કહેવાય. જો તે પંડિત લોકોની સાથે વાત કરતા હોય ત્યારે તો વળી એમ કરવું વિશેષ અધટિત કહેવાય. ઈશ્વર જાણે છે કે મારો દીકરો સાજો થાય એવું હું અંતઃકરણપૂર્વક ઈચ્છું છું, તોપણ સ્તેફન, તારી સૂચના ગમતી નથી, એ તો મારફાડના જેવું કામ કહેવાય.”

માંદાએ નિસાસો નાખીને કહ્યું કે, “ઓ પિતાજી, જો તમે મને આ વખતે પાછો લઈ જશો તો મને એવી ખાતરી થાય છે કે, હું ફરી આવવા પામવાનો નથી. આથી તો મારા મનને એટલો આંચકો લાગેલો છે કે, હું છેક મરણતોલ થઈ ગયો છું, મહેરબાની કરી હરકોઈ રીતે મને વૈદરાજની પાસે લઈ જાઓ.”

એ સાંભળીને ડોસાનું મન ઢ્યુપચુ થવા લાગ્યું, એટલે સ્તેફને તેના કાનમાં કહ્યું કે, “હું તમને કાલાવાલા કરીને કહું છું કે, ચાલો, આપણે મારી સૂચના પ્રમાણે કરી જોઈએ.”

ડોસાએ કહ્યું, “વારુ, વારુ, તારાથી થાય તેમ કર, જે થવાનું હશે તે થશે. સિમોનના છાપરાનું નુકસાન હું ભરી આપીશ. પ્રયત્ન કરી જોવામાં કંઈ ગેરલાભ નથી.”

ફરી પાછા ઊંચકનારાઓ ખાટલી ઊંચકીને ભીડમાં થઈને ધીમા ધીમા ચાલવા લાગ્યા, સ્તેફન તથા ડોસો તેમને માટે રસ્તો કરતા કરતા આગળ ચાલ્યા. આખરે તેઓ ઝાંપા આગળ પહોંચ્યા, અને પછી આખી વાડીમાં ખીચોખીચ ભરાયેલા લોકોમાં થઈને ઠેલમ ઠેલા કરતા મહા મુસીબતે છાપરા પર જવાની સીડી પાસે પહોંચ્યા, એટલે તો પછી એક પળવારમાં તેઓ છાપરા પર ચઢી ગયાં. ત્યાં આગળ અત્યાર સુધી નીચેના લોકોમાંથી કોઈ ગયા નહોતા, એ અજાયબ જેવી વાત છે. પણ હવે માંદાને લઈ આવેલા લોકોની મતલબ કળી જઈને નીચેનાં ટોળાઓ સાંકડી સીડી પર ભીડ કરતાં ઉપર ધસવા લાગ્યાં. તે લોકોમાંના એકે હાંક મારીને કહ્યું કે, “મિત્રો, તમે શું કરવાનો ઈરાદો રાખો છો?”

ટૈટસે ઉત્તર આપ્યો કે, “છાપરું ઉકેલી નાખીને માંદાને તેમાં થઈને સ્વામીજીની આગળ ઉતારવાનો અમારો ઈરાદો છે.”

ત્યારે તે માણસે કહ્યું કે, “જો એમ છે તો આ ઠેકાણેથી

નળિયાં ખસેડવાં જોઈએ, કેમ કે એની તળેની જ ઓરડીમાં તે બેઠેલો છે. ચાલો, હું તમને ઉકેલવા લાગીશ.”

એક પળમાં દસબાર જણ પોતાની ખુશીથી નળિયાં ઉકેલવા મંડી પડ્યા, અને થોડી જ વારમાં તેઓએ એક મોટું બાકું પાડી દીધું, અને તેઓએ જલદીથી માંદાંની ખાટલી તેમાંથી ઉતારવાની તૈયારી કરી. તેઓએ ખાટલી ઊંચકી ત્યારે માંદો ધીમેથી બડબડ્યો કે, “પેલો છોકરો-પેલો સાજો થએલો છોકરો ક્યાં છે?”

સ્તેફને આગળ આવીને કહ્યું કે, “હું આ રહ્યો.” પછી માંદાંના કાનમાં તેણે કહ્યું કે, “છાતી રાખજે, મેં તેને છાપરાના બાકામાંથી દીઠો. તે તને સાજો કર્યા વગર નહિ રહે.”

કોઈએક દોરડાં લઈ આવ્યો, તે દોરડાં ખાટલીના ચાર ખૂણે બાંધીને ખાટલી ધીમેથી પેલા બાકામાંથી ઉતારીને ઈસુના પગ આગળ મૂકી. થોડી વાર સુધી તો ઓરડા માંહેના તેમ જ છાપરા ઉપરના લોકો ચૂપ થઈ ગયા, અને શ્વાસ સરખો રૂંધીને જોઈ રહ્યા; અંદરનાઓને આ બનાવ જોઈને અચંબો લાગ્યો, અને બાકાની આસપાસ ટોળે વળેલા લોકો ચિંતાતુર થઈને એકાગ્રચિત્તે છાનામાના વાટ જોઈ રહ્યા કે, આ બેહદ હિમ્મત ભરેલા કૃત્યનું પરિણામ શું આવે છે?

સ્વામીજી બેસીને વાત કરતા હતા, પણ ખાટલી જોઈને તે ઊભા થયા અને વાંકા વળીને માંદાંના મુખ સામે તાકીને જોઈ રહ્યા. માંદાંના કરમાઈને ફિકાફય પડી ગએલા મુખ ઉપરથી તેનો તમામ દયામણો ઈતિહાસ તે કળી ગયા, અને દુઃખિત માંદાંના અંગ પર હેતથી હાથ મૂકીને કહ્યું કે,

“મારા દીકરા, તારાં પાપ તને માફ થયાં છે.”

આ વચન સાંભળતાં જ એકાએક તે ઓરડામાં ઘોંઘાટ થવા

લાગ્યો. લાંબી લાંબી દાઢીઓ તથા મોટી મોટી પાઘડીઓવાળા રાબીઓમાંના કોઈ બડબડવા લાગ્યા કે, “એ તો દુર્ભાષણ કરે છે!” કોઈ કહેવા લાગ્યા કે, “પરમેશ્વર એકલો જ પાપ માફ કરી શકે છે!” અને વળી કોઈ કહેવા લાગ્યા કે, “પરમેશ્વર તેને હમણાં જ મારી નાખશે!” ત્યારે સ્વામીજીએ ઊંચું જોયું, અને સર્વજ્ઞ નજરે તેઓની તરફ જોઈને હળવેથી કહ્યું કે, “તમે તમારાં હૃદયોમાં શા વિચાર કરો છો? આ બેમાંથી કયું સહેલું છે? ‘તારાં પાપ તને માફ થાઓ,’ એમ કહેવું, કે ‘ઊઠીને ચાલ,’ એમ કહેવું? પણ તમે જાણો કે માણસના પુત્રને પૃથ્વી પર પાપ માફ કરવાનો અધિકાર છે, માટે (માંદાં તરફ ફરીને), ‘હું તને કહું છું કે, ઊઠ અને તારી ખાટલી લઈને તારે ઘેર ચાલ્યો જા.’”

અને તરત તે બધાઓના દેખતાં ઊઠ્યો, અને જે (ખાટલી) પર પોતે સૂતો હતો તે ઊંચકી લઈને ઈશ્વરને મહિમા આપતો પોતાને ઘેર ચાલ્યો ગયો; અને તેઓ બધા છક થઈ ગયા અને પરમેશ્વરને મહિમા આપ્યો, અને ભયભીત થઈને કહેવા લાગ્યા કે, “આજ અમે અજાયબ જેવી વાતો જોઈ છે.”

અધ્યાય ૧૦

કાપરનાહૂમના સભાસ્થાનનો ઉપરી માનવંત યાઐરસ પોતાના મહેલના તાબાના જુદા જુદા બાગ હમણાં જ બારીકીથી તપાસી રહ્યો હતો. તે સભાસ્થાનનો ઉપરી હતો એટલું જ નહિ પરંતુ ધનવાન પણ હતો, એ માટે તેના મકાનના સંબંધનાં સઘળાં કામ વ્યવસ્થિત તથા શોભાયમાન રીતે કરવાં જોઈએ, એ મતલબની સૂચના તે તેનો મુખ્ય કારભારી જે તેની આગળ ઊભો હતો તેને કરતો હતો. તેણે જરા કરડાશથી કહ્યું કે, “બેનોની,

અંદરના મહેલના બાગોની સ્થિતિથી મને કંઈ સંતોષ ઉપજ્યો નથી. ઘણાંક સૂકાં પાંદડાં નીચે ઘાસવાળી જમીન પર પડેલાં મારા જોવામાં આવ્યાં, અને ફાલસા, કરમદાં વગેરેની વાડીને પૂરતું ધ્યાન આપવામાં આવેલું નથી. આ કોઈની નહિ તો બીજા કોઈની પણ ગફલત હોવી જોઈએ.”

બેનોનીએ કહ્યું કે, “ખુદાવિંદ, જો મારો અભિપ્રાય જાહેર કરવાની મને હિમ્મત હોય, તો મને લાગે છે કે એક બીજો ચાકર રાખવાની જરૂર છે. જો આપની ઈચ્છા હોય તો એક ગુલામ ખરીદું, અથવા જૂજ પગાર ઠરાવીને શહેરમાંથી કોઈ છોકરાને ચાકર રાખી આવું; કેમ કે ખરેખર નવી દ્રાક્ષવાડીને બહુ વખત ધ્યાન આપવું જોઈએ, અને તે કારણથી મહેલના બાગોને હું પૂરતું ધ્યાન આપી શક્યો નથી. ચાકરો આળસુ છે એમ નથી, અથવા મારી ફરજ બજાવવામાં મારી કસૂર છે એમ પણ નથી.”

યાઐરસે કહ્યું કે, “બેનોની, તેં ખરેખર બહુ સારો ઉત્તર આપ્યો છે, અને સંતોષકારક કારણ બતાવ્યું છે. નવી દ્રાક્ષવાડીની વાત તો મારા સ્મરણમાંથી ખસી જ ગઈ હતી. હવે એક છોકરાને શોધી કાઢીને વાડીની સારવારનું કામ તેને સોંપ, એ સારુ કે આ બાબત વિષે હવે પછી મને કંઈ તસ્દી લેવી પડે નહિ; અને સબૂર કર, એ છોકરાને પસંદ કરવામાં ઘણી સંભાળ લેજે; કેમ કે મારી નાનકડી રૂથ ઘણો વખત બાગમાં રમતી ફરે છે, અને જો કે તેની આયાઓ તેની સાથે હોય છે, તોપણ એ છોકરો કઠોર અને અસભ્ય ન હોય એવી મારી ઈચ્છા છે.”

“ખુદાવિંદ, આપના હુકમ પ્રમાણે અમલ કરવામાં આવશે. અને આ બાબતમાં આપ સાહેબે જે ભલાઈ તથા ક્ષમાગુણ મારી પ્રત્યે દર્શાવ્યાં છે તેને લીધે હું આપનો આભાર માનું છું.”

એમ કહીને કારભારી વિદાય થયો અને લાગલો સૌથી

નજીકના ચહુટામાં ગયો, અને જાહેર કરવા લાગ્યો કે, મારા નામદાર શેઠ યાઝૈરસને માટે એક સારા છોકરાને યાકર રાખવાને હું આવ્યો છું. ત્યાં આગળ કેટલાક કામ વગરના આળસુ છોકરાઓ અમથા ભટકતા હતા. તેઓ આતુરતાથી તેની આસપાસ ટોળે વળી ગયા, પણ કારભારીની તીક્ષ્ણ આંખોએ તેમને એકદમ વરતી કાઢ્યા કે, પ્રત્યેક છોકરો નકામો છે.

હવે એવું બન્યું કે, સ્ટેફન તથા ટૈટસ એ બજારની એક દુકાનમાં પોતે રાત્રે પકડેલાં માછલાં વેચતા હતા. હમેશના રિવાજ મુજબ ટૈટસ ઘરાકોની સાથે ભાંજગડ કરતો હતો, અને સ્ટેફન ઊભો ઊભો આસપાસના જુદા જુદા દેખાવ નિહાળતો હતો. જે દુનિયાથી તે અત્યાર સુધી તદન અજાણ હતો, તે હમણાં નિરંતર બદલાતી તરેહ તરેહની છબીઓની પેઠે તેની નજરે પડીને તેને સાનંદાશ્ચર્ય પમાડતી હતી. આજ સવારે બજારમાં કદાવર બેનોનીના દાખલ થતાં જ તેણે તેને દીઠો, અને તેનું બોલવું પૂર્ણ લક્ષ્યપૂર્વક સાંભળ્યું. ટૈટસ પોતાને સંતોષકારક રીતે વેચાણ કરી રહ્યો, તે જ વખતે તેને સ્ટેફને કાનમાં કહ્યું કે, “પેલો માણસ એક છોકરાને નોકર રાખવા શોધે છે! તું જઈને તેની સાથે વાત કેમ નથી કરતો? જો તું તેને ત્યાં યાકર રહે તો આપણા પિતા તથા તેમના સોબતીઓથી તું બચી જાય.”

સ્ટેફને જે તરફ આંગળી કરી હતી તે તરફ ટૈટસે જોઈને કહ્યું કે, “એ માણસ તો ચહુટી છે, અને એને ત્યાં નોકર રહેવાની મને પરવા નથી.”

“ના, ના, ટૈટસ, આ તારું બોલવું તો મૂર્ખાઈભરેલું છે, ચાલ! ચાલ! એની પાસે જવામાં શો વાંધો છે?”

એક પળમાં બન્ને છોકરાઓ બેનોનીની આગળ આવી ઊભા.

ટૈટસ બોલવાનો ઈરાદો રાખતો નથી એ જોઈને સ્ટેફને અચકાતાં અચકાતાં કહ્યું કે, “મેં આપને કોઈ છોકરા વિષે પૂછપરછ કરતાં સાંભળ્યા.”

બેનોનીએ કહ્યું કે; “તેં સાંભળ્યું તે બરાબર છે પણ તું તો બહુ નાનો છે, મારે તો મજબૂત બાંધાના જુવાનિયાનો ખપ છે.” પછી ટૈટસ તરફ જોઈને તેણે કહ્યું કે, “મારે તો આના જેવાનો ખપ છે, કેમ કે નામદાર યાઝૈરસના મહેલના બગીચાઓમાં તેને કામ કરવાનું છે.”

હવે મોટા લોકોનાં તમામ મકાનોની આસપાસ મોટા કોટ હોવાથી અંદરનો દેખાવ કેવો હશે એ સાધારણ લોકોના જોવામાં કદી આવતું નહિ, પણ પ્રિસ્કાએ બન્ને છોકરાઓને યાઝૈરસના મહેલની ખૂબીઓ વિષે વારંવાર વાત કરેલી, માટે ટૈટસને તેની અંદરનો દેખાવ જોવાની બહુ ઇન્તેજારી હતી, તેથી તેણે પૂછ્યું કે, “આપ કેવું કામ કરાવવા ઇચ્છો છો?”

“મેં કહ્યું તેમ કામ તો બાગોમાં તથા તેમના સંબંધમાં કરવાનું છે-અંદરના મરડીઆ પાથરેલા રસ્તાની વ્યવસ્થા રાખવી, અને ઘાસવાળી જમીનમાં કચરો તથા નકામાં છોડવાં થવાં ન દેવાં.”

ટૈટસે ધીરેથી અચકાતાં અચકાતાં કહ્યું કે, “મને લાગે છે કે હું એ કામ કરી શકીશ.” ખરું પૂછો તો એને કોઈ પણ પ્રકારની નોકરી કરવાનું સારું નહોતું લાગતું.

પણ બેનોનીએ એવો વિચાર કર્યો કે એને અચકાતાં અચકાતાં બોલવાનું કારણ એ હશે કે, એ છોકરો ફુલાશ મારવા નથી ચાહતો, અને એના બહારના દેખાવથી પણ તે એટલો સંતુષ્ટ થયો કે એક બે જૂજ પ્રશ્નો કર્યા પછી તેણે એને રાખી લીધો; અને

એની સાથે એવી શરત કરી કે, હમણાં જ મારી સાથે આવીને તારું નવું કામ તપાસી લેવું.

જ્યારે સ્ટેફન એકલો પડ્યો ત્યારે તેને બહુ ખોટું લાગ્યું, અને હવે હું છેક એકલો તથા નિરાધાર થઈ પડ્યો છું એવી લાગણીથી તે નિરાશ થવા લાગ્યો. ટૈટસની સોબતમાં સરોવર પર ઘણા દિવસ જે આનંદનો વખત તેણે ગાળેલો, અને રાત્રે પોતાના ઘરની અગાસી પર બેસીને બન્ને જણ દરરોજ રમૂજી વાતો કરતા તે બધું તેને યાદ આવવા લાગ્યું. અને તે એમ કહેવા લાગ્યો કે, “એ તો હવે બધું વીતી ગયું, મેં પેલા માણસને ન જોયો હોત તો કેવું સારું!” વળી તેને એવું પણ મન થઈ આવ્યું કે, ટૈટસની પછવાડે દોડીને તેને પકડી પાડીને તેના કાલાવાલા કરું કે, મહેરબાની કરીને જઈશ મા.

પણ એક પળમાં તે સાવચેત થયો અને દઢતા પકડી, અને વિચાર કર્યો કે, “તે ગયો એ સારું થયું, સૌથી સારો રસ્તો એજ નીવડશે. મારી વાત તો મારી સાથે, મારે બીજા કોઈની મદદ વગર એકલાએ હોડી ચલાવવા શીખવું પડશે; હવે હું પંદર વર્ષનો થવા આવ્યો છું અને પૂરતો મજબૂત પણ છું. મારી માતૃશ્રીને મારી જરૂર છે; મારે તેને માટે મહેનત કરવી જોઈએ.” એમ કહીને તે ત્યાંથી પાછો વળીને ઝડપથી ઘર તરફ ચાલ્યો ગયો.

એટલામાં ટૈટસ ને બેનોની યાઝૈરસને મકાને પહોંચ્યા હતા. એ મકાન મહા વિશાળ હતું, મકાનમાં દાખલ થવાના દરવાજાએ પૂરતી ચોકી બેસાડેલી હતી. આ દરવાજામાં પેઠા પછી, પથરની કમાનવાળો રસ્તો ઓળંગીને ટૈટસ તથા કારભારી મહેલના એક ચોકમાં પેઠા. પ્રિસ્કાએ અગાઉ ઘણી વખત એ વિષે વાતો કરેલી તે ઉપરથી ટૈટસે જાણ્યું કે એ ચોક કુટુંબી ચોક છે; કેમ કે એની

વચમાં એક મોટો કૂવો હતો, અને ત્યાં આગળ ઘોડા તથા ખચ્ચરોના તબેલા હતાં, તથા ઘરખાતાનાં જુદા જુદા પ્રકારના કામોનાં સાહિત્યો હતાં, જેઓમાં રોટી વગેરે પકાવવાની ભઠ્ઠીઓ તથા ભડભડાટ કરતી ફરતી ઘંટીઓ વિશેષ પ્રસિદ્ધ હતી. બધા નોકર ચાકરો ઉઘોગી તથા આનંદી દેખાતા હતા. ઘોડાવાળાઓ ઘોડાઓને માલિશ કરતા કરતા હસાહસ કરતા હતા, અને કૂવાની આસપાસ ઊભેલી ચાકરડીઓ પણ આનંદથી વાતો કરતી, હસતી તથા આનંદી પક્ષીઓની પેઠે કિલ્લો કરતી હતી.

ટૈટસ તથા બેનોનીના અંદર દાખલ થતાં જ બધાંઓની દષ્ટિ તેમના તરફ વળી, અને એક યુવતી જે બીજીઓના કરતાં વધારે છાતીવાળી હતી તે આગળ નીકળી આવી, અને હાસ્યરૂપે નમસ્કાર કરીને બોલી કે, “ઓહો, આપણા મહેરબાન બેનોની સાહેબ તો આ આવ્યાં; સવારમાં આપણા શેઠની સાથેની મુલાકાતથી કંઈ તબિયત બબિયત બગડેલી તો નથી લાગતી! મારી શેઠાણીએ મને ફરમાવ્યું હતું કે બેનોનીને કહેજે કે, એ આવે કે તરત મને મળે, કેમ કે મારે તેની સાથે કંઈ વાત કરવી છે. ત્રીજે અઠવાડીએ આપણે યરુશાલેમ જવાનાં છીએ, તે તે જાણ્યું કે? એ તો પર્વનો વખત છે, અને તેથી મને તો વિશેષ આનંદ થાય છે. પર્વના સમયોમાં યરુશાલેમમાં એટલો બધો આનંદ જામે છે કે, અને તે એટલું બધું હર્ષધેલું થઈ રહે છે કે, કાપરનાહૂમ જેવા ગામડામાં રહેનાર આપણા જેવાંનાં મન તે જોઈને પ્રફુલ્લિત થાય છે.”

બેનોનીએ કરડાશથી કહ્યું, “છાની રહે, છોકરી! તારી જીભનો લવારો તો ખળખળાટ કરતાં તથા નિરંતર વહ્યા કરતાં વહેળિયાના જેવો છે, પણ આપણી માનવંત શેઠાણીની ખિજમતમાં હું જાઉં તે દરમ્યાન આ છોકરાને કંઈ હાજરી

કરાવજે.” પછી ટૈટસ ભણી ફરીને તેણે તેને કહ્યું કે, “થોડી વારમાં હું પાછો આવીશ, ત્યારે તને બાગમાં લઈ જઈને વગર વિલંબે તારું કામ તને સોંપીશ.”

ઉપર કહેલી યુવતીનું નામ મારિસા હતું, તેણીએ મશ્કરીરૂપે હાસ્ય કરીને કહ્યું કે, “બેનોની સાહેબ, જોજો, આપણા માનવંત શેઠ સભાસ્થાનમાંથી પાછા આવે તે પહેલાં એ છોકરાને કામ સોંપી દેજો, નહિ તો પછી જુઓ તમારી વલે! તમો સવારે બજાર તરફ ગયા હતા, ત્યાર પછીથી તો ઝાડવામાંથી થોડામાં થોડાં બીજાં સો સૂકાં પાંદડાં લીલોતરીની જમીન પર પડ્યાં હશે.”

પણ બેનોની તો ચાલ્યો ગયો હતો, અને તેણે મારિસાનાં વચનો સાંભળ્યાં હોય એમ દેખાતું નહોતું.

તેના ગયા પછી તરત એ યુવતી ટૈટસ તરફ કરી, અને તેના મજબૂત બાંધા તથા સુંદર ચહેરા પ્રત્યે પ્રસન્નતાની નજર કરીને બોલી કે, “જ્યારે જ્યારે શેઠ એ આપણા બેનોની સાહેબને હર કંઈ કારણસર ઠપકો આપે છે, ત્યારે ત્યારે તે નવો ચાકર રાખીને પંચાત પતાવે છે. આજ સવારમાં શેઠ તથા ચાકર વચ્ચે જે ભાંજગડ ચાલી હતી તે મેં છજામાં બેસીને સીવતાં સીવતાં બધી સાંભળી હતી. તારું કામ તો છોડવાઓ પરથી પાકાં પીળાં પાંદડાં વીણી લેવાનું છે; વાહ ભાઈ, કામ તો જબરું! એમાં તો તારાં બધા બળનો ખપ પડશે!”

ટૈટસે ગુસ્સાથી લાલચોળ બનીને કહ્યું કે, “એમ નથી, મારું કામ તો મરડ પાથરેલા રસ્તા તથા લીલોતરીવાળી જમીનની વ્યવસ્થા રાખવાનું છે.”

યુવતીએ કહ્યું કે, “ગુસ્સો ચઢાવવાનું કારણ નથી; આવા વખતમાં તને સુભાગ્યે આવી સુખની નોકરી મળી આવી તેને લીધે

તારે આનંદ કરવો જોઈએ; ઘણા લોકો એ જગ્યા મેળવવાને માટે પોતાનું વહાલામાં વહાલું અંગ કુરબાન કરે; અને બેનોની જોકે જરી ભોટ જેવો છે તોપણ ઉપરી તરીકે બહુ ભલો માણસ છે; પણ ચાલ, મને હુકમ મળ્યો છે તે મુજબ તને ખાવાનું આપું.”

ટૅટસને થોડા દિવસમાં માલૂમ પડ્યું કે, મારિસાનું કહેવું ખરું હતું. તેનું કામ બહુ જ સહેલું તથા ખુશકારક હતું, અને તેને સૃષ્ટિસૌંદર્ય જોવાનો બહુ પ્યાર હોવાથી આસપાસની અજબ ખૂબીઓ સાનંદાશ્ચર્યસહિત નિહાળતાં થાકતો નહોતો. અનેક વખત તેણે ઘરઘણીઆણીને જમીન પર ઘસડાતો જામો પહેરીને બાગમાંથી પસાર થતાં જોઈ હતી; અને સુંદર નાનકડી રૂથ દરરોજ બાગનાં છાંયડાવાળા રસ્તાઓમાં રમતી ફરતી હતી; ઉંમર બારેક વર્ષની હતી, પણ ટૅટસને સૌથી સરસ એ લાગ્યું કે તે હોડી ચલાવવાના તથા જાળ નાખવાના કામમાં ઘણો કુશળ છે. એ માલૂમ પડવાથી બેનોનીએ એ કુટુંબને માછલીઓ પૂરી પાડવાનું કામ કરવાની તેને પરવાનગી આપી. એ કામમાં સ્ટેફન હમેશાં તેનો સોબતી થતો, અને તેઓ વારંવાર કલાકોના કલાક એક બીજાની સોબતમાં આનંદ માણતા હતા.

આવા એક પ્રસંગે ટૅટસે હોડી કિનારાથી ઠેલીને સરોવરમાં ઝોકાંવતાં સ્ટેફનને કહ્યું કે, “આજ પછી ઘણાં દિવસો સુધી હું તમારી મુલાકાતનો લાભ નહિ લઈ શકું, કેમ કે બેનોનીએ આજ કહ્યું કે, અમારા શેઠના ઘરનાં બધાં કાલે ચરુશાલેમ જવા તૈયાર થશે. ઘણા નોકર ચાકરો પણ તેમની સાથે જવાના છે, તો જે ખચ્ચર પર નાનકડી રૂથ સવારી કરશે તેને દોરી લેવાના કામને માટે મને પસંદ કર્યો છે. મારિસા કહે છે કે, ચરુશાલેમમાં અમે પ્રમુખ યાજક કાયાફાના મહેલમાં ઊતરવાનાં છીએ, કેમ કે, અમારી શેઠાણી સારાબાઈ તે કાયાફાની પત્નીનાં બહેન થાય છે.”

સ્તેફને કંઈક જિજ્ઞાસા સહિત પણ અદેખાઈ રહિત કહ્યું કે, “ત્યાં તારા જોવામાં તરેહ તરહેના અજાયબ દેખાવો આવશે. હું પોતાની મેળે હોડી ચલાવવાનું શીખ્યો છું તેથી હું ઘણો ખુશી થાઉં છું. તારી ગેરહાજરીમાં હું દરરોજ સરોવર પર નીકળી જઈશ.”

ટૅટસે તેના ઉસ્તાદ તરીકે કહ્યું કે, “તું હોડી બહુ સારી રીતે ચલાવી શકે છે એ તો ખરું, પણ તોફાન કે વાવાઝોડાં વિષે તારે સંભાળ રાખવી. તે એવાં તો એકાએક આવી પડે છે કે, ઘણા તારા કરતાં વધારે હિમ્મતવાળા અને વધારે અનુભવી તથા બળવાન હોડીવાળાઓ પોતાની હોડીઓ સાથે ડૂબી ગયા છે. મેં તને બતાવી છે તે દિશામાં હોડી ઝોકાવવી નહિ, અને રાત્રે કદી પણ એકલાએ જવું નહિ. તારે માટે હોડી હંકારવાનો સૌથી સરસ વખત પરોઢિયું છે.”

થોડી વાર પછી, સ્ટેફને કહ્યું કે, “સ્વામીજી પોતાના શિષ્યો સહિત ક્યારનાએ યરુશાલેમ જવા ઊપડી ચૂક્યા છે, અને તેમની સાથે બીજા પણ ઘણા લોકો ગયા છે. બિન્યામીન કરીને જે માણસ પક્ષઘાતી હતો અને જેને સ્વામીજીએ ચમત્કાર કરીને સાજો કર્યો હતો તેને તું ઓળખે છે. તે આપણને ભૂલી નથી ગયો, થોડા દિવસ ઉપર હું સભાસ્થાનમાંથી ઘેર આવતો હતો ત્યારે તે મને મળ્યો, અને મને પોતાને ઘેર લઈ ગયો. તે મને હેબ્રી ધર્મપુસ્તક વાંચતાં શીખવવાનો છે, માટે તેના બાપે મને જેમ વિધર્મી મૂર્તિપૂજક કહ્યો હતો, તેવો હું હવે પછી નહિ રહું. જ્યારે તે મારા જેટલી ઉંમરનો હતો ત્યારે જે પુસ્તક તે સૂતો સૂતો શીખ્યો હતો તે તેણે મને આપ્યું છે. તેણે મને શાસ્ત્રમાંથી એક ગીત પણ શીખવ્યું છે, તારી ઈચ્છા હોય તો હું એ તારી આગળ બોલી જાઉં.”

તેઓની હોડી પાણીના ખળખળીઆ વગાડતી સડસડાટ ચાલી જતી હતી, અને ટેટસે હા કઢ્યાથી સ્ટેફન તેની આગળ નીચે મુજબ ગીત બોલી ગયો :--

મારો પાળક દેવ છે,	અછત કદી નહિ થાય;	
લીલે ચારે તે મને	સુવાને લૈ જાય.	૧
શાંત નદીના તીર પર	દોરે, ઝાલી હાથ	
મારો જીવ દિને દિને,	બળ પકડે સાક્ષાત.	૨
સત્યતણો જ્યાં પંથ છે,	ત્યાંજ ચલાવે પાય;	
એવું દેવ કરે સદા,	નામતણે મહિમાય.	૩
મોત તણી છાંયે થઈ	મારે ફરવું હોય;	
તેવા ભયના ખાડમાં,	બીક ન જાણું કોઈ.	૪
કાંકે તું મજ પાસ છે,	દૂર નથી કો વાર.	
તુજ સોટી ને લાકડી	દિલાસો દેનાર;	૫
મારું ભોજન સિદ્ધ પણ	વૈરી સન્મુખ થાય;	
માથે ચોળે તેલ તું,	મજ પ્યાલું ઊભરાય.	૬
જીવનના દિન સર્વમાં	પ્રેમ, દયા મજ પાસ,	
ઈશ્વર મંદિરમાં સદા	હું રાખું મજ વાસ.	૭

સ્ટેફને આસ્તેથી કહ્યું કે, “આહા, કેવું સુંદર ગીત! અને બીજાં ઘણાં ગીત છે, હું એ બધાં શીખીશ. બિન્યામીન મને કહે છે કે, તારે નિયમશાસ્ત્ર પણ શીખવું જોઈએ! પણ એ તો મને ગીતશાસ્ત્રના જેવું ગમતું નથી, કેમ કે એમાં તો “ફલાણું ન કર” અને “ફલાણું ન કર” એવી આજ્ઞાઓ એટલી બધી આવે છે કે હું તો તેમને વંચાતી સાંભળતાં ગૂંચવાઈ જાઉં છું, અને એ બધી આજ્ઞાઓ પળાય પણ કેમ કરીને, તે પણ હું જાણતો નથી.”

ટૅટસે થોડી ઘણી ઇતરાજીથી કહ્યું કે, “તું તો આગળ જતાં ફરોશી બનવાનો. હમણાં જ તને લાંબો ઝભ્મો પહેરીને તથા કપાળે મોટી પટ્ટી બાંધીને ફરતો હું જોતો હોઉં એવી કલ્પના મને આવે છે.”

સ્તેફને સાદો ઉત્તર આપ્યો કે, “ના, ના, ફરોશી થવાનું તો નહિ, પણ વિશેષ સ્વામીજીનું અનુકરણ કરવાની મારી ઈચ્છા છે. તે ફરોશીઓની પટ્ટી નથી પહેરતા, અને મને ખાતરી છે કે એ ફરોશી નથી.”

આ વખતે બન્નેએ જાળ નાખી, થોડી વાર પછી ટૅટસ બોલ્યો કે, “સ્તેફન, એ ગીત જે તું બોલી ગયો એ વિષે મને એવો ભણકાર પડે છે કે જાણે એ ગીત મેં અગાઉ ઘણી વખત સાંભળ્યું હોય, અને હવે ભૂલી ગયો હોઉં, અને એ યાઐરસનું ઘર કે એના જેવું જ બીજું કોઈ પણ મેં નિશ્ચે જોયું છે-- કદાપિ સ્વપ્નમાં હશે.”

“વહાલા ટૅટસ, માતૃશ્રી જ્યારે છડાં હતાં ત્યારે જે મહેલમાં રહેતાં હતાં, તે વિષે તેમને વાત કરતાં તે ઘણી વખત સાંભળેલાં માટે તે ઘર વિષે તને સ્વપ્ન આવેલું.”

પણ ટૅટસે હઠ લીધી કે, “પણ ગીતનું શું? શું માતૃશ્રીએ એ આવી રીતે ગાયેલું?” એમ કહીને સ્તેફન જે ગીત બોલી ગયો હતો તે તેણે નીચા સૂરે ગાવાં માંડ્યું, પણ થોડીક લીટીઓ ગાઈને તે એકાએક અટકી ગયો, અને કહેવા લાગ્યો કે, “બાકીનું હમણાં મારા સ્મરણમાંથી જતું રહ્યું.” તે કંઈક ઊંડા વિચારમાં પડ્યો, અને સ્તેફન વાત કરતો હતો, પરંતુ તે પર તેનું લક્ષ બિલકુલ નહોતું.

અધ્યાય ૧૧.

પરોઢિયાનો સમય હતો, ભળભાંખળું થયું હતું. હજી આકાશમાં થોડાએક તારા જોવામાં આવતા હતા. પરંતુ યાઐરસના મહેલના ચોકમાં મુસાફરીએ ઊપડવાની તૈયારીની ધાંધલ મચી રહી હતી. ચાકરો આમતેમ દોડાદોડ કરતા હતાં. ખચ્ચરવાળાઓ ખચ્ચરોને તબેલાઓમાંથી બહાર કાઢી લાવતાં એક બીજાને હાંકો મારતા હતા, અને જુદી જુદી જાતના સામાનમાં પોટલાં જેમના ઢગલે ઢગલા ફરસબંદી પર વાળેલાં હતા તેમને ખચ્ચરો પર લાદવાની તૈયારી કરતા હતા. બેનોની ચોકની વચમાં ઊભો ઊભો તેના રિવાજ મુજબ શાંત તથા ગંભીર ચહેરે કોઈને સૂચના કરતો, કોઈને સંભાળ રાખવાનું કહેતો, અને બધા કામ પર દેખરેખ રાખતો. ખચ્ચરોને એક પછી એક લાદીને માર્ગમાં લઈ જઈને હારબંધ ઊભાં રાખેલાં હતાં, અને તેમની લાંબી હાર બનીને તેઓ વાટ જોતાં ઊભાં રહ્યાં હતાં.

બેનોનીએ ફરમાવ્યું કે, “હવે શેઠનો ઘોડો તથા સવારીનાં ખચ્ચરો લાવો, જલદી કરો! કેમ કે વખત વહી જાય છે, અને તડકો ચઢ્યા પહેલાં આપણે આપણી પહેલી મજલ પૂરી કરવી જોઈએ.”

હુકમ થતાં તબેલામાંથી એક પાણીદાર અરબી ઘોડો બહાર લાવવામાં આવ્યો. તેની કાળી ચળકતી આંખો, નાનું માથું તથા પાતળા સુંવાળા પગ પરથી જણાતું હતું કે તે ઊંચી ઓલાદનો ઘોડો છે. ઘોડાની પાછળ કેટલાંક મોટાં તથા સુંવાળી ચકચકિત ચામડીવાળાં તથા ભપકાદાર તથા કીમતી સાજવાળાં ખચ્ચરો બહાર લાવવામાં આવ્યાં. એકેક ખચ્ચરની સાથે તેને દોરનાર એકેક માણસ હતો. બેનોની તો ચોક છોડીને પોતાના શેઠને ખબર આપવા ગયો હતો કે, હવે બધી સામ્રગી તૈયાર છે. એમ કહીને તે

પાછો બહાર દોડી આવ્યો, અને તેની પાછળ યાઝૈરસ, તેની માનવંત વહુ સારા તથા તેમની નાની દીકરી રૂથ તથા કેટલીક દાસીઓ ધીમે ધીમે ચાલતાં આવ્યાં.

રૂથ એ ટોળીને મોખરે દોડી આવીને આનંદી સૂરે કહેવા લાગી કે, “આખરે આપણે જઈએ છીએ તેથી મને બહુ આનંદ થાય છે!” અને પછી એક બરફ જેવું સફેદ ખચ્ચર બીજાઓથી જરી અલગ ઊભું હતું તેને પંપાળતી પંપાળતી કહેવા લાગી કે, “આ તો મારું વહાલું બેકા છે. ઓ મારા વહાલા ખચ્ચર, મને ખાતરી છે કે તું મને ઓળખે છે.”

તેની માએ કોમળ સાદે કહ્યું કે, “મારી લાડકી, સબૂર કર, બેનોની તને ઊંચકીને પલાણ પર બેસાડશે.”

પણ એટલામાં તો ટૈટસના મજબૂત હાથોએ તેને પલાણ પર બરાબર ગોઠતી રીતે બેસાડી દીધી.

રૂથે હસતાં હસતાં કહ્યું કે, “વહાલાં માતૃશ્રી, તમે જીઓ છો કે, એ કામ ટૈટસ બનોનીના જેવું જ સારી રીતે કરી શકે છે.” પછી ખચ્ચરની સુંવાળી ગરદન થાબડતી થાબડતી તેણીએ બોલવાનું જારી રાખતાં ટૈટસને કહ્યું કે, “તું મારા બેકાને દોરવાનો છે માટે હું બહુ ખુશ થઈ છું, કેમ કે ચાલતાં ચાલતાં હું માર્ગમાં તારી સાથે વાત કરી શકીશ. ગયે વખતે તો આસા ડોસો મારા ખચ્ચરને દોરનાર હતો, અને મને તેની સાથે વાત કરવાનું મન થતું નહોતું, અને થયું હોત તોપણ તે બહેરો હોવાથી મારું બોલવું સાંભળી શકત નહિ.”

ટૈટસ એ સાંભળીને કંઈ બોલ્યો તો નહિ પણ તેણે પોતાના ધોળા દાંત દેખાડીને પોતાની પ્રસન્નતા દર્શાવી. ખરું જોતાં તો ટૈટસ આ દમદાર રૂથથી બીતો હતો, અને એની ભૂરી આંખો તથા

સોનેરી વાળ જોઈને તે છોકરી જાણે બીજી કોઈ દુનિયાને માટે પેદા કરેલી હોય એમ તેને લાગતું હતું.

આખરે બધાં પોતપોતાની ફાવતી રીતે ગોઠવાઈ રહ્યાં પછી તેઓ એક પછી એક ધીમી ગતિએ મહેલના મોટા દરવાજાની બહાર ચાલી નીકળ્યાં. બેનોની રૂમાલથી પોતાના મુખ પરનો પરસેવો લૂછતો લૂછતો બધાંની પછવાડે થોડી વાર સુધી થોભ્યો, અને તેના હાથ નીચેનો કારભારી જેને મહેલની સંભાળને સારું ત્યાં જ રહેવાનું હતું તેને કેટલાંક છેલ્લાં સૂચનનાં તથા ચેતવણીનાં વચનો કહ્યાં, પછી તે પણ છલંગ મારીને પોતાના ઘોડા પર ચઢી બેસીને તેને સવારીની પછવાડે દોડાવી ગયો.

રૂથની આગળ તેની મા અને પછવાડે મારિસા હતાં. તેઓ પણ ખચ્ચર ઉપર સવાર થએલાં હતાં, અને યાઝૈરસ હથિયારબંધ ચાકરોની મજબૂત ટોળી સુદ્ધાં મોખરે સ્વારી કરતો હતો, અને સૌની પાછળ સામાન લાદેલાં ખચ્ચરોની અલગાર ચાલતી હતી. દરેક ખચ્ચર એકેક ચાકરના હવાલામાં હતું, અને તેઓ પર પર્વમાં અર્પણ કરવાની મૂલ્યવાન વસ્તુઓ, તંબુઓ, રાંધવાનાં વાસણો, તથા મુસાફરીમાં ખપની બીજી વસ્તુઓથી લાદેલાં હતાં.

જો કે પોહ ફાટવાનો સમય હતો તોપણ શહેરની વસ્તી જાગીને ખળભળવા લાગી હતી, અને આ સવારી શહેરના રસ્તાઓમાં થઈને પસાર થતી હતી તેને જોવાને ઠેકાણે ઠેકાણે સંખ્યાબંધ લોકો પોતાનાં બારી બારણાંઓ આગળ તથા રસ્તા પર દોડી આવતાં. યાઝૈરસની પત્નીએ પોતાનો બુરખો પોતાના મુખપર વધારે સંભાળથી ઢાંક્યો, અને પોતાની દીકરીને પણ એમ કરવાનું કહ્યું. તેની દીકરીએ આજ્ઞા પ્રમાણે કર્યું, પણ પોતાના જાળીદાર કપડાના બુરખાનાં બારીક છિદ્રોમાંથી તે આસપાસનો તમામ દેખાવ આંખો તાણીતાણીને જોયા કરતી હતી.

એટલામાં ટૈટસે સ્ટેફનને પોતાની જાળ ખભે નાખીને બાજુ પર ઊભેલો જોયો, તેથી તેને બહુ આશ્ચર્ય લાગ્યું. બીજા લોકોની પેઠે તે પણ સવારી જોવાને ત્યાં ઊભો હતો. ટૈટસને દેખતાં જ તેનું મુખ આનંદથી છવાઈ ગયું, અને તેણે મોટી મોટી માછલીઓનો મોટો લેરખો ટૈટસને બતાવવાને ઊંચો ધરીને ઘાંટો પાડ્યો કે,

“સલામ, દેવદેવીઓ તારું રક્ષણ કરો!”

રૂથે જિજ્ઞાસાથી પૂછ્યું કે, “એ છોકરો કોણ છે, અને જાણે કે ઘણા દેવો હોય તેમ એ એમ કેમ બોલ્યો કે, દેવદેવીઓ તારું રક્ષણ કરો?”

ટૈટસે ઉત્તર આપ્યો કે, “એ તો મારો ભાઈ સ્ટેફન છે. અને “દેવદેવીઓ” એ શબ્દ તે બોલ્યો, તેનું કારણ એ છે કે તે પોતાના બચપણથી એ શબ્દ સાંભળતો આવ્યો છે, અમારાં માબાપ ગ્રીક છે.”

રૂથે કહ્યું કે, “ના, તું ગ્રીક છોકરા જેવો બિલકુલ દેખાતો નથી, મેં ઘણા ગ્રીક માણસો જોયા છે. તારો ચહેરો તથા ઘાટ તો યહૂદીનો જ છે. મેં કોઈએકને જોયો છે. તેના જેવો જ તું છે, પણ તે કોણ છે એ હું તદન ભૂલી ગઈ છું. પણ મને તારો આ ભાઈ જેને તં હમણાં સ્ટેફન કહીને બોલાવ્યો તેની હકીકત મને કહે.”

ટૈટસે કહ્યું કે, “એની કેટલીક હકીકત તો અજાયબ જેવી છે. એ છેક અપંગ હતો, અને બિલકુલ ચાલી શકતો નહોતો, પણ વૈદરાજ ઇસુએ તેને સાજો કર્યો, અને તેથી કરીને હવે તું જીએ છે કે, જો કે તેનો ચહેરો કોમળ તથા નાજુક છે તોપણ તે ઘણો મજબૂત છોકરો બન્યો છે.”

રૂથે વાતમાં ખાંચો પડવાથી જરી અધીરાઈથી કહ્યું કે, “તેનો

ચહેરો તો તું કહે છે તેમ સુંદર તથા કોમળ છે જ તો, તેની કોણ ના પાડે છે, પણ તેને સાજો કરીને ચાલતો કર્યો એ ચમત્કાર શું ખરેખર બન્યો હતો? એ વિષેની હકીકત મને વીગત વાર પૂરેપૂરી કહે.”

ટૅટસને એવી રીતે હુકમ મળ્યાથી તેણે પોતાથી બની શકે તેટલી વીગત વાર સ્ટેફન વિષેની તથા પેલા બાળક વિષેની હકીકત કહી સંભળાવી. રૂથ પણ વચ્ચે વચ્ચે તેને પ્રશ્નો પૂછતી રહેતી હતી.

ટૅટસે એ વાત સમાપ્ત કરી ત્યારે રૂથ બોલી ઊઠી. “વાહ, વાહ! એ વાત મને બહુ સારી લાગે છે! અને સૌ કરતાં વિશેષ આનંદકારક વાત એ છે કે, એ બધું ખરું છે, મેં પણ એ નાઝારીને જોયો છે. મને તો એ આખી દુનિયામાં સૌથી આશ્ચર્યકારક, સૌથી સુંદર તથા સૌથી શ્રેષ્ઠ લાગે છે! મને ઘણી વાર તેની સાથે વાત કરવાની બહુ જ અભિલાષા થાય છે. પણ મારાં માતૃશ્રી કહે છે કે, આપણે તેને મળી શકતાં નથી, કેમ કે તેની આસપાસ હમેશાં ગરીબ લોકોનાં ટોળેટોળાં વિંટળાયેલાં હોય છે.

એટલામાં તેઓ શહેરની બહાર નીકળીને ગનેસરેથ નામના સુંદર સરોવરની ચારોગમ વિંટળાયેલા પહાડોમાંના એક પર તેમની સવારી ચઢવા લાગી રસ્તો વધારે ને વધારે અઘરો તથા ખડકોવાળો આવતો જતો હતો, માટે ટૅટસ રૂથના ખચ્ચરને બહુ જ સંભાળીને ચલાવતો હતો. ટૅટસ ખચ્ચરને બરાબર સંભાળીને ચલાવે છે કે નહિ, અને પોતાની લાડકી દીકરી સહીસલામત છે કે કેમ, તે જોવાને યાઐરસની ધણિયાણી વારંવાર પછવાડે જોતી હતી, અને તે દરેક વખત તે પોતાની દીકરીનું મુખ હસતું તથા આનંદી દેખતી હતી. તે જોઈને તે પોતાના મનમાં એમ કહેતી હતી કે, “આહા, મારી લાડકીનો હસમુખો ચહેરો સૂર્યપ્રકાશ જેવો

ખીલી રહ્યો છે.”

આશરે એક કલાકની સખત મજલ પછી તેઓ પહાડના શિખર પર પહોંચ્યા, એટલે બધી સવારી થોડી વાર સુધી આરામ લેવાને થોભી. સૂર્ય ઊગીને થોડો ઊંચો ચઢ્યો હતો, અને તેઓની ચોતરફ નજર પહોંચે ત્યાં સુધી સૃષ્ટિરચનાની અદ્ભુત શોભા પ્રસરેલી હતી. તેમની નજર તળે સેંકડો ફૂટ નીચે ચાંદીની વિશાળ ચાદર પાથરેલી હોય તેમ સરોવર ઝળકી રહ્યું હતું, અને તે પર ઠેકાણે ઠેકાણે હોડીઓ ફરતી દેખાતી હતી. અને તેમની આસપાસ સુંદર લીલોતરીથી ઢંકાયેલા પર્વતોની ચઢતી ઊતરતી હારો આવી રહેલી હતી. અને ઘણે દૂર નજર નાખતાં હેર્મોન પર્વતનું હિમથી ઢંકાયેલું શિખર ઝળકતું માલૂમ પડતું હતું.

ત્યાર પછીના મુસાફરીના દિવસો ટૈટસને બહુ આનંદના ગયા. પોતે મજબૂત બાંધાનો હોવાથી એ ટૂંકી ટૂંકી મજલો કરવામાં તેને થાક બિલકુલ લાગતો નહોતો, અને સૃષ્ટિરચનાની જાથુ બદલાતી શોભાથી તથા નાનકડી રૂથની પોતા પર વધતી જતી માયાથી તેને એટલો બધો આનંદ તથા સુખ થતાં હતાં કે અગાઉ કદી એવું સુખ તેણે અનુભવ્યું નહોતું. જે જે કારણોથી તેની બાલ્યાવસ્થા કષ્ટમય થઈ હતી તે સર્વ બહુ પછવાડે મૂકી દીધાં હતાં, અને જે નાના પ્રકારની સુખકર અસરો મધ્યે તે અત્યારે રહેતો હતો તે અસરોને તેનો જીવ આતુરતાથી ગ્રહણ કરી લેતો.

તેઓની મુસાફરીને ચોથે દિવસે તેમને ખાતરી થઈ કે અમે હવે યરુશાલેમની નજીક આવી પહોંચ્યાં છીએ, કે યાત્રાળુઓનાં ટોળાં અને યજ્ઞ તથા મિજબાનીને માટે લઈ જવાતાં ઘેટાં બકરાં તથા ગોધાઓનાં ટોળાં, જે તેમને માર્ગે કોઈ કોઈ વખત જ મળતાં ને હવે થોડે થોડે અંતરે તથા વારંવાર મળવા લાગ્યાં. આ યાત્રાળુઓમાંનાં ઘણાં ચાલતાં ચાલતાં ગાતાં હતાં, અને તેમનાં

ગાયનનો તૂટક તૂટક નાદ પવન પર વહી આવીને તેમના શ્રવણમાં પડતો હતો.

આ મતલબનાં ગીતો તેઓ ગાતાં હતાં :-

“હે યંરુશાલેમ, અમારા પગ તારી ભાગળોની અંદર ઊભા રહેશે; ત્યાં કુળો, હા, યહોવાનાં કુળો યહોવાના નામની ઉપકારસ્તુતિ કરવાને જાય છે. યંરુશાલેમની શાંતિને માટે પ્રાર્થના કરો; તારા પર પ્રેમ રાખનારાઓ આબાદ થશે. તારા કોટની માંહે શાંતિ તથા તારા મહેલોમાં આબાદી હોજો.”

અધ્યાય ૧૨

“હું તને કહું છું કે આ બાબત વિષે બેદરકાર રહેવાનો વખત વીતી ગયો છે, કેમ કે એ માણસ કાયમ સર્વસમર્થ પરમેશ્વરના નામનું દુર્ભાષણ કરે છે.”

ઉપરનું વાક્ય બોલનાર કાયાફા હતો. તે અધીરો બનીને પોતાના મકાનની એક અગાસી પર આમથી તેમ ફરતો ફરતો બોલતો હતો, અને યાઐરસ ત્યાં આગળ આરસપહાણના એક બાજઠ ઉપર આડો પડેલો હતો. અને એ બેઉની સ્ત્રીઓ એટલે બન્ને બહેનો પોતાના અરસપરસના મેળાપને લીધે આનંદ પામતી થોડેક છેટે શાંત બેઠેલી હતી, અને રૂથ પોતાની બન્ને કોણીઓ અગાસીની પાળ પર ટેકાવીને પોતાની નીચે પથરાયેલા પવિત્ર નગરનો વિશાળ ચિતાર અચંબાથી એકાગ્રચિત્તે નિહાળતી બેઠી હતી.

બેથેસ્દામાં પેલા અપંગ માણસના સાજા થવા વિષે અજ્ઞાની લોકો બકે છે, તે વિષે એ ઈસુને આજે પૂછતાં એણે જે ઉત્તર આપ્યો તે તે સાંભળ્યો છે. તેણે કહ્યું કે, ‘પરમેશ્વર કોઈ મનુષ્યનો ન્યાય કરતો નથી, તેણે સઘળું ન્યાયીકરણ પુત્રને સોંપ્યું છે’-એ

પોતાને દેવપુત્ર કહે છે. અને વળી તેણે કહ્યું કે, 'જેવી રીતે પિતા (પરમેશ્વર)ને માન આપવામાં આવે છે, તેવી જ રીતે સર્વ મનુષ્યોએ પુત્રને માન આપવું જોઈએ.' 'તેવી જ રીતે'-એ શબ્દો તેં ધ્યાનમાં લીધા? આગળ વધીને તે યોહાન વિષે બોલવા લાગ્યો.-એ યોહાન તો વાજબી રીતે બંદીખાનામાં નંખાયો છે, કેમ કે મારા ધારવા પ્રમાણે એ ઘેલો થઈ ગયો હોવો જોઈએ. ઈસુ વળી એમ પણ બોલ્યો કે, 'મારા વિષે શાહેદી પૂરનાર બીજો એક છે, અને હું જાણું છું કે મારા વિષે જે શાહેદી તે પૂરે છે તે ખરી છે.'

યાઝૈરસ અહીં સુધી છાનોમાનો સાંભળ્યાં કરતો હતો તેણે પ્રત્યુત્તર દીધો કે, "તે એ વચનો બોલ્યો ખરો, પરંતુ બીજી એક વાત પણ તે બોલ્યો કે જે હું ભૂલી નથી ગયો; તે વાત એ હતી કે, 'યોહાન કરતાં પણ મારે મોટો શાહેદ છે; કેમ કે જે કામો પૂરાં કરવાનું પિતાએ મને સોંપ્યું છે, એટલે જે કામો હું કરું છું, તેઓ મારા વિષે શાહેદી પૂરે છે કે પિતાએ મને મોકલ્યો છે.' માંદાં તથા આંધળાં, પાંગળાં માણસોને સાજાં કરવાનાં જે ખરેખર મહાન તથા ચમત્કારી કામો તે દરરોજ કર્યે જાય છે, તે કામો તું તરેહવાર રીતે તારા તેની વિરુદ્ધના તહોમતનામામાં ઉમેરવાનું ચૂકી જાય છે. જે માણસ વિષે તું ભરોસાલાયક સાક્ષીઓના કહેવાથી નક્કી જાણે છે કે, તે છેક લાચાર તથા અશક્ત હાલતમાં આડત્રીસ વર્ષથી ખાટલે પડેલો હતો તેને સાજો કરવાનો જે ચમત્કાર કરવામાં આવ્યો તે વિષે તું શું કહી શકે છે? એ નાજારીએ તે માણસને માત્ર એક શબ્દ બોલીને સંપૂર્ણ રીતે સાજો કર્યો."

કાયાફાએ તપી જઈને કહ્યું કે, "એ તો ખરું, પણ મારું કહેવું બરાબર લક્ષમાં લે, કે એ કામ વિશ્રામવારે બન્યું, અને વળી તેણે કહ્યું કે, 'ઊઠ, તારું બિહાનું લઈને ચાલ.' તેણે એને વિશ્રામવારે સાજો કર્યો અને એને પોતાનું બિહાનું ઊંચકી લઈને

જવાનું કહ્યું, માટે એ બન્ને કામો તેણે નિયમશાસ્ત્ર વિરુદ્ધ કર્યા છે. તેણે દુર્ભાષણ બોલવાનો ગુનો કર્યો, અને પરાત્પરનો નિયમ ભંગ કરવાનો પણ ગુનો કર્યો, અને આવા ગુનાની શિક્ષા તું જાણે છે?” આ છેલ્લું વાક્ય તો તે દાંત પીસીને બોલ્યો.

બન્ને માણસોમાંનાં કોઈને ખબર નહોતી કે રૂથ બાળકી તેમના તરફ ચિંતાતુર મુખ ફેરવીને તેમનો વાદવિવાદ સાંભળતી હતી, પણ જ્યારે તેણીએ એકાએક પોતાના કાકા કાયાફાને પૂછ્યું કે, “કાકા, તમે નાઝારેથના ઈસુ વિષે વાત કરો છો કે?” ત્યારે તેઓ ચમક્યા અને જાણી ગયા કે એ બાળકીએ અમારી વાતો સાંભળી લીધી.

કાયાફા તેણીના સોનેરી કેશ પર વહાલથી હાથ મૂકવાને ચાલતો ચાલતો ઊભો રહ્યો અને કોમળતાથી કહ્યું કે, “ઓ મારી દીકરી, તારે પૂછવાનું શું પ્રયોજન છે?”

બાળકીએ ઉત્તર આપ્યો કે, “હું પણ તેના વિષે જાણું છું, ને મેં તેને જોયો પણ છે. જો તેના કહેવા પ્રમાણે તે ઈશ્વરનો પુત્ર હોય, તો શું તેને વિશ્રામવારે સાજાં કરવાનો અધિકાર ન હોય? કેમ કે વિશ્રામવાર ઈશ્વરનો દિવસ છે.”

યાઐરસે અભિમાન સહિત કહ્યું કે, “એ બાળકી કહે છે તે બરાબર છે, હું પોતે પણ તેને એ જ પ્રશ્ન પૂછત.”

કાયાફાએ કહ્યું કે, “જેમ હું અગાઉ કહી ગયો છું તે જ ઉત્તર હું પણ તને આપત, કે એ તેના ખોટા દાવા તો દુર્ભાષણ છે. આપણે જાણીએ છીએ કે, એ માણસ તો એક સાધારણ પંક્તિના સુધારનો દીકરો છે-એટલું જ નહિ, પરંતુ તે પોતે પણ એક સાધારણ પંક્તિનો સુધાર છે, અને હમણાં સુધી પોતાને હાથે મજૂરી કરીને પોતાનો એ ધંધો ચલાવતો હતો; તેનું ઘર પણ

નાઝારેથમાં છે; અને નાઝારેથમાંથી શું કંઈ સારું નિપજી શકે?”

આ સાંભળીને રૂથ બાળકીનું મ્હોં લાલચોળ થઈ ગયું, અને તેની આંખો આંસુથી ભરાઈ ગઈ, અને તે આગ્રહથી કહેવા લાગી કે, “પણ ઓ યૂસફ કાકા, જો પરમેશ્વર એની સાથે ન હોય તો જે અદ્ભુત કામો તે કરે છે તે કેમ કરી શકે? મને તેના પર પ્રેમ આવે છે, અને મને ખાતરી છે કે જેમ તે કહે છે તેમ તે પરમેશ્વરનો પુત્ર છે.”

તેની માએ કોમળતાથી કહ્યું કે, “તારા જેવી બાળકીએ આ બાબત વિષે તારા કાકા જોડે વાદવિવાદ કરવો એ શોભતું નથી, અને એનું વિશેષ કારણ એ છે કે, પરમેશ્વરના પવિત્ર મંદિરમાં પ્રમુખ યાજકની પદવી તેણે ધારણ કરેલી છે. તું હમણાં મારી સાથે બીજા ઓરડામાં ચાલ, એ માટે કે સૂવાના વખત પહેલાં તારું મન શાંત થાય.”

એમ કહીને બન્ને બાઈઓ રૂથને લઈને ત્યાંથી ચાલી ગઈ; રૂથ તે વખતે છાની રીતે રોતી હતી. તે બાઈઓનાં વસ્ત્રનો ખખડાટ દાદર ઉપરથી બંધ થયો એટલે કાયાફા કે જે મંદિરની ગુલાબી તથા સોનેરી રંગની દેખાતી ભીંતો તથા મિનારાઓ તરફ શાંત ગંભીરતાથી જોઈ રહ્યો હતો તેની તરફ કરીને યાઐરસે ગંભીરતાથી કહ્યું કે, “પ્રિય ભ્રાતૃ, મને લાગે છે કે, આ સમય આપણી પ્રજાના આગેવાનોને માટે ભારે જવાબદારીનો વખત છે. બાળકીનું કહેવું હું તો ખરું માનું છું, અને જો ખરું હોય તો પરમેશ્વરના અભિષિક્તનો અનાદર કરવો એ તો ખરેખર ભયંકર કામ છે.”

કાયાફા એક પળવાર છાનો રહ્યો, પછી તેણે હળવેથી યાઐરસ તરફ ફરીને કહ્યું કે,

“તું ભલો માણસ છે અને મારો સાદુભાઈ છે; આપણે આ વિષે હવે વધારે વાત ન કરીએ તો સારું, કેમ કે કદાપી આપણી મિત્રતામાં અસાધ્ય ભંગ પડે. પણ હું તને સ્પષ્ટ રીતે અને છેલવેલ્લું કહું છું કે, આ માણસના સંબંધમાં હું તો દૃઢ નિશ્ચય કરી ચૂક્યો છું, તે એ કે એણે મરવું જ જોઈએ; કેમ કે ઘણાઓ નાશ પામે તે કરતાં એક મરે એ વધારે સારું છે.” પણ આ ભવિષ્ય વચનો બોલતાં જ તે લગાર ધ્રૂજ્યો, અને આકાશ તરફ દૃષ્ટિ નાખી.

એટલામાં પેલી બે બાઈઓ દાસીને મોકલી દઈને મહેલનાં એક મોટા ભપકાદાર ઓરડામાં રૂથને સુવાની તૈયારી કરાવતી હતી. પ્રથમ તો એ બાળકી પોતાની માના ખોળામાં માથું મૂકીને તે દિવસને માટે ઠરાવેલાં દાઉદનાં ગીતો તથા પ્રાર્થનાઓ બોલી ગઈ, અને પછી પોતાની છત્રીપલંગમાં સૂતી. પછી તેણીએ પોતાની માને આજીજી કરીને કહ્યું કે, “પ્રિય માતૃશ્રી, હવે એક વાર્તા મહેરબાની કરીને માંડશો? દાઉદ તથા ગોલ્યાથની વાત કહો જોઈએ!”

એટલે તેની માએ તે વાત કહી સંભળાવી. નાનપણના અભ્યાસથી તે વાત તેને એવી મોઢે ચઢી ગએલી હતી કે, આબેહૂબ શાસ્ત્ર પ્રમાણે શબ્દેશબ્દ તેણીએ તે કહી સંભળાવી. જ્યારે એ વાત કહી રહી ત્યારે રૂથે આતુરતાથી કહ્યું કે, “મને એ વાત હંમેશાં બહુ ગમે છે. એ રાક્ષસના શરીર ઉપર દાઉદને ઊભો રહેતાં અને તે દુષ્ટનું મસ્તક કાપી નાખવાને તેની જ મોટી તરવાર લઈને ઉગામતા મેં જોયો હોત તો કેવું, એમ મને લાગે છે. પ્રિય માતૃશ્રી, મને લાગે છે કે દાઉદ મારા ટૈટસ જેવો જ દેખાતો હશે.”

“વહાલી બાળકી, એમ કેમ કરીને તું કહી શકે? તું જાણે છે કે એ ટૈટસ તો ગ્રીક માબાપનો છે.”

બાળકીએ ખાતરીપૂર્વક કહ્યું કે, “ના, ના, મેં તેને પોતાને કહ્યું હતું કે, તે ગ્રીક માબાપનો દીકરો હોય એ અશક્ય છે, કેમ કે તેનું મુખાર્વીદ યહૂદીનું છે. એમ નથી શું? જો, તેનો રંગ કેવો ઘેરો છે, તેનું નાક કેવું ગરૂડની યાંચ જેવું છે, અને તેની આંખો કેવી મોટી અને ચક્ર્યક્તિ છે! તેનું મ્હો કોના જેવું છે-હા, હા, મને હવે યાદ આવ્યું-મારા કાકા યૂસફ (કાયાફ)ના જેવું છે!”

તેની માએ નમ્રતાપણે દઢતાથી કહ્યું, “મારી દીકરી, મારી દીકરી, હવે તો સૂઈ જઈને ઊંઘી જા. તારા મગજમાં તરેહવાર તરંગ ભરાયા છે; હું બહાર અગાસી પર તારી નજીક બેસીશ, પણ તું તો હવે જરૂર ગુપચુપ થઈ જા.”

હવે બન્ને બહેનો સૂવાની ઓરડીની બહાર અગાસી ઉપર સ્વસ્થ થઈને બેઠી. બેસતાં બેસતાં આન્નાબાઈએ સહેજ પૂછ્યું કે, “જે છોકરા વિષે બાળકી બોલે છે તે કોણ છે?”

“એ તો કાપરનાહૂમનો એક છોકરો છે. થોડા દિવસ પર અમારા મુકાદમ બેનોનીએ બગીચાઓના કામમાં મદદ કરવા સારુ રાખ્યો છે. આ થોડા દિવસોમાં મારી નાનકડીને તે બહુ ગમી ગયો છે, અને તેથી તેણીએ એવું માગી લીધું હતું કે અમે મુસાફરીમાં તેનું ખચ્ચર એને દોરવા દઈએ, અને જો કે તે એક અત્યંત સાધારણ ગ્રીક કુટુંબનો છે તોપણ તે ખરેખર ઘણો માયાળુ તથા ભરોસાદાર છોકરો છે. મારી રૂથના મન પર હમણાં હમણાં એટલી બધી ઉશ્કેરણી થએલી છે કે તેની જીભ હદ ઉપરાંત ચાલવા લાગી છે: હવે પછી તેનું મન વધારે શાંતિમાં રહે, અને તે કોઈ ફાયદાકારક કામમાં ગૂંથાય એવી તદબીર મારે કરવી પડશે.”

આન્નાબાઈએ વિચાર કરતાં કરતાં કહ્યું કે, “મેં એ છોકરાને જોયો છે. તેનો ચહેરો કુલીન છે, અને બીજી આશ્ચર્યકારક વાત એ છે કે તેનો ઘાટ નરેનર્યો યહૂદીનો છે. શું તને

ખાતરી છે કે તેનાં માબાપ ગ્રીક છે?”

તેની બહેને ઉત્તર આપ્યો કે, “એ તો નક્કી છે, કેમ કે મેં ખુદ બેનોનીની મારફતે બરાબર તપાસ કરાવી છે, તેના બાપનું નામ દુમાખસ છે.”

પોતાની બહેનના વિચારો કળી જઈને, અને એવા દુઃખકર વિષય ઉપરથી તેનું મન ફેરવી નાખવા ઈચ્છીને તેણીએ કહ્યું કે, “હવે આપણે એકલાં છીએ, અને અહીં ભંગાણ પાડવા કોઈ આવે એવું નથી, માટે પેલા નાઝારીને મેં કેવી રીતે લોકોને ઉપદેશ કરતો સાંભળ્યો તે હું તને કહીશ. એ ઉપદેશની મતલબ વધારે સંપૂર્ણ રીતે સમજવા તથા જાણવા હું લાંબી મુદતથી બહુ ઈન્તેજાર હતી. કેમ કે તું જાણે છે કે બેદરકાર સાંભળનારાઓ તરફથી ઘણી વાર જૂઠો હેવાલ આપણને આપવામાં આવે છે. એ માટે જ્યારે અમને એવી ખબર મળી કે, તે શહેરમાંથી નીકળીને તિબેરિયસ તરફ ગયો છે, ત્યારે હું તથા મારો પતિ, બેનોનીને સાથે લઈને, અને અમ ત્રણે જણ પૂરેપૂરી ગામડિયાઓની રીત પ્રમાણે ત્રણ ખચ્ચર ઉપર સવારી કરીને ચાલી નીકળ્યાં, કેમ કે લોકોનું ધ્યાન અમારા તરફ ખેંચાય એવી અમારી ઈચ્છા નહોતી. કેટલેક દૂર અમે ચાલ્યાં ત્યાર પછી તે જ દિશા તરફ જતાં લોકોનાં ટોળે ટોળાં અમને મળ્યાં. તેઓ બધાં જે ચમત્કારો તેઓએ જોએલા તેઓ વિષે વાતો કરતાં હતાં, અને એ મુસાફરોમાંના ઘણાંક તો એવાં હતાં કે, જેઓ પોતે સાજા કરવામાં આવ્યાં હતાં, અને બેનોની કે જેનું લક્ષ એ માણસ પર બહુ ચોટેલું છે તેણે એ લોકો તરફ મારું ધ્યાન ખેંચ્યું હતું. આખરે અમને એવી ખબર મળી કે, એ માણસ અમને હાટ્ટિનમાં મળશે. તને એ ગામ યાદ હશે--એ કાપરનાહૂમથી આશરે સાત માઈલને અંતરે છે, ત્યાં હાટ્ટિનનાં શિંગ એ નામના બે શિખરોવાળા પહાડના થડમાં એક નાનું ગામડું આવેલું છે.

કાપરનાહૂમમાંના અમારા ઘરમાંથી એ પહાડ ખુલ્લો દેખાય છે. એ જગ્યાએ અમે પહોંચ્યાં ત્યારે સઘળી જાતના તથા સઘળી પંકિતના લોકોનો મોટો સમુદાય ત્યાં એકઠો થયેલો અમારા જોવામાં આવ્યો. થોડી વારમાં અમને ખબર મળી કે એ નાજારી પોતાના શિષ્યો સુદ્ધાં એ પહાડ પર ચઢેલો છે. થોડી વારમાં અમે તેને પોતાના શિષ્યો સાથે પહાડ પરથી ઊતરતા જોયો, એટલે તે જ પળે જે લોકો માંદાઓને સાજાં કરાવવા સારુ લઈને આવ્યા હતાં. તેઓ આગળ ધસ્યા. માંદાંઓ કેવા કેવા પ્રકારના રોગવાળાં છે, અથવા ત્યાં આગળ કેમ બન્યું, તે બરાબર દેખી શકીએ એટલાં નજીક અમે નહોતાં, પણ લોકોમાં જે ઉશ્કેરણી ફેલાઈ હતી અને ઉપકારસ્તુતિ તથા હાલેલૂયાના જે ઉદ્ગાર લોકો કાઢતા હતા તે પરથી ખાતરી થતી હતી કે, બધાં માંદાંઓને સાજાં કરવામાં આવ્યાં હતાં,

“એટલામાં અમે ભીડમાં ઠેલમઠેલા કરતાં કરતાં નાજારીનું બોલવું સાંભળી શકીએ એટલાં નજીક આવી લાગ્યાં. તે આ વખતે એક મોટા ખડક ઉપર બેઠો હતો, અને તેની આસપાસ ટોળે મળેલા સમુદાય ઉપર ચોતરફ તે એવી રીતે નિહાળતો હતો કે પવિત્રશાસ્ત્રમાં જે દૂતો વર્ણવેલાં છે તેમનો ખ્યાલ મને આવ્યા વગર રહ્યો નહિ. થોડી જ વારમાં તે લોકોને બોધ કરવા લાગ્યો. એ ભાષણ શબ્દે શબ્દ હું તને કહી શકું તો કેવું સારું! કેમ કે એ ભાષણ અલૌકિક બુદ્ધિથી ભરપૂર હતું. જો નિયમસ્થાપક મૂસા સિનાય પર્વત પરથી ઊતરીને લાગલો ત્યાં આવ્યો હોત તોપણ એ નાજારીના કરતાં વધારે અધિકારપૂર્વક બોલી શક્યો ન હોત.

“ભાષણની શરૂઆતમાં તેણે વિવિધ પ્રકારની ધન્યતા વિષે બોધ કર્યો. એ વિષેની બધી વાત મને યાદ નથી, પણ વિશેષે કરીને તેમાંની એક વાત મને સ્પષ્ટ રીતે યાદ આવે છે, તે એ કે,

“શોક કરનારાઓને ધન્ય છે કેમ કે તેઓ દિલાસો પામશે.” તેણે વળી એમ પણ કહ્યું હતું કે, જેઓ દયાળુ તથા શુદ્ધ અંતઃકરણના છે, તેઓને ધન્ય છે, અને તે ખ્રિસ્તના નામને સારુ જેઓની નિંદા તથા સતાવણી થાય છે તેઓને પણ ધન્ય છે. તેણે પોતાના શિષ્યોની ગમ જોઈને કહ્યું કે, જ્યારે મારે લીધે લોકો જૂઠી રીતે તમારાં વગોણાં કરે અને તમારી વિરુદ્ધ પ્રત્યેક ભૂંડો શબ્દ કહે, ત્યારે આનંદ કરો તથા હરખાઓ, કેમ કે તમને આકાશમાં મોટું ફળ પ્રાપ્ત થશે. કારણ કે, અગાઉના ભવિષ્યવાદીઓની તેઓએ એવી જ રીતે સતાવણી કરી હતી. તમે જગતનું અજવાળું છો. પહાડ પર બાંધેલું નગર સંતાઈ શકતું નથી, અને દીવો સળગાવીને લોકો તેને માપ તળે ઢાંકી નથી મૂકતા પણ દીવી પર મૂકે છે, એટલે તે ઘરમાંનાં બધાંને અજવાળું પૂરું પાડે છે. તમારા અજવાળાંને એવી રીતે પ્રકાશવા દો કે માણસો તે જોઈને તમારા આકાશવાસી બાપનો મહિમા કરે.”

“વહાલી બહેન, ત્યાર પછી તેની કહેલી બીજી એક વાત મને યાદ છે, તેણે કહ્યું હતું કે, હું નિયમ શાસ્ત્રને અથવા ભવિષ્યવાદીઓની વાતોને રદ કરવાને નથી આવ્યો, પણ બન્નેને પૂરી કરવાને આવ્યો છું, અને એ બધી વાતો પૂરી થયા વગર તેઓમાંની નાનામાં નાની પણ રદ જશે નહિ. વળી તે એમ પણ બોલ્યો હતો કે, જો તમારું ન્યાયીપણું શાસ્ત્રીઓ તથા ફરોશીઓના ન્યાયીપણા કરતાં અધિક નહિ હોય, તો તમે આકાશના રાજ્યમાં કદી પ્રવેશ કરી શકશો નહિ. પછી આજ્ઞાઓ વિષે વીગત વાર બોલતાં તેણે કહ્યું કે, જે માણસ કારણ વગર ક્રોધ કરે છે તે પૂનીનાં જેવો જ દંડયોગ્ય છે, અને જો કોઈ માણસ બીજાની સાથે ટંટામાં ગુંથાએલો હોય, તો તે દરમિયાન તેનું કરેલું અર્પણ ઈશ્વર માન્ય કરશે નહિ. વળી જીલમગારની સામું નહિ થવું પણ તે કરતાં ઉદારતાથી તેને શરમાવવો, આપણે આપણા મિત્રો ઉપર જ

માત્ર પ્રેમ રાખવો એટલું જ નહિ, પણ જેઓ આપણા શત્રુઓ છે અને આપણું નુકસાન કરવા પ્રયત્ન કરે છે તેઓ પર પણ પ્રેમ રાખવો. અને આપણે દુષ્ટ માણસોને સારુ પણ પ્રાર્થના કરવી જોઈએ એ સારુ કે એમ આપણે આપણા સ્વર્ગી પિતાનાં બાળકો થઈએ. કેમ કે તે પોતાનો સૂર્ય ભલા પર તેમજ ભૂંડા પર ઉગાવે છે. તે પોતાનો વરસાદ પણ જેવી રીતે સારા માણસની જમીન પર વરસાવે છે તેવી જ રીતે ભૂંડા માણસની જમીન પર પણ વરસાવે છે. અને જો આપણે માત્ર આપણા બરોબરીઆ પર જ પ્રેમ રાખીએ છીએ અને તેમની જ સાથે વિવેકથી વર્તીએ છીએ, તો આપણે નીચ માણસો કરતાં સારાં નથી. ટૂંકમાં તેના કહેવાનો સાર એ હતો, કે, જેવો આપણો સ્વર્ગી પિતા સંપૂર્ણ છે તેવા સંપૂર્ણ થવાને આપણે પણ પ્રયત્ન કરતા રહેવું જોઈએ.”

“વળી તેણે એમ કહ્યું હતું કે, આપણા મિત્રો આપણને જોઈને આપણાં વખાણ કરે એ હેતુથી આપણે દાનધર્મ ના કરીએ માટે સાવધાન રહેવું, જો આપણે એવી રીતે ગરીબ લોકોને દાન કરીએ તો પરમેશ્વર આપણને તેનો બદલો નહિ આપશે. ગુપ્ત રીતે અને લોકોને દેખાડવાના હેતુ રહિત જે દાન કરવામાં આવે છે, તેનો બદલો જાહેરમાં આપવામાં આવશે. વળી જાહેર જગ્યાઓમાં ઊભા રહીને લોકો જુએ એ હેતુથી પ્રાર્થનાઓ કરવા વિરુદ્ધ પણ તેણે ટીકા કરી હતી,--મારી પ્રિય બહેન, આપણા શાસ્ત્રીઓ તથા ફરોશીઓ વારંવાર રસ્તા પર ઊભા રહીને પ્રાર્થના કરે છે; મને ઘણી વખત વિચાર આવ્યા છે કે, તેઓ ચકલાઓમાં ઊભા રહીને મોટે ઘાંટે પ્રાર્થનાઓ કરવામાં જે ઢોંગ કરે છે તેની લાગણી તેઓને શી રીતે થઈ શકે,--એ નાઝારીએ તેઓ વિષે એમ કહ્યું કે, લોકો તેમને જોઈને તેમનાં વખાણ કરે એ જ હેતુથી તેઓ એમ કરે છે, અને ખરેખર લોકોનાં વખાણ સિવાય તેમને તેમની પ્રાર્થનાઓનું બીજું કંઈ ફળ મળવાનું નથી. તેણે કહ્યું કે, જો તમે એમ ઈચ્છતા

હો કે પરમેશ્વર તમારી પ્રાર્થના સાંભળે અને તેનો ઉત્તર આપે, તો તમારી ઓરડીમાં પેસીને તેનું બારણું બંધ કરીને ગુમમાં પ્રાર્થના કરો. અને એવું ના સમજતા કે, ઈશ્વર બાપ તમારી પાસેથી લાંબી લાંબી પ્રાર્થનાઓ કે ફોકટ પુનરાવર્તન ચાહે છે, એ રીતે તો વિધર્મીઓ પ્રાર્થના કરે છે, પરમેશ્વર તમારો પિતા છે અને તમને શી વસ્તુઓની અગત્ય છે તે તમારા માગ્યા અગાઉ તે જાણે છે. આપણે તેની પાસે માગીએ તેની વાટ જોઈને તે બેસી નથી રહેતો, કેમ કે જુઓ તે કેવી રીતે દરેક પ્રાણીને માટે ચિંતા રાખે છે? હા, જેઓ વિધર્મીઓની પેઠે યોગ્ય રીતે પ્રાર્થના કરી જાણતાં નથી, તેઓને વાસ્તે પણ તે કેવી ચિંતા રાખે છે, તેનો વિચાર કરો. તેમ છતાં આપણે પ્રાર્થના કરવી જોઈએ, કેમ કે પ્રભુ પિતાની એવી ઈચ્છા છે. પછી તેણે કહ્યું કે, તમારે આવી રીતે પ્રાર્થના કરવી જોઈએ કે, ઓ અમારા સ્વર્ગવાસી પિતા, તારું નામ પવિત્ર મનાઓ, તારું રાજ્ય આવો, જેમ આકાશમાં તેમ પૃથ્વી પર પણ તારી ઈચ્છા પૂરી થાઓ. જરૂરની રોટલી આજ તું અમને આપ. જેમ અમે અમારા ઋણીઓને માફ કરીએ છીએ તેમ તું અમારાં ઋણ પણ અમને માફ કર. અને અમને પરીક્ષણમાં ન લાવ, પણ દુષ્ટાત્માથી અમારો છૂટકો કર. કેમ કે રાજ્ય તથા પરાક્રમ તથા મહિમા સદાસર્વકાળ તારાં જ છે. આમેન.”

આગ્રાએ અચંબાથી કહ્યું કે, “એ તો અજાયબ જેવી પ્રાર્થના છે. પણ મૂસાએ ઈસ્ત્રાએલ લોકોને મિસર દેશમાંથી કાઢી આણ્યા, તે દિવસથી તે અત્યાર સુધી જે વાતો આપણે સાંભળતા આવ્યાં છીએ, તેઓ કરતાં એનો ઉપદેશ તો અનેક રીતે જુદો છે.”

તેની બહેને કહ્યું કે, “એ તો ખરું, પણ એ વાતો શું સાચી નથી લાગતી? મને તો સાચી લાગે છે. જો તને સાંભળવાની ઈચ્છા હોય તો હું તને એ વિષે બીજી પણ વાતો કહી શકું, તું કંટાળી તો નથી ગઈ?”

આત્માએ કહ્યું કે, “ના, મને બીજી પણ વાતો કહે, જાણતી હોય એટલી બધી કહે.”

“મને લાગે છે કે હું તો માત્ર તૂટક તૂટક વાતો જ કહી શકીશ, તોપણ હું બનતો પ્રયત્ન કરીશ. તે એવો પણ બોધ કરતો હતો કે, તમારે પૃથ્વીના દ્રવ્ય વિષે ઝાઝી ચિંતા ન કરવી, કેમ કે એવી વસ્તુઓ તો કાટ કીડાઓથી ખવાઈ જાય એમ અથવા તો ચોરાઈ જાય એમ છે. પ્રિય બહેન, આ વાત કેવી સત્ય છે, તે તો તું જાણે છે.”

પોતાનું જે મુખ્ય ધન ચોરી લઈ જવામાં આવ્યું હતું, તેના વિચારથી નિસાસો નાખીને આત્માબાઈએ કહ્યું કે; “એ તો બેશક સત્ય વાત છે.”

સારાબાઈએ નાઝારીથી સાંભળેલી વાત કોમળ સ્વરે કહી સંભળાવવાનું જારી રાખ્યું કે, “પોતાને માટે આકાશમાં દ્રવ્યનો સંગ્રહ કરો, કેમ કે ત્યાં કીડા કે કાટ નાશ કરતાં નથી, ને ચોર ખાતર પાડીને ચોરતા નથી. અને ભવિષ્યને માટે ઝાઝી ચિંતા ન કરો, કેમ કે તમારો સ્વર્ગવાસી પિતા જાણે છે કે તમને અન્નવસ્ત્ર તથા આશ્રયની અગત્ય છે. અને જંગલમાં ફૂલો જો કે કંઈ મહેનત કરતાં નથી તોપણ પરમેશ્વર તેઓને એવી સૌંદર્યતાથી તથા ભપકાથી વેષ્ટિત કરે છે કે, સુલેમાન રાજા પણ પોતાના સઘળા વૈભવ છતાં એવો ભપકાદાર નહોતો, ત્યારે શું તે પોતાનાં બાળકોને ભૂલી જશે? સૌથી મોટી તથા અગત્યની વાત એ છે કે, પરમેશ્વરના રાજ્ય તથા તેના ન્યાયીપણાને માટે કોશિશ કરવી. જો તમે એ પ્રમાણે કરશો તો પરમેશ્વર તમારી બીજી બધી અગત્યો અચૂક પોતાને હાથે પૂરી પાડશે. બીજાઓના દોષ તમારે કાઢવા નહિ. કેમ કે ઘણી વખત તેઓના કરતાં આપણામાં વધારે મોટા અવગુણો હોય છે. જે ધોરણે તમે તમારાં પાડોશીઓનો ન્યાય કરો

છો તે જ ધોરણે તમારો પણ ન્યાય કરવામાં આવશે. જો તમે તમારા સ્વર્ગી પિતા પાસે માગશો તો પૃથ્વી પરનાં માબાપ પોતાનાં બાળકોને માગેલું આપે છે તે કરતાં તે તમને અધિક પુષ્કળતાથી આપશે! એ માટે જો તમારે કંઈ જોઈતું હોય તો તમારે તમારા સ્વર્ગવાસી પિતા પાસે તે માગવું. જો તે તમારા ભલાને વાસ્તે હશે તો તે તમને જરૂર આપવામાં આવશે. અને જો તમે નિયમશાસ્ત્ર તથા ભવિષ્યવાદીઓની વાતો સંપૂર્ણ રીતે પાળવા યાહો તો જેમ તમે યાહો છો કે બીજાઓ અમને કરે તેવું જ તમારે તેમને કરવું, એટલે બસ.” પ્રિય બહેન, આ વાત ખાસ ધ્યાનમાં લેવા લાયક છે, કેમ કે આપણે હમેશાં નિયમશાસ્ત્ર સંપૂર્ણ રીતે પાળવાને મહેનત કરીએ છીએ.

સારાબાઈએ વાત આગળ ચલાવતાં કહ્યું કે, તેનાં આખરનાં વચનો વધારે અજાયબી ઉપજાવે એવાં હતાં, કેમ કે તેમાં તેણે ખુલ્લે ખુલ્લી રીતે એવો દાવો કર્યો હતો કે, “મને સ્વર્ગવાસી પિતાએ મોકલ્યો છે. પ્રત્યેક માણસ જે મને પ્રભુ પ્રભુ કહે છે તે આકાશમાં રાજમાં પ્રવેશ પામશે નહિ, પણ જે મારા સ્વર્ગવાસી પિતાની ઈચ્છા પ્રમાણે કરે છે તે જ ત્યાં જ પ્રવેશ પામશે. તે દિવસે મને ઘણા કહેશે કે, “શું અમે તારે નામે ભૂતો કાઢ્યાં નથી, અને શું તારા નામથી અમે ઘણાં પરાક્રમી કામો કર્યાં નથી? ત્યારે હું તેઓને કહીશ કે, “મેં તમને કદી જાણ્યાં નથી, અન્યાય કરનારાઓ, તમે મારી પાસેથી દૂર જાઓ.” માટે પ્રત્યેક માણસ જે મારી આ વાતો સાંભળીને તેમને અમલમાં આણે છે, તેને હું એક ડાહ્યા માણસની ઉપમા આપું છું, કે જેણે પોતાનું ઘર ખડક પર બાંધ્યું પછી વરસાદ વરસ્યો, ને રેલ આવી, અને વાવાઝોડાં થયાં, પણ તે ઘર સહિસલામત રહ્યું, કેમ કે તે ખડક પર બાંધેલું હતું. પણ જે આ વાતો સાંભળીને તેમને ગણકારતો નથી, તેને એક મૂર્ખ માણસની ઉપમા આપવામાં આવે છે, કે જેણે પોતાનું ઘર રેતી પર

બાંધ્યું. પછી વરસાદ વરસ્યો, ને રેલ ચઢી, ને તોફાન થયું અને તેના ધસારાથી તે ઘર પડી ગયું, અને તેનો ભારે નાશ થયો.”

સારાબાઈએ વાત જારી રાખતાં વળી કહ્યું કે, “જ્યારે તે એ વાતો કહી રહ્યો ત્યારે આખો સમુદાય અચંબાથી બડબડવા લાગ્યો. પ્રિય બહેન, હું તો તને એ વાતો માત્ર અપૂર્ણ તથા અસ્પષ્ટ રીતે કહી શકું છું, પણ એ તો અજાયબ જેવું ભાષણ હતું. તેના મુખની વાત તું પોતે કાનોકાન સાંભળી શકે તો કેવું સારું?”

આત્રાબાઈએ કહ્યું કે, “મારી પણ એવી જ ઈચ્છા છે, પણ મારા પતિના તથા આપણા પિતાના પણ વિચાર એ માણસ વિષે કેવા છે તે તો તું જાણે છે.”

તેની બહેને કહ્યું, “હા, હું જાણું છું.” પછી બન્ને બહેનો પોત-પોતાનાં વિચારોમાં ગૂંથાઈને છાનીમાની બેસી રહી, અને અંદર બાળકી શાંતિથી ઊંઘતી હતી.

અધ્યાય ૧૩.

ટૈટસ દ્રાક્ષવેલાની લાંબી લટોરો ઊંચી ભેરવતો ભેરવતો ધીમેથી સીટી વગાડતો હતો. એ કામ કઠણ હતું, માટે એ કામ પૂરું કરી રહ્યા તે વખતે તેનું મુખ લાલચોળ થઈ ગયું હતું. માટે તે નંજીકના ફુવારા પાસે જઈને તેની આસપાસની આરસપહાણની પાળ પર જઈને બેઠો, અને તેમાંના ઠંડા પાણીમાં પોતાના હાથ ઊંડા ઘાલીને તથા થોડી થોડી વારે તેમને બહાર કાઢીને પોતાના મુખ તથા માથા પર ફેરવીને પોતાના શરીરને ઠંડક આપતો હતો.

તે પોતાના મનમાં બડબડ્યો કે, “આહા, આ શીતળ પાણી કેવું સારું લાગે છે!” પછી પોતાનું માથું હલાવીને વાળમાંથી

ટપકતું પાણી ખંખેરી નાખીને તે ઊભો થયો અને વાડી ઉપર ચારે તરફ નજર કરીને તે બહુ સંતોષ પામ્યો; તે મોટી સવારથી મહેનત કરતો હતો અને કાપી કૂપીને બરાબર રાખેલી ફળવાડી, તથા મખમલના જેવી સુંવાળી ઘાસવાળી જમીન, તથા ભપકાદાર ફૂલોના જથ્થા તથા દ્રાક્ષવેલાઓની લટોરોરૂપી સુંદર તોરણો-એ બધામાં કંઈ ખામી જોવામાં આવતી નહિ.

તે મોટેથી બોલ્યો કે, “મને તો કંઈ ખામી જણાતી નથી, પણ બેનોનીનો કેવો અભિપ્રાય થશે, એ હું જાણતો નથી. જો કંઈ પણ ખામી કે અવ્યવસ્થા હોય તો તે જાણી જવામાં તેની આંખો ગરૂડની જેવી તીવ્ર તથા તીક્ષ્ણ છે!” પછી પાસેની આરસપહાણની એક બાકની નીચે જમીન ઉપર એક રંગબેરંગી દડો પડેલો હતો, તેના પર તેની નજર જવાથી તેણે તે ઉપાડી લીધો, અને તેને પોતાના હાથમાં ફેરવી ફેરવીને જોતાં તે સ્મિત હાસ્ય કરીને બોલ્યો, “વારુ, મારી નાની શેઠાણી અત્યારે ક્યાં હશે? ઓહો, પેલી મારિસા આવે.”

તે હાથમાં પાણીનું વાસણ લઈને ઝડપભરે વાડીમાંથી ચાલી જતી હતી. ટૈટસે તેને હાંક મારવાથી તે ઊભી રહીને પાછી ફરી. અને ટૈટસ તેની નજીક આવ્યો ત્યારે તેણે મારિસાનો ચહેરો ઉદાસ જોયો.

તેણે કહ્યું કે, “આપણી નાનકડી શેઠાણીનો દડો છે. તું એ સંભાળી રાખ. આજ સવારે તો વાડીમાં રમવા નથી આવી.”

મારિસાએ ગંભીરાઈથી કહ્યું કે, “એ તો માંદી છે. વૈદને તેડવા માણસ પણ મોકલ્યું છે. હું હમણાં થોડું ગરમ પાણી લેવા જાઉં છું; મને ખોટી ન કર.”

ટૈટસ તેની પાછળ અંદરના ચોક સુધી ગયો. પછી એક

ઉકળતા દેગમાંથી મારિસા પાણી કાઢવા થોભી ત્યારે ટૈટસે તેને પૂછ્યું કે, “તેને શું થયું છે?”

“અમે જાણતાં નથી. તેને તાવ ચઢ્યો છે, અને માથું દુઃખવાની બૂમ પાડે છે. આપણે યરુશાલેમથી પાછાં આવ્યાં ત્યારથી તેને સારું નથી.”

ટૈટસે પૂછ્યું કે, “આપણા શેઠ ક્યાં છે?”

“શેઠ તો બાળકી પાસે છે, અને શેઠાણી તથા વૃદ્ધ તાબીથા જેણે નાનપણમાં શેઠાણીની સારવાર કરી હતી તે પણ બાળકીની સારવારમાં છે. એ વૃદ્ધ બાઈ તો બધા વૈદો કરતાં પણ મંદવાડ વિષે વધારે માહિતગાર છે. છે, મને તો બીક લાગે છે કે, રખેને તેઓ પોતાની કમકમાટ ઉપજાવે એવી જડીબુટ્ટીઓ લઈને બાળકી પાસે આવે!” એમ કહીને તે ગરમ પાણીનું વાસણ લઈને દોડી ગઈ, અને ત્યાં જે ચાકરો ટોળે વળી ગયા હતા રૂથના મંદવાડની ખબર આપવાને ટૈટસ એકલો પડ્યો. પણ ટૈટસ જેમ બને તેમ જલદી તેઓ મધ્યેથી જતો રહ્યો, કેમ કે તેમની સોબત તેને ગમી નહિ.

પછી તે પરસાળમાં બેચેનેથી આમતેમ આંટા મારતો હતો, તે વખતે રસ્તા પર નીકળવાનો દરવાજો ઉઘાડો જોઈને ટૈટસ અનાયાસે સડક પર નીકળી ગયો; અને પછી શહેરના જે લત્તામાં પોતાનું હાલનું ઘર હતું તે તરફ તે ઝડપથી ચાલવા લાગ્યો, અને જતાં જતાં વિચારવા લાગ્યો કે, “મારે સ્તેફનને જરૂર મળવું જોઈએ.”

આ દરમ્યાન બિચારી રૂથ બાળકી પોતાની સુવાની ઓરડીમાં પોતાના પલંગમાં દુઃખથી આમથી તેમ અને તેમથી આમ આળોટયા કરતી હતી, અને રડતી રડતી કહેતી હતી કે, “ઓ

માડી, મારું માથું! મારું માથું ફાટી જાય છે!”

અને તેનું આ બધું દુઃખ જોઈને તેની માનું કોમળ હૃદય ચિરાઈ જતું હતું. બાળકીના ગાલ પર છવાએલી બળતી લાલાશ જોઈને તથા તેની આંખો દર ઘડીએ વધારે વધારે ઊંડી જતી તથા પ્રકાશિત થતી દેખીને તેનું મન નિરાશાથી ચગદાઈ જતું હતું.

ભલી ડોશી તાબીથા ઠંડા પાણીમાં રૂમાલ વારંવાર બોળીને તેમને હલકેથી નિચોવીને બાળકીના કપાળ ઉપર મૂકતી હતી, અને થોડી થોડી વાર તેના પગ ગરમ પાણીમાં બોળાવતી હતી. લાંબી મુદતના અનુભવથી મેળવેલા ડહાપણથી તે કહેતી હતી કે, “આપણે આપણી લાડકીના મગજ પર ગરમી ચઢી જતી અટકાવવી જોઈએ, તું જાણે છે કે ઘણા તાવના આજારીઓને મેં માત્ર પાણીથી જ બચાવી લીધા છે.”

યાઐરસે અધીરાઈથી પૂછ્યું કે, “વૈદ કેમ હજી ન આવ્યો, ઔષધ પણ આપવું જોઈએ. પાણી તો ઠીક છે, પણ આવા મંદવાડમાં તો દવા પાવી જ જોઈએ.” એ બોલતો હતો એટલામાં જ મારિસાએ વૈદને માર્ગ આપવા કોરે ખસી જઈને કહ્યું કે, “વૈદરાજ આ આવ્યા.”

ઊંચો કદાવર તથા મોટી ભરાવદાર દાઢીવાળો વૈદ ઓરડામાં ભપકાબંધ દાખલ થયો, અને તેની પાછળ તેનો ઠીંગણો ગુલામ વૈદનાં ઓશડીઆં તથા ઓજારોની થેલી લઈને આવ્યો. તેણે યાઐરસને રૂઢિ મુજબ સલામ કરી, અને પછી બાળકીના પલંગ પાસે આવીને, બાળકી તરફ જોયું, અને કપાળે કરચલીઓ વાળી. પછી પોતાનો હાથ બાળકીના માથા પર મૂકીને તે મોટેથી ખોંખાર્યો. તે સાંભળીને બાળકી ચમકી, અને પોતાનું મ્હો પોતાની માની સાડીમાં સંતાડી દીધું.

વૈદરાજે મોટા ઘોંઘાટ ભરેલા સાદે કહ્યું કે, “તેના અંગમાં બહુ જ ગરમી વ્યાપી ગઈ છે!” પછી જેવી તાબીથા ભીના લૂગડાનો ટુકડો બાળકીના કપાળ પર મૂકવા જતી હતી, તેવું જ વૈદરાજે તેના તરફ અભિમાન તથા ક્રોધયુક્ત ડોળા ફેરવીને પોતાનો મના કરતો હાથ તેની તરફ લંબાવીને સપ્તાઈથી કહ્યું કે, “ઓ સ્ત્રી, તારી મૂર્ખાઈ બંધ કર! પાણી તંદુરસ્તીમાં તો સારું છે ખરું, પણ તારી મૂર્ખાઈથી તેં છોકરીના જીવને જોખમમાં નાખ્યો છે.”

તાબીથાએ પોતાની પહોળી પીઠ તેના તરફ ફેરવી અને કંઈક બડબડી પણ શું બોલી તે સમજાયું નહિ.

હવે વૈદે પોતાના ગુલામને ઈશારત કરીને બોલાવ્યો, અને તેની પાસેથી પિત્તળનો એક વાટકો વઠને તેમાં તેણે કેટલાંક ઘેરા રંગનાં ઓસડો રેડ્યાં, અને તેઓના મિશ્રમાં ધોળો તથા ભૂરો કંઈક ભૂકો નાખ્યો. એમ કરીને તે પાછો પોતાના ચાકર તરફ ફર્યો, એટલે ચાકરે થેલીના બીજા ખાનામાંથી એક મરેલો સાપ કાઢી તેને આપ્યો. વૈદરાજે તરત તેની ચામડી ઉતારવા માંડી. પ્રશંસાયુક્ત ચતુરાઈથી એ કામ પૂરું કરી રહ્યા પછી તેણે ફરીથી મોટો ખોંખારો કરીને કહ્યું; “આ સાપની ચામડીના ત્રણ ટુકડા કરીને, એક ટુકડો બાળકીના કપાળ પર બાંધવો, બાકીના બે, પગની બન્ને પાટલીઓની કોરે બાંધવા. વળી જે દવા મેં બનાવી છે, તેમાંથી એક એક કલાકે એક એક મોટો ચમચો તેને પાજો. જો પરમેશ્વરની ઈચ્છા હશે તો આજથી સાત દિવસમાં તે સારી થશે. હું સાંજે પાછો આવીશ. પણ ઊભાં રહો,”--એમ કહીને તાબીથા તરફ નજર કરીને તેણે ઉમેર્યું કે--“પેલી તકરારી સ્ત્રીને ઓરડામાંથી દૂર કરવી જોઈએ.” પછી નીચો નમીને નમસ્કાર કરીને તે ત્યાંથી જવા લાગ્યો, એટલે યાઐરસે તેને અધિકારયુક્ત

ઈશારત કરીને ઊભો રાખ્યો, અને તેને પૂછ્યું કે, “સાહેબજી, બાળકીને પાવા સારુ આપે જે દવા બનાવી આપી છે તેમાં શી શી વસ્તુઓ ભળેલી છે, તે હું જાણવા ઇચ્છું છું.”

વૈદરાજે મ્હો ચઢાવીને ડોકું ધુણાવ્યું, પણ આખરે દમમભેર બોલ્યા કે, “અમારા ધંધાની ગુપ્ત વાતો જાહેર કરવાનો અમારો રિવાજ નથી, પણ તમારી ખાતર હું અપવાદ કરીશ; માટે તમને જણાવું છું કે એ દવા, જે તમને ઘણી જ અકસી માલૂમ પડશે તેમાં પ્રથમ તો જંગલી ડુક્કરનું પિત્ત સિરકામાં પિગાળેલું મેળવેલું છે, બીજું, સાપની ચરબી સાથે વરૂની ખોપરીની રાખ મિશ્ર કરેલી છે; અને છેલ્લું તથા સૌથી ઉપયોગી, પૂનમને દિવસે પકડેલી ઈલ જાતની માછલીના માથામાંથી કાઢેલા મ્હોરાના વિંછીના પગ સાથે કૂટીને કરેલો ભૂકો. એ એકલા મ્હોરાનો ભૂકો પણ ઘણો જ અસરકારક નીવડે છે; પણ ઉપર કહ્યા મુજબ જ્યારે તેનું મિશ્રણ કરવામાં આવે છે, ત્યારે તો તેની એવી અસરકારક જડીબુટ્ટી બને છે કે માંદું માણસ જલદીથી સાજું થયા વગર રહે જ નહિ. જો તે સાજી નહિ થાય તો એમ જાણવું કે પેલી સ્ત્રીની મૂર્ખાઈનું જ એ પરિણામ છે.” એમ કહીને પછી નમીને ફરી નમસ્કાર કરીને તે વિદાય થયો. તેના ગયા પછી તાબીથા આવીને પોતાની શેઠાણીને પગે પડી, અને ડૂસકાં ખાતી ખાતી કાલાવાલા કરવા લાગી કે,

“અરે ભાઈ, મને કાઢી ન મૂકશો! જો મને રહેવા દેશો તો તમે કહેશો તેમ જ હું કરીશ. ખરેખર, મેં બાળકીને નુકસાન કર્યું નથી. તમે જાણો છો કે ભીના લૂગડાંથી તેને આરામ થતો હતો, અને સાપની ચામડી શીતળ સ્વચ્છ પાણી કરતાં કેવી રીતે વધારે ફાયદાકારક હોય?”

શેઠાણીએ આંસુ ટપકતી આંખે કહ્યું કે, “તાબીથા છાની રહે, તું રહેજે. ખરેખર, મારે તારા વગર ચાલે એમ નથી. પણ

ઓ પ્રાણનાથ, આ દવા વિષે તમો શું ધારો છો? હું તો એ દવા પાઈ શકવાની નથી, અને પેલી ભયંકર લીસી ચામડીથી તો હદ જ વળી!”

યાઐરસ ઊભો થયો, અને દવાનો વાટકો તથા ચામડી ઝડપી લઈને બન્નેને બારીમાંથી બહાર ફેંકી દેતાં કહ્યું કે, “મારો તો એ બન્ને વસ્તુઓ વિષે આ અભિપ્રાય છે. જો તે મરવાની જ હશે તો તે આવી અશુદ્ધ વસ્તુઓથી અપવિત્ર થયા વગર છો મરે! તાબીથા, તું તારે સારવાર કરે જા, અને તને સૂઝે તેમ કર. અને મારિસા, દરવાનને હુકમ કરે કે માણસ સાંજે ફરી આવે ત્યારે તેને પેસવા દેવો નહિ. પણ ઊભી રહે, દરવાનને કહેજે કે તેને આ સોનેયો આપે.”

પણ થોડી વાર પછી મંદવાડ વધવાથી બાળકી બકવા લાગી. એક વખતે તેને એમ લાગતું કે જાણે પોતે યરુશાલેમમાં છે, અને સવારીઓ વિષે, મંદિર વિષે તથા ગાયન ઈ. વિષે બકે છે. બીજે વખતે તેને એમ લાગતું કે હું મારા ખચ્ચર પર સવારી કરું છું, અને ટેટસ મારે માટે ફૂલોના મોટા મોટા જુમખા વીણે છે. થોડી વાર પછી બિઠાનામાંથી ઊંચી થઈને તથા પોતાની આંખોને હાથથી છાંયો કરીને તે આનંદથી બોલી ઊઠી કે, “ઓ ટેટસ, હું ગુરુજીને દેખું છું! તે બીડમાં થઈને ચાલ્યો આવે છે. જો, ચાલતાં ચાલતાં તેના ઝભ્ભાની ચાળ રોશન ફૂલો ઉપર ઘસડાવાથી તે કેવાં નમી જાય છે! હું આખરે તેની સાથે વાત કરીશ!”

એમ કહીને તે પાછી બિઠાનામાં ઢળી પડી, અને ન સમજાય એવી રીતે તે બડબડવા લાગી.

પણ તેની નિરાશ થએલી માનાં મનમાં એકદમ વીજળીની ત્વરાથી મહાન વૈદનો વિચાર આવ્યો. તે ઊભી થઈ ગઈ, અને તેનો પતિ નિરાશાથી માથું નમાવીને બારી આગળ ઊભો હતો ત્યાં

ગઈ, અને પોતાનો હાથ તેના ભૂજ પર મૂકીને તેણીએ તેના કાનમાં કહ્યું કે, “આપણા ગભરાટમાં આપણે નાઝારીને ભૂલી ગયાં હતાં, શું તે આપણી લાડકીને સાજી કરી ન શકે?”

યાઝૈરસ એ વાત સાંભળીને ચમક્યો, અને તેની આંખોમાં કંઈક આશાનાં ચિહ્ન સહિત તે પોતાની પત્ની તરફ ફર્યો, અને કહ્યું કે, “ખરેખર, આપણે એ તો ભૂલી જ ગયાં હતાં, કેવું નવાઈ જેવું! મને લાગે છે કે એકલો એ જ આપણને મદદ કરી શકશે. હું એકદમ જઈને તેના વિષે તપાસ કરીશ. હુકમની રાહ જોઈને બેનોની હમણાં બારણા આગળ ઊભેલો છે.”

અંદરના ચોકના બારણા ઉપર નજર ચોંટાડીને ટૈટસ ફુવારાની કોરે હાલ્યા ચાલ્યા વગર બેસી રહ્યો હતો. કલાકોના કલાકથી તે ત્યાં બેસી રહીને કોઈના બહાર આવવાની વાટ જોયા કરતો હતો. એ માટે જ્યારે બેનોની પોતાના શેઠનો હુકમ બજાવવાને બહાર નીકળી આવ્યો, ત્યારે ટૈટસ કૂદીને ઊભો થઈને તેની સામે ગયો, અને તેને પૂછ્યું કે, “આપણી નાની શેઠાણીની શી હાલત છે?”

“અરે રે, મને લાગે છે કે તેની હાલત બિલકુલ સુધરતી નથી. જો જલદીથી ઉપાય નહિ થાય તો તે મરી જશે. હું નાઝારીને શોધવા જાઉં છું. અમને આશા છે કે”-

ટૈટસે નિરાશાભરેલા સાદથી કહ્યું કે, “એ તો અહીં નથી. આજ સવારે તે માંદી છે એવું સાંભળતાં જ હું જઈને મારા ભાઈ સ્ટેફનને મળ્યો - કે શું કરવું એ તેના જેવું બીજું કોઈ જાણતું નથી. અને તેણે તરત કહ્યું કે, ચાલો, આપણે સ્વામીજીને શોધી કાઢીએ. અમે સર્વત્ર તેની ખોળ કરી, પણ આખરે એવી ખબર મળી કે ગઈ કાલનો તે વહાણે ચઢીને સરોવરની પેલી મેરના પ્રદેશમાં ગયો છે. કદાપિ તે સમરૂન પ્રાંતમાં ગયો હોય કે પાછો

યરુશાલેમ પણ ગયો હોય. કેવી રીતે તે આપણને મળી શકે તે હું જાણતો નથી.”

બેનોનીનો ચહેરો ઉદાસ થઈ ગયો. પણ આખરે તેણે કહ્યું કે, “મને મળેલા હુકમ મુજબ મારે તો તેની શોધ કરવા જવું જ પડશે; કદાપિ તે તમારા જઈ આવ્યા પછી આવ્યો હોય.”

ટૈટસે લાચારીથી કહ્યું કે, “તમારે જવું હોય તો જાઓ. પણ સ્ટેફન તપાસ રાખવાનો છે, અને સ્વામીજી આવે તો મને તુરત ખબર આપવાનો છે, અને તે એમ કર્યા વગર રહેવાનો જ નથી.”

બેનોનીએ કહ્યું કે, “હું પણ જવાનો.”

પણ તે એક કલાકની અંદર પાછો આવ્યો, અને તેના ઉદાસ મ્હોં પરથી જણાયું કે તે પોતાના કામમાં ફાવ્યો નહોતો.

અધ્યાય ૧૪

દરેક કલાક એકેક દિવસના ચોવીસ કલાક જેટલો લાંબો લાગતો હતો. આખરે રાત પડી અને તે પણ કેમે કરે જાય નહિ. અને આખી રાત પણ ટૈટસ સ્ટેફન તરફથી કંઈ પણ સમાચારની રાહ અત્યંત ચિંતાથી જોઈ રહ્યો હતો, તથાપિ સવાર થયા છતાં કંઈ ખબર આવી નહિ. અને મંદવાડના ઓરડામાં સારવાર કરનારાં, વધતી જતી નિરાશતા સહિત પ્રજાહૈયાના કૂર યમદૂતની સવારી પાસે પાસે આવતી દેખતાં હતાં.

બાળકી તો હવે સૂનમૂન પડી રહી હતી અને તેની આંખો અર્ધ ઉઘાડી તથા કાચની ખાપ જેવી દેખાતી હતી, અને શ્વાસ ડુંધાયાથી તેનો ઘોઘરો બોલતો હતો તે આખા ઓરડામાં સંભળાતો હતો, એ ઘોઘરો બોલતો ન હોત તો બધાં તેને મરી ગએલી ધારત.

તેની મા પલંગની પડખે ઘૂંટણીએ પડીને તથા પોતાનું મ્હો પલંગની જાળીમા સંતાડી દઈને પ્રાર્થના કરતી જણાતી હતી. “તમે તમારાં છોકરાંને સારાં વાનાં જેવી ખુશીથી આપો છો તે કરતાં વધારે ખુશીથી પરમેશ્વર પોતાનાં બાળકોને સારાં દાન આપવાને તૈયાર છે.” એ સ્વામીનાં વચનો સ્મરણમાં રાખીને તેણી આખી રાત થોડે થોડે વખતે પ્રાર્થના કર્યા કરતી હતી, પણ તેમ છતાં પ્રાર્થનાનો ઉત્તર નથી મળતો એમ જાણીને તેનું મન અત્યંત નિરાશ તથા ઈતરાજી ભરેલું થયું હતું. તે એમ વિચારતી હતી કે, “મેં ઘણીએ પ્રાર્થનાઓ કરી, પણ ઈશ્વરે સાંભળી નહિ. સ્વામીએ ઘણા ઘણા નકામા ભિખારીઓને સમા કર્યા છે, પણ જ્યારે મારી ભિચારી નિર્દોષ તથા પવિત્ર બાળકી માંદી પડી છે ત્યારે તે આવતો નથી. જો એ ખ્રિસ્ત હોય તો શું તેને આની ખબર ન પડે?” અને આ નિર્દય વિચારોએ ફરી ફરીને તેના મનમાં આવીને તેને અર્ધઘેલી જેવી કરી નાખી.

આખરે તે ઊભી થઈ, અને પોતાનો પતિ જ્યાં બેઠો બેઠો પોતાની દીકરીનું મુખ એકીટસે જોઈ રહ્યો હતો ત્યાં જઈને તેણીએ કહ્યું કે, “તમે પોતે નાઝારીની ખોળમાં જાઓ, તો કેવું સારું? ઢીલ ન કરશો, કદાપિ તે હવે તો આવી પહોંચ્યો હશે.”

યાઐરસ ઊઠીને તરત બહાર આવ્યો, અને ત્યાં પોતાના વિશ્વાસુ ચાકર બેનોનીને આમતેમ આંટા ભરતો દેખીને તેણે ખિન્ન વદનથી પૂછ્યું કે, “નાઝારીની કંઈ પણ ખબર સાંભળવામાં આવી છે કે નહિ?”

તેણે દિલગીરી સાથે કહ્યું કે, “મારા મુરબ્બી, હજી કંઈ સમાચાર મળ્યા નથી. હું અને ટૈટસ છોકરો ઘણા વખત જઈને તપાસ કરી આવ્યા છીએ.”

યાઐરસે કહ્યું કે, “હમણાં હું જાઉં છું, કદાપિ તે મને મળશે. તું કંઈ નવાજૂનીને માટે નજીકમાં રહેજે.”

ટૈટસે પંદર વીસ વખત રસ્તા પર નીકળીને સ્ટેફન આવે છે કે નહિ તેને માટે જોયું હતું, પણ દરેક વખતે નિરાશ થઈને પાછો આવ્યો હતો. પણ આખરે તે બહાર આવીને નિરાશ થઈને પાછો અંદર જવા વળતો હતો એટલામાં નજીકમાં પત્થરની ફરસબંધી પર કોઈના દોડતા આવવાનો અવાજ તેને કાને પડ્યો, અને એ કોણ હશે એવો વિચાર એક પળ વાર કરતો હતો એટલામાં તેણે સ્ટેફનને પૂર જોસમાં દરવાજા તરફ દોડી આવતો જોયો. જ્યારે સ્ટેફને ટૈટસને જોયો ત્યારે તેણે હર્ષથી બૂમ પાડી કે, “સ્વામી આવ્યા છે?”

સ્ટેફનને ત્યાં જ ઊભો રહેવાનું કહીને તે પાછો દોડી ગયો, અને માંહેના ચોકનું બારણું ઠોકવા જતો હતો, એટલામાં બારણું એકદમ ઊઘડી ગયું, અને યાઐરસ પોતે બહાર આવ્યો.

પોતાના શેઠના પ્રશ્નની વાટ ન જોતાં ટૈટસ ગાભરો ગાભરો બોલ્યો કે, “સ્વામીજી પધાર્યા છે! મારો ભાઈ હમણાં જ તે સમાચાર લઈ આવ્યો છે. તે બહાર ઊભો છે, અને નાઝારી ક્યાં મળશે તે આપણને તે કહી શકશે. તમારે બદલે હું જઈને તમારું કામ કરી આવું?”

યાઐરસે કહ્યું કે, “ના, છોકરા, હું પોતે જઈશ, પણ તારે આવવાની ઈચ્છા હોય તો મારી સાથે આવવાની હું તને ના નથી પાડતો.”

બન્ને જલદી જલદી રસ્તા પર નીકળ્યા, ત્યારે ત્યાં સ્ટેફન તેમની વાટ જોતો ઊભો હતો. તેણે કહ્યું, “આ રસ્તે આવો, સાહેબ. તે હમણાં જ શહેર બહાર વહાણેથી ઊતર્યો છે, અને મને

જ્યારે એ ખબર મળી તે વખતે તે પૂર્વ તરફના દરવાજા પાસે આવતો હતો.”

ત્રણ જણ ગુપચુપ ધસમસ્યા જતા હતા, પણ બન્ને છોકરાઓ કરતાં યાઐરસ જરા આગળ ચાલતો હતો. કોઈ પણ દિવસે માર્ગ આટલો લાંબો લાગ્યો નહોતો. માર્ગમાં મોટી મોટી ભપકાદાર ઈમારતો, ચોક, ગલીઓ, ઝૂંપડાં વગેરે આવતાં હતાં, પણ તેને મન તો બધું સરખું જ હતું; કંઈ પણ વસ્તુ તે જાણે દેખતો જ ન હોય. ચોવીસ કરતાં વધારે કલાકથી તેણે ખાધું નહોતું તેમ ઊંઘ્યો પણ નહોતો, અને તેના મનની વેદનાને લીધે દરેક ચીજ તેને પહાડ જેવી તથા ભયંકર લાગતી હતી. આખરે તેઓ પૂર્વને દરવાજે પહોંચ્યા, ત્યારે યાઐરસે ગદગદિત કંઠે દરવાનને પૂછ્યું કે, “નાઝારી અહીં થઈને ગયો કે નહિ?”

દરવાને ઉત્તર આપ્યો કે, “હજી નથી ગયા. જો કે તે હમણાં જ વહાણેથી ઊતર્યો છે તોપણ તેની આસપાસ લોકોની ઠઠ જામી છે, માટે તે પણ લોકોની સાથે વાત કરવાને ઊભા રહ્યો છે.” તે સાંભળીને તે ત્રણે બતાવેલી દિશાએ પૂર્વ તરફ એક નાની ટેકરી જેના પર લોકોની ભીડ જામી હતી તેની તરફ દોડી ગયા. થોડી વારમાં તેઓ ભીડની કોરમાં જઈ પહોંચ્યા, એટલે તેઓએ સ્વામીને લોકોની વચ્ચે ઊભો રહેલો જોયો. એટલે યાઐરસે આતુરતાથી તથા આજીજીપૂર્વક લોકોને કહ્યું કે, “ભલા આદમીઓ, ઈશ્વરની ખાતર મને માર્ગ આપો, મારે સ્વામીની સાથે બહુ જ અગત્યના કામસર વાત કરવી છે!”

લોકસમુદાયે અદબથી માર્ગ આપ્યો, કેમ કે ઘણાઓએ તેને ઓળખ્યો, અને બધા કળી ગયા કે તે બહુ દુઃખમાં છે. એકદમ તે દોડી જઈને સ્વામીને પગે પડ્યો, અને તેણે રડતાં રડતાં કહ્યું કે “ઓ દેવના દીકરા ઈસુ કૃપા કરી મારી વિનંતી સાંભળ! મારી

દીકરી મરવા પડી છે, તે મરવાની અણી પર છે; હું તને વિનંતી કરું છું કે, તું આવીને તારા હાથ તેના પર મૂક કે તે સાજી થઈ જાય; એટલે તે જીવશે.”

ઈસુએ તરત પોતાનો હાથ લાંબો કરીને તેને ઊઠાડ્યો, અને તેઓ શહેરના દરવાજા તરફ ચાલવા લાગ્યા; લોકોનો સમુદાય પણ તેમની સાથે ચાલવા લાગ્યો, અને જેમ જેમ આગળ ચાલતા ગયા તેમ તેમ સમુદાય વધતો ગયો, તેથી કરીને તેમની ગતિ ઘણી ધીમી હતી. પણ થોડી વારમાં બધો સમુદાય થોભી ગયો, કેમ કે ઈસુ તેમની મધ્યે ચાલતો ચાલતો એકાએક ઊભો રહ્યો, અને પાછા ફરીને પૂછ્યું કે, “મને કોણ અડક્યું?”

પ્રથમ તો કોઈ બોલ્યું નહિ, કેમ કે બધાને આ પ્રશ્ન સાંભળીને નવાઈ લાગી. પણ પછી પીતર નામનો ઈસુનો એક શિષ્ય બોલ્યો કે “સ્વામી, લોકો તારા પર ભીડ કરીને તને દબાવે છે, તેમ છતાં શું તું એમ પૂછે છે કે, મને કોણ અડક્યું?”

પણ ઈસુએ ઉત્તર આપ્યો કે, “મને કોઈ અડક્યું છે, કેમ કે મારામાંથી પરાક્રમ નીકળ્યું તેની મને જાણ થઈ છે.”

એમ બોલતાં બોલતાં એક કંગાળ વસ્ત્રો પહેરેલી એક સ્ત્રી નજીક ઊભી હતી તેના પર તેણે નજર ગોઠવી જ્યારે તેણીએ ઈસુને પોતા તરફ જોતાં દીઠો ત્યારે તે ધ્રુજવા લાગી, અને આગળ આવીને તેને પગે લાગી, અને ડૂસકાં ખાતાં ખાતાં કહેવા લાગી કે,

“ઓ પ્રભુ, કૃપા કરી મને ક્ષમા કર. એક અસાધ્ય રોગથી આ બાર વર્ષથી હું પીડાયાં કરી હતી, અને ઘણા ઘણા વૈદોથી મેં ઘણું ઘણું વેઠ્યું છે. મારી બધી પૂંજ મેં ખરચી નાખી છે, અને તેથી મને કંઈ પણ ફાયદો થયાને બદલે મારું દુઃખ હમેશાં વધતું જતું હતું. ત્યારે મેં મારા મનમાં વિચાર કર્યો કે, જો હું માત્ર તારા

લૂગડાની કોરને અડકી શકું, તો હું જરૂર સાજી થાઉં. અને મારું ધારવું ખરું પડ્યું, કેમ કે હું તારા વચ્ચેને અડકી કે તરત હું સાજી થઈ ગઈ.”

આ વાત સાંભળીને ઈસુએ પોતાનો હાથ લાંબો કરીને તેને ઉઠાડી, અને તેને કહ્યું કે, “દીકરી, હિમ્મત રાખ; તારા વિશ્વાસથી તું સાજી થઈ છે. તારા દુઃખથી સાજી થઈને શાંતિએ જા.”

ઈસુ આ સ્ત્રીની સાથે વાત કરતો હતો તે દરમિયાન યાઝૈરસ કે જેનું હૃદય અધીરાઈ તથા ચિંતાથી ચિરાઈ જતું હતું, તેણે પોતાના ચાકર બેનોનીને પોતા તરફ આવતાં જોયો, અને જ્યારે બેનોનીએ પોતાના શેઠને દીઠો ત્યારે તે મોટેથી પોક મૂકીને પોતાનાં વચ્ચે ફાડવા લાગ્યો અને બોલ્યો કે,

“હાય, હાય, મારા મુરબ્બી, તમારી દીકરી મરણ પામી છે, હવે સ્વામીજીને તસ્દી આપવાનું પ્રયોજન નથી.”

આ ખબર સાંભળતાં યાઝૈરસના મ્હોં પરનું લોહી ઊંડી ગયું અને તે ધોળું પૂણી જેવું થઈ ગયું, અને જો સ્વામીજીએ એકદમ હાથ લાંબો કરીને તેને પકડી લીધો ન હોત તો તે જમીન પર ઢળી પડત. પણ સ્વામીજીએ તેને પકડી લઈને કરુણાયુક્ત સાદે કહ્યું કે, “બી મા, માત્ર વિશ્વાસ રાખ.”

પછી લોકોની તરફ ફરીને ઈસુએ તેઓને અધિકાર સહિત મના કરી કે, “આટલેથી આગળ આવશો નહિ, પાછા જાઓ.”

હવે ઈસુ પોતાના ત્રણ શિષ્યો તથા યાઝૈરસને લઈને આગળ ચાલ્યો, અને પેલા બે છોકરા તથા બેનોની કેટલેક દૂર પાછળ પાછળ ચાલ્યા. ટૈટસ મનમાં પેલી સ્ત્રી ઉપર ચીડાઈને બડબડવા લાગ્યો, “હવે તો વૈદરાજ તેમને માટે શું કરી શકે? પેલી સ્ત્રી વયમાં નડી ન હોત તો અમે વખતસર જઈ પહોંચત.”

બેનોનીએ નિસાસો નાખીને કહ્યું કે, “શેઠ ઘરમાંથી નીકળ્યા પછી તરત બાળકી મરણ પામી હતી.”

પણ સ્ટેફન બોલ્યો કે, “પણ સ્વામીજીએ છોકરીના બાપને જે કહ્યું તે તે સાંભળ્યું? તેણે એમ કહ્યું હતું કે; “બી મા, માત્ર વિશ્વાસ રાખ.” તે કંઈ પણ ઉપાય કરશે-તું તે જોઈશ.”

પરંતુ ટ્રેટસે ફરીથી તે જ પ્રશ્ન પૂછ્યો કે, “હવે તે શું કરી શકશે?”

સ્ટેફને કોમળ સ્વરે કહ્યું કે, “બીજું નહિ તો એટલું તો કરી શકશે કે આપણા સ્વર્ગી પિતાની ઈચ્છાને તાબે થવાની શક્તિ તે તેઓને આપશે.”

એટલામાં તેઓ યાઐરસના ઘર આગળ આવી પહોંચ્યા, અને બીજાઓની પાછળ પાછળ અંદર દાખલ થતાં તેઓએ ઘરનો ચોક તદ્દન સૂનો પડેલો જોયો. તેમાં થઈને બગીચાના ચોકમાં તેઓ દાખલ થયા, એટલે મરણની ઓરડીમાંથી સ્ત્રીઓના વિલાપની કારમી ચીસો તેમને કાને પડવા લાગી, કેમ કે અંદરના ચોકનું બારણું ઉઘાડું ભખ પડેલું હતું, વાડી પણ પુરુષો તથા સ્ત્રીઓથી ભરાઈ ગઈ હતી. સ્ત્રીઓ રડતી તથા છાતી કૂટતી હતી અને પુરુષો પણ પોતાનાં વસ્ત્રો ફાડીને પોકેપોક રડતા હતા, અને પોતાના માથા પર તથા દાઢીઓમાં રાખ નાખતા હતા.

મરણની કોટડીની અંદર તો બાળકીની મા બાળકીના પલંગ પાસે બેસીને ફાટેલી તથા કોરી આંખે પોતાની આરસપહાણની પૂતળીના જેવી દીકરીના મુખની જડ સૌંદર્યતા તરફ એક ટસે જોઈ રહી હતી, અને જો કે બધી સ્ત્રીઓ રડાપીટ કરતી હતી તોપણ તે પત્થરની માફક સ્તબ્ધ તથા સૂનમૂન બેસી રહી હતી. તેની દાસીઓ તેને ત્યાંથી બીજા ઓરડામાં લઈ જવાને બહુ પ્રયત્ન

કરતી હતી, પણ તેણીએ ત્યાંથી ખસવાની તદ્દન ના પાડી. તે પોતાના મનમાં એવો વિચાર કરતી હતી કે, “થોડી વાર પછી મારી દીકરી મારી નજર આગળથી સદાને માટે લોપ થશે. તે પોતે શાંતિથી સૂઈ રહી છે, માટે મારે હમણાં રડવું ન જોઈએ.”

પણ થોડી વારમાં બુલંદ તથા અધિકારયુક્ત સાદથી બોલનાર કોઈ ઓર તરેહનો પુરુષ ઓરડામાં હોવાનું જરા જરા ભાન તેને આવ્યું, અને તેનાં ચોંકાવે એવાં વચન તે ધ્યાન દઈને સાંભળવા લાગી. તે એમ કહેતો હતો કે, “આ બધી ગડબડ કેમ કરો છો? છોકરી મરી નથી ગઈ, પણ ઊંધે છે.”

બધાં વિલાપ કરનારાં એકદમ ચૂપ થઈ ગયાં, અને સુખકારક શાંતતાથી તેના દુઃખિત કાનને રીઝ વળી. તેણીએ વિચાર કર્યો કે, “અરે એ જે કહે છે, એ ખરું તો નહિ હોય? એ કહે છે કે, “મરી નથી ગઈ, ઊંધે છે,” ત્યારે જોઈ જોઈએ. એમ કહીને તે એકદમ ઊભી થઈ, અને છોકરી ઉપર વાંકી વળીને શ્વાસ લીધા વગર સાંભળવા લાગી. પણ અફસોસ! તેને ખાતરી થઈ કે બાળકી ઊંધે છે તો ખરી પણ તેની ઊંધ તો સદાની ઊંધ છે. રડવાથી તથા દુઃખથી ઝાંખી થઈ ગએલી દષ્ટિ ઈસુના તરફ ફેરવીને બોલવા જતી હતી કે, “પ્રભુ, તું જાણે છે કે તે મરી ગઈ છે,” પણ ઈસુની આંખોમાં એવું કંઈક તેણીએ જોયું કે તે બોલતી ચૂપ થઈ ગઈ.

હવે ઈસુએ પલંગની કોરે ઊભા રહીને છોકરીનો ઠંડોગાર હાથ પોતાના હાથમાં લઈને કહ્યું કે, “મારી દીકરી, હું તને કહું છું કે, ઊઠ,” આ વચન બોલતાં જ છોકરીના મોં પર ગુલાબી લાલાશ ફેલાઈ ગઈ, લાંબી પાંપણો હાલવા લાગી અને તેની આંખો એકદમ ઊઘડી ગઈ, અને સ્વામીના મુખ પર ચોંટી અને તેની આંખોમાં મધુર હાસ્ય ચમકવા લાગ્યું.

તે બોલી, “વાહ, વાહ, આખરે તું આવ્યો છે. મને તારાં સ્વપ્નો આવ્યાં કરતાં હતાં!”

આ પળે એ ઓરડીનાં દેખાવનું યથાયોગ્ય વર્ણન કોણ કરી શકે! અરે, ત્યાં કેટલો આનંદ, કેટલી આત્મારની લાગણી જોવામાં આવી! અત્યંત દુઃખરૂપી કૂપના અથાગ ઊંડાણમાંથી નીકળીને તેઓ અત્યાનંદરૂપી પર્વતની ટોચ પર મહાલવા લાગ્યાં.

છોકરીનાં બન્ને માબાપો એકદમ સ્વામીજીને પગે પડીને તેના પગને ચુંબન કરવા તથા આંસુથી નવડાવવા લાગ્યાં, અને તે જોઈને છોકરી અજાયબ થવા લાગી. તે એવું ધારતી હતી કે, “હું ઊંઘી ગઈ હતી, અને ઊંઘમાં મને સ્વપ્ન આવ્યું હતું, અને સ્વપ્નમાંથી હું જાગી ઊઠી છું. પણ આ રડવાનું શું કારણ છે, અને બહાર બાગમાં આ શોરબકોર તથા ઘોંઘાટ કેમ થતાં હશે? શું હજી પણ હું સ્વપ્નાવસ્થામાં છું કે કેમ?”

તેના ચહેરા પરથી તેના મનના વિચાર પારખીને સ્વામીજીએ તેની માને કહ્યું કે, “છોકરી ભૂખી છે, એને ખાવાનું આપો.” આ વચન સાંભળીને તેને એકદમ પોતા વિષેનું ભાન આવ્યું.

આ વખતે તેઓને આનંદ કરતાં મૂકીને તે ત્યાંથી ચાલ્યો ગયો, અને તેણે જતાં જતાં તેઓને એવું ફરમાવ્યું કે, “આ વાત ફેલાવશો નહિ.”

અધ્યાય ૧૫.

સરોવરના મથાળા નજીક એક લીલોતરીથી ઢંકાએલી ખુશનુમા એકાંત જગ્યાએ કેટલાક ઘાતકી તથા કૂર જેવા દેખાતા માંણસો ટોળે મળ્યા હતા. તેમના દિદાર આ શાંત સ્થળને બિલકુલ અનુસરતા દેખાતા નહોતા. તેઓ કદાવર તથા મજબૂત બાંધાના બારેક પુરુષો હતા, તેમના ચહેરા તાપ તથા ટાઢ વેઠવાથી બળીને ઝાંખા તથા શ્યામ પડેલા હતા, અને લૂટફાટ વગેરેનું અપવિત્ર કામ વારંવાર કરતાં તેમને ઘણા ઘા લાગ્યાથી પણ તેમના ચહેરા વિકરાળ તથા કદરૂપા લાગતા હતા. હાલ તેઓ પોતાને ખાવાને કાજે માછલીઓ શેકવાના કામમાં રોકાએલા હતા, અને તેમની પડખે જમીન પર કેટલીક અડધી ખાલી કરેલી દારૂની મશકો પડેલી હતી.

આગળ નમીને અગ્નિ પર બીજાં લાકડાં સીંચતાં સીંચતાં તેઓમાંના એક આદમીએ કહ્યું કે, “હે દુમાખસ, ત્યારે પેલો છોકરો તો તારી પાસેથી સટકી ગયો કેમ? એ તો ખોટું થયું. એ છોકરો તો આગળ જતાં બડો બહાદુર નીવડત એમાં શક નહોતો. એને તું ક્યાંથી લાવ્યો હતો? તારાં સગાંમાંનો તે નહોતો જ.”

દુમાખસે ગુસ્સાથી કહ્યું કે, “એ તો મારો દીકરો હતો.”

“હવે ચાલ, મિત્ર, આવી જૂજ બાબતમાં જૂઠું બોલવાની તસ્દી લેવાનું શું પ્રયોજન છે? જો તું તેને કોઈ ધનાઢય ચહૂદીને ત્યાંથી ચોરી લાવ્યો હોય, તો એક મોટી રકમ લઈને તેને પાછો કેમ નથી મોકલતો? આ દિવસોમાં સોનાં કરતા માણસોની વધારે છત છે.”

દુમાખસે થોડી વાર સુધી તો કંઈ ઉત્તર ન આપ્યો, પણ પછી તિરસ્કાર સહિત કહ્યું કે, “એ મોટી રકમનો ભાગ લેવા તારા હાથ

તો ચળવળતા હશે, કેમ દોસ્ત?”

પેલો ખડખડીને હસી પડ્યો અને બોલ્યો કે, “વળી એમાં કંઈ શક છે! ચાલ, એ માણસનું નામ તો કહે.”

દુમાખસ દાંતં પીસીને બોલ્યો કે, “અરે ગદ્દા! જો છોકરાને પાછો મોકલવાનો મારો વિચાર હોત, તો મેં ઘણા વર્ષ પહેલાં તું કહે છે તેમ કર્યું ન હોત? પહેલા નંબરના સોનાંના સિક્કા કરતાં મારું વેર લેવું મને વધારે પ્રિય લાગે છે. હું તેને છોડવાનો નથી, અને જ્યારે વખત ભરાઈ ચૂકશે ત્યારે હું”--એટલું બોલતો બોલતો તે એકાએક બંધ પડી ગયો, અને તેના ચહેરાનો દેખાવ એવો તો ભયંકર થઈ ગયો કે, પાપી તથા ઘાતકી કામો કરી કરીને બહેર મારી ગએલાં હૃદયવાળા તેના ગોઠિયાઓ પણ પળ વાર અજાયબ થઈને ડોળા ફાડી તેની તરફ જોઈ રહ્યા.

પહેલા બોલનારે પોતાના ખભા ઊંચા નીચા કરતાં કહ્યું કે, “તારા જેવા માળીના હાથ નીચે એ છોકરાની ભવિષ્યની જિંદગી અદેખાઈ ઉપજાવે એવી તો નહિ જ થાય. મારા ધારવા પ્રમાણે તારા જેવો ઘાતકી હેવાન ગાલીલમાં બીજો કોઈ નહિ હોય! મારા માનવંતા મુરબ્બી સરદાર, હવે તો ફાંસીને લાકડે લટક્યા વગર તારો છૂટકો નથી!”

દુમાખસ આ શબ્દો સાંભળીને કૂદી ઊઠ્યો, પણ પેલાનો હાથ પોતાની કમરે ખોસેલા ખંજરની મૂઠ પર તૈયાર મૂકેલો જોઈ પાછો બેસી ગયો અને શ્રાપ તથા ગાળો દેવા લાગ્યો.

ત્યારે બીજો એક જણ વચમાં બોલી ઊઠ્યો કે, “બેસો, બેસો, અત્યાર સુધીના વહેવડાવેલા લોહીથી નથી ધરાયા, કે હમણાં જ્યારે થોડી વાર નિરાંતે બેઠા છીએ ત્યારે ખંજરો વડે એક બીજાના જીવ લેવાનું કરો છો? ચાલો, ખાઈ લઈએ.” એમ કહીને

તેણે અંગારા પર જે માછલીઓ ચચણતી હતી તેમાંની એક લઈને ખાવા લાગ્યો.

તેણે શરૂઆત કરી એટલે બીજા બધા પણ ખાવા લાગ્યા. અને ખાણાની મઝામાં વૃદ્ધિ કરવા તેઓએ બિભત્સ ગાયનો તથા કઠોર હાસ્ય પણ જારી રાખ્યાં. ખાતાં ખાતાં તેઓમાંનો એક જણ ચમક્યો અને બોલી ઊઠ્યો કે, “છાના રહો, છાના રહો, કોઈ આ તરફ આવતું સંભળાય છે!”

એક પળમાં બધા ઊભા થઈ ગયા; અને એક જણ એક નાના ઢોળાવની ટોચે કેટલાંક જાળાં હતાં ત્યાં લપાતો લપાતો જઈને દૂર દષ્ટિ નાખીને જોવા લાગ્યો, અને પછી એક પળમાં પાછો આવીને કહેવા લાગ્યો કે, “એ તો પેલો નાઝારી ઉપદેશક અને તેના શિષ્યો છે! તેઓ નીચેના કિનારે હમણાં જ વહાણેથી ઊતર્યા છે.”

બીજા એકે આસ્તેથી પૂછ્યું કે, “તેઓ અહીં શું કરતાં હશે, તું શું ધારે છે? આપણે એમને--?” એમ કહીને પોતાનું ચળકતું ખંજર મ્યાનમાંથી કાઢીને તેણે અર્થસૂચક ચાળો કર્યો.

દુમાખસે ગુસ્સાથી કહ્યું કે, “ના, ના, મૂર્ખ! એમની પાસે લૂટવા જેવું કંઈક નથી; વળી એ માણસ વખતે આપણને ઉપયોગી પણ થઈ પડે. તું જાણે છે કે હજારો લોકો તેના પંથમાં ભળ્યા છે, અને રોજ રોજ તેઓમાં વૃદ્ધિ થતી જાય છે. તે આપણો રાજા થાય તો આપણે દેશના માલિક થઈ શકીએ. તેની પાસે જાદુનું પરાક્રમ છે, અને ખેતરના ઘાસની એટલી બધી તરવારો બનાવવાને તે શક્તિવાન છે કે જેટલા માણસો આપણા પક્ષમાં ભળે તેટલા બધાંને પૂરી પડી શકે. ખુદ રોમી લોકો તેનાથી બીએ છે!”

બીજો એક જણ બોલ્યો કે, “લોકો એવી વાત કરે છે કે,

તેણે ખુદ બાલઝબૂલ સાથે કોલકરાર કર્યા છે, અને તેથી જ તે એવું ચામત્કારિક પરાક્રમ ધરાવે છે. એક વખતે એ નાઝારીએ કોઈ આંધળા તથા મૂંગા માણસને સાજો કર્યો હતો તે જોઈને ત્યાં ભેગો થએલો સમુદાય વિસ્મય પામતો હતો, ત્યારે યરુશાલેમથી આવેલો એક રાબ્બી તેઓને આ બાબત વિષે સમજણ પાડતો હતો, તે સમજૂતી મેં સાંભળી હતી.”

ત્રીજો એક બોલ્યો કે, “વારું, સાચું પૂછો તો તેણે ગમે તેની સાથે કરાર કર્યો હશે, તેની મને દરકાર નથી. જે કંઈ કામમાં લૂટની આશા હોય, તે કામને માટે હું તૈયાર છું. પણ આ ગડબડ શાથી થાય છે? ઊભા, રહો, હું જોઈ આવું.” એમ કહીને પાસેનો એક ઊંચો ઝાડ પર તે ચઢી ગયો, અને થોડી વાર પછી નીચે જોઈને કહેવા લાગ્યો કે, “એ તો અજાયબ જેવો દેખાવ છે! હજારો પુરુષો, સ્ત્રીઓ તથા છોકરાંનાં ટોળે ટોળાં ઊભરાય છે. ઘણાંક માણસો તો ખચ્ચરો પર સવાર થએલાં છે અને બાકીનાં પગે ચાલે છે, અને બધો સમુદાય આ તરફ આવે છે!”

પોતાના ખભા ઉપરથી પછવાડે આંગળી ધરીને દુમાખસે કહ્યું કે, “એ બધાં પેલા માણસને શોધે છે. હવે તે જોયું કે મારું કહેવું ખરું હતું! આપણે અહીં થોભીને જોઈએ કે શું બને છે. આજે જ કદાપિ મામલો તૈયારી પર આવ્યો હોય.”

તે બોલતો હતો એવામાં એક માણસ ઝાડીમાંથી ધસી નીકળતાં જ આ લૂટારાઓની ટોળીને પોતાની નજર આગળ જોઈને ધાસ્તીથી અચકાઈને એકદમ પાછો પડ્યો. પણ એટલામાં પોતાના સાથીઓ નજીકમાં છે એ વાત યાદ આવ્યાથી તેને હિમ્મત આવી તેણે ઘાંટો કાઢીને પૂછ્યું કે, “તમારામાંનો કોઈ નાઝરેથના ઈસુ નામના માણસનો પત્તો બતાવી શકશે?” દુમાખસે ઠેકડી કરતાં કહ્યું કે, “હું જ ઈસુ છું, અને આ મારા શિષ્યો છે, તારે

અમારું શું કામ પડ્યું છે?”

પેલો માણસ અચંબાથી ડોળા ફાડીને જોઈ રહ્યો; એ ખરેખરો બન્યો તે જોઈને તેઓ મોટેથી હસી પડ્યા.

પછી એ નાસવાનું કરે છે, એ જોઈને દુમાખસે આખરે કહ્યું કે, “એ નાઝારી તો પેલા ડુંગર પર છે!”

એણે ઊંચું જોયું અને પછી નીચેનાઓને હર્ષ પોકાર કરીને કહ્યું કે, “એ તો અહીં છે! આ તરફ આવો!”

એક પળમાં ઝાડીમાંથી દસ બાર માણસો ધસી નીકળીને ડુંગરા પર દોડતા ચઢવા લાગ્યા. તેમની પછી થોડી વારમાં પુરુષો, સ્ત્રીઓ તથા છોકરાંનાં ભેળસેળ ટોળે ટોળાં ધક્કાધક્કી તથા ઠેલાઠેલી કરતાં આવીને ડુંગરા પર ધસી જવા લાગ્યાં. દુમાખસ પણ પોતાની બદમાસ ટોળી લઈને તેઓની જોડે ભળી ગયો, અને એ બદમાસો “વૈદરાજ, વૈદરાજ” એવી બૂમો પાડતા તથા નબળાંઓને પોતાના પગો તળે કચરતા સમુદાયની સાથે ઉપર ધસવા લાગ્યા.

એ દરમ્યાન ઈસુ પોતાના શિષ્યો સાથે પર્વતના ઢોળાવ પર એક નાની ગુફા જેવી ઓથાની જગ્યામાં શાંતિથી વિસામો લેતો હતો. આવતા સમુદાયનો પ્રથમ અવાજ તેઓને કાને પડતાં જ પીતર કૂદીને ઊભો થઈ ગયો, અને પાસે એક ઊંચો ખડક હતો તેની ટોચે ચઢીને જ્યાંથી ગડબડાટ આવતો હતો તે દિશામાં નજર નાખી જોવા લાગ્યો.

પાંચ છ જણ ચિંતાથી એક સાથે પૂછવા લાગ્યા કે, “એ શું છે? શું નજરે પડે છે?”

પીતર જવાબ આપ્યા વગર ખડક પરથી ઊતર્યો, અને સ્વામીજી બીજા બધાઓથી થોડે છેટે એકલો બેસીને શાંતિએ

આસપાસની સૃષ્ટિરચનાનું સૌંદર્ય નિહાળ હતો તેની પાસે જઈને બોલ્યો કે, “સ્વામીજી, એક મોટો સમુદાય આ તરફ આવતો દેખાય છે, તેઓ તને શોધે છે. આપણે નાસીને તેમનાથી સંતાઈ જઈએ તો નહિ સારું? હજી વખત છે, થોડી વાર પછી નહિ બની શકે.”

ઈસુએ કંઈ ઉત્તર આપ્યો નહિ, પણ ઊઠીને ઢોળાવની કિનારી પર જઈને નીચે નજર કરી. હવે ઘોંઘાટ વધારે સંભળાતો હતો, અને દરિયાની ગર્જના તો જેવો લાગતો હતો. લીલોતરીની અંદરથી તેઓનાં રંગબેરંગી વસ્ત્રો દેખાવા લાગ્યાં હતાં. એક બે પળમાં સમુદાય તેમના પર આવી પડવાનો. તેણે ઊંડો નિશ્વાસ નાખ્યો, અને ઈશ્વરી કરુણા તેની આંખોમાં ચળકવા લાગી અને તે બોલ્યો કે, “તેઓ પાળક વગરનાં ઘેટાં જેવાં છે!”

પીતરે ફરીથી હઠેઠપૂર્વક કહ્યું કે, “સ્વામીજી, આપને આરામની અત્યંત અગત્ય છે; આપ નહિ આવો શું?”

પણ તે બોલતો હતો એટલામાં દુઃખિત મનુષ્યજાતરૂપી સમુદ્રનું પહેલું મોજું તેઓના પગ આગળ પટકાઈને ડૂસકાં ખાવા લાગ્યો. ત્યારે પછીનો ઈસુનો કેટલોક વખત એવો ગયો કે કામ આગળ શ્વાસોશ્વાસ પણ પૂરો લેવાનો વખત મળ્યો નહિ, અને સાચું કહીએ તો તેનો બધો વખત એ જ રીતે કામ, કામ ને કામથી જ ભરપૂર રહેતો. “મારે અમુક કામ કરવાનું છે, અને તે પૂરું થાય ત્યાં લગી હું કેવો સંકોચમાં (કામની કેવી ભીડમાં) છું,” એ તેનું કહેવું ખરેખર સાચું પડતું હતું. ત્યાં આવેલાં બધાં માંદાંને સાજાં કર્યા પછી તેણે દેવના રાજ્ય વિષે તેઓને ઘણો બોધ કર્યો.

એટલામાં દિવસ ઘણો નમી ગયો હતો અને પર્વત પરના છાંયડા લંબાતા જતા હતા, તોપણ લોકો એક ચિત્તે તેનો બોધ સાંભળ્યા કરતા હતા, અને પાછા જવાનો પણ વિચાર કોઈને

આવતો જણાતો નહોતો; માત્ર કોઈ કોઈ વખતે નાનાં બાળકો ભૂખથી કે થાકથી રડતાં હતાં.

ઈસુના શિષ્યો જરા અલગ ઊભા રહીને એક બીજાની સાથે છાની રીતે ઘૂસપૂસ કરતા હતા, તેઓ હવે તેની પાસે આવ્યા; અને ફિલિપ નામના એક શિષ્યે કહ્યું કે, “સ્વામીજી, આ ઉજજડ જગ્યા છે અને ઘણું અસુરું થઈ ગયું છે, માટે આપ લોકોને વિદાય કરો તો ઠીક, એ માટે કે તેઓ આસપાસનાં ગામોમાં જઈને પોતાને માટે ખાવાનું ખરીદે, કેમ કે તેમની પાસે ખાવાનું કંઈ નથી.”

ત્યારે ઈસુએ કહ્યું કે, “તમે તેઓને ખાવાનું આપો.”

ફિલિપે ઉત્તર આપ્યો કે, “બસેં દિનારની રોટલી લઈએ તો પણ આ બધાંને થોડી થોડી પણ ભાગ નહિ આવે, ત્યારે અમે તેમને કેવી રીતે ખાવાનું પૂરું પાડી શકીએ?”

સ્વામીજીએ કહ્યું કે, “તમારી પાસે કેટલી રોટલી છે? જઈને જોઈ આવો.”

આન્દ્રિઆએ કહ્યું કે, “હું જઈશ.” એમ કહીને તે દોડી ગયો, અને થોડી વારમાં પાછો આવીને કહેવા લાગ્યો કે, “અહીં એક છોકરો છે, તેની પાસે જવની પાંચ રોટલી તથા બે નાની માછલી છે; પણ એટલાથી આટલાં બધાંને શું થાય!”

ઈસુએ કહ્યું કે, “લોકોને ઘાસ પર પંગતવાર બેસાડી દો.”

પણ આ પ્રખ્યાત સાંજે દુમાખસ તથા તેના સોબતીઓ ક્યાં હતા ને શું કરતા હતા? ઈસુનાં કામ તથા વાત બરાબર સાંભળી શકે એવી જગ્યામાં ઠેલમઠેલા કરીને ઘૂસી જઈને અચંબાથી ફાટેલા ડોળા તથા પહોળાં મ્હો સહિત તેઓ ઈસુના ચમત્કારો જોઈ રહ્યા હતાં. પણ જ્યારે તે લોકોને બોધ કરવા લાગ્યો ત્યારે ગેસ્ટાસ

સિવાય તે બધા લૂટારા એક પછી એક ત્યાંથી સટકી ગયા હતા. પણ ગેસ્ટાસ તો પોતે જે ઝાડે અઢેલીને બેઠો હતો ત્યાં જ ઘસઘસાટ ઊંઘી ગયો હતો, અને તેનું માથું તેની છાતી પર નમી પડ્યું હતું. સ્વામીજીનાં બોલેલાં અનંતજીવનનાં વચનોમાંનું એકે તેણે સાંભળ્યું નહોતું.

જ્યારે શિષ્યોએ લોકોને સો સો તથા પચાસ પચાસની પંગતે બેસી જવા ફરમાવ્યું, ત્યારે લોકો એક બીજાને પૂછવા લાગ્યા કે, “હવે સ્વામીજી શું કરવાના હશે?” તે દરેકની દષ્ટિ તેના પર લાગી રહી હતી. તેવામાં તેણે પેલી પાંચ રોટલી તથા બે માછલી લીધી, અને આકાશ તરફ નજર કરીને તેણે તે અન્ન પર આશીર્વાદ માગ્યો, અને રોટલી તથા માછલીઓ ભાંગી ભાંગીને તેમના ટુકડા લોકોને વહેંચી આપવા સારુ શિષ્યોને આપ્યા; જેમ જેમ પિરસવાનું કામ આગળ ચાલતું ગયું તેમ તેમ લોકોની અજાયબી વધતી ગઈ. લોકો ભયભીત સ્થિતિમાં એરી ટસે જોઈ રહ્યા, કેમ કે તેઓએ એક અજબ કૌતક જોયું. સ્વામીજીના કૃપાળુ હાથમાં રોટલી તથા માછલી વધતાં જ ચાલ્યાં! જેમ જેમ પિરસતાં શિષ્યોના ખોળા ખાલી થતા જાય તેમ તેમ તેઓ ઈસુ પાસે પાછાં આવીને ફરી ફરી નવેસર ખોળા ભરીને પાછા જાય. એમ કરતાં આખરે પાંચે હજાર પુરુષો તથા તેઓ ઉપરાંત બધી સ્ત્રીઓ તથા છોકરાં ધરાઈને ખાઈ રહ્યાં.

બધાં ખાઈ રહ્યા પછી ઈસુએ શિષ્યોને આજ્ઞા કરી કે, છાંડેલા તમામ ટુકડા ભેગા કરીને ઊઠાવી લેવા, એ માટે કે કંઈ પણ બરબાદ ન જાય. તેથી શિષ્યોએ બાર ટોપલી ભરીને છાંડેલા ટુકડા ઉઠાવી લીધા.

દુમાખસે તથા તેના હાથ નીચેના બધા લૂટારાઓએ પણ ખાધું હતું. તેઓમાંના ગાયસ નામના લૂટારાએ દુમાખસને કહ્યું કે,

“તારું કહેવું ખરું છે, એ જ માણસ આપણો રાજા થવા યોગ્ય છે. જો તે આપણે માટે જવની રોટલીઓ તથા શેકેલી માછલીઓ પેદા કરી શકે છે, ત્યારે તે શું આપણને પુષ્કળ મધ તથા દ્રાક્ષરસ તથા બીજાં સારાં વાનાં આપી ન શકે? ચાલો, આપણે હમણાં જ તેને રાજમુગટ પહેરાવીએ!”

વળી જે યહૂદીઓએ એ ચમત્કાર જોયો હતો તેઓ પણ કહેવા લાગ્યા કે, “દુનિયામાં જે ભવિષ્યવાદી આવવાનો છે, તે નક્કી એજ છે; કેમ કે જેમ મૂસાએ અરણ્યમાં આપણા બાપદાદાઓને ખાવાનું આપ્યું, તેવી જ રીતે એણે પણ આપણને અરણ્યમાં ખાવાનું આપ્યું છે.”

પણ તે એ બધાઓનો વિચાર જાણી ગયો; માટે તેણે પોતાના શિષ્યોને હોડીએ ચઢીને સરોવરના સામા કાંઠા પરના બેથેસ્દા શહેરમાં જવાની આજ્ઞા કરીને પછી લોકોને હુકમ કર્યો કે, છાનામાના વિખેરાઈ જઈને પોતપોતાને ઘેર જાઓ. ત્યારે પછી પોતે એકલો પર્વત પર પ્રાર્થના કરવાને ગયો.

હવે કેટલાક લોકો તો તેનું માનીને વિદાય થયા, પણ ઘણા ખરા તો થોડી વારમાં તે પાછો અમારી પાસે આવશે એવી આશા રાખીને ત્યાં ને ત્યાં જ રહ્યા; કેમ કે તેઓએ શિષ્યોને એકલાને હોડીમાં બેસીને જતાં જોયા હતા, અને ઈસુને તેઓની સાથે હોડીમાં જોયો નહોતો. જેમ જેમ વખત ગયો તેમ તેમ લોકોના મનની અજાયબી તથા ઉશ્કેરણી વધતાં ગયાં. આખરે દુમાખસ તેઓની ધૂન જોઈને એક કૂદંકા સાથે પાસેના ઊંચા ખડક પર ચઢી ગયો, અને લોકોને નીચે મુજબ જબરો ઘાંટો કાઢીને ભાષણ કરવા મંડી પડ્યો.

“ગાલીલના રહેવાસીઓ, મારું કહેવું ધ્યાન દઈને સાંભળો. આ આખા સમુદાયને પૂરો પડીને વધે એટલો બધો ખોરાક એ

માણસે આપણી નજર આગળ શૂન્યમાંથી ઉત્પન્ન કર્યો, એ તો તમે પોતાની આંખોએ જોયું છે. જ્યારે એને આવો ચમત્કાર કરવાની શક્તિ છે, ત્યારે આપણામાંના દરેકને પૂરી પડે એટલી તરવારો આ જગ્યાના ઘાસમાંથી ઉત્પન્ન કરવાને શું તે શક્તિવાન નહિ હોય? ચાલો, આપણે એને આપણો રાજા બનાવીએ! એમ થાય તો પછી આપણે પર્વત પરથી નીચે ધંસી જઈને જેમ જેમ આગળ વધીશું તેમ તેમ પ્રત્યેક શહેર તથા કસબા તથા ગામડાના પુરુષો આપણી સાથે આવી ભળશે. આપણી આગળ કશું ટકી શકવાનું નથી! રોમી લોકો જીવ લઈને ભાગશે! તેમના દ્રવ્યથી ભરેલા મહેલો આપણા હાથમાં આવશે! ઘણું જીવો, નાઝારી, ઘણું જીવો! ઘણું જીવો, નાઝારી! ઘણું જીવો, રાજાધિરાજ!”

આ મુબારકબાદીના પોકાર સાંભળતાં જ આખા સમુદાયે તે ઉપાડી લીધા, અને તેમનો ગર્જનાના જેવો પોકાર સરોવરની સપાટી પર અથડાઈને તેના પડઘા પર્વતોમાંથી પાછા ગડગડીને આકાશ તરફ ચઢ્યાં.

આ પળે ત્યાંથી ઘણે ઊંચે પર્વત ઉપર એક પુરુષ એકલો ઊંડા વિચારમાં બેઠેલો હતો, તેના કાન પર આ મુબારકબાદીની ગર્જનાની મંદ લહેરો અફળાતાં અસલના બારીક પરીક્ષણે તેના મન સાથે ક્ષણભર યુદ્ધ કરવા માંડ્યું. તે એવું સુચવવા લાગ્યું કે, “જો તું રાજા થવાને કબૂલ થઈશ, તો આખી દુનિયાનું રાજ્ય તથા તેનો બધો વૈભવ તારાં થશે. વધસ્તંભના શ્રાપિત મરણને બદલે રાજ્યાસન મળશે!” પણ તે ક્યારનોએ પરીક્ષણ પર સદાને માટે જીત મેળવી ચૂક્યો હતો. અનંતકાળના અચૂક પ્રકાશ વડે તેણે પોતાના આ પૃથ્વી પરનો માર્ગ સ્પષ્ટ રીતે જોયો, અને તે માર્ગનો છેડો કાલવરીની ટેકરી પર આવતો હતો.

“અને અંધારું થયું ત્યારે હોડી સમુદ્ર મધ્યે હતી ને તે એકલો

જમીન પર હતો, અને તોફાનના કારણથી દરિયો ઉછળતો હતો. અને તેઓ હલ્લેસાં મારતાં હેરાન થાય છે, કેમ કે પવન તેઓને ઉલટો છે; એ જોઈને આશરે રાતને ચોથે પહોરે તે સમુદ્ર પર ચાલતો તેઓની પાસે આવ્યો, ને જાણે તેઓથી આગળ જવાનું કર્યું. ને તેઓએ તેને સમુદ્ર પર ચાલતો જોઈને ધાર્યું કે, એ તો આભાસ છે, અને બૂમ પાડી; કેમ કે સહુ તેને જોઈને ગભરાયા ને તરત તે તેઓની સાથે બોલ્યો, ને તેઓને કહે છે કે, “હિમ્મત રાખો, એ તો હું છું, બીહો મા.” અને પીતરે તેને ઉત્તર આપતાં કહ્યું કે, “પ્રભુ જો એ તું હોય તો, મને પાણી પર ચાલીને તારી પાસે આવવાની આજ્ઞા કર.” ત્યારે કહ્યું કે, આવ. અને પીતર હોડીમાંથી ઉતરીને ઈસુ પાસે જવાને પાણી પર ચાલવા લાગ્યો. પણ પવન તોફાની જોઈને તે બીધો અને ડૂબવા લાગ્યો; ત્યારે તેણે બૂમ પાડી કે, પ્રભુ, મને બચાવ! અને તરત ઈસુએ હાથ લાંબો કરીને તેને પકડી લીધો અને તેને કહ્યું કે, અરે અલ્પ-વિશ્વાસી! તેં સંદેહ શા માટે આણ્યો? પછી તેઓ વહાણમાં આવ્યા, એટલે પવન બંધ પડ્યો. ત્યારે જેઓ વહાણમાં હતા, તેઓએ આવીને તેનું ભજન કરતાં કહ્યું કે, “ખરેખર, તું દેવનો દીકરો છે!”

અધ્યાય ૧૬.

ઉપરના અધ્યાયમાં વર્ણવેલા ગાલીલીઓનું વિશાળ ટોળું હજી પર્વત પર થોભીને ઈસુના પાછા આવવાની વાટ જોયા કરતું હતું; તેઓને પેલી લુટારુ ટોળીના સરદાર દુમાખસે કહ્યું કે, “હું ખરું કહું છું કે, “આ પર્વત ઉપર તો ક્યાંએ તેનો પત્તો લાગતો નથી. મારા શાગ્રીદો આ બધા પ્રદેશના તસુએ તસુના ભોમિયા છે, અને તેઓ સર્વત્ર શોધ કરી ચૂક્યા છે.”

બીજો બોલ્યો કે, “હોડી પણ એકે નહોતી માટે સરોવર માર્ગે પણ તે જઈ ન શક્યો હોય. તે પર્વત ઓળંગીને સામેની બાજુએ ઉતરી ગયો હોવો જોઈએ; અને એમ હોય તો હમણાં તો તે આપણને મળવાનો નથી. વખતે તે ગામડાઓમાં પણ કેટલોક વખત થોભે, કેમ કે એવો તેનો રિવાજ છે.”

ત્રીજાએ સૂચવ્યું કે, “ચાલો, આપણે પાછા કાપરનાહૂમમાં જઈએ, કેમ કે તેના શિષ્યો ત્યાં જ રહે છે; વહેલો મોડો પણ તે ત્યાં આવ્યા વગર રહેવાનો નથી.”

હવે ગઈ રાતના તોફાનથી કેટલાંક સફરી વહાણો પાસેના કિનારે ઘસડાઈ આવ્યાથી લંગરવાર કરેલાં જોઈને જેટલાં માઈ શકે તેટલા લોકો તે વહાણોમાં ભરાઈને થોડા કલાકમાં કાપરનાહૂમ આગળ ઊતરી પડ્યા.

પછી તેઓ શહેરમાં પેઠા ત્યારે તેઓએ ત્યાં સર્વત્ર ખળભળાટ તથા ગરબડ જોયાં; લોકોનાં ટોળેટોળાં સાંકડા રસ્તાઓમાં દોડ્યાં જતાં હતાં, અને ચહુટામાં તો જબરી ભીડ જામી હતી.

આ ટોળાંમાંનાં એકની પાસે તેઓ થોભ્યાં, અને દુમાખસે ઘાંટો કાઢીને પૂછ્યું કે, “મિત્રો, આ ધાંધલ મયવાનું કારણ શું છે? અમે હમણાં જ વહાણમાંથી ઊતર્યા છીએ, અને પેલા ચમત્કાર કરનાર માણસને શોધીએ છીએ; શું તમે જાણો છો કે તે ક્યાં છે?”

બે ત્રણ જણ તેનો સાદ ઓળખીને એકદમ તેની તરફ ફર્યા, અને એક જણે આતુરતાથી ઉત્તર આપ્યો કે, “એ નાઝારી અહીંયા છે. તે આજ સવારે આવ્યો, અને તેણે અમારા મધ્યે ઘણા ચમત્કારો કર્યા છે. કેમ કે જે જે ગામડાંમાં તે ફરતો હતો, ત્યાં લોકો પોતાનાં માંદાંઓને લાવી લાવીને તેના રસ્તામાં મૂકતા હતા,

એ માટે કે ચાલતાં ચાલતાં તેના ઝલ્મ્બાની કોર તેમને અડકે; અને જેટલાંને તે અડકી એટલાં બધાં સાજાં થયાં. પછીથી તે કાપરનાહૂમમાં આવ્યો, અને આખા પ્રાંતના લોકો તેની પાછળ અહીં આવ્યા છે. જે માણસથી ઈસ્ત્રાએલ પ્રજાનો ઉદ્ધાર થવાનો છે તે શું એ નથી?”

દુમાખસે પક્કાઈથી જવાબ આપ્યો કે, “તે ચમત્કારો કરે છે એમાં તો શક નથી; ત્યારે અત્યાર સુધી જે ચમત્કારો આપણે જોયા છે, તે સર્વ કરતાં મોટો ચમત્કાર તે આજે કેમ ન કરી શકે? ચાલો, આપણે તેને મળીએ અને જોઈએ કે, આ માંદાંને સાજાં કરવાનાં કરતાં વધારે મોટું કંઈ ચિન્હ તે આપણને હમણાં બતાવશે કે નહિ. તે આપણને પુષ્કળ દ્રવ્ય તથા માલમતા આપે, અને આ બધાં ઘરો તથા જાગીરો ધનવાનોની પાસેથી લઈ લઈને આપણ જે તેના સેવકો છીએ તેમને આપે, ત્યારે ખરી વાત. ત્યારે આપણે દ્રાક્ષરસની નદીઓમાં તરીએ, અને ખાઈપીને મજા માણીએ.”

વળી તેણે કહ્યું કે, “જો એ મસીહા હશે તો એ બધું કરશે એટલું જ નહિ, પરંતુ એથી પણ વધારે કરશે. ભવિષ્યવાદીઓએ આપણને એવાં વચન આપેલાં છે. ઈસ્ત્રાએલ પ્રજાનો જે રાજા આવવાનો હતો તે ખેરખર એ જ માણસ છે; અને જે મૂર્તિપૂજકો આપણા પર રાજ્ય કરવા માગે છે તેઓને વિલા પડવાનો વખત આવ્યો છે!”

તેને સાંભળનારાંઓએ એકે મતે બૂમ પાડી કે “તથાસ્તુ! તથાસ્તુ!” અને બધા લોકો સામાન્ય ઉશ્કેરણીથી સભાસ્થાન તરફ દોડવા લાગ્યા. કેમ કે તે દિવસ કોઈ એક તહેવારનો હતો. દોડતા તેઓ કહેતા હતા કે, “તે આપણને જરૂર ત્યાં મળશે. દોડો, આપણે તેની સાથે વાત કરીએ!”

જેમ જેમ તેઓ સભાસ્થાનની પાસે આવતા ગયા, તેમ તેમ લોકોની ઉશ્કેરણી વધતી ગઈ. ભીડ એટલી સજ્જડ જામી હતી કે આગળ ચાલવું લગભગ અશક્ય હતું. જો કે પ્રાર્થનાનો વખત હજી થયો નહોતો, તોપણ સભાસ્થાન ખીચોખીચ ભરાઈ ગયું હતું. અંદરની ભીડ શાસ્ત્રીઓ, ફરોશીઓ, સાદુકીઓ, નિયમશાસ્ત્રીઓ, દાણીઓ, માછીઓ, મજૂરો, સ્ત્રીઓ તથા બાળકોની જામેલી હતી, અને પ્રત્યેક જીભ નાઝરેથના ઇસુ વિષે જ વાત કરતી હતી.

એટલામાં બહાર ઊભેલા લોકોએ બૂમ પાડી કે, “એ આવ્યો! હું એને દેખું છું! માર્ગ આપો! માર્ગ મૂકો!”

દુમાખસ ધકમધકા તથા ઠેલમઠેલા કરીને છેક સભાસ્થાનના દરવાજા પાસે જઈને જ્યાં થઈને ઇસુને અંદર જવાનું હતું ત્યાં ભરાઈને ઊભો હતો. અને જ્યારે તેણે ઇસુને પોતાના શિષ્યો સુદ્ધાં પગથિયાં પર ચઢતાં જોયો, ત્યારે આગળ ધસી આવીને તેણે કહ્યું કે, “રાબ્બી, તું અહીં ક્યારે અને શી રીતે આવ્યો? તને અહીં આવવાને માટે હોડી તો નહોતી.”

ઇસુએ તેની સામું જોયું; પછી ફરીને તેણે સમુદાય પર નજર નાખી. હર કોઈ તીક્ષ્ણ દષ્ટિવાળો માણસ તેઓના મુખ પરથી વરતી શક્યો હોત, કે તેઓનાં મનોમાં બિલકુલ દ્રવ્યલોભ, જંગલી જિજ્ઞાસા, નીચ સ્વાર્થ, રાજ્યલોભ, કૂરતા, વેર તથા અવિશ્વાસ ભરેલાં છે; ત્યારે એ અંતરયામી ઇસુની નજરે સમુદાય કેવો માલૂમ પડ્યો હશે?

પછી તેણે ધીરેથી પણ નિશ્ચયપૂર્વક કહ્યું કે, “હું તમને ખચીત ખચીત કહું છું કે, તમે ચમત્કારો જોયા તેને લીધે મને શોધો છો એમ નહિ, પણ તમે રોટલી ખાઈને ધરાયા તે કારણથી મને શોધો છો. જે અન્ન નાશ પામે છે તેને માટે મહેનત ન કરો, પણ

જે અન્ન અનંતજીવન પર્યંત ટકવાનું છે, જે મનુષ્યનો પુત્ર તમને આપશે તેને માટે મહેનત કરો; કેમ કે મનુષ્યના પુત્રને દેવ બાપે મુદ્રિત કર્યો છે.”

તે જ પળે ભીડમાંથી કોઈ જુવાન પુરુષનો સ્પષ્ટ સાદ સાંભળવામાં આવ્યો. જે પ્રશ્ન ઘણા માસથી તે જુવાનના મનમાં ઘોળાયા કરતો હતો તે તેણે ઈસુને પૂછ્યો કે, “દેવનાં કામ કરી શકવાને માટે અમે શું કરીએ?”

અને રાતના અંધકાર મધ્યે જેમ તારો ઝળકે છે, તેમ પ્રશ્ન પૂછનારાનું મુખ આસપાસનાં અમંગળ મુખો મધ્યે દીપતું સ્વામીજીએ જોઈને જાણ્યું કે એ જુવાન મારો છે; અને પોતાની તરફ ઉઠાવેલી તેની નિર્મળ આંખો સામું એક ટસે જોઈ રહીને ઈસુએ ઉત્તર આપ્યો કે, “દેવનું કામ એ છે કે, જેને તેણે મોકલ્યો છે તેના પર તમારે વિશ્વાસ રાખવો.”

એ સાંભળીને દુમાખસનો કઠોર સાદ વચમાં બોલી ઊઠ્યો કે, “ત્યારે તું શું ચિહ્ન બતાવે છે, કે તે જોઈને અમે તારા પર વિશ્વાસ કરીએ? તું શું કરી બતાવે છે?”

સ્વામીજીએ ઉત્તર આપ્યો કે, “હું તમને સત્ય કહું છું કે, મૂસાએ તમને આકાશથી રોટલી નહોતી આપી, પણ હવે મારો બાપ તમને આકાશથી ખરું અન્ન આપે છે, કેમ કે જે જન આકાશથી ઊતરી આવે છે અને જગતને જીવન પમાડે છે, તે જ દેવનું અન્ન છે.”

પ્રાર્થનાને અંતે આશીર્વાદ માગવામાં આવે છે, તેવી જ રીતે પેલા જુવાને નિર્મળ સાદે પ્રત્યુત્તર આપ્યો કે, “પ્રભુ, અમને તે અન્ન સદા આપ.”

પછી સ્વામીજીએ સભાસ્થાનમાં પ્રવેશ કર્યો, અને અંદરની

ગંભીર શાંતિએ જાહેર કર્યું કે, સેવાનું કામ શરૂ થઈ ચૂક્યું છે.

સભાસ્થાનના અધિકારીઓના ધમકીયુક્ત હુકમથી બહાર ઊભેલું ટોળું બારણા આગળથી તથા બારીઓ આગળથી જરા હટી ગયું, અને હટતાં હટતાં લોકો બડબડવા લાગ્યા.

કોઈએ કહ્યું કે, “એ એમ કેમ કહે છે, હું આકાશથી ઊતરી આવ્યો છું? એ કોણ છે, એ આપણે જાણીએ છીએ. એ તો પેલા નાઝરેથના યૂસફનો દીકરો છે ને એનું નામ ઈસુ છે.”

કોઈએ કહ્યું કે, “હું આકાશમાંથી ઊતર્યો છું એવું કહેવાનો મને જેટલો હક છે, તે કરતાં વધારે એને નથી. જેમ હું સોની છું તેમ એ સુતાર છે, એને હું બરાબર ઓળખું છું.”

સાન્હેદ્રિમ સભાના એક મીઠાબોલા આડતીઆએ કહ્યું કે, “પ્રિય, મિત્રો, હવે તો તમે ડહાપણ પકડ્યું છે. એ માણસ પોતાને ઈશ્વરનો બરોબરીઓ ઠરાવીને સર્વત્ર નિરંતર દુર્ભાષણ કર્યા કરે છે; અને આકાશથી ઊતરી આવ્યાને બદલે એ તો ભૂતગ્રસ્ત તથા દીવાનો છે.”

એક જણે ઉત્તર આપ્યો કે, “તે દીવાનો હોય કે ન હોય પણ મસીહા તો નથી જ, અને આપણે આશા રાખતા હતા તે ફોકટ છે; કેમ કે રાજાને ઘટે એવી એની રીતભાત નથી.”

પેલા રાબ્બીએ ફરીથી કહ્યું કે, “એના વિષે એવા વિચાર કરવા એ દુષ્ટ પાખંડ મત પાળવાના જેટલું પાપ છે. તારે નિયમશાસ્ત્ર તથા ભવિષ્યવાદીઓનાં પુસ્તકનો અભ્યાસ કરવો જોઈતો હતો અને તારાં કરતાં જ્ઞાની પુરુષોનાં વચનો સાંભળવાં જોઈતાં હતાં. એ માણસ લોકોના હકમાં ઘણો જોખમકર્તા છે, કેમ કે તેણે નારકરાયની જોડે કરાર કરેલો છે, અને જાથુ દુષ્ટતા કરવામાં મશગુલ રહે છે.”

“આ સાંભળીને એક જુવાનીઓ જોશભેર બોલી ઊઠ્યો કે, “હવે તો મારાથી નથી ખમાતું. નાઝારી વિષે આવી વાતો બોલનાર તું આઠખોર જૂઠો છે.”

પ્રત્યેક જન ચમકીને આ બોલનારના તરફ જોવા લાગ્યો, અને આ નવી ઉશ્કેરણીથી ખુશી થઈને તેઓમાંના બે ત્રણ જણે પોકારીને કહ્યું કે, “અરે છોકરાં, તારે કહેવું હોય તે બેલાશક કહે!” અને પછી પાંચ છ જણે છોકરાંને ઊંચકીને પાસેની પથ્થરની ભીંત પર ચઢાવી દીધો, અને બોલ્યા કે, “હવે તું ત્યાં ઊભો રહીને ગુરુ મહારાજને જવાબ આપ.”

એક પળ વાર તો તે જરા ગભરાયો; પણ એટલામાં રાબીના શબ્દોનો તેને વિચાર આવ્યાથી ગુસ્સાથી તેનું મુખ લાલચોળ થઈ ગયું, અને ઘાંટો પાડીને તેણે કહ્યું કે, “તું કહે છે કે એને ભૂત વળગ્યું છે. એ માણસ જેવાં કામ કરે છે તેવાં શું ભૂત કરી શકે? તું જાણે છે કે તેણે અસંખ્ય માંદાં તથા અપંગોને સાજાં કર્યાં છે; તેણે ઘણાં આંધળાંને દેખતાં કર્યાં છે; રક્તપિત્તવાળાને તેણે શુદ્ધ કર્યાં છે; અને મૂએલાંને પણ તેણે સજીવન કર્યાં છે! તેણે બધાંનું ભલું જ કર્યું છે, કોઈનું ભૂંડું કર્યું નથી. ત્યારે તું એમ કેમ કહી શકે કે એ ભૂંડાઈ કરે છે?”

રાબીએ ગુસ્સાથી ઉત્તર આપ્યો કે, “તે ઈશ્વરની નિંદા કરે છે; કેમ કે તે કહે છે કે હું દેવનો દીકરો છું, અને આકાશથી આવ્યો છું. નાદાન મૂર્ખા, તારો બકવાટ બંધ કર, નહિ તો સુલેહનો ભંગ કરવાને લીધે તને પોલીસમાં પકડાવીશ.”

પાંચ છ જણ એકદમ બોલી ઊઠ્યા કે, “ગુરુમહારાજ, એમ તો નહિ; જે આપને બોલવાનું હતું તે આપ બોલ્યા, તેમ એને પણ જે કહેવું હોય તે છો કહે; એને માટે અમે જવાબદાર થઈશું!”

છોકરાએ કહ્યું કે, “તું તેને આળખાતો નથી; તે આકાશમાંથી આવ્યો છે, અને સ્વર્ગવાસી પિતાના ફરમાન મુજબ જ તે કામ કરે છે.”

આ સાંભળીને એ ટોળાની કોરમાં ઊભેલો એક માણસ બોલી ઊઠ્યો કે, “એમ છે તો તે અમને કંઈ નિશાની આપે એટલે અમે તેને આપણો રાજા બનાવીશું.”

છોકરાંએ કહ્યું કે, “શું તેણે પુષ્કળ ચિહ્નો નથી આપ્યાં? હું પોતે જ એક ચિહ્નો છું! જુઓ, હું અપંગ હતો, અને તેણે એક શબ્દ બોલીને મને સાજો કર્યો, અને આજે હું એટલો ટટાર તથા મજબૂત છું કે તમારામાંનો કોઈ મારા કરતાં વધારે ટટાર ને બળવાન નથી.”

એટલામાં કોઈ એક કઠોર અવાજથી બોલ્યો કે, “તું કોણ છે? ઓત્તારી! તેગ્રીસ કરોડ દેવતાઓના સમ! આ તો મારો પોતાનો છોકરો સ્ટેફન જણાય છે. ખસો, ખસો, મને પાસે જઈને ખાતરી કરવા દો.” એમ કહીને તે ભીડમાં થઈને ધકમધકા કરતો તેની તરફ ચાલવા લાગ્યો.

છોકરો તો તરત મુડદા જેવો ફિક્કોફ્ય પડી ગયો; થોડી વાર તો તેનું મન ઢ્યુપ્યુ થવાથી તે ત્યાં જ ઊભો થઈ રહ્યો; પછી તે ભીંત પરથી નીચે કૂદી પડ્યો અને પેલા માણસ તરફ જવા લાગ્યો, એટલે લોકોએ તેને માર્ગ આપ્યો.

દુમાખસે છોકરાનો હાથ પકડીને કહ્યું કે, “તું તો મારો છોકરો સ્ટેફન જ છે! અને તું ખરેખરો અક્કડ તથા મજબૂત છું, અને ઓલિમ્પસ ઉપરનાં સર્વ દેવોના સમ ખાઈને હું કહું છું કે, હવે તો હું તને ખરો મરદ બનાવીશ; તારો જુસ્સો મને બહુ ગમે છે, મારી સાથે ચાલ.”

થોડી વાર સુધી તેઓ છાનામાના ચાલ્યા; પછી દુમાખસ એક ભૂંડી ગાળ બરાડ્યો કે, “તું કેમ બોલતો નથી? તારા બાપની મુલાકાત થવાથી તું ખુશી નથી કે શું? તારી માએ તને મારો ધિક્કાર કરવાનું શીખવ્યું છે; અને જ્યાં સુધી તું લાચાર, અપંગ હતો ત્યાં સુધી તો મને એની કંઈ દરકાર નહોતી. પણ હવે તને ખબર પડશે કે, મારે બાપ છે, ને મારે એની આજ્ઞા પ્રમાણે વર્તવું પડશે.”

સ્તેફને ધીરા સાદે કહ્યું કે, “મારી માએ મને તમારો ધિક્કાર કરવાનું નથી શીખવ્યું.”

દુમાખસે કહ્યું કે, “એમ શું છોકરીની પેઠે રડતા સાદે બોલે છે! જેમ હમણાં પેલા ધનાભિમાની રાબ્બીની સામે બોલતો હતો તેમ ધડાકાબંધ બોલને; એની સામે તો તું છાતી ઠોકીને બોલતો હતો.--ત્યારે એ નાઝારીએ તને સાજો કર્યો, ખરું કે? એ કેવી રીતે થયું તે મને કહે જોઈએ.”

સ્વામીજીનું નામ સાંભળીને તેનો ચહેરો પાછો આનંદથી પ્રકૃલ્લિત થયો, અને પોતાના સાજા થયા વિષેની તમામ હકીકત પૂર આવેશથી બોલી ગયો.

દુમાખસે પોતાના ગુંથાઈ ગએલા વાળમાં આંગળીઓ ખોસીને કહ્યું કે, “એ વાત એવી રીતે બની, હેં? જ્યારે એ નાઝારીએ પોતાની રાજી ખુશીથી તારે માટે એટલું કર્યું, ત્યારે બીજું વધુ પણ કરે; કેમ, તારું ધારવું એમ છે કે નહિ?”

સ્વામીજીએ પગથીઆં પરથી સ્તેફનેને જ્યારે ઉત્તર આપ્યો હતો, ત્યારે સ્વામીજીની આંખોમાં જે ઉદારતા બિરાજેલી હતી તેનો વિચાર કરીને સ્તેફને ઉત્તર આપ્યો કે હું ધારું છું કે તે ખુશીથી કરશે.”

દુમાખસે કહ્યું કે, “બેટા સ્તેફન, ત્યારે તો તું તેની પાસે પુષ્કળ દ્રવ્ય માગ; એટલે પછી આપણે દ્રાક્ષવાડી તથા મોટી હવેલી ખરીદીને, રોમીઓની પેઠે એશઆરામમાં રહીશું.”

સ્તેફને અચકાતાં અચકાતાં કહ્યું કે, “હું ધારું છું કે, એ બહુ ગરીબ છે, તેની પાસે દ્રવ્ય માગવાનું મને ન ગમે.”

દુમાખસે કહ્યું, “પણ બેટા, એ તો દ્રવ્ય ઉત્પન્ન કરી શકે. તેણે મારા દેખતાં પાંચ રોટલી તથા બે નાની માછલીમાંથી પાંચ હજાર પુરુષો ખાઈને ઓટાઈ ગયા એટલું ખાવાનું ઉત્પન્ન કર્યું! એણે તો દુષ્ટ સેતાન સાથે કરાર કર્યો છે, અને તેની સહાયથી તે બધા ચમત્કાર કરે છે.”

આ સાંભળીને સ્તેફનને ધ્રૂજારી છૂટી, અને પોતાના બાપના મુખ તરફ એક ટસે જોઈને કહ્યું કે, “બાપા, જો તમે આવી વાતો બોલશો તો હું તમારી સાથે વાત નહિ કરું!”

દુમાખસે તિરસ્કારપૂર્વક કહ્યું કે, “ઠીક છે, સાહેબજી, જોઈશું, પણ હમણાં તો ટૈટસ ક્યાં છે તે મને બતાવ એટલે બસ.” પછી ક્રોધાયમાન ચહેરો કરીને કહ્યું કે, “મને ઉત્તર આપ! તે ક્યાં છે તે તું જાણે છે કે નહિ?”

“હા, તે ક્યાં છે તે હું જાણું છું, પણ--હું તમને નહિ કહું.”

દુમાખસે છોકરાનો ખભો પકડીને એટલા જોરથી આંચકો માર્યો કે તે પડતો બચી ગયો, અને હરાયા આખલાની પેઠે તડૂક્યો કે, “એ તું શું બોલ્યો! શું તું મારી સામો થવાની હિમ્મત ધરે છે! તારા પોતાના બાપની સામો!”

સ્તેફને પોતાની કાળી આંખો દઢતાથી તેના મુખ પર ટીકીને કહ્યું કે, “બાપા! હું ખુશીથી તમારી આજ્ઞાને આધીન થાત, પણ તમારી ટોળીની સાથે જઈને ટૈટસ પાછો આવ્યો, ત્યારે તેણે મને

કહ્યું હતું કે, તમે મહા ભયંકર ગુના કરવાનાં જોરાવરીએ તેની પાસે ભાગ લેવડાવ્યો હતો; એવું કરવાથી તમે એનું બહુ જ ભૂંડું કર્યું છે. હવે તે સલામત છે અને તેને પ્રામાણિક ધંધો મળ્યો છે.”

દુમાખસે ખડખડીને તિરસ્કારયુક્ત હાસ્ય કર્યું; પછી એકદમ વરૂના જેવું ઘાતકી મુખ કરીને બરાડી ઊઠ્યો કે, “એને પ્રામાણિક ધંધો મળ્યો છે, એમ કે! જો, બરાબર ધ્યાન દઈને સાંભળ; તું અપંગ હતો; અને હવે પેલા નાઝારી માણસના શેતાની કાવતરાથી સાજો થયો છે. પણ યાદ રાખ કે ટૈટસ ક્યાં છે, એ જો તું મને હમણાં જ નહિ કહે તો હું તારી એવી વલે કરીશ કે જેનો પછી ઉપાય જ નથી! હા, ચોતરફ નજર કરીને જો, કે મારી પાસેથી બચી જવાનો તને એકે આરો નથી!”

સ્તેફને ઘૂપી રીતે ચોતરફ નજર નાખી જોયું હતું, અને તેથી તેને ત્રાસકારક ખાતરી થઈ ચૂકી હતી, કે તેનો બાપ પક્કાઈ વાપરીને વાતો કરતાં કરતાં તેને કોટ બહાર એક તદન એકાંત જગ્યામાં લઈ આવ્યો હતો, અને એટલામાં તેની બૂમ સાંભળનાર પણ કોઈ નહોતું.

દુમાખસે એકદમ ધમકીનો સાદ બદલી નાખીને ફૂસલાવતા સાદે તેને કહેવા લાગ્યો કે, “હું આશા રાખું છું કે તું મને કહેશે. અને તું એમ કરીશ તો આપણે મિત્રો તથા ગોઠિયા બનીશું. હું સોગન ખાઈને એ કહું છું. તું હજી બાળક બુધ્ધિનો છે; પણ તું મારી સાથે ફરજે. એટલે હું તને ખરો મરદ બનાવી દઈશ.” એમ કહીને તેણે પોતાના કોડિયામાંથી અજાયબ જેવી કારીગરીની સોનાની એક સાંકળી કાઢીને તેને બતાવતાં કહ્યું, “હવે, જો, આ કેવી અમૂલ્ય સાંકળી છે! આ તારી થશે એટલું જ નહિ, પણ બીજી ઘણી વસ્તુઓ પણ તારી થશે; કેમ કે હું ટોળીનો નાયક નથી શું? અને તું મારો એકનો એક દીકરો નથી શું?”

સ્તેફને અચંબાથી કહ્યું કે, “હું તમારો એકનો એક દીકરો! ત્યારે ટૈટસ તમારો છોકરો નથી શું?”--

“ટૈટસ મારો શું થાય કે શું ન થાય, તેમાં તારે શી પંચાત? તારે માટે તો એટલું જાણવું બસ છે કે, તારો તે કંઈ પણ સગો સંબંધી નથી. પણ આ મૂર્ખાઈ ભરેલી વાતને માટે આ વખત નથી ટૈટસ ક્યાં છે?”

સ્તેફને આનાકાની કરી. પછી પૂછ્યું કે, “તમે એના વિષે શું કહેવા માગો છો?”

દુમાખસે કહ્યું કે, “હું શું કરવા માગું છું તેની તારે પંચાત નથી.” પછી છોકરા પર ડોળા કાઢીને દરેક શબ્દ પર ભાર મૂકીને બોલ્યો કે, “તારે તો ફટકા જોઈએ છે, માટે હું તને ફટકારીશ. અને એટલાથી તારી મૂર્ખાઈ ભરેલી હઠીલાઈ નહિ જાય, તો તારા શરીરમાંથી એકેએક હાડકાનો કૂચો કરીશ, અને તને અહીં જંગલી કૂતરાંના હવાલામાં પડ્યો મૂકીને ચાલ્યો જઈશ.”

સ્તેફને મુડદા જેવો ફિક્કો પૂણી જેવો થઈ ગયો હતો, પણ તે એકે શબ્દ બોલ્યો નહિ. દુમાખસે તેને પાસેના એક ઝાડના થડ સાથે જકડીને બાંધ્યો, અને પછી તે ઝાડ પરથી એક જાડી ડાંગ જેવો દંડો કાપીને નિરાંતે તેનાં પાન, ડાંખળીઓ વગેરે સોરવા લાગ્યો.

ટૈટસને બેનોનીએ અમુક સંદેશો પહોંચાડવા સારુ પોતાના શેઠના પર્વત પરનાં ખેતરોમાં મોકલ્યો હતો, તે ત્યાંથી પાછો આવતો હતો. તે મોટી મોટી ફલંગો ભરીને ઝડપથી ચાલતો હતો, અને નાનકડી રૂથને માટે વીણેલાં જંગલી ફૂલોની ઉંડોળ તેના હાથમાં હતી, અને વખતે વખતે બીજાં સુંદર ફૂલો પણ નજીકમાં જોઈને તે વીણી લેવા પળભર થોભતો હતો. ચાલતાં ચાલતાં એક પાળની નીચે કેટલાંક જંગલી ગુલાબફૂલો ઋતુમાં પહેલ વહેલાં

જોઈને તે પાળ પરથી ઊતરી પડ્યો, પણ એ ફૂલો તોડવાને તે પોતાનો હાથ લાંબો કરે છે, એટલામાં તેણે એવો એક સાદ સાંભળ્યો કે તે એકદમ ચમકીને પાછો પડ્યો, અને લક્ષ દઈને સાંભળવા લાગ્યો. તે ધીરો રડવાના જેવો સાદ હતો, અને પાસેની ઝાડીમાંથી આવતો સંભળાતો હતો. જેમ જેમ તે પાસે જતો ગયો તેમ તેમ તે સાદ ફરી ફરી સંભળાતો ગયો, અને તેની સાથે કોઈ ડૂસકાં ભરતું ભરતું કાલાવાલા કરતું હતું કે, “અરેરે, બાપા, દયા રાખો!” આ સાદ ટૈટસે તરત ઓળખ્યો. તેણે ક્રોધથી મુઠ્ઠીઓ વળી, અને છુપાઈને ડાળીઓની અંદરથી જોયું તો જે દેખાવ જોવામાં આવ્યો, તેથી તેની નસોમાંનું લોહી ઠરી ગયું.

પહેલાં તો તેને એકદમ ધસી જઈને દુમાખસ પર તૂટી પડવાનું મન થયું; પણ જો કે તે મજબૂત હતો તોપણ આખરે તે એક છોકરો જ; માટે પેલા રાક્ષસ જેવા માણસની સામે તેનું શું ઉપજે! પણ એટલામાં તો બિચારા સ્ટેફન પર ઝપાટા પર ઝપાટા પડે જ જતા હતા, અને વેદનાથી બૂમરાણ કરતો હતો. ટૈટસે નીચા નમીને પોતાના પગ આગળથી એક મોટો ગોળ પથરો ઉપાડી લીધો, અને પોતાનું બધું જોર વાપરીને બરાબર તાકીને દુમાખસના લમણામાં એવો તો લગાવ્યો, કે તે ઊંધે મોંએ ધબકારા સાથે જમીન પર પડ્યો. એક પળમાં ટૈટસે સ્ટેફનની પાસે દોડી જઈને તેના બંધ કાપી નાખ્યા; પછી પાછળ ફરીને ઊંધા પડેલા દુમાખસ તરફ જોવા લાગ્યો.

સ્ટેફન રડતાં રડતાં તથા ધ્રૂજતાં ધ્રૂજતાં બોલ્યો કે, “હાય, હાય, ટૈટસ, એ મરી ગયો કે શું?”

ટૈટસ બોલ્યો કે, “મરી ગયો? ના, ના, મરી ગયો હોત તો સારું જ તો; નીચ હેવાન! એને તો માત્ર કળ ચઢી ગઈ છે; પણ આપણે નાસી જઈ શકીએ ત્યાં સુધી તે અહીં જ રહે એવો ઉપાય

હું કરીશ.”

એમ કહીને પછી ચામડાનાં જે સેટાં તેણે સ્તેફનના અંગ પરથી કાપી નાખ્યાં હતાં તે વડે તેણે હલકે હાથે ચતુરાઈથી એ પડેલા માણસને બાંધી દીધો. અને ક્રોધથી તેનું લોહી હજી ઊકળતું હોવાથી તેણે કઠોર સાદે સ્તેફનને કહ્યું કે, “હમણાં ચાલ મારી સાથે! આ શેતાનના હાથમાં તું કેવી રીતે સપડાઈ ગયો?”

જે બન્યું હતું તે સ્તેફને તેને બધું વીગત વારે કહી સંભળાવ્યું.

તેણે વાત પૂરી કરી ત્યારે ટૈટસે કહ્યું, “ત્યારે એ તો તને મારી નાખત, કેમ?”

સ્તેફને ઉત્તર આપ્યો કે, “ના, ના, તેનાથી મને મારી તો ના જ નંખાત; એ તો મને બીવડાવવાનું જ કરતો હતો.”

ટૈટસે ઉત્તર આપ્યો કે, “અરે છોકરાં, મારી પેઠે તું એને હજી બરોબર ઓળખતો નથી. સાંભળ! તું એ સાંભળે છે કે?”

તેઓ એક પળવાર ઊભા રહ્યા, એટલે તેઓ દૂરથી કોઈ ઘેલા માણસના જેવી બૂમો તથા ગાળોના પોકાર સાંભળવા લાગ્યા.

ટૈટસે કહ્યું કે, “હવે આપણે આપણો જીવ લઈને નાસવું પડશે, કેમ કે જ્યારે તે આવા ક્રોધમાં હોય છે ત્યારે તેને દસ માણસનું જોર આવે છે.”

તેઓ એવા તો દોડ્યા કે, થોડી વારમાં તેઓ શહેરના દરવાજે આવી પહોંચ્યા. સહીસલામત અંદર દાખલ થયા પછી ટૈટસે સ્તેફને કહ્યું કે, “માતૃશ્રીને લઈને કેટલીક મુદત સુધી તારે કોઈ બીજે ગામ જઈ રહેવું જ પડશે. આજ રાત્રે તારે ઘરમાં તેને

મળવું નહિ. અને ઊભો રહે! તારે પૈસાની જરૂર પડશે. મારો પગાર મારી પાસે છે, તે આ રહ્યો, લે. હવે જા, જલદી કર.”

અધ્યાય ૧૭.

મંદિરની આગળની સુંદર પડરસાળમાં એક આંધળો માણસ ભિક્ષા માગવા બેઠો હતો, અને તેની પાસે તેને દોરીને ફેરવનાર નાનો છોકરો બેઠો હતો, એ જગ્યા ખરેખર ખુશનુમા હતી, કેમ કે માથા પર આવેલા ધાબાના કારણથી ત્યાં શીતળ છાયા રહેતી હતી; અને હમણાં જ્યારે નીચેના શહેરમાં લગભગ અસહ્ય બફારો થતો હતો, ત્યારે આ ઊંચી જગ્યાએ મંદ વાયુની શીતળ લહેરો આવતી હતી.

છોકરો બોલ્યો કે, “આજ તો અત્યાર સુધી થોડાક જ પૈસા મળ્યા છે.” પછી પિત્તળની એક વાટકીમાં તે પૈસા ખખડાવતાં ખખડાવતાં તેણે પાસે થઈને જનાર એક માણસને આજીજીપૂર્વક કહ્યું કે, “ઓ સાહેબ, ગરીબ આંધળા માણસ પર દયા કરો!— અરેરે, એ શેઠ તો ચાલ્યા ગયા, ને આ તરફ જોયુંએ નહિ.”

આંધળાએ નિસાસો નાખીને કહ્યું કે “કાંઈ નહિ બેટા, તું જાણે છે, કે યરુશાલેમમાં આપણા જેવા ભિક્ષુકોનો પાર નથી.”

છોકરાએ જાણે કે અભિમાનથી ઉત્તર આપ્યો, “પણ જન્મથી આંધળા ભિક્ષુકો થોડા જ હશે.”

તેઓ રોજ રોજ ત્યાં આવીને ભિક્ષા માગવા બેસતા હતા. રોજ મોટે પરોઢીએ આવીને તેઓ મંદિરના દરવાજા ઊઘડવાની રાહ જોતા. અંદર દાખલ થયા પછી તેઓ આખો દિવસ રવેસી પર ઇંચે બેસી રહેતા. બપોરે બન્ને જણ પોતાની સાથે આણેલી

થોડી રોટલી તથા ફાકો મુઠી જીતફળ ખાઈ લેતા, અને દિવસભર મળેલા થોડા ઘણા પૈસા લઈને રાત્રે ઘેર જતા.

આંધળાને મંદિર તો પોતાના ઘર સમાન થઈ પડ્યું હતું અને તે તેને બહુ વહાલું હતું. તેની બાંધણીમાં વાપરેલા મોટા મોટા ધોળા આરસપહાણોનું તથા સોનાંથી ચળકતાં તેના ચોકનું તથા યાજકોના ભપકાદાર ઝભ્ભાઓનું બ્યાન છોકરાએ ઘણી વાર તેની આગળ કર્યું હતું. લગભગ નિરંતર ચાલતા ભજનનો ગણગણાટ તેઓના કાન પર પડ્યા કરતો હતો, અને ધૂપના ધુમાડાના ગોટા વખતે વખતે બહાર આવીને બહારની હવામાં પસરતા, તેની પણ ખુશકારક સુગંધી તેમની નાસિકાઓને મગ્ન કરતી. સવાર અને સાંજના ભજનમાં આવનાર લોકો સાથે ભજનમાં ભાગ લેવા સારુ છોકરો તેને બન્ને વખત મંદિરના ચોકમાં દોરી જતો. અને આ વખતે આંધળો એક મોટા થાંભલે પીઠ અઢેલીને બેઠો હતો, ત્યાં અંદર ચાલતી ઉપકારસ્તુતિની પ્રાર્થનાનાં તૂટક તૂટક વચનો નીચે મુજબ તેના કાને પડતાં હતાં.

“તને ધન્ય થાઓ, કેમ કે તારા શબ્દે કરીને દુનિયા ઉત્પન્ન થઈ; તને સર્વદા ધન્ય થાઓ! તને ધન્ય થાઓ, કેમ કે તેં સઘળું શૂન્યમાંથી ઉત્પન્ન કર્યું! તેને ધન્ય થાઓ, કે તે પૃથ્વી પર દયા રાખે છે; તેને ધન્ય થાઓ, કે તે પોતાનાં ઉત્પન્ન કરેલાં પ્રાણીઓ પર દયા રાખે છે; તેને ધન્ય થાઓ, કે તે પોતાના સંતોને પુષ્કળ બદલો આપે છે; તેને ધન્ય થાઓ, કેમ કે તે સદા જીવનાર તથા સદા તેવો ને તેવો જ રહેનાર છે; તેને ધન્ય થાઓ, કેમ કે તે તારનાર તથા ઉદ્ધાર કરનાર છે; તારા નામને ધન્ય થાઓ. ઓ સનાતન ઈશ્વર! તને ધન્ય થાઓ; ઓ અમારા દેવ, સૃષ્ટિના રાજા. ઓ પૂર્ણ કૃપાળુ દેવ બાપ.”

આંધળો પોતાના મજબૂત હાથની મુઠીઓ ભીડીને બોલ્યો,

“આહા, જો તે મુજ આંધળા તથા માટીના ઢેફા સમાન માણસ પર દયા આણે તો હું કેવો ભાગ્યવાન! હું ઢેફા સમાન છતાં મારું શરીર તો મજબૂત છે; અરેરે, આ કંગાલ ભિખારી ની માંદગીનો પાર ઘણાં વર્ષો સુધી આવે એમ નથી.”

છોકરાએ કહ્યું કે, “બીજા કેટલાક લોક આ જાય. ઓ મહેરબાન સાહેબો, દયા કરો! જન્મના આંધળા પર દયા કરો!”

આ વખતે આંધળાએ કેટલાક તે તરફ આવતા લોકોના પગના અવાજ આરસપહાણની ફરસબંદી પર થતા સાંભળ્યાં. છોકરાનો તીણો અવાજ સાંભળીને તે લોકો ત્યાં થોભ્યા, અને એક જણે પૂછ્યું કે, “સ્વામી, આ માણસ આંધળો જન્મ્યો, તે કોના પાપને લીધે? તેના પોતાના કે તેનાં માબાપનાં?”

આ વચનો સાંભળીને આંધળાનું ડોકું તેની છાતી ભણી નમી પડ્યું. એ પ્રશ્ન તો તે નાનપણથી સાંભળતો આવ્યો હતો! તેના મનમાં વિચાર આવ્યો કે, “હું તો શ્રાપિત છું. પોતાનાં ઉત્પન્ન કરેલાં પ્રાણીઓ ઉપર દયા રાખનાર દેવ છતાં તે ગુન્હેગારને બદલે નિર્દોષને સજા કરે છે.”

પણ સાંભળ, સાંભળ! ગુરુજી શો ઉત્તર આપે છે? ખરેખર, એ તો કોઈક નવાઈ જેવી વાત કરે છે; તે કહે છે કે,

“એનું કારણ એનું પોતાનું પાપ છે એમ નહિ, અને તેના માબાપનું પાપ છે એમ પણ નહિ, પણ એના વડે દેવનો મહિમા પ્રગટ થાય માટે એમ બન્યું છે. જ્યાં સુધી દિવસ છે ત્યાં સુધી મારે મારા મોકલનારનાં કામ કરવાં જોઈએ; કેમ કે રાત આવે છે કે જ્યારે કોઈ માણસ કામ કરી શકે નહિ. જ્યાં સુધી હું જગતમાં છું ત્યાં સુધી જગતનું અજવાળું છું.”

“હેં, જગતનું અજવાળું!” અજવાળાની વાત સાંભળતાં જ

આંધળો પોતાની ખાડા પડેલી આંખો ઊંચી કરીને જ્યાંથી એ અવાજ આવ્યો હતો, તે તરફ ખેંચવા લાગ્યો. એટલામાં કંઈક નરમ તથા ઠંડી વસ્તુ તેનાં પોપચાંને લગાડવામાં આવતી તેને માલૂમ પડી.

અને પછી પેલો ચમત્કારિક સાદ ફરીથી તેના કાન પર પડ્યો કે, “જઈને શીલોઆહના હોજમાં ધો.” પછી એ બોલનાર ત્યાંથી ચાલ્યો ગયો.

પેલો આંધળો તરત ઊભો થયો, અને છોકરા તરફ હાથ લંબાવીને કહેવા લાગ્યો કે, “ચાલો, આપણે જઈએ!”

છોકરાએ નિસાસા નાખતાં નાખતાં કહ્યું કે, “એ લોકોએ આપણને એક પાઈ પણ ન આપી, અને પેલા માણસે તારી આંખોનાં પોપચાંને કાઢવ લગાડ્યો. કોણ જાણે, એણે એમ કેમ કર્યું હશે!”

આંધળાએ કહ્યું કે, “બેટા, બોલ્યા ચાલ્યા વગર મને ઝટ એ હોજે લઈ જા. તેના હુકમ મુજબ મારે ત્યાં આંખો ધોઈ નાખવી છે.” પછી બન્ને જણ મંદિરના આરસપહાણનાં પગથિયાં ઊતરીને હોજ તરફ ચાલતા થયા.

છોકરો ધીમે ધીમે બડબડવા લાગ્યો કે, “લોકો તેને ઈસુને નામે બોલાવતા હતા.” ત્યારે પછી થોડી વારે તો બોલી ઊઠ્યો કે, “ઊભા રહો, શેઠ! આ રહ્યો હોજ; ઘૂંટણીએ પડો, હું તમારો ઝભ્મો પાછળથી ઊંચો પકડી રાખીશ. હવે હાથ લંબાવશો તો પાણીને પહોંચી શકાશે.”

આંધળાએ પાણીમાં હાથ ઘાલીને ખોબા ભરી ભરીને પોતાની આંખો પર છાંટ્યા. પછી તે બોલ્યા ચાલ્યા વગર પાછો હટ્યો, તે વખતે તેના ચહેરાનો દેખાવ એવો અજબ તરેહનો હતો

કે છોકરો ચમકીને બોલી ઊઠ્યો કે, “શું છે? તમને શું થયું?”

આ પ્રશ્નો એણે સાંભળ્યાં હોય એવું જણાયું નહિ; કેમ કે કંઈ પણ ઉત્તર આપ્યા વગર પોતાના હાથ આકાશની ગમ ઊંચા કરીને મોટે ઘાંટે બોલ્યો કે, “હે સનાતન પ્રભુ દેવ, અમે તારી સ્તુતિ કરવા ચાહીએ છીએ! ઉપકારસ્તુતિનાં ગીતો ગાતાં તારાં વખાણ કરવા તથા તારો મહિમા પ્રગટ કરવા અમે ઇચ્છીએ છીએ! હે અમારા રાજા તથા દેવ! અમે તારા નામને સન્માન આપીએ છીએ. તું એકલો જ દેવ છે! તું સદા જીવનારો છે! હે પ્રભુ, તારું નામ સદાસર્વકાળ મહિમાવાન છે! હે સનાતન ઇશ્વર! તને ધન્ય હોજો. કેમ કે તે તારા સેવકની હસ્તક મને અંધકારમાંથી, હા, કાળી રાતના જેવા અંધકારમાંથી ઉગાર્યો છે. મારું પાપ દટાઈ ગયું છે, ને મારાં માબાપનું પાપ પણ ઢંકાઈ ગયું છે. ખરેખર, તે તારી દયાને લીધે મારા જેવા ત્યાગિત તથા શ્રાપિત જનનું સ્મરણ કર્યું છે. પ્રભુની સ્તુતિ થાઓ, કેમ કે તે સનાતન કાળથી તે સર્વકાળ સુધી સ્તુતિપાત્ર છે!”

છોકરો ડર સહિત અદબથી તેની સામું જોઈ રહ્યો હતો, કેમ કે તેની આંખો જે બંધ જ રહેતી હતી અને જેમાં ઊંડા ખાડા પડી ગયા હતા, તે તેણે પોતાના જેવી જ ઉપસેલી તથા તેજવાળી દીઠી. તે વારંવાર બોલ્યા કરતો હતો કે, “લોકો તેને ઇસુ કહીને બોલાવતા હતા.” પણ પોતે શું બોલે છે તેનું તેને ભાન પણ ન હતું, કેમ કે અચંબાથી તેનું મગજ ગુમ થઈ ગયું હતું.

હવે પેલો માણસ તેની ભણી ફરીને એક ટસે તેની સામું જોઈ રહ્યો. આખરે કેટલીક વાર પછી તેણે કહ્યું કે, “મારો દોરનાર જે છોકરો હતો તે તું છે, કેમ?”

છોકરાએ ધ્રૂજતાં ધ્રૂજતાં જવાબ આપ્યો કે, “હા, જે છોકરો તમને સવારે ને સાંજે દોરી લઈ જતો લાવતો તે જ હું છું.”

“સનાતન ઈશ્વરની સ્તુતિ થાઓ કે, હવે પછી તારે મને દોરવો નહિ પડે! આજથી હું તારી સંભાળ રાખીશ, ને તને પાળીશ.”

એટલામાં કેટલાક લોકોએ કહ્યું કે, “તું અમારી સાથે ફરોશીઓની આગળ આવીને, જેવી રીતે તે અમને આ વાત કહી, તેવી રીતે તેઓની આગળ પણ કહી બતાવીશ?”

ભિખારીએ ઉત્તર આપ્યો કે, “મારું જે કલ્યાણ થયું છે, તે હું બેશક ખુશીથી પ્રગટ કરીશ. મારો ઉદ્ધાર કરનાર કોણ છે. એ જો હું જાણતો હતો તો કેવું સારું! તેના વચ્ચની કોરને યુંબન કરવાનું મને બહુ મન થાય છે!”

તેની આસપાસ જામેલી ટોળીમાંનો એક જણ બોલ્યો કે, “હું એની વાત માનતો નથી, માત્ર એટલું જ કે એ પેલા આંધળાં માણસને અજાયબ રીતે મળતો આવે છે.”

ત્યારે બીજો એક જણ બોલ્યો કે, “પણ આ બાબતમાં આપણી આગળ જૂઠું બોલવાનું એને શું પ્રયોજન? એથી એને શો લાભ થાય?”

દેખતા થએલા માણસે આવેશથી કહ્યું કે, “ના, હું જૂઠું બિલકુલ નથી બોલતો; જે જન્મનો આંધળો હતો તે હું જ છું, અને જેમ મેં હમણાં તમને કહ્યું, તે જ રીતે મને દેખતો કરવામાં આવ્યો છે.”

કેટલીક મુદત પછી એક ફરોશી જે પોતાના સ્વાંગ તથા પોશાક પરથી અતિ ધર્માવેશી જણાતો હતો, તેણે સાન્હેદ્રીમ નામની યહૂદીઓની મહાસભાની આગળ રજૂ થઈને કહ્યું કે, “હે મહાસભાના બુલંદ તથા પૂજ્ય સભાસદો, એક માણસ જે પોતા પર અમુક ચમત્કાર કરવામાં આવ્યાનો ઈકરાર કરે છે, તેને હું

આપ સાહેબોની હજૂરમાં તપાસને કાજે લાવ્યો છું. એ ચમત્કાર નિયમશાસ્ત્રની વિરુદ્ધ સાબ્બાથ દિવસે કરવામાં આવ્યો હોવાને લીધે એ આપ સાહેબોના લક્ષને યોગ્ય છે.”

કાયાફાએ અમીરી ઠાઠથી પોતાનું ડોકું લહેકાવીને કહ્યું કે, “શાબાશ, મારા મિત્ર, તે ડહાપણનું કામ કર્યું છે.” પછી પેલા ભિખારી ભણી ફરીને કહ્યું કે, “બોલ અલ્યા, તારી હકીકત જાહેર કર, કે અમે તેનો નિર્ણય કરીએ.”

ભિખારીએ સાદી રીતે ઉત્તર આપ્યો કે, “મારી વાત તો માત્ર બે ચાર શબ્દોમાં જ પતી જાય એવી છે. તે એ કે, ઈસુ નામના એક જણે કાદવ બનાવીને મારી આંખોએ ચોપડ્યો, અને મને કહ્યું કે, “શીલોઆહના હોજે જઈને ધોઈ નાખ.” મેં જઈને કાદવ ધોઈ નાખ્યો, એટલે હું દેખતો થયો.”

આ વાત સાંભળીને એ મહાસભાના સભાસદોનાં મહો ઝાંખાં પડ્યાં, અને તેઓ કપાળે કરચલીઓ વાળીને ગંભીરાઈથી ડોકાં ધુણાવવા લાગ્યા. આખરે એક સભાસદ બોલ્યો કે,

“એ માણસ, ઈસુ, દેવ તરફથી આવેલો નથી, કેમ કે એ વિશ્રામવાર પાળતો નથી. આ ગુન્હા તેણે ઘણી વાર કર્યાં છે, અને એ આપણે પોતે પણ જાણીએ છીએ.”

પણ નિકોદેમસે કહ્યું કે, “પણ જે માણસ પાપી હોય તે આવો ચમત્કાર કેવી રીતે કરી શકે? જે માણસને એ ઈસુએ દેખતો કર્યો છે તેને પૂછો કે, તારો શો અભિપ્રાય છે?”

એ માણસે ઉત્તર આપ્યો કે, “મારો અભિપ્રાય તો એ છે કે, તે એક ભવિષ્યવાદી છે.”

બીજા એક સભાસદે કહ્યું કે, “મારી સૂચના એ છે કે, એક જમાદારને મોકલીને આ માણસનાં માબાપને બોલાવી મગાવો,

એટલે આપણે તેમને પૂછી જોઈશું.”

આ સૂચના બધાઓને પસંદ પડ્યાથી તેનો અમલ કરવાને એક જમાદારને મોકલી દીધા પછી બધા સભાસદો એક બીજાની સાથે ગડમથલ કરીને માંહોમાંહે છાની રીતે મસલત કરવા લાગ્યા, અને પેલો ભિખારી અલગ ઊભો ઊભો એ બધું જોઈ રહ્યો હતો.

થોડી વારમાં પેલો જમાદાર પોતાની સાથે એક વુદ્ધ પુરુષને તથા જાડો બુરખો નાખેલી એક સ્ત્રીને લઈને આવ્યો. ઓરડામાં પેસતાં બન્નેએ એક પલકભર પોતાના છોકરા તરફ આડકતરી નજર નાખી લીધી, અને પછી જમીન સુધી નમીને ભેગા થએલા સભાસદોને વંદન કર્યું.

કાયાફા એક પળવાર તેમના તરફ જોઈ રહ્યો, અને પછી કપાળે કરચલીઓ વાળીને ધમકી સહિત પૂછ્યું કે, “તમારો જે છોકરો તમારા કહેવા મુજબ આંધળો જન્મ્યો હતો, તે શું આ માણસ છે? અને જો એમ હોય તો તે હવે કેવી રીતે દેખી શકે છે?”

ડોસાએ ફરીથી નમસ્કાર કર્યા, અને પોતાના હાથ ફેલાવીને તથા પોતાને એ બાબતમાં કંઈ લેવા દેવા નથી એવું બતાવવાને પોતાના ખભા ઊંચા નીચા કરીને ઉત્તર આપ્યો કે, “પરમ માનંવત મુરબ્બી, એટલું તો અમે જાણીએ છીએ કે આ અમારો છોકરો છે, અને તે આંધળો જન્મ્યો હતો એ પણ ખરું. પણ શા સાધનથી તે દેખતો થયો છે અથવા કોણે તેને દેખતો કર્યો છે, એ અમે જાણતાં નથી. એ પુપ્ત ઉંમરનો છે, માટે એને પૂછો એટલે એ પોતાની હકીકત કહેશે.”

ત્યારે કાયાફાએ ભિખારીને હુકમ કર્યો કે, “આગળ આવ!

હુકમ થતાં જ આગળ આવીને ભિખારી પોતાનાં માબાપની

પડખે ઊભો રહ્યો. પ્રમુખયાજક થોડી વાર ધમકીયુક્ત નજરે તેની સામું જોઈ રહ્યો, પણ તેની પ્રકાશિત આંખોમાં બીકનું કોઈ ચિન્હ દેખાયું નહિ. આખરે પ્રમુખયાજક બોલ્યો કે, “જો તું સંભાળ રાખીને નહિ બોલે તો, “લાકડાના દેવને ખાસડાની પૂજા,” એ કહેવત મુજબ તને પણ કરવું પડશે. આ બાબતમાં જે સત્ય છે તે કબૂલ કર અને જો તું ખરેખર સાજો થયો જ હોય તો તેનું માન દેવને આપ; કેમ કે અમે જાણીએ છીએ કે એ ઈસુ તો પાપી માણસ છે.”

એ સાંભળીને ભિખારી ટટાર થયો; અને તેની આંખો નિર્મળ પ્રકાશથી ચળકવા લાગી, અને રણશિંગડાના જેવા સાદે તેણે ઉત્તર આપ્યો, “એ માણસ પાપી છે કે નહિ તે તો હું જાણતો નથી; પણ એક વાત હું જાણું છું, તે એ કે, હું આંધળો હતો, પણ હવે દેખતો થએલો છું!”

એક પળ સુધી ત્યાં ચૂપકી ફેલાઈ રહી; પછી એક વૃદ્ધ સભાસદ જે અત્યાર સુધી બોલ્યો નહોતો, તેણે પોતાનું ડોકું લંબાવીને ભિખારીને પૂછ્યું કે, “એણે તને શું કર્યું? કેવી રીતે એણે તારી આંખો ઉઘાડી?”

ભિખારીએ ફરીથી ઉત્તર આપ્યો કે, “હું તમને કહી ચૂક્યો છું, પણ તમે મારું કહેલું સાંભળ્યું નહિ; ત્યારે મને ફરીથી કહેવડાવવા કેમ માગો છો? શું તમારે પણ તેના શિષ્ય થવું છે?”

કાયાફાની આંખો ક્રોધથી ચળકવા લાગી. અને તે બોલ્યો કે, “તારા જેવા નીચ ભિખારીઓ એ માણસના શિષ્ય છે, પણ અમે તો મૂસાના શિષ્ય છીએ. અમે જાણીએ છીએ કે, દેવે મૂસાની સાથે તો વાત કરી, પણ આ માણસ વિષે તો અમે નથી જાણતા કે તે ક્યાંનો છે.”

ભિખારીએ કહ્યું કે, “વાહ! જો કે તેણે મને દેખતો કર્યો તો પણ તે ક્યાંનો છે એ તમે નથી જાણતા, એ તો ખરેખર અજાયબ જેવું કહેવાય! આપણે જાણીએ છીએ કે દેવ પાપીઓનું સાંભળતો નથી, પણ જો કોઈ માણસ પરમેશ્વરનો ભક્ત હોઈને તેની ઈચ્છા પ્રમાણે કરે છે, તો એવાનું તે સાંભળે છે. દુનિયાના આરંભથી હમણાં સુધી કોઈના સાંભળવામાં એવું નથી આવ્યું કે કોઈ માણસે જન્મના આંધળાની આંખો ઉઘાડી. જો એ માણસ ઈશ્વર તરફથી આવેલો ન હોત તો તે કંઈ પણ કરી ન શકત.”

કાયાફા આ સાંભળીને ક્રોધથી ઊભો થઈ ગયો અને બોલ્યો, “નીચ કંગાલ ભિખારી! તું પૂરેપૂરો પાપમાં જન્મેલો છતાં અમને શીખવે છે? આ પવિત્ર મંદિરની બહાર જા, અને જો તું જીવતો રહેવા ચાહતો હોય તો ફરી કદી મંદિરમાં પગ મૂકતો નહિ.”

અને એ માણસ મનમાં અત્યંત દુઃખી થઈને મંદિરની બહાર નીકળી ગયો. દુઃખી થવાનું કારણ એ કે મંદિરનો ભપકો જોવાનું તેને બહુ જ મન હતું.

હવે મંદિરની ચળકતી ભીંતો ઉપર વારંવાર નજર નાખતો તે પોતાના ઘર તરફ ચાલ્યો જતો હતો, એવામાં તેની સાથે વાત કરતો કોઈનો સાદ તેણે સાંભળ્યો; તે તરફ ફરીને જુએ છે તો તેણે પોતાને ગંભીર તથા પ્રેમી નજરથી નિહાળતા એક માણસને જોયો; એટલામાં તે માણસ એની સાથે વાત કરવા લાગ્યો, એટલે એણે તરત તે સાદ ઓળખ્યો કે, એ તો જેણે એને જઈને શીલોઆહના હોજમાં (આંખો) ધોઈ નાખવાનું ફરમાવ્યું હતું તેનો જ સાદ છે! તે સાદ તેને એમ પૂછતો હતો કે, “શું તું દેવના પુત્ર પર વિશ્વાસ રાખે છે?”

ત્યારે ભિખારીએ ધ્રૂજતાં ધ્રૂજતાં ઉત્તર આપ્યો કે, “હે પ્રભુ, એ કોણ છે કે હું તેના પર વિશ્વાસ રાખું?”

ઈસુએ તેને કહ્યું કે, “તેં તેને જોયો પણ છે, અને જે તારી સાથે હાલ વાત કરે છે, તે તે જ છે.”

આ સાંભળીને ભિખારી તરત તેને પગે પડ્યો, અને તેના જામાની કોરને ચુંબન કરતો બોલ્યો કે, “ઓ પ્રભુ, હું વિશ્વાસ રાખું છું!”

આ વખતે તેને મંદિરમાંથી કાઢી મૂકનાર ફરોશીઓમાંના કેટલાક ત્યાં નજીકમાં ઊભા હતા, તેઓએ ભિખારીનું બોલેલું સાંભળ્યું. અને તેઓનાં મુખ ક્રોધાયમાન જોઈને તથા તેઓના મનના વિચારો જાણી જઈને ઈસુ તેઓની ભણી ફરીને બોલ્યો કે, “હું ન્યાયકરણને સારુ આ જગતમાં આવ્યો છું, એ સારુ કે જેઓ આંધળા તેઓ દેખતા થાય, અને જેઓ દેખતા તેઓ આંધળા થાય.”

ત્યારે તે ફરોશીઓએ તુચ્છકારથી ઉત્તર આપ્યો કે, “શું અમે પણ આંધળા છીએ?”

ઈસુએ તેઓને કહ્યું કે, “જો તમે આંધળા હોત તો તમને પાપ ન લાગત, પણ તમે તો કહો છો કે, “અમે દેખતા છીએ” માટે તમારું પાપ કાયમ રહે છે.”

અધ્યાય ૧૮.

વસંતઋતુ બેઠા પછી થોડા દિવસે, દિવસને છેલ્લે પહોરે બે રાહદારીઓ પર્વતોથી વીંટળાએલા નાના ગામ નાઝરેથમાં જવાના ખડકોવાળા તથા બહુ ચઢતા ઢોળાવવાળા માર્ગે હાંકતાં હાંકતાં ચઢતાં હતાં. રસ્તો ખાડા ટેકરાવાળો તથા મુશ્કેલ હતો, અને તે સ્ત્રી ધીમે ધીમે ચાલતી ચાલતી દુઃખમય નિસાસા નાખતી હતી; તેની સાથેના છોકરાએ પાછા ફરીને ચિંતાથી તેના મુખ સામે

જોઈને કહ્યું કે, “માતુશ્રી, તમે થાકીને લોથ થઈ ગયાં છો; નીચેના ગામડામાં આપણે રાત રહ્યાં હતો તો સારું; અહીં બેસીને થોડો વિસામો લો.”

એમ કહીને છોકરાએ પોતાનો ઘેટાના ચામડાનો ઝભ્ભો એક પથ્થર પર પાથરી આપ્યો, તેની ઉપર તે બાઈ “હાશ હાશ” કરીને બેસી પડી. પછી લાંબો નિસાસો નાખીને તેણીએ કહ્યું કે, “હું તો ખરેખર થાકીને લોથ થઈ ગઈ છું, અને આ ટેકરીઓ ચઢવાની મારામાં શક્તિ રહી નથી.”

છોકરો હેતુયુક્ત બોલ્યો કે, “હમણાં થોડી વાર વિસામો ખાધા પછી તમને શક્તિ આવશે. હમણાં હમણાં આપણે બહુ બહુ ઠેકાણે અને દૂર દૂરના પ્રદેશોમાં રખડ્યા કર્યું છે; મને તો લાગે છે કે, તમને જરા શક્તિ આવે ત્યાં સુધી પેલા ગામડામાં આપણે રહીએ તો જોખમ નથી. આ પ્રદેશ કેવો સુંદર દેખાય છે! પર્વતો જીઓ, કેવાં લીલાંછમ દેખાય છે, અને ફૂલો કેવાં રળિયામણાં દેખાય છે! બેસો, હું તમારે સારુ થોડાં વીણી લાવું.”

સ્ત્રીએ મોંડું મલકાવીને કહ્યું કે, “મારા વહાલા દીકરા સ્ટેફન, તારે શું વિસામો લેવાની જરૂર નથી? શહેરમાં પહોંચતા પહેલાં તો આપણે આ વિકટ અને મુશ્કેલ રસ્તો ઘણો કાપવાનો છે.”

“માતુશ્રી, હવે તો મને થાક જ નથી લાગતો,” એમ કહીને છોકરો કૂદકો મારી ઊભો થઈને દોડી ગયો. પછી કેટલાંક સુંદર ફૂલો તથા કળીઓ જોઈને તે એક સીધી ટેકરી પર ચઢવા લાગ્યો, તે જોઈને તેની મા પોતાના મનમાં કહેવા લાગી કે, “મારો વહાલો દીકરો મારા પર કેટલું બધું હેત રાખે છે! જો કે તે મોટો દાઢીવાળા જેવો થયો છે, તોપણ હજી તેનું મન તો બાળકના જેવું હેતાળ છે.”

ફૂલોનો મોટો કલ્લો પોતાની માના ખોળામાં મૂકતાં સ્તેફન બોલ્યો કે, “જુઓ મા, આ લાલ, ધોળાં તથા પીળાં ગુલાબનાં ફૂલ છે; તે કેવાં મધૂર છે! વળી બીજાં પણ બે ત્રણ જાતનાં સુંદર ફૂલ છે. આ ગુલાબી ફૂલો ચૂંટવાને જે ઊંચા ખડક પર હું ચઢ્યો હતો ત્યાંથી દાડમનાં કીરમજી ફૂલો તથા બરફ જેવાં ધોળાં ફૂલોથી ઢંકાઈ ગએલાં નારંગીનાં વૃક્ષો મારી નજરે પડતાં હતાં. એવી જગ્યાએ રહેવાનું તમને ના ગમે શું? હવે તો હું સખત મજૂરી કરી શકું છું અને મને લાગે છે કે આપણા બેઉનું પોષણ થાય એટલી કમાણી તો હું કરી શકીશ.” થોડી વાર પછી જાણે સ્વપ્નમાં બોલતો હોય તેવી રીતે તેણે કહ્યું કે, “નાઝરેથમાં તો એ રહેતો હતો; આપણે તેનું ઘર જોઈશું.”

એટલામાં તે બાઈએ કહ્યું કે, “દીકરા સ્તેફન, હવે તો ઊઠીને વહેલાં વહેલાં ચાલીએ તો ઠીક, કેમ કે એક કલાક થયો સૂર્ય આથમી ગયો છે, અને થોડી વારમાં રાત પડશે.”

છોકરો કૂદીને ઊભો થઈ ગયો, અને કહેવા લાગ્યો કે, “માતૃશ્રી, તમારું કહેવું ખરું છે, ચાલો, હું તમને ટેકો આપીશ.”

અડધા કલાકની સખત મુસાફરી કર્યા પછી તેઓ એ ગામની નજીક આવી પહોંચ્યાં. ત્યાં એક ખડકમાંથી ઝરો વહી નીકળીને ખળ ખળ કરતો નીચેનાં પત્થરના હવાડામાં પડતો હતો; તે ઠેકાણે અટકીને નીચેનાં ઘાસમાં બેસી પડી અને નિર્ગત સાદે બોલી કે, “હવે મારાથી એક ડગલું પણ ચલાય એમ નથી, મને સારું નથી.”

સ્તેફન ચિંતાતુર થઈને બોલ્યો કે, “અરેરે માતૃશ્રી, હવે તો આ આવ્યું, જરાએ છેદું નથી! આ પાણી થોડું પીઓ, એટલે તમને હોશ આવશે.”

પણ એ બાઈએ તો કંઈ ઉત્તર આપ્યો નહિ. તેનું માથું તેની

પાછળની ઘાસવાળી પાળી પર ઢળી પડ્યું હતું; એકદમ સ્તેફન વાંકો વળીને જુએ છે તો તેને બેભાન દેખીને તેના મનમાં ધ્રાસ્કો પડ્યો. લાચારીથી પોતાના હાથ મસળતાં તેણે બૂમ પાડી કે, “હવે હું શું કરું! ઓ મા, અરે મારી માડી!”

તેની નજીકમાં એક સાદ સંભળાયો, કે “એને મૂર્છા આવી છે, હું એને થોડું પાણી પાઉં.”

તેણે ઊંચું જોયું તો ખભે પાણીની માણ લઈને ઊભેલી એક પણિયારીને દીઠી. તેણીએ ઉતાવળે એ માણને પાસેના પાણીના ઝરામાં બોળીને, મૂર્છાગત થએલી બાઈના ફીક્કા પડી ગએલા ચહેરા પર તે સ્વચ્છ તથા શીતળ પાણી છાંટ્યું, અને કહેવા લાગી કે, “જો, જો! એ શુદ્ધિમાં આવવા લાગી છે; હમણાં થોડી વારમાં તેને પૂરેપૂરું ભાન આવશે; તારા પ્યાલામાં પાણી લઈને એને પા.”

સ્તેફને કહ્યા મુજબ કર્યું, એટલે તેની મા પૂરી શુદ્ધિમાં આવીને બેઠી થઈ ને આસપાસ જોવા લાગી, તે જોઈને સ્તેફનને બહુ આનંદ થયો પણ એક પળમાં તે પછી બેભાન થઈને ઢળી પડી. ત્યારે પેલી પણિયારીએ સ્તેફનને પૂછ્યું કે, “આ ગામમાં તારા મિત્રો છે?”

સ્તેફને કહ્યું કે, “કોઈ નથી, અમે તો ધર્મશાળામાં જતાં હતાં.” પછી તેણે ચિંતાતુર રીતે પૂછ્યું કે, “ધર્મશાળા અહીંથી દૂર છે?”

પેલી બાઈએ ઉત્તર આપ્યો કે, “એ તો પેલી તરફના મહોલ્લામાં છે, અત્યારે તો ત્યાં સુધી તારી માને ચાલવું અશક્ય છે.” પણ ઝાડીમાં થઈને એક દીવાનો ઝાંખો પ્રકાશ ત્યાં દેખાતો હતો તે તરફ પોતાની આંગળી લંબાવીને તેણીએ કહ્યું કે, “મારું ઘર નજીકમાં છે, પેલો દીવો ત્યાં બળે છે. આપણ બન્ને થઈને તેને

ઊભી કરીએ, તો પછી થોડાં જ ડગલામાં આપણે ત્યાં પહોંચીશું; અને આજ રાત તમે મારે ત્યાં ગાળજો.”

સ્તેફને કહ્યું કે, “તમે બહુ પરોપકારી છો, અને હું તમારો આભાર માનું છું.”

પછી બન્ને જણે બાઈનાં બે પાંગોઠાં પકડીને ઊભી કરી, અને બેઉ તરફથી તેને ટેકો આપીને ધીમે ધીમે ચલાવી; એમ તેઓ થોડી જ વારમાં તે ઘર આગળ પહોંચ્યાં, કેમ કે તે છેક પાસે હતું. પછી તે બાઈએ માંદી બાઈને પોતાના ઘરમાં એક નાની સૂવાની ઓરડીમાં સ્વચ્છ બિછાનામાં સૂવાડી, અને તેને જોઈતાં વાનાં પૂરાં પાડીને પછી જે ઓરડીમાં સ્તેફન તેની વાટ જોતો બેઠો હતો ત્યાં આવી. અવલોકન કરવાથી સ્તેફનને માલમ પડ્યું હતું કે, જો કે ઘરમાંનો સરસામાન થોડો તથા હલકી કીમ્મતનો હતો તોપણ ઘર અતિશય સાફસુફ હતું; અને ઘરઘણિઆણી જો કે ગરીબ જેવી દેખાતી હતી, તોપણ તેનું કદ ઊંચું; અને તેનો દેખાવ અમીરી હતો; અને જો કે તે આઘેડ થઈ હતી તથાપિ તેનો ચહેરો ખુબસુરત હતો, અને તેની આંખો નિર્મળ તથ ભૂરા રંગની હતી, અને તેના લાંબા તથા રતાશ પડતા આસમાની રંગના ચોટલામાં કોઈ કોઈ પળિયાં દેખાતાં હતાં.

અંદર આવીને મ્હોં મલકાવતાં તેણીએ સ્તેફનને કહ્યું કે, “તું પણ થાકીને લોથ થઈ ગયો છે; જરી ખાઈ લે, પછી તું પણ સૂઈ જા.” એમ કહીને તેણીએ લાકડાના એક વાટકામાં દૂધ અને જવની થોડી ચપાટીઓ તેની આગળ મૂક્યાં. થોડી વારમાં છોકરો વાળુ કરી રહ્યો, ત્યારે તેણીએ તેને પૂછ્યું કે, “તમે એકલાં તથા ઘરથી આટલાં દૂર મુસાફરી કરો છો તેનું કારણ શું? તારી માએ મને કહ્યું હતું કે, અમે કાપરનાહૂમમાં રહીએ છીએ.”

આવી રીતે ઉત્તેજન મળવાથી છોકરો ઝડપથી તેને બધી વાત

કહી ગયો, એ નાઝારીએ તેને કેવી ચમત્કારિક રીતે સાજો કર્યો તે વાત પણ તેણે કહી સંભળાવી. પછી તેણે કહ્યું કે, “હવે તમને સમજ પડી હશે કે અમારે કાપરનાહૂમમાંથી કેમ નાસવું પડ્યું. અને અમે નાઝરેથ આવ્યાં તેનું કારણ તો એ કે, મારે નાઝારીનું ઘર જોવું છે. હું એવું ધારતો હતો કે કદાપિ તે અમને અહીંયા મળશે. શું તમે એ ઈસુને ઓળખો છો?”

એ બાઈની આંખો આ સાંભળીને આંસુથી ભરાઈ ગઈ, પણ એક પળમાં તેનું મુખ પાછું મલકાયું અને અલૌકિક ખુબસુરતીથી પ્રકાશવા લાગ્યું. અને તેણીએ સાદી રીતે ઉત્તર આપ્યો કે, “એ ઈસુ તો મારો દીકરો છે, અને આ તેનું ઘર છે.”

અધ્યાય ૧૯.

યાઐરસના બગીચામાંની એક બેઠક પર બેનોની બેઠો હતો, અને ટેટસ તેની આગળ અદબ વાળીને ઊભો હતો, અને બેનોની તેની સાથે નીચે મુજબ વાત કરતો હતો:--

“છોકરા, તેં આપણા શેઠની મહેરબાની સંપાદન કરી છે, એટલું તો મારે કબૂલ કરવું પડે છે. અને મારા પોતાના સંબંધમાં પણ મારે કહેવું પડે છે કે, મારા હાથ નીચે કામ કરનારા સર્વ માણસો કરતાં તેં વધારે વિશ્વાસુપણાથી તારી નોકરી બજાવી છે, અને મને તારું ભલું કરવાનું મન છે. હું હવે વૃદ્ધ થવા આવ્યો છું, અને મારી નોકરીનો બોજો મને ઘણો ભારે માલમ પડવા લાગ્યો છે. જેવી રીતે તું નોકરી બજાવતો આવ્યો છે તેવી સારી રીતે બજાવ્યે જઈશ, અને ડહાપણ તથા શાણપણ વાપરીશ, તો યોગ્ય વખતે તું મારી જગ્યાએ આવીને કારભારી બનીશ, એમાં શક નથી. કેમ કે મારી કમાઈ મેં કરકસરથી વાપરી છે, અને પૈસા

બચાવીને મેં એક આગવી દ્રાક્ષવાડી ખરીદી છે, અને મારો એવો ઈરાદો છે કે ઘડપણ આવશે ત્યારે ત્યાં જઈને મારાં છેલ્લાં વર્ષો આરામમાં પસાર કરવાં.”

આ વાત સાંભળી છોકરાનાં મુખ પરના આનંદથી લાલી પસરી, પણ એ વૃદ્ધ માણસે પોતાની વાત હજી પૂરી નથી કરી, એ જોઈને તેણે કંઈ ઉત્તર આપ્યો નહિ. બેનોનીએ બોલવાનું જારી રાખતાં કહ્યું કે, “હું તને એક અગત્યનું કામ સોંપવાનો છું, અને નામદાર યાઝૈરસની પોતાની ખાસ ભલામણથી હું તને એ કામ સોંપું છું. હું કબૂલ કરું છું કે મારો વિચાર તો બીજા કોઈને એ કામ સોંપવાનો હતો. મને તારો ભરોસો નથી એમ તો નહિ, પણ તું હજી જરી છોકરવાદ છે, અને બુદ્ધિમાં જરી કમ છે. તને સોંપવાનું કામ એ છે કે, ટૈબેરીઆસની પેલીગમ થોડે છેટે જે દ્રાક્ષવાડી છે ત્યાં તારે પૈસા લઈને જવું, અને ત્યાં કાલેબ નામના જે માણસના હવાલામાં તે વાડી છે તેને મળીને પૈસા તેને આપવા. એ પૈસાની કેવી રીતે વ્યવસ્થા કરવી તે આ ચિઠ્ઠીમાં મેં લખ્યું છે, માટે લે આ પૈસાની થેલી અને આ ચિઠ્ઠી, એ બન્ને તેને સાથે આપજે. થેલી તારી કમરે રાખીને તેની આસપાસ તારો કમરપટો સજડ વીંટીને કમર કસ, અને સંપૂર્ણ હથિયારબંધ થઈને જા. હું એક જલદ ખચ્ચર તારે સ્વાધીન કરીશ, અને તું ઝડપથી સવારી કરશે તો ચંદ્ર ઉગતા પહેલાં પહોંચી જશે.”

ટૈટસે ટૂંકામાં કહ્યું કે, “હું અડધા કલાકની અંદર તૈયાર થઈને આવીશ. ત્યાં જવાના રસ્તા વિષે મને સ્પષ્ટ સૂચનાઓ આપજો.”

બેનોની વિચારમાં પડ્યો, અને પછી બોલ્યો કે, “હું એમ કરીશ કે આસાને તારી સાથે મોકલીશ, અને રસ્તો માલમ છે, કેમ કે એ ઘણા વખત એવાં કામે ત્યાં ગએલો છે.

ટૈટસે પૂછ્યું કે, “જ્યારે આસા ત્યાં જતો, ત્યારે એકલો જતો કે એની સાથે બીજું કોઈ જતું?”

બેનોનીએ કહ્યું કે, “એકલો જતો.” પછી ટૈટસના મુખ પર ગુસ્સાનાં ચિન્હ જોઈને તેણે તેને છાવરતાં કહ્યું કે, “તું જાણે છે, આ પરગણામાં ઠેરઠેર લૂટારાઓ ભમતા ફરે છે; એકના કરતાં બે જણે જવું વધારે સલામતી ભરેલું છે, એમાં તો કંઈ શક નથી.”

ટૈટસે કહ્યું કે, “મને એકલો જવા દેવાને મારા પર તમને ભરોસો ન આવતો હોય, ત્યારે તો હું બિલકુલ જવા માગતો જ નથી; આસા ડોસો થેલી લઈને હમેશની માફક છો જતો.”

“ના, ના, છોકરા! આવી રીતે જૂજમાં તપી જાય છે, એ તો તું સારું નથી કરતો; જો તારું ભલું કરવા ઈચ્છતો હોય, તો તારે તારી જીભ તથા મિજાજ પર લગામ રાખવી જોઈએ. મને તારો ભરોસો છે, એ તો મેં થોડી વાર પર જ તને કહ્યું હતું, પણ તે ઉપરાંત કહું છું કે, તું મારો પોતાનો દીકરો હોય એટલો મને વહાલો છે; પણ મારા મનને કોઈ કારણથી એવી સૂચના થાય છે કે, આજે તારે એકલા જવું નહિ.”

ટૈટસે છાતી કાઢીને કહ્યું કે, “શું હું બળવાન નથી, અને જો કદાપિ કોઈ લૂટારા મળી આવે તો તેમને યોગ્ય આવકાર આપવાને શક્તિવાન નથી?” પછી પોતાના મનમાં વિચાર કરવા લાગ્યો કે, “ભલા આદમી, તું ધારે છે તે કરતાં વધારે સારી રીતે હું લૂટારાઓની રીતભાત તથા રહેઠાણ બેઠક વિષે માહિતગાર છું.” અને પછી મોટેથી કહ્યું કે, “જો કમભાગ્યે અમે લૂટારાઓ મધ્યે સપડાઈ પડીએ તો ભલો આદમી આસા તો મને ઉલટો ડેરાડપ થઈ પડે. દુમાખસ જેવા લૂટારાના હાથમાં તે સપડાય તો શું બને, તેનો ખ્યાલ હું સહેલાઈથી કરી શકું છું.”

બેનોનીએ વિચારમાં ગુમ થઈને પૂછ્યું, “તું શું કહેવા માગે છે?”

ટૅટસે પોતાનો હોઠ કરડીને કહ્યું કે, “બેનોની કાકા, મારે નીકળવાનો વખત થઈ જાય છે. અને આસા ડોસાના સંગરૂપી ડેરા વગર મને જવા દેવાની મહેરબાની કરશો.”

“વારુ, તારી મરજી મુજબ કર; અને યહોવા તારું રક્ષણ કરો!”

ટૅટસે હસતાં હસતાં કહ્યું કે, “એ આપની વિનંતી તો ખરેખર ભક્તિભાવયુક્ત છે, અને તેના ટેકામાં હું મારી લઠ જેવી ડાંગ તથા બે છરા મારી સાથે રાખીશ.”

પણ બેનોની કાકાએ પોતાનું ડોકું હલાવીને કહ્યું કે, “છોકરા, તું વિધર્મી છે, એ તો અફસોસની વાત છે; આ તારાં વચનોમાં વિધર્મીપણાનો અંશ દેખાય છે.”

ઉપરની વાત થયા પછી અડધા કલાકમાં ટૅટસ એક મજબૂત તથા જલદ ખચ્ચર પર સવાર થઈને મહેલના મોટા ચોકમાંથી તબડક, તબડક કરતો ચાલી નીકળ્યો. પૈસાની થેલી તેના કબજા તળે કમરે બાંધલી હતી. તેની જોહણી, પોળીઓ, ઢેબરાં વગેરેથી સારી પેઠે ભરેલી હતી, અને તેના કમરપટામાં મોટા બે છરા ખોસેલા હતા. નીકળતી વખતે બેનોનીનું ચિંતાતુર મુખ જોઈને ટૅટસ ખડખડીને હસી પડ્યો, એ માથું તથા હાથ ઝોકવીને બોલ્યો કે, “ચંદ્ર ઉગ્યા પહેલાં ક્યારનોએ હું તો પાછો આવીશ. સલામ.”

બેનોની ડોકું હલાવતો હલાવતો પાછો ઘરમાં પેઠો, અને બડબડ્યો કે, “આ બાબતમાં મારું મન આકળવિકળ થાય છે; કોઈ એકે એ છોકરાની સાથે જવું જોઈતું હતું.”

એટલામાં ટૈટસ શહેરના દરવાજે પહોંચી ગયો હતો, અને ટેકરી પરના રસ્તા ભણી ખચ્ચર તબડાવતો ચાલ્યો જતો હતો. વસંતઋતુ બેઠેલી હતી, અને સવારનો વખત હોવાથી બધો દેખાવ તથા હવા ખુશનુમા લાગતાં હતાં. સૂર્યનો હૂંફવાળો તથા પ્રકાશિત તડકો લીલાંછમ ખેતરો તથા દ્રાક્ષવાડીઓ પર પડતો હતો, અને તેથી યોગદર્દમ વસંતઋત્ની અદ્ભુત લીલા પ્રસરેલી દેખાતી હતી. માર્ગની બાજુઓ ગુલાબી, આસમાની તથા પીળાં ફૂલોથી હસી રહી હતી. અને આસપાસ પોપટીઓ ભમ્યા કરતી હતી, તે જીવતાં ફૂલો જેવી દેખાતી હતી. પક્ષીઓ માળા બાંધવાના કામમાં ગુંથાઈને વાડોમાં તથા વૃક્ષોની ડાળીઓમાં આમ તેમ ઉડાઉડ કરતાં હતાં; અને એક લાવરી પક્ષી ઊંચે આકાશમાં ચઢીને પોતાના “મધૂર ગાયનના લલકારથી વાતાવરણના એક બહોળા પ્રદેશને રણકાવી રહ્યું હતું.”

એ સુંગધીદાર હવા પેટપૂર ખાધા પછી, આસપાસના દેખાવની આનંદકારક અસરથી તેને પણ ગાવાનું મન થવાથી, મ્હોં ઊંચું કરીને મોટે સાદ ગાવા લાગ્યો.

બપોર ચઢવા આવ્યા ત્યારે તે માણસની વસ્તીવાળી દ્રાક્ષવાડીઓ તથા અનાજનાં ખેતરોનો પ્રદેશ પછવાડે મૂકીને તે ઉજ્જડ તથા વસ્તીહિન પ્રદેશમાં ચાલવા લાગ્યો. હ્યાં રસ્તો ઘણો સાંકડો એ વાંકોચૂંકો હતો, અને ખાડા, ટેકરા તથા ખડકવાળી ટેકરીઓમાં થઈને જતો હતો. ટૈટસ આ જગ્યાથી સારીપેઠે માહિતગાર હતો. હમણાં તે ગુપચુપ રહીને તથા ચેતનપણે ચોતરફ નજર રાખીને સવારી કરતો હતો. થોડી વારમાં તે ઊભો રહ્યો, અને ખચ્ચરને એક ઝાડ સાથે બાંધીને પછી સંભાળથી જાળાં જાંબરાંમાં થઈને લપાતો લપાતો એક થોડીક ખુલ્લી જગ્યા હતી ત્યાં આવી પહોંચ્યો. એ જગ્યા રસ્તા પરથી દેખાતી નહોતી. હ્યાં

ટેકરીને પડખેથી એક નાનો કાચ જેવા સ્વચ્છ તથા બરફ જેવા ઠંડા પાણીનો ઝરો વહેતો હતો, તેમાંથી પાણી પીને પછી ઉબડો પડીને પોતાનો કાન જમીનને લગાડીને સાંભળવા લાગ્યો; પછી એક ઊંચા ઝાડ પર ચઢીને વન ગમી ચોતરફ નજર ફેરવી, પણ કોઈ પણ માણસનો અણસારો માલમ પડ્યો નહિ. એટલે ઝાડ પરથી ઉતરીને પોતાના ખચ્ચર પાસે પાછો જઈને તેની લગામ પકડી, અને તેની ગરદન થાબડતો થાબડતો આનંદથી તેને કહેવા લાગ્યો કે, “ચાલ, હું તને પાણી પાઉં, અને એવું પાઉં કે તારા જન્મારામાં તેં કદી ચાખ્યું પણ નહિ હોય!” ખચ્ચરને પાણી પાઈને તેની આગળ ખડ નીરીને પછી પોતે ત્યાંના સુંવાળા તથા લીલાછમ ઘાસ પર બેસી ગયો, અને જહોણામાંના ઢેબરાં ખાધાં.

એ જગ્યા શીતળ તથા આનંદકારક હતી, અને આસપાસ બધે શાંતતા તથા ચૂપકી ફેલાયલી હતી. માત્ર ઝરાનો મંદ ખળખળાટ તથા ખચ્ચરનો ઘાસ ચાવવાનો અવાજ, તથા કોઈ કોઈ પક્ષીઓનું બોલવું સાંભળવામાં આવતાં હતાં. શીતળતા તથા શાંતતાની અસરથી ટ્રેટસની આંખમાં ઊંઘ ભરાવા લાગી, એટલે પછી નિરાંતે લાંબો થઈને પોતાના હાથને પોતાના માથાનો તકીઓ કરીને સૂતો, અને થોડી જ વારમાં ઘસઘસાટ ઊંઘી ગયો.

કેટલી વાર સુધી પોતે ઊંઘ્યો હતો તે જાણતો નહોતો, પણ જ્યારે તે જાગી ઊઠ્યો ત્યારે તેને તરત એવું ભ્રાસ્યું કે કાંઈક વિઘ્ન થયું છે. પછી આમ તેમ હાલીને આંખો ઉઘાડી કે તરત પોતાની મહાભારત કસૂર તેને માલમ પડી. તેના હાથ તથા પગ જકડીને બાંધી લીધેલા હતા. પાસેના ઝાડને અઢેલીને દુમાખસ બેઠેલો હતો, અને તેને જોઈને આંખના મિચકારા કરતો પોતાનો હર્ષ દર્શાવતો હતો, અને તેની ટોળીના બીજા બધા લૂટારાઓ તેની આસપાસ બેઠેલા તથા જમીન પર આડા પડેલા હતા.

ટૈટસે આંખો ઉઘાડી કે તરત તેઓ બધા ખડખડીને હસી પડ્યા, અને ઠેકડીઓ કરવા લાગ્યા. એક જણે કહ્યું કે, “મારા કૂટડા જુવાન, થાક બરાબર ઉતર્યો કે નહિ?”

બીજો બોલ્યો કે, “ખરેખર, અમને એવી વકી નહોતી કે આ ઠેકાણે તું અમને મળશે; પણ આ તો અસલથી ભેગા થવાની નીમેલી જગ્યા છે, અને તે તને બરાબર માલમ છે. બેશક, તું અમારી વાટ જોતો હતો નહિ?”

ટૈટસે ગુસ્સાથી તેમની તરફ ડોળા કાઢીને છૂટા થવાને પ્રયત્ન કર્યો, પણ કંઈ વળ્યું નહિ.

તેની પૈસાની થેલી જે દુમાખસના હાથમાં હતી તે હલાવીને તેમાંના પૈસા ખખડાવતાં તેણે કહ્યું કે, “તું, તારું ખચ્ચર તથા તારી થેલી, એ ત્રણે મળીને કાંઈ જેવી તેવી લૂટ અમારા હાથમાં નથી આવી.”

બીજો બોલ્યો કે, “વળી આ લૂટ તો અમને સૌથી વધારે કીમતી તથા આનંદકારક થઈ પડી છે, હમણાં હમણાં તો અમારા પાસા અવળા જ પડતા હતા.”

દુમાખસે કહ્યું કે, “હવે વધારે ઢીલ કર્યા વગર આપણે યરુશાલેમનો માર્ગ લેવો જોઈએ; જો ત્યાં બધું આપણા ધારવા પ્રમાણે થશે, તો એ વાતનો થોડા દિવસમાં અંત આવશે.” પછી થેલી બીજા માણસને આપીને તે બોલ્યો કે, “હમણાં કેટલાક વખતને માટે તો એ વડે આપણું કામ ચાલવશે.”

ગાયસ કે જેને હમેશાં ટૈટસ પર સૌથી વધારે વહાલ હતું, તેણે પૂછ્યું કે, “છોકરો તો મારા હાથમાંથી જશે કે?”

દુમાખસ બરાડીને બોલી ઊઠ્યો કે, “જશે ? કદી નહિ, પ્રથમ તો મારે એની પાસેથી મારું વેર લેવાનું છે.” પછી ટૈટસની

સામે ઊભા રહીને તથા ક્રોધથી તેના પર ડોળા કાઢીને દુમાખસ બોલ્યો કે, “થોડા વખત પર મારે મારા દીકરા સ્ટેફનને અણકહ્યા ગરાપણાને લીધે શિક્ષા કરવાનો પ્રસંગ પડ્યો હતો. હું એને ફટકા મારતો હતો ત્યારે કોઈએ મને એવો પત્થર માર્યો કે હું બેભાન થઈને નીચે ઢળી પડ્યો; એટલે પેલો માણસ મને હાથ પગ બાંધીને રાણગોટીલો કરીને ત્યાં નાખીને જતો રહ્યો, અને સ્ટેફનને પણ સાથે લેતો ગયો.”

ગાયસ ખડખડીને હસી પડ્યો અને બોલ્યો કે, “એ કામ તો તેણે પૂરી હોંશિયારીથી કર્યું હતું, એમાં તો ના ન કહેવાય. દુમાખસ તો ત્યાં પડ્યો પડ્યો ભૂત વળગેલા માણસની પેઠે બૂમો પાડતો હતો. જો હું દૈવયોગે ત્યાં જઈ પડ્યો ન હોત અને તેને છોડ્યો ન હોત, તો મારા સમ, તેને એવો જકડીને બાંધ્યો હતો કે, તે હજી સુધી ત્યાં જ પડેલો હોત, અને કદાપિ કૂતરાંએ તેનાં હાડકાં જ પડ્યાં મૂક્યાં હોત.”

ટૈટસને તે વખતની સ્ટેફનની હાલત યાદ આવ્યાથી અત્યંત ક્રોધાયમાન થઈને તેણે દુમાખસને કહ્યું કે, “એ જ વલે તેં સ્ટેફનની કરવાનું ધાર્યું હતું.”

એ સાંભળીને દુમાખસ દાંત પીસીને બોલ્યો કે, “ત્યારે એ તો તારું જ કામ હતું! ઓ યહૂદી કૂતરા ! મને તો એની ખાતરી જ હતી.”

એમ કહીને ક્રોધથી ઘેલા જેવો બની જઈને તેણે પૂર જોરથી ટૈટસ સામે ખંજર ફેંક્યું; તે ખંજર તેના માથાના વાળની સાથે ઘસડાઈને તેની પાછળના ઝાડના થડમાં ઊંડું ચોંટીને થરથર્યું.

ગાયસ કૂદીને આગળ આવીને કહેવા લાગ્યો કે, “ભલા માણસ, આ શું કરે છે! એવી જૂજ બાબતને માટે છોકરાનો જીવ

લેવા માગે છે? વળી તારા પોતાના જ દીકરાનો? તે સેંકડો વખત કહેલું છે કે તે તારો દીકરો છે.”

દુમાખસ દાંત પીસીને બરાડ્યો કે, “તને ખાતરીથી કહું છું કે, એ મારો દીકરો છે જ નહિ. એ તો એક શ્રાપિત યહૂદી છે, અને મને તો એના પર એટલી દાઝ છે કે શું કહું વાત !”

ગાયસે થોડું હસીને કહ્યું કે, “એ તો અમે બધા જાણતા જ હતા, એમ ન જાણીશ કે અમે આજે જ જાણ્યું, તોપણ શું થયું? અમે એને મારી તો નહિ જ નાખવા દઈએ. તું શું કહે છે, શું હું એને છોડીને જવા દઉં કે આપણે એને આપણી સાથે યરુશાલેમ લઈ જઈશું!”

દુમાખસે ખંજર ઝાડના થડમાંથી ખેંચી કાઢીને તે વડે ટૈટસના પગના બંધ કાપી નાખીને ક્રોધમાં કહ્યું કે, “આપણે એને યરુશાલેમ લઈ જઈશું. હું ખચ્ચર પર સવારી કરીશ; પણ જો આ છોકરો મારા હાથમાંથી છટકી જવાને પ્રયત્ન કરશે, તો હું મારા પોતાને હાથે એને મારી નાખીશ!”

પછી આખી ટોળી ચાલી નીકળી; બે જણ કેટલેક દૂર આગળ આગળ ચાલીને જાસુસી કરતા હતા; અને બીજા બે જણની વચ્ચે ટૈટસ ચાલતો હતો અને તેના હાથ બાંધેલા હતા; અને બાકીની ટોળી સૌથી પાછળ ચાલતી હતી, અને દુમાખસ ખચ્ચર પર બેસીને તેઓની વચમાં ચાલતો હતો.

ટૈટસ તો પોતાના જ દુઃખના વિચારોમાં ગરક થઈ ગયેલો હતો અને તેથી સાથીઓ ઉપર તેનું ધ્યાન બિલકુલ નહોતું. તે એવા વિચાર કરતો હતો કે, “બીજી કોઈ જગ્યાએ સૂવાને બદલે એ જ જગ્યાએ સૂવામાં મેં કેટલી મૂર્ખાઈ કરી છે! પણ મેં તો બરાબર ખાતરી કરી હતી કે, તેઓ એટલામાં ક્યાંએ નહોતા. મેં

પેલા બીજો રસ્તો કેમ ન પકડ્યો? હું આજ રાત્રે પાછો નહિ જાઉં. જ્યારે માલમ પડશે કે હું પેલી દ્રાક્ષવાડીએ પૈસા લઈ ગયો જ નથી, ત્યારે બેનોની શું ધારશે? પૈસા પહોંચાડી દીધા પછી મને તેઓએ પકડ્યો હોત તો કાંઈ ઝાઝી ચિંતા નહોતી!” એમ વિચારીને તેણે હાથ મારી.

એક જણને દયા આવ્યાથી પૂછ્યું કે, “બંધનથી તારા હાથ બહુ દુઃખે છે શું?”

ટૈટસે ટૂંકામાં ઉત્તર આપ્યો કે, “ના.” પછી તેના મનમાં કીંચિત આશા ઉત્પન્ન થયાથી તેણે કહ્યું કે, “ગાયસ, તું હમેશાં મારો મિત્ર હતો, મને નાસી જવાને તું મદદ નહિ કરશે શું?”

ગાયસે કહ્યું કે, “છોકરા, તું મૂર્ખની પેઠે વાત કરે છે. તું અમારી પાસેથી નાસી જવા કેમ ઇચ્છે છે? અમે તારા મિત્રો છીએ; અગાઉ તે અમારી સોબતમાં ઘણા આનંદી દિવસો ગુજાર્યા છે. હોશિયારી વાપરીને આપણા નામદાર નાયકનું મન રિઝવને, એટલે પછી સહુ સારાં વાનાં થશે.”

ટૈટસે મ્હોં ચઢાવીને કહ્યું કે, “એમ તો મારાથી બનવાનું નથી. તે મને ધિક્કારે છે, અને હું તેને ધિક્કારું છું. જે દિવસે તે સ્તેફનને મારતો હતો તે દિવસે મેં તેને મારી નાખ્યો હોત તો સારું.”

ગાયસે મલકાઈને કહ્યું કે, “એમ થયું હોત, તો દુનિયાને એની ખોટ ન પડત. અને તેની આખરનો વિચાર કરતાં જો એમ થયું હોત તો તેને પોતાને માટે બહેતર થાત.”

થોડી વાર પછી ટૈટસે એકદમ તેની ભણી ફરીને પૂછ્યું કે, “હું કોણ છું એ શું તું જાણે છે? એણે બે વખત મને યહૂદી કહ્યો, એ તે સાંભળ્યું છે?”

ગાયસે વિચારમાં પડીને કહ્યું કે, “તું જે પૂછે છે તે મને પણ જાણવાની બહુ ઈચ્છા છે, કેમ કે મને ખાતરી છે કે તારા છૂટકાની કીમતની મોટી રકમ મળી શકે. હું ધારું છું કે તને યરુશાલેમમાંથી ચોરી આણેલો છે; કેમ કે જ્યારે મને દુમાખસ પહેલ વહેલો મળ્યો ત્યારે તે થોડા જ દિવસ અગાઉ યહુદાહથી આવ્યો હતો, અને આ પ્રાંતમાં છેક અજાણ્યો હતો. તે વખતે તું આશરે ત્રણ વર્ષનો હતો; એક વખતે તેણે પોતાને તારો બાપ કહ્યો તેથી તે મારા દેખતાં તેને ગુસ્સાથી એક તમાચો લગાવી દીધો.”

ટૈટસે કંઈ ઉત્તર ન આપ્યો, પણ પોતાના મનમાં કહ્યું કે, “હું પેલા હેવાનનો છોકરો નથી એ જાણીને ખુશી થયો છું. પણ ત્યારે હું કોનો દીકરો છું? તેણે મને યહૂદીઓને ધિક્કારવાનું શીખવ્યું છે; હું યહૂદી છું. સ્તેફન મારો ભાઈ નથી, અને જેને હું મા જાણું છું, તે મારી મા નથી. વળી તે મને ધિક્કારતી પણ હશે, કેમ કે તે આ વાત જાણે છે, તથાપિ આટલાં બધાં વર્ષો તેણીએ મારાથી તે વાત છુપાવી રાખી છે.”

રાત પડી હતી, અને ચંદ્ર હમણાં જ ઊગતો હતો, તે જોઈને તેની આંખોમાં આંસુ આવ્યાં, અને પોતાના મનમાં કહેવા લાગ્યો કે, “ચંદ્ર ઊગ્યો, અને આ ઘડીએ બેનોની મારા આવ્યાની વાટ જોઈ રહ્યો હશે, પણ હું નહિ જાઉં, એટલે તેઓ મને ચોર ધારશે!”

લૂટારાઓ ટૈટસ પર બરાબર જાપ્તો રાખીને જેમ બને તેમ ઝડપથી યરુશાલેમ ભણી મુસાફરી કરતા હતા. તેઓ ઘણું કરીને રાત્રે ચાલતા હતા, કેમ કે પાકું અજવાળિયું હતું, અને પૂનમનો દિવસ હતો. દિવસે તેઓ ઝાડીઓમાં કે ગુફાઓમાં ભરાઈ રહીને મુસાફરોને લૂટવાને તાકી રહેતા. એવી રીતે અનેક મુસાફરો તેઓના પંજામાં સપડાયા, જેઓનું સર્વસ્વ તેઓએ લૂટી લીધું. જો

કોઈ સામો થતો તો તેઓ તેને મારી નાખતા ને કહેતા કે, “મૂએલાં ચાડી તો ન કરી શકે.” પણ જેઓ તાબે થઈ જતા તેઓને લૂટી લઈ જવા દેતા.

ચોથે દિવસને મોટે પરોઢીએ તેઓ યરુશાલેમની પશ્ચિમે જે ડુંગરા આવેલા છે ત્યાં પહોંચ્યા, અને થોડો વખત આરામ લેવાને ત્યાંની એક સાંકડી ખીણમાં પડાવ નાખ્યો.

ખાઈ રહ્યા પછી દુમાખસે કહ્યું કે, “શહેરમાં હું એકલો જઈ આવીશ, અને તમે બધા અહીં મારી વાટ જોજો. તમે માંહોમાંહે કાંઈ ટંટો ના કરતા, નહિ તો આપણો હેતુ નિષ્ફળ થશે.”

પછી ગાયસને એક કોરે લઈ જઈને તેણે તેના કાનમાં કોઈક વાત કરી. ટૈટસને ખાતરી હતી કે એ વાત મારા વિષે કરી, તો પણ તેનું કંઈ ચિન્હ પોતાના મુખ પર દેખાવા દીધું નહિ; તેને એવી આશા હતી કે થોડી વાર પછી હું મારા માબાપને શોધી કાઢવાને હું ફલાણા ઉપાય કરીશ, અને ફલાણી ફલાણી રીતે હું પોતાનું તેઓની આગળ ઓળખાણ કરાવીશ. એવા એવા વિચાર તેના મનમાં રમવા લાગ્યા, અને તેના હૃદયમાં આશાનાં કિરણ સ્ફૂરવા લાગ્યાં.

કેટલાક કલાક વીત્યા પછી દુમાખસ પાછો આવ્યો અને અભિમાનયુક્ત હર્ષથી ટૂંકામાં બોલ્યો કે, “બધું ઠીકઠાક છે.” પછી દારૂનો એક કટારો ગટગટાવીને છાયામાં સૂઈ ગયો, અને થોડી વારમાં ભરઊંઘમાં પડ્યો. બાકીના લૂટારાઓ ધીમેથી વાતો કરવા લાગ્યા, ને તેમાંની કાંઈ કાંઈ વાત કોઈ કોઈ વખત તુટક તુટક તેના કાન પર પડતી હતી, જેમ કે :—

“આ કાવતરામાં પાંચસો કરતાં વધારે માણસો તો સામેલ થઈ ચૂક્યા છે, આપણે નક્કી ફતેહ પામીશું.”

“આજ રાત્રે કામ ઉઠાવવાનું છે કે કેમ?”

“હા, આજ રાત્રે જ, ચંદ્ર ઉગ્યા પહેલાં અંધારામાં.”

“આપણે સહેલાઈથી મંદિરના દરવાજા તોડી નાખી શકીશું. બારાબાસની યોજના એવી છે કે અંદરને દરવાજેથી સોનાનું ગરૂડ પક્ષી તોડી પાડવું; એ તો હેરોદ રાજાએ ત્યાં ચોઢેલું છે; યહૂદીઓની નજરમાં એ અત્યંત અમંગળ છે.”

સોનાના ગરૂડની, અથવા યહૂદીઓની આપણને શી દરકાર છે! આપણને તો લૂટ જોઈએ છે!”

“જરી ધીમે બોલો! એક વખત આપણે મંદિરમાં દાખલ થયા એટલે પછી જે સોનાનાં પાત્રોના ભંડાર અંદર ભરી મૂકેલા છે તેમાંથી થોડાં ઘણાં આપણે હાથ કરવાં, એમાં તે શું મોટું ભારે કામ છે. વળી પેલું બીજું છે તે તો જુદું.”

અહીં તેઓએ પોતાનો સાદ એટલે ધીમો પાડી દીધો કે બાકીની વાત તેના સાંભળવામાં આવી નહિ. પછી એક જણ જરી વધારે મોટેથી બોલ્યો કે,

“એ તો હજી ત્યાં જ છે.”

“હા, ત્યાં જ છે. પિલાતને તેનો હથ્થો મારવાની અત્યાર સુધી હિમ્મત ચાલી નથી. પાણીનો નળ પૂરો કરવાનો છે, અને તેને માટે તીજોરીમાં પૈસા નથી તોપણ એને હાથ લગાડવાને તેની છાતી ચાલતી નથી.”

“એ સારી રકમ છે કે?”

“અરે સારી રકમ તો શું? પણ આખો ભંડાર છે! એથી તો આપણે સર્વ જન્મારા પર્યંત ધનવાન થઈ જઈશું. એવી યોજના રચી છે કે, લડાઈમાં જે હંગામો મચે તેમાં તે હાથ કરી લઈને

સરોવર તરફ ધસી જવું, અને ત્યાંથી જરૂર પડે તો જળમાર્ગે ગ્રીસમાં નાસી જવું. અને પછી તો-દીર્ઘાયુષ્ય ભોગવો, અને ખાઓ, પીઓ, ને મજા કરો.”

“આપણા નાયકને છાજે એવી જ યુક્તિ રચી છે; ઈસુ, બારાબાસને તેની કંઈ ખબર છે કે નહિ?”

“અરે નારે! એ તો એક યુસ્ત યહૂદી છે, અને ધર્મગુરુનો છોકરો છે, અને એનો વિચાર તો ફક્ત એ જ છે કે, સોનાનું ગરૂડ જેથી મંદિર અપવિત્ર થાય છે તેને દૂર કરવું. તથાપિ એ એક તોફાની આદમી છે, અને પોલીસ લોકની તેના ઉપર દાઢ છે.”

“એ માટે જ આપણી લૂટમાં તેનો ભાગ ન હોવો જોઈએ. આપણને આ તરફ કોઈ ઓળખતું ન હોવું જોઈએ, અને તેથી આપણે હાથમાં નહિ આવવાની આશા રાખી શકીએ. તેઓને ફાવે તો તેને પકડીને ફાંસી દે; એમાં તો ઉલટો આપણને લાભ છે.”

ગેસ્તસે કહ્યું કે, “જ્યુપીટર આપણને સહાય થાઓ! જો આપણી ફતેહ થાય તો હું ગ્રીસના દરેક મંદિરને સોનાની સાંકળ અર્પણ કરવાની માનતા માનું છું.”

બીજાએ બૂમ પાડી કે, “હું પણ માનીશ.”

એ ઘાંટાથી દુમાખસ જાગી ઊઠ્યો, અને તેઓની મૂર્ખાઈને માટે તેમને સખત ઠપકો દઈને પછી ફરમાવ્યું કે, “ખાવાનું તથા દારૂ લાવો.”

ખાતાં ખાતાં તથા દારૂ પીતાં પીતાં તે વખતે વખતે ટૈટસ ઉપર ક્રોધની દષ્ટિ ફેંકતો હતો. છોકરાનું મ્હો જાંખું પડી ગયું, અને તેણે પોતાના હાથ જોરથી ભીડ્યા, કેમ કે દુમાખસના વિચાર તે કળી ગયો હતો.

દુમાખસની નજર પારખીને એક જણે પૂછ્યું કે, “આ છોકરાનું આપણે કેમ કરીશું?”

દુમાખસે પોતાની લાલ આંખો ટેટસ પર લગાડીને તથા કમકમાટ ઉપજાવે એવી રીતે મ્હો મલકાવીને કહ્યું કે, “મારો વિચાર તો--”

પણ ગાયસ પોતાના નાયકના મનના વિચાર કળી ગયો, એ એકદમ વચમાં બોલી ઊઠ્યો કે, “પ્રિય દુમાખસ, આ દારૂની લહેજત તો ચાખી જો; કેવો મજાનો દારૂ! તારો પ્યાલો લાવ, હું તેમાં રેડી આપું--કેમ કેવો છે?” દુમાખસ ધીમે રહીને પ્યાલો પી ગયો, એ ફરીથી ભરવાને પાછો ધર્યો અને બોલ્યો, “દારૂ તો બેશક સારો છે; આપણને એ કેવી રીતે મળ્યો?”

ગાયસે ઉત્તર આપ્યો કે, “પેલા સમરૂની દુકાનદાર પાસેથી મળ્યો.” પછી દુમાખસનો પ્યાલો પાછો કાનોકાન ભરીને બોલ્યો કે, “આજ રાતના સાહસમાં આપણને આપણા બધા લોકનો ખપ પડશે. તું જાણે છે કે લડવામાં આ ટેટસ કરતાં વધારે બહાદુર બીજો કોઈ નથી. ગયે વરસે જ્યારે આપણે પકડાતાં માંડ માંડ બચ્યાં ત્યારે એ છોકરો એકલા હાથે પેલા રાક્ષસ જેવા હબસી જોડે લડ્યો હતો તે તને યાદ છે કે નહિ? લડ્યો એટલું જ નહિ પણ તેને પાડ્યો પણ ખરો. આપણને એની જરૂર પડશે. કેમ છોકરાં, શું કહે છે? આજ રાત્રે અમારી જોડે રોમી લોકોની વિરુદ્ધ લડશે કે નહિ?”

ટેટસે ચિંતાથી ધ્રૂજતાં ધ્રૂજતાં કહ્યું કે, “હા, એ કામ તો હું ખુશીથી કરીશ. માત્ર મને યુદ્ધ કરવાનું શસ્ત્ર આપો.”

દુમાખસે ચોથી વખત પોતાના પ્યાલો ગાયસ આગળ ધર્યો એ પછી તેણે ધીરે ધીરે કહ્યું કે, “મારું મન તો એને અહીં મૂકી

જવાનું છે, અને તે વળી એવી રીતે કે તે હવે પછી મારી પાસેથી છટકી ન જાય, કે મારા હેતુ નિષ્ફળ ન કરી શકે.”

ગાયસે ટૈટસ ઉપર હાથ મૂકીને ટૈટસને ચેતવતાં દુમાખસને કહ્યું કે, “ના, ના, મારા પ્રિય નાયક, આપણે એને અહીં મૂકી જઈએ તો આપણા ઉપર સો વસા જરૂર જોખમ આવી પડે. આજ રાતે હું અને મારા હવાલામાં રાખીશ, જોઈએ વારુ, એ કેવો મારી પાસેથી છટકી જવાનું કરે છે!” એમ કહીને જાણે ટૈટસ પર કોપિત નજર નાખતો હોય એવું ડોળ કર્યું.

ગાયસ તેને હજી પ્યાલા પર પ્યાલો ભરી આપ્યે જતો હતો, અને તેથી દુમાખસ જરી ખુશમિજાજમાં આવતો જતો હોવાથી બોલ્યો કે, “જો આપણે આપણા સાહસમાં ફતેહ પામીએ, તો પછી એ છોકરો ગમે તો જહન્નમમાં જાય, તેની મને દરકાર નથી! પ્રિસ્કા મને મળે ત્યારે વાત છે; એ સ્ત્રી મારી પાસેથી નાસી ગઈ છે. ટૈટસનાં માબાપ વિષે એ સ્ત્રી માહિતગાર છે, અને કદાપિ એને કહી દે એવું લાગે છે. જો આજ રાતે આપણે ફતેહ પામીએ તો પછી હું મારા પર ગુજરેલા અન્યાયનો બદલો લઈશ-- વેર વાળીશ! વાહ! વાહ! ત્યારે મને કેવો આનંદ થશે! પણ ચાલો, આપણે બબ્બે, ત્રણ ત્રણને શહેરમાં દાખલ થવું પડશે. ઉપરના બજારમાં કલોપાસની દુકાનમાં આપણે બધા ભેગા મળીશું. ત્યાં બારાબાસ પણ આપણને મળશે, અને બીજા બધા અંધારું થયા પછી આવી મળશે. બધાના પ્યાલા ફરીથી ભરો, અને બાકી રહે તેનું માર્સ દેવતાને અર્પણ ચઢાવો. એ તથા બીજા બધા દેવતાઓ આપણને સહાય કરો!”

ગેસ્તસ મોટેથી બોલી ઊઠ્યો કે, “મારી પણ એ જ પ્રાર્થના છે કે, દેવતાઓ આપણને સહાય કરો! હેબ્રીઓના દેવનો ખજનો

લૂટીને આપણા પોતાના દેવોને ફાયદો કરવો, એ કામ તો મહાધાર્મિક છે.”

હવે દુમાખસ ઊભો થયો, અને ગંભીરતાથી વધેલો દારૂ જમીન પર રેડીને મોટેથી બધાએ દેવદેવીઓની પોતાના અપવિત્ર કામમાં સહાય માગી.

ગાયસ, ટૈટસ અને જોકા ઉપરના બજારમાં જઈને થોભ્યા ત્યારે કલોપાસની દુકાનમાંથી ઝળઝળાટ અજવાળાનો સેરડો પડતો હતો.

જોકા બોલ્યો કે, “પેલી દુકાન એ જ છે. હું એને સારીપેઠે ઓળખું છું. મારી જીવાનીમાં મેં ઘણી આનંદી રાતો ત્યાં ગાળી છે.”

ગાયસે પૂછ્યું કે, “ત્યારે તો તું યરુશાલેમમાં જન્મેલો, કેમ?”

જોકાએ ઉત્તર આપ્યો કે, “યરુશાલેમમાં જન્મેલો એટલું જ નહિ પણ ઉછરેલો પણ ખરો. મારો બાપ સોની હતો, અને મંદિરને માટે પવિત્ર પાત્રો બનાવતો હતો. કલોપાસની દુકાનમાં મારે પ્રથમ દુમાખસની મુલાકાત થઈ તે વખતે તો એ ઘણો ખુબસુરત હતો, પછીથી તેના પર કંઈ આફત આવી--શી આફત તે હું જાણતો નથી, તેથી તે એક સ્ત્રી તથા બાળકને લઈને ગાલીલમાં નાસી ગયો. આ છોકરો તે બાળક હતો. એક વખત તે સ્ત્રીએ મારા સાંભળતાં તેને દાઉદ કહીને બોલાવ્યો હતો. પાછળથી અમે તેને ટૈટસ નામે ઓળખતા હતા, પણ એનું ખરું નામ તો દાઉદ છે એમાં શક નથી.”

ટૈટસ પૂરું ધ્યાન દઈને શબ્દે શબ્દ સાંભળતો હતો પણ તે એક શબ્દ પણ બોલ્યો નહિ, કેમ કે તેને આશા હતી કે કંઈ

આગળ વાત કરશે. ગાયસે ટૈટસને પોતાનું જ એક ખંજર આપ્યું હતું. તે સહેલાઈથી અંધારામાં નાસી જઈ શક્ત અને એમ કરવાનું તેને અડધું પડધું મન પણ હતું. પછી તેને એવો વિચાર આવ્યો કે જો હું રહું તો કદાપી મારાં માબાપ વિષેની ગુપ્ત વાત મારા જાણવામાં આવે. વળી પ્રખ્યાતી પામેલા બારાબાસને જોવાની તેને બહુ ઈચ્છા હતી, અને વળી તેના અંતઃકરણમાં એવી ઈચ્છા હતી કે થોડી વારમાં થવાની મારામારીમાં ભાગ લેવો.

વળી તે પોતાના મન સાથે એવો વિચાર કરતો હતો કે, “જો હું હમણાં જતો રહું, તો મારે એકલાને કાપરનાહુમનો માર્ગ શોધતાં શોધતાં જવું પડશે, અને બેનોનીની આગળ કબૂલ કરવું પડશે કે તમારું કહેવું વાજબી હતું, ને મારું કહેવું ગેરવાજબી હતું. વળી ખચ્ચર તથા પૈસા બેઉ ગયાં છે, અને મારે કેવી રીતે તે ભરી આપવાં? ગમે તેમ, પણ થોડા કલાક તો હું થોભી જ જાઉં; મારા લાભનું કંઈ પણ કદાપી બની આવે.”

અત્યાર સુધીમાં તો તેઓ પીઠામાં દાખલ થઈ ચૂક્યા હતા અને હવે તો થોડી વાર સુધી નાસી જવાનો લાગ ગયો હતો.

ગાયસે કહ્યું કે, “પેલો બારાબાસ રહ્યો! એ દુમાખસ સાથે કંઈ વાત કરે છે.”

ટૈટસે જોયું તો તેણે એક રાક્ષસી કદનો આદમી દીઠો. એના મુખ પર બહાદુરીનાં ચિન્હ દેખાતાં હતાં, અને એની આંખો ચપળ તથા ચળકતી હતી, અને તેથી હેવાન જેવા દુમાખસથી તે જુદો પડતો હતો. ટૈટસનું મન એકદમ તેની તરફ આકર્ષાયું, અને તેથી ભીડમાં ઠેલમઠેલા કરતો કરતો તે તેની એટલો નજીક ગયો, કે એ બંને વચ્ચે ચાલતી ચાલતી વાત તે સાંભળી શકે. બારાબાસ ધીમે સાદે કહેતો હતો કે, “એક વખત આપણે એને તોડી પાડીશું તો પછી પાછું ઊભું કરવાની હિમ્મત તે ચલાવી શકશે નહિ. રોમી

બાદશાહતની નિશાણીએ લાંબી મુદત સુધી આપણા દેવના મંદિરનું અપમાન કર્યું છે. એને તોડી પાડીને તેના એવા ટુકડે ટુકડા કરી નાખીશું કે કોઈથી તે પાછું સમું થઈ શકશે નહિ. હું પોતે હેરોદ રાજાના મહેલના ચોકમાં એ ટુકડા ફેંકીશ. હું ખાતરીથી કહું છું કે અંદરખાનેથી પિલાત કાયર તથા હિયકારો છે, તે આપણાથી બીહે છે. કાઈસારીઆમાં તે કેવો આપણી ઈચ્છાને તાબે થયો! થોડી મુદત પર જ્યારે તેને મંદિરનો ખજાનો પચાવી પડવાનો વિચાર હતો, ત્યારે પણ આપણી ઈચ્છાને આધીન થઈને તેણે પોતાની મતલબ છોડી દીધી.”

ચાળીસ પચાસ જણ બોલી ઊઠ્યા કે, “તું સાચું કહે છે! ચાલો, આપણે જઈને એ શાપિત પ્રતિમાને તેની જગ્યાએથી તોડી પાડીએ!”

બધા સાથે રસ્તા પર નીકળી પડ્યા. ટૈટસ બારાબાસની નજીક જ રહ્યો હતો, અને તેણે આખો ચોક વિકરાળ ચહેરાવાળા લોકોથી ભરાઈ ગયેલો દીઠો, કેમ કે ટોળા મધ્યે કોઈ કોઈ પાસે સળગેલી મશાલો પણ હતી.

પોતાના આગેવાનને ઓળખીને લોકસમુહે આનંદનો ધીમો પોકાર કર્યો. બારાબાસે તેમની આગળ ઊભા રહીને ટૂંકામાં લોકોને હુમલો કરવાની રીત તથા યોજના સમજાવી; પછી મશાલો હોલવી નાખવાનો હુકમ કરીને બધા અંધારામાં ઝડપથી મંદિર તરફ ધસ્યા.

તેઓ ઘણે ચાલ્યા નહોતા એટલામાં તો ઢાલોનો ખડખડાટ તેમને કાને પડ્યો અને કોઈએ મોટે ઘાંટે પૂછ્યું કે, “કોણ છે?”

ગાયસ કે જે બારાબાસની પછવાડે ચાલતો હતો તે બડબડ્યો કે, “અરે તારું નખોદ જાય! એ તો રોમી પહેરેગીરો!”

બારાબાસે ઘાંટો પાડીને કહ્યું કે, “આગળ ધસો! રોમી સિપાઈઓને પકડો! એઓ તો માત્ર મુઠ્ઠીભર છે!”

મોટો હોકારો પાડીને લોકો આગળ ધસ્યા, અને એક પળમાં સખત યુદ્ધ મચ્યું. તરવારોનો તથા ઢાલોનો ખડખડાટ, લડવૈયાઓના ભયંકર હોકારા, તથા ઘાયલ થએલાઓની બૂમો તથા ચીસો સંભળાવા લાગ્યાં. લોકો પોતાના ઘવાએલા સાથીઓનાં શરીરો પગ તળે ખૂંદતા આગળ પાછળ ધસતા હતા. બારાબાસ જ્યાં સહુથી સખત યુદ્ધ ચાલતું હતું ત્યાં વચમાં ધસી જઈને ઘેલા માણસની પેઠે તરવાર ઘુમાવતો હતો; તોપણ થોડી જ પળમાં સાફ દેખાવા લાગ્યું કે બળવાખોરો હાર ખાઈને નાસવા માંડતા હતા.

દુમાખસે ગાયસના કાનમાં કહ્યું કે, “કોઈએ આપણને દગો કર્યો છે! ચાલો, આપણે જલદીથી નાસી જઈએ. બારાબાસ રહ્યો છે! જીવ લઈને નાસો!”

બળવાખોર ટોળામાં ભંગાણ પડ્યું, અને દરેક જણ પોતાનો જીવ લઈને જ્યાં નસાય ત્યાં નાઠો. ટૈટસ પણ નાસતા ટોળાની ભેગો નાઠો, અને પોતે શું કરે છે તેના ભાન વગર એક સાંકડી ગલીમાં ધસી ગયો. ત્યાં પોતાની પાછળ કોઈને ન આવતું જોઈને તે શ્વાસ ખાવાને એક પળભર થોભ્યો અને કાન દઈને સાંભળ્યું, તો બળવાખોર ટોળીની બૂમો અને પાછળ લાગેલા રોમી સિપાઈઓના ધસારાનો અવાજ વધારે ને વધારે દૂર જતો સંભળાતો હતો.

તેના મનમાં આશા ઉત્પન્ન થવા લાગી અને તેને એવું લાગ્યું કે, “હવે તો મને કંઈ બીક જેવું નથી, માત્ર સવાર સુધી મારે કોઈને દેખા દેવી ન જોઈએ; અને પછીથી તો હું ધીમે રહીને શહેર બહાર નીકળી જઈશ. હું પાછો જઈને બધું બેનોનીની

આગળ કબૂલ કરી દઈશ; તે મારું કહેવું માનશે.”

એ ઠેકાણે તે એકલો અંધારામાં ઊભો ઊભો વિચાર કરવા લાગ્યો કે, “મારું કાપરનાહુમમાંનું શાંત ઘર કેવું સુખકારક હતું! પણ આ મારું બદન કેમ ગરમ તથા ભીનું લાગે છે!” એટલામાં તેના માથામાં દુખવા લાગ્યું તેથી તેને વિચાર આવ્યો કે, “મારા માથામાં ઘા વાગ્યો છે.” પછી સંભાળીને પોતાના ઘાટા વાળમાં આંગળી ફેરવતાં તેને એક ઊંડો ઘા માલમ પડ્યો, અને તેમાંથી ખૂબ લોહી નીકળતું હતું.

તે પોતાના મન સાથે બબડ્યો કે, “આ તો નવાઈ જેવું છે! આ હુલ્લડમાં મને ઘા વાગ્યો હોય એવું મને યાદ નથી!”

થોડી વારમાં તેને ફેર આવવા લાગ્યા અને તેનું માથું ભમવા લાગ્યું. તેણે વિચાર્યું કે, “મારે જલદીથી કોઈની મદદ લેવી જોઈએ, નહિ તો હું રસ્તા પર મરી જઈશ.”

પછી સંભાળથી તે ભીંતે ટંટોળતો ટંટોળતો આગળ ચાલ્યો. હમણાં ચંદ્ર ઉગવા લાગ્યો હતો, અને તેના ઝાંખા પ્રકાશ વડે તેને માલમ પડ્યું કે થોડે જ આગળ એક ખુલ્લો ચોક આવે છે. એ ચોકની સામી બાજુએ જાણે તાપણી બળતી હોય એવું અજવાળું દેખાતું હતું, અને તેની નજીક ફરતાં માણસોના ઓળા દેખાતા હતા.

ટૈટસ પોતાનું જોખમ તો ભૂલી ગયો, અને સહાય પાસે છે એવું ધારીને હર્ષપોકાર કરીને લથડિયાં ખાતો ખાતો આગળ ધસ્યો. પણ બીજી જ પળે અર્ધબેભાન અવસ્થામાં જમીન પર ઢળી પડ્યો, અને કણતાં કણતાં કહેવા લાગ્યો કે, “કોઈ આવો રે, કોઈ આવો રે!”

તાપણીની આસપાસ ઊભા રહીને તાપતા રોમી સિપાઈઓમાંના એકે પૂછ્યું કે, “એ કોણ બોલ્યું?”

બીજાએ ઉત્તર આપ્યો કે, “મેં તો કંઈ સાંભળ્યું નહિ; શાના જેવો સાદ હતો?”

“એ તો કોઈએ બૂમ પાડી અને તે નજીકમાંથી જ આવી.”

સુબેદારે કહ્યું કે “એ તો બળવાખોરો હશે. હજી શહેરના નીચેના ભાગમાં આપણા સિપાઈઓ તેમની પૂઠે લાગેલા છે. તેઓએ ઘણાંઓને કેદ પકડયા છે અને મુખ્ય બળવાખોર બારાબાસને પણ પકડ્યો છે. પારખાપર્વના તહેવારોને માટે ભલો તમાશો બની શકશે.”

“હું તારા બોલવાનો અર્થ સમજ્યો નહિ.”

“ખચીત, હું કહું છું, એમ જ થવાનું. આ હુલ્લડખોર લોકને શાંત રાખવાને પિલાત એ જ રીત કરે છે. તહેવારના પ્રસંગોએ જે લોકોનાં ટોળેટોળાં શહેરમાં ભેગાં થાય છે, તેમને માટે એ ફાયદાકારક દેખાવ છે, અને એક વધુ પલટણ બોલાવીએ તેના કરતાં પણ એથી વધારે બંદોબસ્ત તથા સુલેહ રહે છે.”

બીજાએ કહ્યું કે, “યૂપ! ફરીથી મેં એ સાદ સાંભળ્યો!” એમ કહીને એક મશાલ સળગાવીને તે આસપાસ નજર કરવા લાગ્યો. થોડી વારમાં તેણે બૂમ પાડી કે, “દોસ્ત, અહીં આવ. આ એક ઘવાએલો માણસ છે, એને ઊંચકવા લાગ!”

એ બન્ને જણ થઈને તેને તાપણી પાસે લઈ આવ્યા અને તેનું શરીર તપાસવા લાગ્યા.

એક જણે પૂછ્યું કે, “તને કંઈ એના વિષે સમજ પડે છે કે એ કોણ છે?”

સુબેદારે જવાબ આપ્યો કે, “એના મ્હોં પરથી તો એ ચલૂદી જણાય છે, અને તે બળવાખોરોમાંનો એક છે. તેના બદનમાંથી એક પાટો ફાડીને તેનું માથું બાંધ; એને ખરાબ ઘા વાગેલો છે. પેલો દ્રાક્ષરસ મને આપ, હું એને થોડો પાઉં.”

જે સિપાઈઓ આસપાસ ઊભા રહીને જોયા કરતા હતા, તેઓમાંનો એક જેનું નામ મારક્સ હતું તેણે ખડખડ હસીને કહ્યું કે, “હું તેને પાસ્ખાપર્વના અઠવાડીઆને માટે બચાવું છું. માથાના ઘાથી મરી જાય, ત્યારે તો એ નશીબવાન કહેવાય, કેમ કે એના જેવાને તો એવું આબરૂદાર મરણ છાજે નહિ!”

તાપ, દારૂ તથા લોહી બંધ પડ્યાની અસરથી ટૈટસ ભાનમાં આવ્યો અને આંખો ઉઘાડી, એટલે સુબેદારે તેને પૂછ્યું કે, “શું તું ઊભો થઈ શકશે?”

ટૈટસ લથડિયાં ખાતો ખાતો ઊભો થયો ત્યારે સુબેદારે તેને પૂછ્યું કે, “શું તું પેલા હુલ્લડમાં હતો?”

ટૈટસે નીચા સાદે કહ્યું કે, “હા, હું તો હતો પણ - ”

સુબેદારે તુરત હુકમ કર્યો કે, “કાયસ અને બ્રટસ, આને બંદીખાનામાં લઈ જાઓ.” તે પોતાના બચાવમાં કંઈ બોલી શકે તે પહેલાં પેલા બે સિપાઈઓ તેને પકડીને લઈ ગયા, અને તેને એક ભેજવાળા અંધારા કારાગૃહમાં પૂર્યો. ત્યાં બટાઈ ગએલા પરાણની પથારી પર તે પડ્યો, અને એટલું બધું દુઃખ તથા ચિંતા છતાં થોડી વારમાં ઊંઘમાં પડ્યો.

અધ્યાય ૨૧

ટૈટસને એ બંદીખાનામાં પૂર્યોને એક અઠવાડિયું થયું, એટલે તે દિવસની સવારે રોમી સિપાઈઓની એક ટુકડી અંદર દાખલ થયાથી તેની ઊંઘ ઊડી ગઈ. તેઓ તેને બહાર કાઢીને ઝડપથી પણ ગુપચુપ, રોમી હાકેમને મહેલે લઈ ગયા. દરવાજામાં મૂકેલી મજબૂત ચોકી પસાર કરીને તેઓ અંદરના ન્યાયના ઓરડામાં દાખલ થયા.

ટૈટસે ચારે તરફ ઉતાવળી નજર ફેરવી અને પછી તરત પોતાનું ડોકું નીચું નાખી દીધું. એ ટૂંક અવલોકનથી તેણે આખો ઓરડો લોકોથી ખિચોખિચ ભરાયેલો તથા એક માણસ રાજ્યપોશાકમાં સામેના સૌથી ઊંચા આસન પર બિરાજેલો તેણે જોયો. તેને જોઈને ટૈટસ તુરત સમજી ગયો કે એ રોમી હાકેમ પિલાત છે.

એક પળવાર તો જુદા જુદા ભયંકર વિચારોથી આસપાસનો દેખાવ તે જાણે કે તદ્દન ભૂલી ગયો, પણ થોડી વાર પછી પાછું બધું ભાન આવ્યાથી તેણે પાછું ઊંચું જોયું તો તેણે બારાબાસની પ્રૌઢ સુરત દીઠી. તે ન્યાયાસનની આગળ ઊભો હતો, અને તેને હાથે પગે બેડીઓ સહિત તે ચાર સિપાઈઓ ચોકીમાં હતો.

ન્યાયાધીશે બારાબાસને કહ્યું કે, “તારા ઉપર એવું તહોમત છે કે, આદાર માસની સત્તાવીસમી તારીખે તે સરકાર વિરુદ્ધ બળવો ઉઠાવવાને લોકોને ઉશ્કેર્યો ને બળવો ઊઠાવીને તે ખૂન કર્યા, કેમ કે તે તારે હાથે વફાદારીથી પોતાની નોકરી બજાવનાર કેટલાક રોમી સિપાઈઓને મારી નાખ્યા. તારે તારા બચાવમાં કંઈ કહેવાનું છે?”

બારાબાસે હિમ્મતથી કહ્યું કે, “મારા પર તહોમત મૂકનાર કોણ છે? તેઓ મારી સામે આવી જાય.”

પિલાતે સાક્ષીઓને બોલાવવાનો હુકમ કર્યો, એટલે કેટલાક માણસો સાક્ષી પૂરવાને આગળ આવ્યા; અને તેઓમાંનો એક ગેસ્ટાસ હતો તેને જોઈને ટ્રેટસને અચંબો લાગ્યો. મુદ્દાની વાતોમાં બધા સાક્ષીઓ મળતા આવ્યા, તેઓ બધાઓએ કહ્યું કે, તે રાતે એ સરકાર વિરુદ્ધ બળવો ઉઠાવવામાં સામેલ હતો; અને અમુક રોમી સિપાઈઓના ખૂનને માટે તે પંડે જવાબદાર હતો.

સાક્ષીઓની જુબાની લીધા પછી પિલાતે બારાબાસને કહ્યું કે, “આ સાક્ષીઓની જુબાનીનો તારે શો ઉત્તર આપવાનો છે? હું હમણાં જ તારા ગુન્હાઓની યોગ્ય શિક્ષા તને ન કરું એનું કંઈ કારણ તું બતાવી શકે છે શું?”

બારાબાસે તુચ્છકારથી હાસ્ય કરીને કહ્યું કે, “આદારની સત્તાવીસમીની રાતે આ મારા પર તહોમત મૂકનારાઓ શું કરતાં હતાં?”

પિલાતે સપ્તાઈથી ઉત્તર આપ્યો કે, “એ પૂછવાનું તારું કામ નથી, જો કંઈ કહેવું હોય તો તારા પોતા વિષે કહે, નહિ તો છાનો રહીને તને શિક્ષા ફરમાવું છું તે સાંભળ.”

બારાબાસ જાણતો હતો કે મારે માટે તો હવે કંઈ ઉપાય રહ્યો નથી તેથી તેણે કહ્યું કે, “મને તો અમારો હેતુ પૂરો ન પડ્યો એટલાને માટે જ પસ્તાવો થાય છે; અમારો ઈરાદો એવો હતો કે યહોવાના મંદિરમાંથી સોનાની મૂર્તિ તોડી પાડીને તેનો નાશ કરવો. અને બીજું એ કે, રોગી લોકો જેઓ યરુશાલેમને અપવિત્ર કરે છે તેઓને જો એક જ ગરદન હોત તો હું તેને મારી તરવારથી કાપી નાખત, અને જે અમંગળપણાની ગંધ આકાશ સુધી ચઢે છે તેને દેશમાંથી દૂર કરત.”

આ ઉશ્કેરણી કરનાર વચનો સાંભળીને ત્યાંના બધા રોમી લોકો છી, છી, છી કરવા મંડ્યા, અને બધા યહૂદીઓએ શાબાશીના ઉદ્દગાર કાઢ્યા. પિલાત ક્રોધથી ધ્રૂજવા લાગ્યો અને બોલ્યો કે, “તારા પોતાના મુખથી તે પોતાને ગુન્હેગાર ઠરાવ્યો છે; હવે મારે માત્ર સજા ફરમાવવાનું જ કામ કરવાનું બાકી રહ્યું છે. હું એવો હુકમ કરું છું કે, આવતા નિસાન માસની પંદરમી તારીખે શુક્રવારે તને વધસ્તંભ પર ખીલાથી જડવો, અને તું મોત પામે ત્યાં સુધી તને ત્યાં રહેવા દેવો. વળી મારી હજૂરમાંથી હમણાં તને લઈ જવામાં આવશે ત્યારે તને ફટકા મારવા અને તને વધસ્તંભે જડે તે પહેલાં ફરીથી ફટકા મારવા.” પછી સિપાઈઓ તરફ ફરીને તેણે તેમને હુકમ કર્યો કે, “કેદીને લઈ જાઓ.”

આ ભયંકર શબ્દો સાંભળીને ટૈટસને ફેર ચઢ્યા અને આંખે અંધારાં આવ્યાં, પણ બારાબાસને તો કંઈ અસર થએલી જણાઈ નહિ, અને તે પિલાતની હજૂરમાંથી છાતી કાઢીને સિપાઈઓની સાથે બહાર નીકળ્યો.

ત્યાર પછી ચાળીસ પચાસ બળવાખોરોની વિરુદ્ધ પુરાવા લેવામાં આવ્યા. બારાબાસને પકડ્યા પછી આ તહોમતદારોને નાસતાં પકડ્યા હતા. પિલાતે તેમનું કામ ટૂંકામાં જ પતાવી દીધું, અને એવો હુકમ કર્યો કે બધાને સખત ફટકા મારીને એક રાત હેડમાં પૂરવા.

એ લોકોને શિક્ષા કરવાને લઈ ગયા પછી પિલાતે પોતાની આસપાસ બેઠેલા અમલદારોની સાથે મસલત કરીને થોડી વાર પછી મોટેથી કહ્યું કે, “બીજા તહોમતદારોને રજૂ કરો.”

હવે ટૈટસને સિપાઈઓ ન્યાયાધીશની હજૂરમાં ખેંચી લાવ્યા; તેણે આંખો ઊંચી કરીને જોયું તો પોતાની પડખે દુમાખસને બેઠેલો દીઠો. બન્ને જણ અચંબાથી ડોળા ફાડીને એક બીજા સામે જોઈ

રહ્યાં; પછી દુમાખસે એવી રીતે મ્હો મલકાવ્યું કે તે જોઈને કમકમાટી છૂટે.

પિલાત બોલ્યો કે; “બંધવાઓ, તમારા ઉપર ત્રણ તહોમત મૂકવામાં આવે છે - એટલે, ધોરી માર્ગ પર લૂટ કરવાનું અને ખૂન તથા હુલ્લડ કરવાનું. પ્રથમ તમારી સામેના સાક્ષીઓની જુબાની લેવામાં આવશે અને ત્યાર પછી તમે તમારા બચાવમાં જે બોલવું હોય તે બોલજો.”

પહેલો શાહેદ તો જે સમરૂની વેપારીનો દારૂ દુમાખસ બહુ વખાણતો હતો તે વેપારી જ હતો. તેણે એવી જુબાની આપી કે, “હું સમરૂનથી યરુશાલેમ આવતો હતો ત્યારે માર્ગમાં લૂટારાઓએ મારા પર હુમલો કરીને મારી પાસેનો તમામ માલ, એટલે ઉત્તમ જાતના દારૂની ભરેલી કેટલીક મશકો જે હું સમરૂનથી યરુશાલેમ લાવતો હતો તે તમામ લૂટી લીધી, અને મારાં લૂગડાં પણ તમામ લૂટી લીધાં. પછી મને અધમૂઓ કરીને તથા મારું ઘણું અપમાન કરીને એવી જ સ્થિતિમાં ત્યાં મૂકીને તેઓ ચાલ્યા ગયા. પાછળથી મારો એક દેશભાઈ એ જ માર્ગે મુસાફરી કરતો ત્યાં આવી લાગ્યો; તે મને શહેરમાં ઊંચકાવી લાવ્યો અને મારી સારવાર કરાવી મને સાજો કર્યો. જે લૂટારાઓની ટોળીએ મને લૂટ્યો હતો તેમાંના જ આ બંધવાઓ છે અને હું તેમને ઓળખું છું.”

બીજા શાહેદે કહ્યું કે, “મેં આ બંધવાઓને બળવાની રાતે કલોપાસના પીઠામાં જોયા હતા, અને થોડી વાર પછી જે વખતે રોમી સિપાઈઓ પર હુમલો કરવામાં આવ્યો તે વખતે પણ મેં એમને બારાબાસની સાથે જોયા હતા.”

છેલ્લો શાહેદ ગેસ્ટાસ હતો. દુમાખસની સામે જોવાની તો તેને છાતી ન ચાલી, પણ ડોળા ફાડીને પિલાત તરફ જોઈ રહ્યો. પિલાતે પૂછ્યું કે, “બંધવાઓના સંબંધમાં તારે શું કહેવાનું છે?”

ગેસ્ટાસે નીચું જોયું, પછી બંધવાની પાસે ઊભેલા પહેરેગીરો તરફ તેણે નજર ફેરવી; દુમાખસ ખૂનીની નજરથી તેના તરફ જોતો હતો તેની જાણે તેને લાગણી થતી હોય એમ જણાતું હતું.

તેણે પિલાતને પૂછ્યું કે, “સરકાર સાહેબ, મને એવું વચન આપવામાં આવ્યું હતું કે, જો તું બધું કબૂલ કરી દઈશ તો તને માફ કરીને છોડી દેવામાં આવશે, એ ખરી વાત છે સાહેબ?”

પિલાતે અધીરાઈથી ઉત્તર આપ્યો કે, “જેમ તને કહેવામાં આવ્યું હતું તેમ તને માફ કરી છોડી દેવામાં આવશે.”

ગેસ્ટાસે કહ્યું કે, “ત્યારે તો હું કહું છું. પેલો દુમાખસ અમારી ટોળીનો નાયક હતો. બધા મળીને અમે વીસેક જણ હતા, પણ દસબાર જણ લગભગ બધું લૂટફાટનું કામ કરતાં હતાં. અમારું મુખ્ય સ્થળ કાપરનાહુમમાં હતું, પણ લગભગ બધી લૂટ અમે યરુશાલેમ જવાના ધોરી માર્ગ પર કરતા હતા, કેમ કે ત્યાં હમેશાં પુષ્કળ લૂટ મળી આવે છે. અમે પુષ્કળ લૂટ કરતા હતા, અને પકડાયેલાઓની અમારી ઈચ્છા પ્રમાણે વ્યવસ્થા કરતાં હતાં. ઘણાઓને તો અમે છોડી મૂકતા, પણ જ્યારે કોઈ સામા થતા કે બૂમો પાડતા ત્યારે અમે અમારા નાયકના હુકમથી તરત તેમને મારી નાખતા.”

પિલાતે પૂછ્યું કે, “એવી રીતે તમે કેટલાકને મારી નાખ્યા હશે વારુ?”

ગેસ્ટાસે થોડી વાર સુધી માથું ખંજોળીને પછી ઉત્તર આપ્યો કે, “સાહેબ, મને તો એનો કંઈ ખ્યાલ નથી. અમે કદી ગણતા નહોતા કે કેટલા માર્યા.”

પિલાતે ટૈટસ તરફ આંગળી કરીને પૂછ્યું કે, “આ જુવાન

એ ટોળીનો હતો શું?”

“હા, મહેરબાન સાહેબ, પણ કેટલીક મુદતથી તે ટોળીમાં નહોતો. એનું નામ ટૈટસ છે, અને અમારા નાયકનો દીકરો કહેવાતો હતો; પણ અમારો બધાઓનો વિચાર એવો હતો કે, નાનપણમાં એને ચોરી આણ્યો હતો, અને તેથી કરીને એ દુમાખસનો સગો નથી.”

“ટોળીનો હોઈને શું તેણે ઉપર કહેલી લૂટો તથા ખૂનોમાં ભાગ લીધો હતો?”

ગેસ્ટાસે થોડીવાર આનાકાની કરીને પછી કહ્યું કે, “એ છોકરાંનું મન તો સારું તથા દયાળુ હતું, અને જો તેને તેની મરજી પ્રમાણે વર્તવા દીધો હોત તો તે જરૂર પ્રામાણિક માણસ થાત; પણ તે ઘણો બહાદુર તથા યુદ્ધમાં તત્પર છે.”

“મને લાગે છે કે એ પરથી તું એમ કહેવા માગે છે કે, તે તમારાં કામોમાં ભાગ લેતો હતો, ખરું કે નહિ?”

ગેસ્ટાસે જવાબ આપ્યો કે, “એ તો ખરું કે તેણે એક હબસીને મારી નાખ્યો, પણ તે વાજબી યુદ્ધમાં; કેમ કે જો ટૈટસે તેને મારી નાખ્યો ન હોત, તો તે ટૈટસને મારી નાખત.”

પિલાતે હવે બંધવાઓની ગમ ફરીને કહ્યું કે, “આ સાક્ષીઓની તમારી વિરુદ્ધની જુબાની તમે સાંભળી છે. હવે મુખ્ય તહોમતદાર દુમાખસ, જે તારા બચાવમાં કહેવું હોય તે પહેલો તું કહે.”

દુમાખસ પોતાનું ગુંચવાઈ ગએલા વાળવાળું માથું ઊંચું કરીને ઝડપથી, પણ રોતા સાદે કહેવા લાગ્યો કે, “મહેરબાન સાહેબ, એ માણસ જૂઠું બોલ્યો છે; એની તમામ જુબાની દુષ્ટ તથા જૂઠી છે. મારો ધંધો માછીનો છે અને હું પ્રામાણિક માણસ છું. આ

જુવાન મારો દીકરો છે; એ ઘણો આડો છોકરો છે અને એને લીધે મને બહુ ચિંતા તથા દુઃખ વેઠવાં પડ્યાં છે. એણે ઘણાં દુષ્ટ કૃત્યો કીધેલાં છે એમાં તો શક નથી. હું યરુશાલેમમાં એ હેતુથી આવ્યો છું કે, એની ખરાબ સંગત છોડાવી દઉં. કલોપાસના પીઠામાં જવાનો મારો એ જ હેતુ હતો. મારા એકના એક દીકરાની વિરુદ્ધ આવી રીતે સાક્ષી પૂરવામાં તેના બાપ તરીકે મારું હૃદય બહુ દુખાય છે, પણ -”

પિલાત વચમાં બોલી ઊઠ્યો કે, “હવે એટલેથી બસ કર. તું અત્યંત મૂલ્યવાન સદ્ગૃહસ્થ છે, અને તારા દીકરાને માટે તને બહુ દુઃખ લાગે છે એમાં તો શક નથી - એ ગુણો તારા મુખ પર તથા સર્વાંગે સ્પષ્ટ રીતે દેખાઈ આવે છે. તોપણ તને અમારે અમારા પાસ્ખાપર્વના પરોણાઓની ગમ્મતને સારુ રાખવો પડશે. માટે હું હુકમ કરું છું કે, નિસાન માસની પંદરમી ને વાર શુક્રવાર તારે બારાબાસની સાથે ફટકાની તથા વધસ્તંભે જડાવાની શિક્ષા સહેવી.” આ સાંભળીને દુમાખસ આખલાની પેઠે તડુકવા લાગ્યો, એટલે પિલાતે સિપાઈઓને હુકમ કર્યો કે, “બંધવાને લઈ જાઓ.”

પછી પિલાતે ટૈટસને કહ્યું કે, “અરે, ન્યાયી બાપના આડા છોકરા, તોરે તારા બચાવમાં કંઈ કહેવું છે શું?”

ટૈટસે માથું ઊંચું કરીને પ્રથમ ન્યાયાસન પર બિરાજેલા હાકેમના મશકરી કરતા મુખ તરફ જોયું, અને પછી તેની આસપાસ ભીડ કરતા લોકોનાં દ્વેષી મુખો તરફ જોયું, અને તેનું ઘવાયેલું માથું ધબક્યા કરતું હતું.

પછી તેણે બૂમ પાડીને સંબોધન કર્યું કે, “ઓ ભાઈ સ્તેફન! ઓ મારી માડી!”

પિલાત આ આખા મામલાથી કંટાળી ગયો હતો એટલું જ નહિ, પરંતુ બપોરના ખાણાનો વખત પણ થવા આવ્યો હતો,

અને વળી કેટલાક મિત્રો તેની સાથે જમવા આવનાર હતા તેથી અત્યાર સુધીના દુઃખદાયક દેખાવથી તેના મન પર થએલી અસર દૂર કરીને મન સ્વસ્થ કરવાને કેટલાક વખતની તેને વિશેષ જરૂર હતી, તેથી પોતાના મુખ પર કંટાળો દર્શાવીને તે ઊભો થયો અને સપ્તાઈથી કહ્યું કે, “બસ કર! આ કંઈ તમાશો બતાવવાની જગ્યા નથી! તારે પણ પેલા બીજાઓની સાથે દેહાંતદંડ ભોગવવો, એવો હુકમ હું કરું છું; તારું કાસળ ગયાથી દુનિયાને ફાયદો થશે. સિપાઈઓ, અને લઈ જાઓ અને આ ઓરડો ખાલી કરો.”

બિચારો ટૈટસ કારાગૃહમાં પોતાની બટાયલી પરાળની પથારી પર પાછો સૂતો. હમણાં તે શાંત હતો અને વિચારમાં ગુંથાયેલો હતો. એ વિચાર સવારમાં ચાલેલા કામ વિષેનો અથવા તેના પર ફરમાવેલી ભયંકર સજા વિષેનો નહોતો, પણ અગાઉ સ્તેફનની જોડે સરોવરમાંથી માછલાં પકડવામાં જે આનંદના દિવસો તેણે ગાળ્યા હતા તે વિષે તથા પ્રિસ્કા જેને તે પોતાની મા સમજતો હતો તેના સહવાસમાં જે સુખો તેણે ભોગવ્યાં હતાં તે વિષે, તથા ગુલાબી અને હસમુખા ચહેરાવાળી નાનકડી રૂથ વિષે, તથા માયાળુ વૃદ્ધ બેનોની વિષેના વિચારો તેના મનમાં આવતા હતા. અને આ વિચારોના દરમ્યાનમાં ઈસુનું સુંદર, માર્મિક, કોમળ તથા અલૌકિક પ્રેમાળ મુખ તેનાં મનચક્ષુઓ આગળ તાદૃષ્ય થયું, અને તેને એવું ભાસ્યું કે જે શબ્દોને પોતે સુખી તથા નર્ચિત હાલતમાં ગણકાર્યા નહોતા તે શબ્દો ફરીથી સંભળાવા લાગ્યા કે, “ઓ કષ્ટ કરનારાઓ તથા ભારથી લદાયલાઓ, તમ સર્વે મારી પાસે આવો, અને હું તમને વિસામો આપીશ.” આ શબ્દો તે ઘણી વાર ફરી ફરીને મોટેથી બોલી ગયો, અને તેમના ઉચ્ચાર સાંભળવાથી તેના દુઃખિત મનને આરામ થતો જણાતો. આ શબ્દો બોલતાં બોલતાં થોડી વારમાં તેની આંખો મિંચાઈ ગઈ અને પણ બે પળમાં તે ભર ઊંઘમાં પડ્યો.

ઊંઘમાં તેને એવું સ્વપ્ન આવ્યું કે, હું અને સ્ટેફન એક વિશાળ બીડમાં સાથે સાથે ફરતા હતા. તે જગ્યા બહુ જ મનોરંજક હતી, કેમ કે સર્વ પ્રકારનાં રંગબેરંગી પુષ્પો તેઓની આસપાસ પુષ્કળ ખીલેલાં હતાં, અને તેમના માથા પર ઊંચે આકાશમાં લાવરીએ પોતાનું ગાયન ચલાવેલું હતું, તેથી તેના અલૌકિક સુંદર સૂરથી ચોતરફનું વાતાવરણ રણકી રહ્યું હતું. સ્ટેફન હમેશ મુજબ મધૂર રણકતા સાદે વાત કરતો હતો કે, “ગુરુજી બોલ્યા હતા તે તને યાદ છે કે, ‘રોશન ફૂલોનો વિચાર કરો કે તેઓ કેવાં ખીલે છે! તેઓ મહેનત કરતાં નથી અને કાંતતાં પણ નથી; તેમ છતાં હું તમને કહું છું કે, સુલેમાન પણ પોતાના સઘળા વૈભવ સુદ્ધાંઓમાંના એકેના જેવો શણગારેલો નહોતો.’ અને આપણો સ્વર્ગી પિતા રોશનો પર પ્રેમ રાખે છે તે કરતાં આપણા પર વધારે પ્રેમ રાખે છે, કેમ કે આપણે તેનાં બાળકો છીએ; ગુરુજીએ એક વાર નહિ પણ ઘણી વાર એ પ્રમાણે કહ્યું છે.”

ટૅટસ મનની આતુર અભિલાષાથી બોલ્યો કે, “તું તો તેનો બાળક છે, પણ હું તો - હું જાણતો નથી કે હું કોનો બાળક છું.”

પછી તેણે પોતાની નજર ઊંચી કરી તો અત્યંત શ્વેત વસ્ત્ર પહેરેલા એક પુરુષને પોતાની તરફ આવતો દીઠો. જો .... કોણ છે તે પોતે મનમાં જાણતો હતો તોપણ તેણે સ્ટેફનને પૂછ્યું કે, “એ કોણ છે?”

“એ તો ગુરુજી છે,” એમ કહીને સ્ટેફન તેને મળવાને દોડ્યો.

પણ ટૅટસ જ્યાં હતો ત્યાં જ ઊભો રહ્યો; તેને પણ જઈને મળવાની અત્યંત ઇચ્છા હતી, પણ તે બીતો હતો, કેમ કે તે જાણતો હતો કે હું અપરાધી છું. સ્ટેફન હર્ષના આવેશમાં

સ્વામીજીને પગે પડ્યો, અને ઈસુએ હાથ લાંબો કરીને તેને ઉઠાડ્યો, અને એ બન્ને જણ પ્રેમથી એક બીજાની સાથે વાતો કરતા કરતા રોશન ફૂલો મધ્યે ચાલીને તેની તરફ આવવા લાગ્યા; એટલે તેણે જાણે કે ડોકું નમાવી દીધું અને તે ઊંચું કરીને તેના તરફ જોવાની તેને હિમ્મત નહોતી, કેમ કે તેના પાપનો બોજ તેના પર ભારે હતો.

એટલામાં તેણે આ શબ્દો સાંભળ્યા કે, “મારા દીકરા!”

એ શબ્દો સાંભળીને તેણે ઊંચું જોયું, એટલે સ્વામીજીને દેખતાં જ ચમત્કારિક રીતે તેના હૃદયની વેદના તથા પાપ લોપ થઈ ગયાં, અને તેનો આત્મા ભારે મોટા પ્રેમથી પ્રકુલ્લિત થયો. પછી સ્વામીજીએ નીચે નમીને તેના કપાળે હાથ લગાડ્યો અને કહ્યું કે, “તું પણ મારો છે!”

આથી તે જાગી ઊઠ્યો, અને તેને માલમ પડ્યું કે એ તો સ્વપ્ન હતું! તોપણ પોતાના બંદીખાનાના અંધકારમાં તેની આંખો ચળકવા લાગી, તેનું મ્હોં મલકાયું, અને તે ધીમેથી બોલ્યો કે,

“જુઓ, મારી આંખોએ રાજાને તેની સૌંદર્યતામાં જોયો છે અને હું તેનો છું.”

અધ્યાય ૨૨

સ્તેફન અને તેની મા નાઝરેથ જવાના વિકટ માર્ગે મુસાફરી કરતાં હતાં, તેને એક મહિના કરતાં વધારે વખત વીતી ચૂક્યો છે. હજી તેઓ ઈસુની મા મરિયમના ઘરમાં રહેતાં હતાં. જે રાતે તેઓ ત્યાં આવ્યાં હતાં તે રાતે જે ખાટલામાં તે સૂતી હતી તેમાંથી તે હજી ઊઠી શકી નહોતી, અને મરિયમની અનુભવી આંખોએ રોજ

રોજ વધારે ને વધારે સ્પષ્ટ રીતે દેખાઈ આવતું હતું કે તે હવે ઘણા દિવસ જીવવાની નથી. એક વખતે મરિયમ તેના બિછાના પર વાંકી વળીને તેની કંઈક જૂજ સારવાર કરતી હતી, તે વખતે તેણીએ આસ્તેથી પ્રિસ્કાને કહ્યું કે, “આપણે મારા દીકરાને કહેવડાવી મોકલીએ તો ઠીક; એ તને સાજી કરી શકે એમ છે.”

પણ આજરો બાઈએ તેનો હાથ પકડીને આજીજીપૂર્વક કહ્યું કે, “ના રે ના, બાઈ! હું મરણની અણી પર છું, અને તેથી મને આનંદ થાય છે. મારી જીંદગી કંઈ એવી સુખી નથી કે તે લંબાવવાનું મને મન થાય. આ સ્થળે મને સુખમાં ને શાંતિમાં નિરાંતે મરવા દો.”

પોતાની જીંદગીરૂપી તોફાની સફરને અંતે તે ખરેખર આ શાંત બંદરે પહોંચી હતી. તે જે બિછાનામાં સૂતી હતી તે બહુ નરમ તો નહોતું, પણ અતિ સાફ, ડાઘ રહિત, તથા ખુશબોદાર હતું. તેને શરીરમાં કંઈ દુઃખ પડતું નહોતું, તોપણ રોજ રોજ કમજોર થતી જતી હતી, અને ઘણાં વર્ષો પછી પ્રથમ આ વખતે જ તે સુખી જેવી દેખાતી હતી.

ઘણી વાર મરિયમ પોતાના નાના ઘરનું કામકાજ આટોપીને પોતાનું કાંતવાનું કામ માંદી બાઈવાળી કોટડીમાં લાવીને તેના બિછાના પાસે ગુપચુપ બેસીને કરતી હતી અને માંદી બાઈ ઊંઘતી હતી. જ્યારે તે જાગતી હોય ત્યારે કોઈ કોઈ વખત બન્ને બાઈઓ અરસપરસ વાતો કરતી. એક વખત તેણીએ પ્રિસ્કાને બેથલેહેમમાં બનેલી ચમત્કારિક વાત વિષે, તથા તે વખતે દેખાયેલા તારા વિષે, તથા દૂતોના ગાયન વિષે, તથા જ્ઞાની પુરુષોની ભેટ વિષે કહી સંભળાવ્યું. બીજી વખતે સ્તેફન પોતાની મા પાસે બેઠેલો હતો ત્યારે મરિયમે દૂતની આપેલી ચેતવણી વિષે, તથા ત્રણ જણના મિસરમાં નાસી જવા વિષેની હકીકત કહી સંભળાવી; વળી એ

દૂર દેશના વિચિત્ર લોકો તથા તરેહવાર રિવાજો વિષે તથા પોતે કેવી રીતે ત્યાંથી પાછાં નાઝરેથ આવ્યાં તે વિષેની હકીકત પણ કહી સંભળાવી.

વળી ઈસુના બાળપણ વિષેની તથા નાનપણ વિષેની તથા જુવાનીના વખત વિષેની વાત જ્યારે મરિયમ કરતી ત્યારે સ્તેફન તે બહુ ભાવ તથા આતુરતાથી સાંભળતો.

એક દિવસે મરિયમે એવી વાત કરી કે, “આ ગુલરવૃક્ષની છાયામાં આ જે પાટલી છે તે પર બેસીને તે નાનપણમાં અભ્યાસ કરતો હતો, અને હું પણ રોજ પાછલા પહોરે મારો રેંટિયો અહીં લાવીને સાંજ સુધી કાંત્યાં કરતી. મારી સોબત તેને હમેશાં બહુ પ્રિય લાગતી હતી; અને ગામનાં બીજાં છોકરાં તો તે વખત હોજમાં રમવામાં, પક્ષીઓના માળા શોધવામાં કે શેરીઓમાં રમતાં કોલાહલ કરવામાં ગાળવાનું વધારે પસંદ કરતાં; એમ છતાં બીજાં બધાં છોકરાં કરતાં તે વધારે ખુશ અને આનંદી રહેતો. પોતાનું કામ કરતાં ગાતો, અને સદા હસમુખે દેખાતો. બીજાં બધાં છોકરાં તેને બહુ પ્યારથી ચહાતાં હતાં તે એવી એવી સુંદર વાર્તાઓ કહેતો કે બીજા કોઈથી એવી કહેવાય નહિ; અને માંદાં બાળકોને છાવરવામાં, રોતાં બાળકોને દિલાસો આપી છાનાં રાખવામાં, અથવા કપાયેલી આંગળીઓ કે બીજા એવા ઘા પર પાટા બાંધવામાં તે એવો ચતુર તથા ચપળ હતો કે આખા ગામમાં તેની બરોબરી કોઈ કરી શકે એમ નહોતું. એ માટે જો કે મારા કહેવા મુજબ મારી સાથે રહેવાનું તેને સૌથી વધારે પસંદ હતું, અને પોતાનો ઘણો ખરો વખત તે મને ઘરના તથા વાડીના કામમાં મદદ કરવામાં ગાળતો, તોપણ જેમ ગુલાબના ફૂલની આસપાસ માખીઓ જથાબંધ એકઠી થાય છે તેમ તેની આસપાસ પાડોશીઓના છોકરાં જથાબંધ એકઠાં થતાં હતાં. મને યાદ આવે

છે કે તે ઘણી વાર એ પાટલી પર બેઠા હોય ત્યારે એક બે બાળકોને પોતાના ખોળામાં લીધેલાં હોય, અને બીજાં દસ પંદર બાળકો તેની આસપાસ વિંટળાયેલાં હોય, તેમાંનાં કેટલાંક તેના પગ પાસે બેસીને તેના ઘૂંટણે અઢેલી બેઠાં હોય, અને પક્ષીઓ ફૂલફળાદિ વિષેની તેની વાર્તાઓ ધ્યાન દઈને તથા ડોળા ફાડીને સાંભળતાં હોય--પક્ષીઓ કેવી ધીરજથી તથા હેતથી પોતાનાં માળાં બાંધે છે, અને પોતાનાં બચ્ચાંને ઉછેરવાને મોટી સવારથી તે છેક સાંજ સુધી કેવી સખત મહેનત ઊઠાવે છે! વળી ફૂલો કેવાં એકાંત જગ્યાઓમાં જ્યાં ઈશ્વર સિવાય બીજું કોઈ તેમને જોઈ ન શકે ત્યાં સુંદર ખીલે છે; વળી શિયાળામાં જે બરફ વાદળામાંથી પડે છે, કેવું સુંદર તથા શુદ્ધ શ્વેત હોય છે, એવી વાતો તે કહેતો. વળી કોઈ કોઈ વખત વિશ્રામવારે તે બાળકોને દાઉદનાં કેટલાંક ગીતો મ્હોંઢેથી કહી સંભળાવતો, અને શાસ્ત્રમાંની લાંબી વાર્તાઓ, જેમ કે મૂસા તથા ફારૂન રાજાની કુંવરીની, ગોલ્યાથ તથા બહાદૂર છોકરા દાઉદની, બંધવાન પણ બુદ્ધિહીન સામસુનની વગેરે ઘણી ઘણી વાર્તાઓ કહી સંભળાવતો.

સ્તેફન ચળકતી આંખો તથા અભિલાષાયુક્ત વદન સહિત બોલી ઊઠ્યો કે, “અરેરે, જો તે વખત હું નાઝરેથમાં હોત તો કેવો ભાગ્યશાળી હોત!”

મરિયમે પોતાનું કોમળ તથા સુંદર મુખ મલકાવીને વહાલથી પોતાનો નાજુક હાથ તેના ખરબચડા વાળવાળા માથા પર મૂક્યો, અને બેએક પળ પછી કહ્યું કે, “શું તું જાણે છે કે તારી કેટલીક રીતભાતમાં તું મારા દીકરાને મળતો આવે છે?” જ્યારે વાડીમાં કામ કરતો કરતો તું ધીમે સાદે પોતાની ગમતને અર્થે ગાતો હોય છે, અથવા જ્યારે તું હમણાં બેઠો છે તેમ મારા પગ આગળ બેઠેલો હોય છે, ત્યારે મને હમેશાં તે તારી ઉમ્મરનો હતો

ત્યારનો ચિતાર મારા સ્મરણમાં તાજો થાય છે, અને એ જ કારણથી હું વારંવાર તને તેના વિષેની વાત કર્યાં કરું છું.”

સ્તેફન આવેશથી બોલી ઊઠ્યો કે, “રાજાધિરાજ કાઈસાર બનવા કરતાં તેના જેવો થવાનું હું વધારે ચાહું!”

મરિયમની આંખો ગુહ્ય પ્રકાશથી ચળકવા લાગી અને તેણીએ કહ્યું કે, “એ ઈચ્છાથી તારું ડહાપણ પ્રગટ થાય છે; કેમ કે છત્રપતિ કાઈસાર તો ગમે તેવો મહાન છતાં માત્ર પાપી મનુષ્ય છે, પણ ઈસુ તો--”

સ્તેફને અદ્ભસહિત કહ્યું કે, “એ તો ઈશ્વરનો પવિત્ર પુત્ર છે!”

એ પછી કેટલીએક મુદત સુધી બન્ને છાનામાનાં બેસી રહ્યાં. પણ ત્યાર પછી હમેશાં સ્તેફન નમ્રતાથી અને વિશ્વાસુપણાથી ઘરમાં ઈસુની ખાલી પડેલી જગ્યા સાચવવા પ્રયત્ન કરતો, અને તે જોઈને મરિયમ તેના પર અંતઃકરણથી પ્રેમ રાખતી હતી.

પ્રિસ્કા પ્રત્યે તો મરિયમના મનમાં ઘણી ક્રુણા હતી, કેમ કે મરિયમ કળી ગઈ હતી કે તેણીના જીવનચરિત્રમાં કોઈ ઠેકાણે કાળું પૃષ્ઠ હોવું જોઈએ. એક દિવસે તે એ માંદી બાઈના બિછાના પાસે બેસીને છાનીમાની કાંત્યાં કરતી હતી અને ઘડી ઘડી તેના સુકાઈ ગએલા તથા લોહી ઊડી ગએલા મુખ તરફ જોતી હતી, તે દરમ્યાન તેની મીચેલી આંખોમાંથી આંસુના મોટાં મોટાં ટીપાં ધીમે ધીમે ટપકતાં તેણીએ જોયાં. તરત ઊભી થઈને માંદીના બિછાના પર વાંકી વળીને મરિયમે તેણીનો લેવાઈ ગએલો તથા ઠંડો પડી ગએલો હાથ પોતાના બન્ને હાથમાં લીધો અને કોમળતાથી કહ્યું કે, “તને શું દુઃખ થાય છે તે શું તું મને નહિ કહે?”

માંદી બાઈએ તરત પોતાની આંખો ઉઘાડી અને મરિયમના પ્રેમી મુખ સામે આતુરતાથી ઘણી વાર સુધી જોઈ રહી. પછી ધીમેથી તેણીએ કહ્યું, “હા, હું બધી વાત તમારી આગળ જાહેર કરીશ. ઘણાં વર્ષો પહેલાં મેં એક મહા દુષ્ટ કૃત્ય કર્યું હતું, અને તેના પશ્ચાત્તાપરૂપી બોજા તળે હું ત્યારથી માંડીને અત્યાર સુધી પીસાઈ ગઈ છું, તેમ છતાં તે કૃત્ય રદ કરવાની કે પાછું વાળવાની મને કદી હિમ્મત આવી નથી.”

પછી તેણીએ ટેટસ વિષેની હકીકત કહેતાં જાહેર કર્યું કે, “હું કાયાફાના મહેલમાંથી એક રાતે છાનીમાની નાસી જઈને મારા આશુક સાથે જોડાઈ, અને તે રાતે કાયાફાના એકનાએક દીકરાને મારી સાથે લેતી ગઈ હતી--અને ટેટસ તે જ છોકરો છે.”

મરિયમે પૂછ્યું કે, “તું એ છોકરાને કેમ લઈ ગઈ?”

પ્રિસ્કાએ નિર્ગત થઈ ઉત્તર આપ્યો કે, “દુમાખસે મને એમ કરવાનું કહ્યું હતું; વળી મને એ છોકરો બહુ વહાલો હતો, અને તેનો વિયોગ મારાથી સહન થાય એમ નહોતું, અને તેથી મેં દુમાખસના કહ્યા પ્રમાણે કર્યું. હમેશાં મારો ઈરાદો તો તેને પાછો તેની મા પાસે મોકલવાનો હતો, પણ તેમ કરવાને મારી છાતી ચાલી નહિ. એક વખતે મેં મારા ઘણી દુમાખસને કહ્યું કે, મારે છોકરાને પાછો મોકલવો જ જોઈએ, ત્યારે તેણે મને એક જ લાતથી ભોંયભેગી કરી નાખી, એટલું જ નહિ પણ તેણે મારા દીકરા સ્ટેફનને ભીંત સાથે એવો તો અફાળ્યો કે તે જન્મારાને માટે અપંગ થઈ પડ્યો. તે દિવસ પછી તે હમેશાં પથારીમાં પીડાયા કરતો હતો, અને જો તમારા દીકરાએ મહાઉપકાર કરીને તેને સાજો કર્યો ન હોત તો તે મરણ સુધી એ જ હાલતમાં રહેત. અરેરે, કેટલી બધી વાતે અમે તમારા આભાર તળે છીએ! પણ હવે તમે મને ધિક્કારશો! આ છાપરા તળે રહેવા હું યોગ્ય નથી.”

એક પળવાર સુધી મરિયમ કંઈ બોલી નહિ. પણ માયાળુ રીતે તેણીને કપાળે ચુંબન કર્યું; અને પછી દઢતાથી કહ્યું કે, “હજી પણ આ ભૂલ તારે સુધારવી જોઈએ. તારા દીકરા સ્ટેફનને કાપરનાહૂમમાં મોકલ કે તે એ છોકરો દાઉદને અહીં તેડી લાવે. પછી તેનું તેને બધી હકીકત જાહેર કરજે, અને એ હકીકત ખરી છે એનાં પ્રમાણો તેના હાથમાં આપજે. એ પ્રમાણો હ્યાં તારી પાસે છે કે નહિ?”

પ્રિસ્કાએ પોતાનો હાથ પોતાના તકીયા તળે ઘાલીને લૂગડાંએ વીટેલું તથા રેશમના દોરાથી બાંધેલું એ પરબીડિયું કાઢીને કહ્યું કે, “હા, મારી પાસે છે. એક પળ વાર પણ મારી પાસેથી મેં જવા દીધું નથી; જ્યારે હું તેને લઈને નાસી ગઈ ત્યારે જે નાનું બદન તેણે પહેર્યું હતું તે એમાં છે. તેની માએ પોતાને હાથે એ બનાવેલું છે, માટે તે એને ઓળખશે. વળી જ્યારે તેણીએ પોતાની બધી દાસીઓમાંથી મને એ છોકરાની સંભાળ લેવા સારુ પસંદ કરી ત્યારે જે ચાંદીની સાંકળ તેણીએ મને આપી હતી, તે પણ એમાં છે. અને મેં કેવી રીતે તેમના વિશ્વાસનો ભંગ કર્યો છે! અરે, મારું શું થશે!”

મરિયમે કહ્યું કે, “તે ભારે પાપ કર્યું છે એમાં તો શક નથી, તથાપિ જો તું તારું હૃદય ઈશ્વરની આગળ નમાવીશ તો જેમ દાઉદ રાજાના ખૂનનો અપરાધ તેણે માફ કર્યો હતો તેમ તારો પણ અપરાધ તે માફ કરશે.”

“ઈશ્વર જાણે છે કે મારું હૃદય તો નમીને જાણે ધૂળમાં રોળાયું છે; પણ હાય, હાય, તેથી મને કંઈ શાંતિ થતી નથી!”

હવે શું કહેવું તે વિષે મરિયમને કંઈ સૂઝ પડી નહિ. તેણીએ પોતાની હોલાના જેવી આંખો ઊંચી કરી ને બબડી કે, “ઓ દેવના પુત્ર, આ પાપરૂપી મંદવાડથી ઝૂરતા આત્માનો

દિલાસો દેવાને તું હમણાં અહીં હાજર હોત તો કેવું સારું! કેમ કે એને શું કહેવું તે મને તો સૂઝતું નથી.” પછી તેણીએ પ્રિસ્કાને પૂછ્યું કે, “મારા દીકરા ઇસુને તું ઓળખે છે કે નહિ?”

પ્રિસ્કાએ ઉત્તર આપ્યો કે, “મેં તેને જોયો છે, અને તેણે મારા દીકરા સ્ટેફનને સાજો કર્યો તેને માટે તેનો આભાર માનવાનું મને બહુ જ મન થતું હતું. પણ તેની સાથે વાત કરવાને મારી છાતી ચાલી નહિ, કેમ કે મારા મનમાં એ મહા મોટું પાપ છુપાયેલું હતું. મેં તને કાપરનાહૂમમાં જોયો ત્યાં સુધી તો મેં તે પાપને લગભગ મારા પગ તળે મૂક્યું હતું.”

મરિયમે ગંભીરતાથી કહ્યું કે, “એ પુરુષ પાપરહિત છે. શું તે કદી એને એવું બોલતાં નથી સાંભળ્યો કે, હું પાપીઓનું તારણ કરવા સારુ આકાશથી આ પૃથ્વી પર આવ્યો છું?”

પ્રિસ્કાએ આવેશથી પૂછ્યું કે, “શું તે એવું બોલ્યો હતો? કેવી રીતે તારણ કરવાનું તે કહેતો હતો?”

મરિયમે સાદી રીતે કહ્યું કે, “તેણે એક વખત તો નહિ પણ ઘણી વખત કહ્યું કે, જે કોઈ મારા પર વિશ્વાસ કરે તેનો નાશ નહિ થશે, પણ તેને અનંતજીવન પ્રાપ્ત થશે.”

“એણે “જે કાંઈ” એ જ શબ્દ વાપર્યા હતા એવી તમને ખરી ખાતરી છે શું?”

ઇસુની માએ જવાબ આપ્યો કે, “એક વખત નહિ પણ ઘણી વખત તે એ જ વચન બોલ્યો છે.”

પ્રિસ્કાએ આવેશથી ધ્રૂજતાં પૂછ્યું કે, “મારે કેવો વિશ્વાસ રાખવો જોઈએ?”

મરિયમે ઉત્તર આપ્યો કે, “તારે એવો વિશ્વાસ રાખવો જોઈએ કે, તે ખોવાયેલાંને શોધી કાઢીને તેમનો બચાવ કરવાને ઈશ્વર પાસેથી ઉતરી આવ્યો છે, અને જે કામને માટે તે આવ્યો છે તે બજાવવાને તે શક્તિવાન છે.”

પ્રિસ્કા પોતાના બન્ને હાથ ભીડીને આનંદના ઊભરામાં બોલી ઊઠી કે, “મારાથી એવો વિશ્વાસ રાખ્યા વગર રહેવાય જ કેમ?-- શું તેણે મારા દીકરા સ્ટેફનને મોત કરતાં પણ ખરાબ હાલતમાંથી બચાવ્યો નથી? તે તારણ કરવાને શક્તિવાન છે એવો મને પૂરો વિશ્વાસ છે!” પછી તે પોતાની આંખો મીંચીને એવી શાંત રીતે પડી રહી કે, મરિયમે ધાર્યું કે તે ઊંઘી ગઈ. થોડી વારમાં સ્ટેફન છાનોમાનો હળવે રહીને એ કોટડીમાં દાખલ થયો, અને તેની માના બિછાના પાસે ઊભો રહીને તેના મુખ તરફ જોઈ રહ્યો.

પછી તેણે મરિયમને આસ્તેથી પૂછ્યું કે, “તમને કેમ લાગે છે, તેને ફેર પડે છે કે કેમ?”

તેનો સાદ સાંભળીને માંદી બાઈએ આંખો ઉઘાડી અને મંદ સાદે બોલી કે, “મેં એવાં મહાભારત પાપ કર્યાં છે કે મારા જેટલાં પાપી બીજા થોડાં જ હશે; પણ તે મને તારવા સારુ આવ્યો છે, માટે મને શાંતિ થઈ છે. ટૈટસ તને મળશે આ પાકિટ તેને આપજે, આ બાઈ તને બધી હકીકત કહેશે.”

એટલું બોલ્યા પછી તેણીએ પોતાની આંખો પાછી મીંચી દીધી અને તે ફરી ઉઘડી જ નહિ. બન્ને જણ બિછાનાની પાસે આખી રાત બેસી રહીને શાંત સૂઈ રહેલી બાઈ પર નજર રાખી રહ્યાં. પોહ ફાટવાને સમયે તેના ફીક્કા પડી ગએલા હોઠ હાલવા લાગ્યા, એટલે સ્ટેફને નીચા નમીને પોતાના કાન તેના હોઠ પાસે ધર્યા, તો “સ્ટેફન” અને “ઈસુ” એ બે બોલ તેના સાંભળવામાં આવ્યા, અને તે જ પળે તેનો શ્વાસોશ્વાસ બંધ થયો અને તે અનંતજીવનમાં પ્રવેશ પામી.

ત્યાંના રિવાજ પ્રમાણે સાદી દફનક્રિયા કર્યા પછી, તે જ દિવસની સાંજે મરિયમે સ્તેફનને ટેટસ વિષેની હકીકત કહી સંભળાવી.

એ હકીકત સાંભળીને તેનું હૈયું ભરાઈ આવ્યું, અને તે બોલી ઊઠ્યો કે, “બિચારી મારી કમભાગ્ય મા! તેના મન પર આવો ભારે બોજો હોવાથી તે રડતી હતી તેમાં શી નવાઈ! એ બિચારી બહુ જ બીકણ હતી અને જાથુ ત્રાસ ધાસ્તીમાં જ પોતાની જીંદગી ગુજારતી હતી.”

ત્યાર પછી સ્તેફને પોતાના બાપના દુષ્ટ જીવનચરિત્ર વિષે પોતે જેટલું જાણતો હતો તે બધું તેણે મરિયમને કહી સંભળાવ્યું; અને બધી વાત કહી રહ્યા પછી તેણે દિલગીરીથી કહ્યું કે, “એના સિવાય હવે મારું કોઈ રહ્યું નથી.”

મરિયમે પૂછ્યું કે, “શું તું એ અંતઃકરણપૂર્વક કહે છે?”

તેના પ્રશ્નનો અર્થ સ્તેફન તરત સમજી ગયો, અને તે જુસ્સા ભેર બોલી ઊઠ્યો કે, “અરે ના! કોટિધા નહિ. તમે મારી માના છેલ્લા શબ્દો સાંભળ્યા હતા કે નહિ? તે પળે જ્યારે તેણીએ પોતાના છેલ્લા શ્વાસથી મારું નામ ઈસુના નામ સાથે જોડ્યું, તેજ વખતથી મારે શું કરવું તે વિષે મને ખાતરી થઈ ચૂકી છે. હું મારી આખી જીંદગી તેને જ અર્પી દઈશ.”

મરિયમે દૂરના પર્વતો તરફ ગંભીરતાથી નિહાળીને જાણે વિચારમાં ગુમ થઈને કહ્યું કે, “તું જરૂર એમ જ કરજે. પણ ભવિષ્યમાં તેનું શું થવાનું છે તે હું જાણતી નથી. તેને કટ્ટા શત્રુ ઘણા છે; કોઈ કોઈ વખત તો મને તેના જીવ વિષે ફિક્કર થાય છે.” છેલ્લા શબ્દો બોલતાં તે ગળગળી થઈ ગઈ.

સ્તેફને સાદો પ્રશ્ન પૂછ્યો કે, “શું એ ઈશ્વરબાપનો વહાલો

નથી? અને શું ઈશ્વરબાપ તેને તેના શત્રુઓના હાથમાંથી બચાવી શકતો નથી?”

મરિયમે દઢતાથી ઉત્તર આપ્યો કે, “હા, શાસ્ત્રમાં લખ્યા મુજબ દેવબાપ તેના શત્રુઓને તેનું પાયાસન બનાવશે, અને તે મહિમાવાન ફતેહ પામશે.”

સ્તેફન તેની સામે અદબથી જોઈ રહ્યો.

થોડી વાર છાની રહ્યા પછી તેણીએ કહ્યું કે, “તું તારી માની આજ્ઞા પ્રમાણે કાલે જઈને ટૈટસને શોધી કાઢીને તેને બધી હકીકતથી વાકેફ કરજે, અને હું તો કાલે યરુશાલેમ જવાને ચાલી નીકળીશ. મને એવો આભાસ પડે છે કે જાણે મારા દીકરાને મારો ખપ પડશે.”

બીજે દિવસે મોટી સવારે સ્તેફન, ટૈટસની માએ બનાવેલું નાનું બદન તથા પોતાની માની ચાંદીની સાંકળી પોતાની સાથે લઈને, એકલો પોતાની મુસાફરીએ ચાલી નીકળ્યો. નીકળતી વખતે મરિયમે તેને ચુંબન કરીને આશીર્વાદ દીધો, અને છેલ્લી સલામ કરતાં તે રડી પડ્યો; કેમ કે તે ગમે તેમ પણ છોકરો જ, અને આ મહા વિશાળ દુનિયામાં એકલા તથા નિરાધાર થઈ પડવાના વિચારથી તે ગભરાઈ જાય, એમાં શી નવાઈ!

અધ્યાય ૨૩

કાયાફા પોતાના હાથ પોતાની પીઠ પાછળ ભીડીને તથા પોતાનું માથું છાતી સરસું નમાવી દઈને પોતાના ખાનગી ઓરડામાં અધીરાઈથી આમથી તેમ આંટા મારતો હતો. તેની આંખોમાં ક્રોધ પ્રકાશતો હતો, અને ગુસ્સાથી વખતે વખતે બડબડતો હતો કે, “અરે દુર્ભાષણ કરનાર! તને તો હું કચડી નાખીશ! મેં, હા, મેં કાયાફા પ્રમુખ યાજકે એ વાતના સોગન નથી ખાધા શું?”

બહાર કંઈક જૂજ ખડખડાટ સંભળાયાથી એક બે ફલંગમાં ઓરડાનાં બારણાં પાસે જઈ પહોંચીને તેણે એકદમ ફડાક દઈને તે ઉઘાડી નાખ્યું.

“ઓહો, આ તો માલખસ છે! મેં જાણ્યું કે કોઈ છાનું માનું મારું સાંભળી લેવા આવ્યું છે. અંદર આવ! વારુ, તું શું કહેવા આવ્યો છે?”

માલખસે દીનતાથી પોતાનું ડોકું નમાવીને કહ્યું કે, “મહેરબાન મુરબ્બી સાહેબ, હુકમ મુજબ હું બેથાની ગયો હતો. ત્યાં પહોંચ્યાં પછી લાજરસને ખોળી કાઢવામાં મને જરી પણ મુશ્કેલી પડી નહિ. એના ઘરને માર્ગે લોકોનાં ટોળેટોળાં જતાં હતાં તેમ જ આવતાં હતાં. એ ઘર ગરીબ હાલતનું હતું, પરંતુ તે સુખકારક તથા સાફસૂફ હતું.”

કાયાફા ચિડાઈને વચમાં બોલી ઊઠ્યો કે, “એ ઘર કેવું હતું કે કેવું નહિ એની મને દરકાર નથી. હું તો એ માણસ વિષે જાણવા માગું છું કે, એ તને મળ્યો કે નહિ?”

માલખસે કહ્યું કે, “મને લાજરસ મળ્યો હતો, તે સાજો તાજો હતો. તે પોતાના ઘરને લગતી વાડીમાં ઊભો રહીને લોકો સાથે વાત કરતો હતો.”

પ્રમુખ યાજકે તિરસ્કારથી કહ્યું કે, તે લોકો સાથે વાત કરતો હતો એમ કે? એમાં તે શી નવાઈ! એના જેવા વક્તાઓ તો આજ કાલ દુનિયામાં માતાએ નથી. તે શું કહેતો હતો?”

“તે કેવી રીતે પાછો સજીવન થયો, એ વાત તે લોકોને કહી સંભળાવતો હતો. તે એમ કહેતો હતો કે, જે ચાર દિવસ હું કબરમાં રહ્યો હતો તે તો એક લાંબી ઊંઘ જેવા હતા. મને થોડું થોડું યાદ આવે છે કે, મને અજાયબ જેવાં સ્વપ્નો આવ્યાં હતાં,

પણ તે શું હતાં તે મને બરાબર યાદ આવતું નથી. વળી તે પરમેશ્વરના જેટલી જ સ્તુતિ પણ કરતો હતો, અને નાઝારીના પણ પરમેશ્વરના જેટલાં જ વખાણ કરતો હતો અને તેને “દેવનો પુત્ર” તથા “ઈસ્ત્રાએલનો દિલાસો” કરીને કહેતો હતો.”

કાયાફાએ દાંત પીસીને પૂછ્યું કે, “લોકો શું કરતા હતા?”

“લોકો મોટેથી બૂમ પાડીને કહેતા હતા કે, “હાલેલુયા” અને “દાઉદ પુત્રને હોસાના!” આખું બેથાનીઆ એ બાબતમાં ગાંડુ ઘેલું થઈ ગયું છે; એવી નવાઈની વાત તો કદી સાંભળવામાં આવી નહોતી.”

“એ તો ખુલ્લી રીતે જૂઠાણું છે, અને પર્વને સમયે ઘોંઘાટ મચાવવા સારુ જાણી બુજીને એ લુચ્યાએ તથા તેના શિષ્યોએ એ જોડી કાઢ્યું છે. મારા હુકમ મુજબ તે બીજાઓને એ વિષે પૂછ્યું હતું કે નહિ?”

માલખસે પોતાના શેઠ તરફ ગંભીરથી જોઈને કહ્યું કે, “બેથાનીના બધા લોકો એને ખરેખરો ચમત્કાર માને છે. તમારા હુકમ પ્રમાણે મેં બહુ સંભાળથી એ વિષે તપાસ કરીને ઘણા શાણા તથા સમજણા માણસોને એ વાત વિષે પૂછી જોયું. વળી જે કબરમાં તેને રાખેલો હતો તે પણ મેં તપાસી. એ માણસ મરી ગયો હતો અને તેને દાટવાને ચાર દિવસ થયા હતા એમાં તો શક નથી; પણ ઈશ્વરના પરાક્રમ સિવાય બીજી શી રીતે નાઝારીએ તેને સજીવન કર્યો, તે મારા કળ્યામાં આવતું નથી; તેમ બીજો કોઈ પણ મને બીજું કંઈ કારણ બતાવી શક્યો નહિ.”

પ્રમુખ યાજકે સપ્તાઈવા પાતાના માનીતા સામે નિહાળીને કહ્યું કે, “જોજે, અલ્યા, તારી ડાગળી ખસી ન જાય! એ દેવ નીંદકનો કોઈ પણ શિષ્ય મારી નોકરીમાં નહિ જોઈએ.”

માલખસે ઊંધું જોઈને કહ્યું કે, “હું તેનો શિષ્ય તો નથી, પણ આ વાત તો મારી સમજની બહાર છે.”

કાયાફાએ અધીરાઈનો ચાળો કરીને કહ્યું કે, “બસ કર! જા, અને સભાનો ઓરડો તૈયાર કર. એક કલાકની અંદર તે તૈયાર હોવો જોઈએ.”

હવે કેટલીક મુદત પછી જોઈએ તો સભાના ઓરડામાં ઘણા સભાસદો ભેગા થયા હતા, તેઓમાં ઘણો ઉચ્ચાટ ફેલાયેલો હતો. સભાસદોની વયમાં વૃદ્ધ આત્મા બિરાજેલો હતો. તે બોલ્યો કે, “આપણે અત્યાર સુધી આ બાબતના સંબંધમાં બહુ નરમાશથી વર્ત્યા છીએ; એ માણસનું તો વયમાંથી કાસળ કાઢવું જોઈએ, અને તે વળી વગર વિલંબે! જેમ લગભગ ત્રણ વર્ષથી આપણે તેને તેની મરજી મુજબ કરવા દીધું છે, અને તેને બિલકુલ અટકાવ્યો નથી તેમ જો આપણે હવે પછી તેની મરજી મુજબ વગર અટકાવે કરવા દઈશું તો બધા લોકો તેના શિષ્યો થઈ જશે, અને રોમીઓ આવીને આપણી પદવી છીનવી લેશે અને આપણી તમામ પ્રજાને લઈ જશે; અને એમ કરવામાં તેઓ વાજબી ઠરશે. ઘણા વખત અગાઉ આપણે તેને ઠેકાણે કરવો જોઈતો હતો; તે વખતે મારી સલાહ એ જ હતી તો આ બાબતે એવું રૂપ ધારણ કર્યું છે કે, તેને દેવલોક પહોંચાડવાનું કામ મુશ્કેલ પડશે.”

નિકોદેમસે નમ્ર સાદે કહ્યું કે, “તેને મારી નાખવો એવો મારો મત નથી, કેમ કે મારા ધારવા પ્રમાણે મરણ યોગ્ય કંઈ પણ કૃત્ય એણે કર્યું નથી.”

કાયાફા ગુસ્સાથી બોલી ઊઠ્યો કે, “તને એ બાબત વિષે કંઈ પણ માહિતગારી નથી, અને તું એ વાતનો વિચાર પણ નથી કરતો કે, આખી પ્રજાનો નાશ થાય તેને બદલે લોકોની ખાતર એક જણ મરે એ બહેતર છે.”

નિકોદેમસ એક પણ વાર બોલ્યા વગર તેના મ્હોં સામે જોઈ રહ્યો. પછી ગંભીર સાદે કહ્યું કે, “આપ પ્રમુખ યાજક છો; તારા મુખને દ્વારે યહોવા બોલે છે; તોપણ આપણે નિર્દોષ માણસને મારી નાખીએ, એવું ઈશ્વર થવા ન દો. હું તો આ બાબતમાં હવે એક પણ ડગલું ભરવા માગતો નથી.”

આગ્રાએ તિરસ્કારભરેલી રીતે કહ્યું કે, “લાંબી મુદતથી અમને એવો શક છે, કે, તું તો તેનો શિષ્ય છે માટે સાન્હેદ્રિમની સભામાં બેસવાનો તારો હક નથી. અહીંથી જા, અને તારા માનવંત મુરબ્બી સુતારની સાથે તથા દુનિયાના એઠવાડા જેવા લોકોમાંથી તેણે જે શિષ્યો પોતાને માટે ભેગા કર્યા છે તેઓની સાથે મળી જા.”

નિકોદેમસ કંઈ પણ બોલ્યા વગર સભામાંથી ઊઠીને ચાલ્યો ગયો.

યોકાનાન બોલ્યો કે, “એ છો ગયો! જે વાત આપણ સર્વની નજરે સ્પષ્ટ દેખાય છે તેના વિષે તકરાર ચલાવવામાં વખત ગાળવો એ આપણને છાજતું નથી.” આ વાત બોલતાં તેણે દરેક સભાસદની સામે જોયું, તો બધા સંમતિ આપતા જણાયા.

પણ એક સભાસદે સંમતિ આપી નહિ કે વખાણ કર્યા નહિ; તે નીચું જોઈને પોતાની દાઢી પર હાથ ફેરવતો હતો. આ માણસનું નામ યૂસફ હતું, અને તે આરીમથાઈનો રહેવાસી હતો.

યોકાનાને બોલવાનું જારી રાખીને કહ્યું કે, “હવે પેલો લુચ્ચો લાજરસ જે પોતા તરફથી ધાંધલ મચાવી રહ્યો છે, તેના વિષે તમારો શો વિચાર છે? મને લાગે છે કે, જે કબરમાંથી તેને કાઢ્યો છે તેમાં તે પાછો વાસો કરે તો વધારે સારું. જો તે ખરેખર મૂઓ જ હતો તો એ ઈશ્વરની ઈચ્છા પ્રમાણે હતું, માટે તેણે મૃત

સ્થિતિમાં જ રહેવું હતું. જે મરણદંડ યહોવાએ તેને કર્યો હતો તે દંડનો અમલ જો આપણે તેના પર કરીએ તો આપણે નિયમશાસ્ત્ર વિરુદ્ધ કર્યું ન કહેવાય.”

આત્માએ કહ્યું કે, “તારી સૂચના ડહાપણ ભરેલી છે. એ તો સ્પષ્ટ છે કે તેની જીંદગીનો નીમેલો વખત તેણે પૂરો કર્યો હતો; અને સો વસા તેના ખોળિયામાં ફરીથી જે જીવ આવ્યો છે તે તેનો પોતાનો નહિ પણ સેતાનનો છે, એટલે સેતાનના આત્માએ તેનું ખોળિયું ધારણ કર્યું છે, અને તે આત્મા જ તેના શરીર વડે દુર્ભાષણ કરે છે. તેનું કાસળ જલદીથી કાઢવું જોઈએ, કેમ કે તે ઘણા લોકોને પોતાના મતના બનાવી દે છે.”

બીજા એકે કહ્યું કે, “એ તો મુડદું છે, માટે જેને તે અડે છે તે સર્વને વટાળે છે, અને પૃથ્વીની સપાટી પર કોઈ પ્રકારનો હક તેને નથી.”

આરીમથાઈનો યૂસફ પોતાનો ઊભરો હવે દબાવી રહી ન શકવાથી બોલી ઊઠ્યો કે, “લાજરસ વિષે પંચાત ન કરો! હું અને સારી પેઠે ઓળખું છું; એ પ્રામાણિક તથા ન્યાયી માણસ છે. જો તે મૂએલામાંથી ખરેખર ઊઠ્યો હોય તો મેં તેના પુનરુત્થાન પછી પણ તેને જોયો છે, તેનામાં ભૂત ભૂત કંઈ નથી; અને પોતે મૂએલામાંથી પુનરુત્થાન પામ્યો છે એવું તે અંતઃકરણપૂર્વક માને છે, તેથી તેને માટે દેવની સ્તુતિ કરવાનું અને તેની સાથે તેને કબરમાંથી સજીવન કરીને ઉઠાડવાની પણ સ્તુતિ કરવાનું તેનું કામ જે છે તે પણ વાજબી છે.”

આત્માએ નરમાશથી કહ્યું કે, “એ બાબત વિષે પછીથી વાદ વિવાદ કરી શકાશે, પણ નાઝારી હમણાં ક્યાં છે તે વિષે આટલામાંના કોઈને ખબર છે શું?”

કાયાફાએ કહ્યું કે, “તે આજે જ બેથાનીમાં આવ્યો છે, અને એ જ લાજરસને ઘેર ઉતરેલો છે; ઓરડામાં દાખલ થતી વખતે મને એ ખબર આપવામાં આવી હતી. પર્વના દિવસો યરુશાલેમમાં ગાળવાનો તેનો હેતુ છે, એમાં તો શક નથી. તેને ગુપ્ત રીતે પકડાવવો જોઈએ, એ માટે કે લોકો ધાંધલ મચાવે નહિ; અને એવો પણ કંઈ પુરાવો મેળવવો પડશે કે જેથી તેની વિરુદ્ધ રોમી કાયદો લાગુ પડે, કેમ કે તમે જાણો છો કે આપણી આ સભાને મોતની શિક્ષા કરવાની સત્તા નથી.”

આ રોમી સર્વોપરી સત્તાના તથા પોતાની પ્રજાની પતિતાવસ્થાના ઈશારાથી ઘણા સભાસદોની આંખો ગુસ્સાથી ચમકવા લાગી, પણ આત્માએ તેમને શાંત પાડવાના ઈરાદાથી કહ્યું કે, “રોમી લોકોએ જીવતા દેવની મંડળી પ્રત્યે વૈરભાવ કદી દર્શાવ્યો નથી અને એનો પૂરાવો આપણા મંદિરમાં જ મળી આવે છે; આપણે એ વાત ભૂલી જવી ન જોઈએ, અને રોમીઓના વ્રજ જેવા હાથ તળે કચરાઈ જવાનું જોખમ માથે લેવું ન જોઈએ. એથી ઉલટું આપણે તો જેમ બને તેમ તેમની સાથે ઐક્યતામાં રહેવાને યત્ન કરવો. જો આપણે એ ઈસુ ઉપર સરકાર વિરુદ્ધ દંગો કરવાનું સાબિત કરી શકીએ, તો આપણી મતલબ પાર પડી એમ જાણવું. પછી જો આપણે તેને પિલાતના હાથમાં સોંપી દઈએ તો ખાતરી રાખવી કે, એને કામનું યોગ્ય ફળ એને મળ્યા વગર રહેશે નહિ. વિશેષે કરીને કાલે આપણે તેના પર બરાબર નજર રખાવવી. આ તો બહુ અગત્યનું કામ છે, માટે વિશ્રામવારના નિયમો જરી ઢીલા મૂકવા, એ માટે કે આ કામ આપણાથી કરી શકાય.”

આ પળે સભાના ઓરડાનો દરવાજો કોઈએ જોરથી ખખડાવ્યો, એ સાંભળી કાયાફાએ બહુ અચંબો દેખાડ્યો. તેણે

ઘાંટો પાડીને પૂછ્યું કે, “કોની મગદુર છે કે અમારી મસલતમાં ભંગાણ પાડે? પણ સબૂર કરો, કદાપિ કંઈ બહુ અગત્યની વાત કોઈ કરવા માગતું હોય!” એમ કહીને તેણે પોતાના સાદુઓમાંના એકને દરવાજો ઉઘાડવાની ઈશારત કરી.

તે માણસે તરત પાછા આવીને ધીમા સાદે કહ્યું કે, “એ તો નાઝારીના શિષ્યોમાંનો એક છે. એને પ્રમુખ યાજક સાથે કંઈક વાતો કરવી છે.”

શું કરવું તે વિષે કાયાફાના મનમાં ઢ્યુપચુ થતું હતું, તે જોઈને આત્માએ સૂચના કરી કે, “અહીં તમારી હજૂરમાં એને બોલાવવામાં કંઈ હરકત જણાતી નથી, કદાપિ હવે તે એ ટોળીમાં જોડાવાને માટે પસ્તાવો હશે; અને એમ હોય તો તેને આ યોગ્ય પ્રસંગે આપણને મદદ આપવાનો ઈરાદો પણ હોય.”

કાયાફાએ હુકમ કર્યો કે, “એને અંદર આવવા દો.”

બધા સભાસદો ગુપચુપ થઈને દરવાજા તરફ જોઈ રહ્યા. પેલો માણસ દરવાજામાં પેસતાં જ સભાનો ભપકો તથા ગંભીરતા જોઈને અચકાયો. તે કદમાં જરા ઠીંગણો હતો, અને તેનો ચેહેરો અનિષ્ટાસૂચક દેખાતો હતો. તેને ઉત્તેજન આપવાને આત્માએ તેની સામે મ્હોં મલકાવ્યું, અને મીઠા સાદે તેને કહ્યું કે, “બેફિકર રહીને આગળ આવ, અને તારે જે કહેવું હોય તે ખુશીથી કહે.”

ત્યારે તે માણસે ખોખરા સાદે પૂછ્યું કે, “આપ પ્રમુખ યાજક છો?”

કાયાફા બોલ્યો કે, “એ અલ્યા, હું પ્રમુખ યાજક છું, મારું તને શું કામ પડ્યું છે?”

આત્માએ પ્રમુખ યાજકને ઈશારતથી ચેતવતાં પેલા માણસને ફુસલાવતાં કહ્યું કે, “મારા ભલા મિત્ર, તું અમારી સાથે નાઝારી

વિષે કંઈ વાત કરવા આવ્યો છે, ખરું કે?”

આ સાંભળીને તે માણસનો ધુમરાયેલો ચહેરો જરા ખીલ્યો અને તેની આંખોમાં અનિષ્ટ ચળકાટ દેખાયો. પછી તેણે મોટે ઘાંટે કહ્યું કે, “હા, એમ જ છે! હવે તેની પાસે રહેવાનું મારાથી સહન થઈ શકતું નથી. આપ એની વિરુદ્ધ છો એવી ખબર મને મળવાથી હું અહીંયા આવ્યો છું.”

આત્રાએ કોમળ સાદે કહ્યું કે, “વાહ! વાહ! મના કરેલા માર્ગમાં ભટકવાનું મૂકી દઈને મંડળીને ખોળે પાછા આવવાનું તારું મન છે, કેમ?”

એ માણસે હિમ્મતથી ઉત્તર આપ્યો કે, “જેમ મંડળીને મારી દરકાર નથી તેમ મને પણ મંડળીની દરકાર નથી, પણ મારે તો પૈસાની ગરજ છે; જો હું તેને તમારા હાથમાં સપડાવું તો મને શું આપશો?”

કાયાફાની આંખો આનંદથી ચળકવા લાગી અને તે છલંગ મારીને ઊભો થઈ ગયો ને બોલી ઊઠ્યો કે, “તને શું આપીશું? અરે જો તું”

પણ આત્રાએ તેને ઈશારત કરીને બોલતો અટકાવ્યો અને તેના કાનમાં કહ્યું કે, “પ્રિય પુત્રતુલ્ય, આ ભાંજગડ એની સાથે મને ચલાવવા દે; એ વર્ગના લોકોની તને મારા જેવી માહિતગારી નથી.” પણ તેણે પેલા વિશ્વાસઘાતી સાથે નીચે પ્રમાણે પક્કાઈથી વાત કરી કે, “ભલા આદમી, તે આ વખતે ક્યાં મળી આવે તે અમે પૂરી રીતે જાણીએ છીએ, માટે તું જે કામ માથે લેવા માગે છે તેને માટે તને મોટી રકમ મળવાની આશા તું રાખતો હોય તો બેશક તારી મૂર્ખાઈ છે; તોપણ તું અમને કંઈ જૂજ મદદ કરી શકે છે, માટે આ બાબતમાં અમે તારી સાથે ઉદારતાથી વર્તવા ચાહીએ

છીએ. તને વીસ રૂપિયા આપીએ. તો તું રાજી થાય કે નહિ?”

એ માણસે નીચું જોઈને જરા ઈતરાજીથી કહ્યું કે, “એ તો બહુ જૂજ રકમ છે. એની ફરવા હરવાની જગ્યાઓનું તમને મારા જેટલું જ્ઞાન નથી.”

આત્રાએ તેને પટાવતાં કહ્યું કે, “એ તો ખરી વાત છે; ચાલ, અમે તને એથી દોઢી રકમ આપીશું. લોકોમાં ધાંધલ ન મચે એવો લાગ જોઈને તું તેને અમારા હાથમાં સહીસલામત સોંપશે તો અમે તને રૂપિયા ૩૦ આપીશું--એ કંઈ જેવી તેવી રકમ નથી.”

એ માણસે બેચેનીથી ચારે તરફ આવેલી દ્રવ્યની નિશાણીઓ ઉપર છાની રીતે નજર ફેરવી, અને જો કે તેના ચહેરા પર અસંતોષનાં ચિન્હ દેખાયાં, પણ તે કંઈ બોલ્યો નહિ.

એટલે કાયાફા અધીરાઈથી કંઈ બોલી ઊઠવા જતો હતો તેને અટકાવીને આત્રાએ સખતાઈથી પેલા માણસને કહ્યું કે, “જલદીથી હા કે ના નો જવાબ આપ, કેમ કે અમે બીજી યુક્તિઓનો વિચાર કરીએ છીએ. તારે ત્રીસ રૂપિયા લેવા છે કે નથી લેવા? તું લેશે કે નહિ લે, તોપણ તારા શેઠનું તો આવી બન્યું છે.”

થોડી વાર સુધી ગુપચુપ રહીને વિચાર કર્યા પછી એ ધીમેથી બોલ્યો કે, “સારું, હું એ કામ કરીશ; એ રકમ તો બહુ નાની છે, પણ હું એક ગરીબ માણસ છું; મારે પોતાનો વિચાર કરવો જોઈએ, આ ઈસુની પાછળ ફરવામાં મેં ઘણા મહિના ગુમાવ્યા છે. હું એવું ધારતો હતો કે, એ મસીહા છે; પણ એમ તો નથી--ના, નથી.”

એ માણસનું સર્વાંગ ધ્રૂજવા લાગ્યું. આત્રાએ આનંદના આવેશમાં ઊભા થઈ જઈને તેની પાસે જઈને કહ્યું કે, “તે પોતાને માટે તથા અમારે વાજબી તથા હાપણનું કામ કર્યું છે. ખાધા

વગર તથા દ્રાક્ષરસ પીધા વગર આ મહેલમાંથી તને જવા નહિ દઈશું. પણ પહેલાં તારું નામ શું છે અને નાઝારીની સાથે તારે શો સંબંધ છે તે તારે અમને કહેવું જોઈએ.”

આત્મા ભાગ્યે સાંભળી શકે એવા ધીમા સાદથી તેણે ઉત્તર આપ્યો કે, “મારું નામ યહુદા ઈસકારીઓત છે. તેના બાર શિષ્યો જે હમેશાં તેની સાથે રહે છે તેઓમાંનો એક હું છું.”

આત્માએ આનંદથી હાથ ધસીને તથા બીજા બધા સભાસદો તરફ જોઈને મ્હોં મલકાવીને કહ્યું કે, “ઓહો! ત્યારે તો તું તેના અંગત શિષ્યોમાંનો છે! આહા! આ તો હું ધારતો હતો તે કરતાં પણ સરસ; બહુ સારું થયું! હવે ભલા આદમી, સાંભળ, આ વાતનો કંઈ પણ ભાગ નાઝારીના કળ્યામાં આવવો ન જોઈએ, એને કંઈ વાતનો વહેમ પડવો નહિ જોઈએ, અને એ તો તું પોતે સમજતો જ હશે, માટે હું તને જે સૂચના કરું છું તે લક્ષ દઈને સાંભળ. તેની પાસે પાછો જઈને હંમેશ મુજબ તેની તહેનાતમાં રહે, અને જ્યારે એવો લાગ આવે કે તે એકાંતમાં હોવાથી લોકોમાં કંઈ પણ ધાંધલ કે હંગામો ઊઠવાનો બિલકુલ સંભવ ન હોય, ત્યારે તેવા પ્રસંગે તારે એને અમારા હાથમાં સોંપી દેવો; બાકીનો બધો જુમ્મો અમારે માથે. તું તારું કામ કરશે કે તુરત ઠરાવેલા પૈસા તને આપી દેવામાં આવશે.” પછી તેના હાથમાં એક રૂપિયો આપીને તેણે કહ્યું કે, “લે, હમણાં બ્યાનાનો આ રૂપિયો લે, અને મોટી રકમ તને પછીથી આપવામાં આવશે.”

પછી ઓરડાનું બારણું ઉઘાડીને આત્માએ આનંદી સાદે માલખસને હાંક મારીને કહ્યું કે, “આ ભલા માણસને લઈ જઈને તેને ધરાતાં સુધી ખાવાનું તથા દ્રાક્ષરસ અપાવ.”

આ સાંભળીને પેલા માણસને કોષ ચઢ્યો, અને તેની સામે

ગુસ્સાથી જોઈને બોલ્યો કે, “હું કાંઈ બિખારી બિખારી નથી! ન્યાયની રીતે જે મારા હકનું તે હું માગું છું.” પછી આત્મા તરફ જોઈને દાંત પીસીને તે બોલ્યો કે, “હું તેને જરૂર તમારા હાથમાં સોંપીશ, તમારે બિલકુલ શક રાખવો નહિ; કેમ કે જેમ તમને તેના પર વેર છે, તેમ મને પણ તેના પર વેર છે.”

એ પછી તે ફરીને એકે વખત પાછું જોયા વગર ઝડપથી ચાલ્યો ગયો.

અધ્યાય ૨૪

છોકરાંએ અધીરાઈથી પોતાની માનો ઝભ્મો તાણીને કહ્યું કે, “મા, મારે તો ઘેર જવું છે! આટલો બધો વખત અહીંયા ઊભા રહીને શું કામ છે?”

માએ કહ્યું કે, “મારા દીકરા, આકળો ન થા; આપણે હવે ઘણો વખત વાટ જોવી નહિ પડે. લે, આ પોળી તારે માટે છે, એ ખા અને એટલામાં આપણને અહીંયા આવવાનું શું કારણ છે તે હું ફરીથી તને કહી સંભળાવીશ, કેમ કે આજનો દિવસ તારે મરતાં સુધી યાદ રાખવો જોઈએ.”

છોકરાંએ ખાતાં ખાતાં પોતાની માના મુખ તરફ જોઈને કહ્યું કે, “ચાલો, કહો.”

માએ કહ્યું કે, “પ્રિય દીકરા ગોગો, જ્યારે તું ધાવણો બાળક હતો ત્યારે એક વખત તું મરણતોલ માંદો થયો હતો, અને એ ઈસુએ તને સાજો કર્યો હતો.”

“એ તો તમે મને બહુ વાર કહ્યું છે! મને બીજી પોળી આપો, મને ભૂખ લાગી છે.”

“હા, મારા દીકરા, તને ઘણી વાર કહ્યું છે, કેમ કે જો એ ઈસુએ દયા ન કરી હોત તો હમણાં તો તું કબરમાં સૂતેલો હોત, અને હું બાળક વગરની હોત.” પછી “ઓ મારા દીકરા, ઓ મારા વહાલા,” એમ કહીને તેણીએ તેને બાથમાં લઈને પ્રીતિના ઊભરાથી છાતી સાથે દબાવ્યો.

છોકરાએ પોતાના વાળ વ્યવસ્થિત કરીને કહ્યું કે, “ઓ મા, મને આટલો બધો કેમ દબાવો છો? ઓહો, જુઓ પેલું પક્ષી, કેવું સુંદર છે!”

“ઓ મારા બેટા, પક્ષીને રહેવા દે, અને ધ્યાન દઈને સાંભળ! આ ઈસુ તો રાજા છે--મસીહા છે. આજ એ આ રસ્તે થઈને જવાનો છે, અને તું તેને જોજે.”

“રાજા છે? શું તે રાજમુગટ પહેરશે?”

“એ તો હું જાણતી નથી, કદાપિ પહેરશે, આપણે જોઈશું. પણ આ લોકનાં ટોળેટોળાં તો જો! હજારો ને લાખો માણસો છે! આપણી આ જગ્યા ઘણી ફાવતી છે. અહીંયા આપણી નજીકમાં થઈને તે જશે.”

“ના, ના, મને તો આ ગમતું નથી. મારે રાજા જોવાની કંઈ દરકાર નથી, મને તો રમવાનું વધારે સારું લાગે છે. ચાલો આપણે ઘેર જઈએ!”

બીજી એક સ્ત્રી જે પાસે ઊભી હતી તે બોલી ઊઠી કે, “સાંભળો, સાંભળો, તમે કંઈ સાંભળ્યું? એઓ આવે છે! એ તેઓ શું બોલે છે? હોસ્સાના! દાઉદના દીકરાને હોસ્સાના! પ્રભુને નામે જે આવે છે તેને ધન્ય છે! પરમ ઊંચામાં હોસ્સાના! આહા, ધન્ય છે આ દિવસને! આ દિવસ જોવાને આપણે જીવીશું, એવું કોને સ્વપ્ને પણ આવ્યું હશે! પણ જુઓને, લોકો કેવા દોડે છે!

તેઓ ખજૂરીઓની ડાળીઓ ફાંસવા મંડ્યા છે!”

છોકરાએ પોતાની માને પૂછ્યું કે, “માજી, એ લોકો એમ શું કરવા કરતા હશે?”

“આવ, મારા ખભા પર બેસીને જો કે તેઓ શું કરે છે. લે, હવે તું એક આદમી જેટલો ઊંચો થયો, માટે મારા કરતાં પણ વધારે દૂર સુધી તું જોઈ શકશે. તું શું દેખે છે?”

છોકરાએ ઉત્તર આપ્યો કે, “હું ઘણા લોકોને આ તરફ આવતા જોઉં છું, અને એક જણ ખચ્ચર પર સવાર થએલો છે.”

પેલી બીજી સ્ત્રીએ કહ્યું કે, “હા, હા, હું પણ દેખું છું. શું એ ઈસુ હશે? લોકો પોકાર પાડે છે અને ખજૂરીની ડાળીઓ તેની આગળ નાખે છે! જુઓ, જુઓ, તેઓ પોતાનાં વસ્ત્ર પણ અંગ પરથી ઉતારીને તેના માર્ગમાં પાથરે છે!”

એટલામાં સવારી તેમની નજીક આવી લાગી; અને તેના શિષ્યોનો આખો સમુદાય હર્ષનાદ કરવા લાગ્યા, અને જે બધાં પરાક્રમી કામો તેઓએ જોયાં હતાં તેને માટે ઈશ્વરની સ્તુતિ કરતાં તેઓ કહેવા લાગ્યા કે, “ઓ યહોવા, દાઉદના પુત્રને તું જય પમાડ! અમારા પિતૃ દાઉદનું રાજ્ય જે હમણાં યહોવાને નામે પુનઃસ્થાપિત થવાનું છે, તે આશીર્વાદિત થાઓ! ઈસ્રાએલનો જે રાજા યહોવાને નામે આવે છે તેને ધન્ય થાઓ! અમારી શાંતિ તથા ઉદ્ધાર સ્વર્ગવાસી ઈશ્વરથી છે! પરમ ઊંચા આકાશમાં દેવની સ્તુતિ થાઓ! પરમ ઊંચા આકાશથી તું હવે ઉદ્ધાર મોકલી દે!”

“જો દીકરા, એને તો જો! એ જ રાજા છે, મસીહા છે! હવે મારી જોડે તું પણ બૂમ પાડીને કહે કે, “રાજાને હોસ્સાના! દાઉદના પુત્રને હોસ્સાના!”

અહીં કોઈએ કઠોર તથા ક્રોધિત સાદે કહ્યું કે, “ચૂપ રહે, સ્ત્રી! ઘેલી બેલી થઈ છે કે શું? નિર્દોષ બાળકને દુર્ભાષણ કરતાં કેમ શીખવે છે?”

બીચારી બાઈએ ચમકીને બોલનારની સામું જોયું, તો તેને ખાતરી થઈ કે એ કોઈ ફરોશી છે. એટલે છોકરાંને છાતી સરસો વધારે દબાવીને તેણીએ કહ્યું કે, “તું શું કહે છે તે હું સમજતી નથી. એણે મારા દીકરાને મરતો બચાવ્યો છે, માટે હું એની સ્તુતિ કરું છું.”

પણ એ માણસે તેના બોલવા પર કંઈ લક્ષ આપ્યું નહિ; કેમ કે ઈસુની આસપાસ જે ભીડ જામેલી હતી તેની અંદર ઘૂસવાને તે ઠેલમઠેલા કરતો હતો.

પછી તેણે ક્રોધમાં મોટેથી બૂમ પાડીને ઈસુને કહ્યું કે, “આ લોકો શું કહે છે તે શું તું સાંભળે છે? તેમને છાના રહેવાનો હુકમ કર!”

સ્વામીજીએ ફરીને તેની સામે જોઈને કહ્યું કે, “હું તને કહું છું કે, જો એ લોકો છાના રહે, તો આ પત્થરો બૂમ પાડી ઊઠશે!”

અને તે પાસે આવ્યો ત્યારે શહેરને જોઈને તે વિષે રડ્યો, ને કહ્યું કે, જો તારી શાંતિ સંબંધીનું આ તારે દિવસે તે જાણ્યું હોત તો કેવું સારું! પણ હમણાં તે તારી આંખોથી ઢંકાયું છે, કેમ કે તારા ઉપર એવા દિવસો આવશે કે તારા વૈરીઓ તારી સામા પાળ બાંધશે, ને તને ઘેરો ઘાલશે, ને ચારોગમથી તને સંકડાવશે. અને તેઓ તને તથા તારામાં તારાં જે છોકરાં તેઓને જમીનદોસ્ત કરશે, અને તેઓ તારામાં પત્થર પર પત્થર રહેવા દેશે નહિ, એને લીધે કે તારી કૃપાદષ્ટિનો દિવસ તે જાણ્યો નહિ. અને જ્યારે તે યરુશાલેમમાં પેઠી ત્યારે બધું શહેર ખભળી ઊઠ્યું અને પૂછવા

લાગ્યું કે, “એ કોણ છે?” ત્યારે લોકોએ ઉત્તર આપ્યો કે, “એ તો ગાલીલના નાઝરેથનો ભવિષ્યવાદી ઈસુ છે.”

સવારી દરવાજાની અંદર દાખલ થઈ, અને લોકોના હોકારા તથા ભૂમો બંધ પડી ગયાં, ત્યારે રોમી લોકના પહેરવેશવાળી એક ટોળીમાંના એક જણે પોતાના દેશી ભાઈઓની તરફ ફરીને આતુરતાથી કહ્યું કે, “મિત્રો, આ તે શું કહેવાય! તમે શું ધારો છો?”

“આ તો કંઈ અજાયબ જેવો દેખાવ છે! અને એ માણસને તો નિહાળો!- એનો ચહેરો તો અલૌકિક છે! એના વિષે તમે કંઈ જાણો છો?”

“પ્રિય મિત્ર અપોલસ, મારા સાંભળવામાં તો એવું આવ્યું છે કે, જે રાજા વિષે યહૂદીઓના શાસ્ત્રમાં ભવિષ્યવાણીઓ છે, અને જેની એ લોકો સેંકડો વર્ષથી વાટ જોતા આવ્યા છે, ખુદ તે જ રાજા એ છે. આ પળે તેઓ એવી આશા રાખે છે કે, એ પોતાનું રાજ્ય હમણાં યરુશાલેમમાં સ્થાપન કરશે. મારે એને જોવાનું અને તેની રૂબરૂ ઊભા રહેવાનું મન છે.”

બીજા એકે કહ્યું કે, “મિત્ર આંદ્રોનીક્સ, મને પણ એવું મન છે, પણ એ વિચાર અમલમાં કેવી રીતે લાવી શકાય? જો કે આપણે આપણા બાપદાદાના મૂર્તિપૂજક ધર્મમાંથી ફરીને એક જ ખરા દેવને માનનારા થયા છીએ, તોપણ આખરે આપણે વિદેશી; માટે એ પ્રશ્ન ઊઠે છે કે એ યહૂદીઓનો રાજા આપણને તેની પાસે આવવા દેશે કે નહિ?”

અપોલસે ઉત્તર આપ્યો કે, “નક્કી કંઈ કહેવાય નહિ, પણ એટલું તો ખરું કે હજી તેણે રાજ દબદબો ધારણ કર્યો નથી. શું તે ન જોયું, કે બાળકો તથા સ્ત્રીઓ પણ બીક વગર તેની પાસે જાય છે?”

એક જણ જે અત્યાર સુધી બોલ્યો નહોતો તેણે કહ્યું કે, “તારું કહેવું ખરું છે. જો તે રાજા હશે તોપણ આ પૃથ્વીના રાજાઓ કરતાં છેક જુદા પ્રકારનો રાજા છે. તેના શિષ્યો ગરીબ પંકિતના છે. તેઓમાંના એકને તો હું ઓળખું છું. તેનું નામ ગ્રીક ભાષાનું, એટલે ફિલિપ છે. ચાલો, આપણે તેને મળીને આ બાબત વિષે વધારે તપાસ કરીએ.” પછી તેઓ તરત શહેરમાં પેસીને મંદિર તરફ ચાલ્યા, કેમ કે ફિલિપ ત્યાં મળશે એવું તેઓ ધારતા હતા.

તેઓ વિદેશીઓના ચોકમાં દાખલ થતાં જ રૂફસની ચપળ દષ્ટિ ફિલિપ પર પડી. ફિલિપ એ વખતે અંદરના ચોકમાં પેસવા જતો હતો, કે જ્યાં એ વિદેશીઓને પેસવાનો અધિકાર નહોતો. માટે રૂફસે જલદીથી આગળ ધસીને ફિલિપના ખભા પર હાથ લગાડીને ધીમા સાદે કહ્યું કે, “મિત્ર, મારે તારી સાથે કંઈ વાત કરવી છે.”

ફિલિપે પછવાડે જોયું તો એ ગ્રીક માણસનો શ્યામ ચહેરો જોઈને તે જરી પાછો હટી ગયો અને કેટલાક અભાવથી બોલ્યો, “ઓહો, એ તો તું રૂફસ! વારુ, તું શું કહેવા માગે છે?”

રૂફસે ઉત્તર આપ્યો કે “મારે ઘડીભર તારી સાથે કંઈ વાત કરવી છે. હું તથા મારા કેટલાક સ્વદેશીઓ જેઓએ મારી પેઠે યહૂદી ધર્મ કબૂલ કર્યો છે તેઓ પર્વમાં આવ્યા છીએ; અને જે માણસ નાઝરેથનો ભવિષ્યવાદી કહેવાય છે તેને અમે આજ શહેરમાં પેસતાં જોયો હતો; અને તેના વિષે કેટલીક અજબ જેવી વાતો અમારા સાંભળવામાં આવી છે. ભાઈ સાહેબ, અમારી ઈચ્છા એવી છે કે એ ઈસુની મુલાકાત લઈને તેના વિષે પંડે માહિતી મેળવીએ.”

ફિલિપ ગુન્યવણમાં પડ્યો, અને થોડી વાર વિચાર કરીને બોલ્યો કે, “મિત્ર, જો કે તું મૂર્તિપૂજા મૂકીને ખરા ધર્મમાં આવ્યો છે, તોપણ તું મૂળે વિદેશી છે. હું કહી નથી શકતો કે તારી ઈચ્છા ફળિભૂત થઈ શકશે. પરંતુ-ઊભો રહે! મારા સાથીઓમાંના કોઈને હું પૂછી જોઉં. અહીયાં થોભ, હું થોડી જ વારમાં પાછો આવીશ.” એમ કહીને તે પાછો ફર્યો, અને તરત ત્યાંની ભીડમાં ગુમ થઈ ગયો.

પેલા ગ્રીક માણસે ઈશારત કરીને પોતાના સાથીઓને પાસે બોલાવીને દિલગીરી સહિત કહ્યું કે, “મિત્ર અપોલસ, તારું કહેવું વાજબી હતું, આપણે દરવાજાની અંદરના માત્ર વિદેશીઓ જ છીએ, એ વાત આ ચહૂદી લોકો ભૂલી શકતા નથી.”

અપોલસે અત્યંત નિરાશા સહિત કહ્યું કે, “ત્યારે તો એ આપણો અંગીકાર નહિ કરે, કેમ? ચાલો આપણે આ જગ્યાએથી ચાલ્યા જઈએ, અને હું તો કદી આ જગ્યાએ પાછો આવીશ કે નહિ તેની મને દરકાર નથી.”

રૂફસે એ જુવાનને એટલો બધો ઉતાવળીઓ જોઈને હસીને કહ્યું કે, “ના, ના, મિત્ર, એટલો ઉતાવળો ન થા. નાઝારીના શિષ્યે કહ્યું છે કે, હું જઈને એ બાબત વિષે નક્કી ખબર લઈ આવું ત્યાં સુધી થોભજો; પરંતુ હું વિદેશી છું એ વાતની તેણે મને યાદ દેવડાવી એ તો ખરું. એ નામને હું ધિક્કારું છું! પણ જુઓ, એ પાછો આવે છે.”

ફિલિપે કહ્યું કે, “અમે તારા વિષે સ્વામીજી જોડે વાત કરી છે, અને અંદરના ચોકમાં તને આવવાનો અધિકાર નથી, માટે તે પોતે અહીં તારી પાસે આવશે. તે સદા કૃપાળુ છે અને કંગાલમાં કંગાલ માણસો પર પણ દયા રાખે છે.”

આ શબ્દો સાંભળીને અભિમાની તથા તીખા સ્વભાવના અપોલસના મ્હોં પર લાલાશ છવાઈ ગઈ, પણ આંડ્રોનીક્સે ઉત્તર આપ્યો કે, “તારા સ્વામીનો અમારી પ્રત્યે મહા ઉપકાર થયો. અને જો કે અમે વિદેશીઓ છીએ તોપણ અમને આશા છે કે, તમારો સ્વામી રાજી થાય એવી કંઈક સેવા અમે બજાવી શકીશું.”

ફિલિપે ગંભીરતાથી પોતાનું ડોકું હલાવ્યું, પણ કંઈ ઉત્તર આપ્યો નહિ, પછી ઊંચું જોઈને તેણે કહ્યું કે, “સ્વામીજી તો આ આવ્યા.”

જે તરફ તે આંગળીથી દર્શાવતો હતો તે તરફ એ ગ્રીક લોકો આતુરતાથી જોવા લાગ્યા, તો જેને મળવાને તેઓ એટલા બધા અભિલાષી હતા તે ઈસુને તેઓએ પોતાની પાસે આવતાં દીઠો. તેઓએ અત્યંત સન્માનપૂર્વક તેને નમસ્કાર કર્યા, અને ઈસુએ પોતાનું મુખ આકાશની ગમ ઊંચું કરીને કહ્યું કે, “માણસના પુત્રને મહિમાવાન થવાની ઘડી આવી છે.”

પછી તેમનાં મુખ તરફ બારીક દ્રષ્ટિએ જોઈ રહીને તેણે કહ્યું કે, “હું તમને ખચીત ખચીત કહું છું કે જો ઘઉંનો દાણો જમીનમાં પડીને મરે નહિ, તો તે પોતે એકલો જ રહે છે; પણ જો તે મરે, તો બહુ ફળ ઉપજાવે છે. જે પોતાના જીવ પર પ્રીતિ રાખે છે તે તેને ખોય છે; અને જે આ જગતમાં પોતાના જીવ પર દ્વેષ રાખે છે તે તેને અનંતજીવનને અર્થે બચાવી રાખશે. જો કોઈ માણસ મારી સેવા કરવા ચાહે, તો તેણે મારી પાછળ આવવું; અને જ્યાં હું છું ત્યાં જ મારો સેવક પણ આવી રહેશે. જો કોઈ માણસ મારી સેવા કરવા ચાહે, તો તેણે મારી પાછળ આવવું; અને જ્યાં હું છું ત્યાં જ મારો સેવક પણ આવી રહેશે. જો કોઈ માણસ મારી સેવા કરશે, તો બાપ તેને માન આપશે.”

આ બોલ્યા પછી વિચારમાં ગુમ થઈ જઈને તે અટક્યો; અને ફરીથી વસંત ઋતુના નિર્મળ આકાશ ભણી પોતાનું મુખ ઉઠાવીને લાગણી સહિત કહ્યું કે, “મારો જીવ હમણાં ગભરાય છે; અને હું શું કહું? ઓ. બાપ, આ ઘડીથી મને બચાવ. પણ આ કારણને સારુ તો હું આ ઘડી સુધી ટક્યો છું. બાપ, તારા નામને મહિમાવાન કર.”

ત્યારે એક મહાબુલંદ તથા મધુર વાણી સાંભળવામાં આવી; અને તેના માથા ઉપરના પ્રકાશીત આકાશના અણહદ પ્રદેશમાં વ્યાપી રહી. તે વાણી એ હતી કે,

“મેં તેને મહિમાવાન કર્યું છે, અને ફરીથી પણ તેને મહિમાવાન કરીશ.”

ગ્રીક લોકો એ પ્રાર્થના તથા એ વાણી સાંભળીને ભયભીત થયા. અને એથી તેમના મનમાં એવી પ્રેરણા થઈ કે, તેઓ પોતાનાં મ્હોં પોતાના હાથથી ઢાંકી દઈને ઘૂંટણે પડ્યા.

ત્યાં આગળ યહૂદીઓ ને રાબીઓની એક ટોળી ઊભી રહીને બધો તમાશો ઈર્ષા સહિત નિહાળતી હતી, તેમાંના એક કહ્યું કે, “ગર્જના થાય છે.”

બીજાઓ કોઈ ન સાંભળે એમ બોલ્યા કે, “દૂતે તેની સાથે વાત કરી છે.”

તેના ઉત્તરમાં સ્વામીજીએ કહ્યું કે, “આ વાણી મારે ખાતર નહિ, પણ તમારે ખાતર થઈ છે. હમણાં જગતનો ન્યાય કરવામાં આવે છે. હવે આ જગતનો રાજા બહાર કાઢી નંખાશે, અને હું જો પૃથ્વી પરથી ઊંચો કરાઈશ, તો બધાં માણસને મારી ગમ ખેંચીશ.”

રાબીઓમાંના એકે કહ્યું કે, “અમે નિયમશાસ્ત્રમાંથી સાંભળ્યું છે કે ખ્રિસ્ત સદા જીવતો રહે છે, ત્યારે તું એમ કેમ કહે છે કે, માણસના પુત્રને વધસ્તંભ પર મરવું એ અવશ્યનું છે? આ માણસનો પુત્ર કોણ છે?”

ત્યારે ઈસુએ ઉત્તર આપ્યો કે, “હજી થોડી વાર સુધી અજવાળું તમારા મધ્યે છે. તમને અજવાળું મળે છે ત્યાં સુધી ચાલો, રખે અંધકાર તમારા પર આવી પડે; અને જે અંધકારમાં ચાલે છે તે જાણતો નથી કે પોતે ક્યાં જાય છે. અજવાળું તમારી પાસે છે, એટલામાં અજવાળા પર વિશ્વાસ રાખતા શીખો, એ સારુ કે તમે અજવાળાનાં છોકરાં થાઓ.”

પછી તે ત્યાંથી નીકળી ગયો, અને તે દિવસે ફરીથી લોકોના જોવામાં આવ્યો નહિ.

અને પેલા ગ્રીક લોકો પોતે જે સઘળું દીઠું તથા સાંભળ્યું હતું તે વિષે આતુરતાથી વાતો કરતા કરતા મંદિરમાંથી નીકળીને ચાલ્યા ગયા.

તેઓએ એવો ઠરાવ કર્યો કે, હમણાં યરુશાલેમમાં થોભવું; પણ યહૂદીઓએ વિશ્વાસ ન કર્યો, કેમ કે તેમની આંખો એવી આંધળી થઈ હતી કે તેઓ અજવાળું દેખી ન શકે, અને તેમનાં મન ઈર્ષા તથા ક્રોધથી ભરપૂર હતાં.

તોપણ આકાશવાણીને લીધે કેટલાક અધિકારીઓએ પણ વિશ્વાસ કર્યો; પણ તેઓ તે જાહેર રીતે કબૂલ કરી શક્યા નહિ, કેમ કે તેઓ ફરોશીઓથી બીહતા હતા. ખરેખર તેઓએ દેવ તરફના માન કરતાં માણસોનું માન વધારે પસંદ કર્યું.

અધ્યાય ૨૫

“પેલો એક જણ પાણીની ગાગર લઈને જાય છે, જોયો કે? તે ગલીમાં વળવાનું કરે છે.”

એ બોલનાર યોહાન હતો. જે તરફ તે આંગળી બતાવતો હતો તે તરફ આતુરતાથી જોઈને પીતરે કહ્યું કે, “હા, મેં જોયો. ચાલો, આપણે તેની પાછળ ઝડપથી, નહિ તો તે આપણી નજરેથી નીકળી જશે.”

એમ કહીને બન્ને શિષ્યો તેની પાછળ ઝડપથી ચાલવા લાગ્યા; થોડી વારમાં પેલો માણસ એક ઘરના દરવાજા આગળ ઊભો રહ્યો. એ ઘર કોઈ ખાનદાન કુટુંબનું હોય એવું દેખાતું હતું. બેઉ શિષ્યો હિમ્મતથી પેલા માણસની પાછળ ઘરમાં પેઠા, તે જોઈને એ માણસ ફરીને અચંબાથી ડોળા ફાડીને તેમને જોઈ રહ્યો.

પીતરે હુકમભેર કહ્યું કે, “અમારે ઘરઘણીને મળવું છે.”

તે માણસે નમસ્કાર કરીને તથા તેમની સામે નવાઈથી જોઈને કહ્યું કે, “મહેરબાન સાહેબો, એક પળવાર અહીંયા થોભો, હું શેઠને બોલાવી લાવું છું.”

થોડી વારમાં તે માણસ એક વૃદ્ધ ગૃહસ્થને લઈને પાછો આવ્યો.

પીતરે તેને નિહાળીને કહ્યું કે, “જો આપ આ ઘરના ધણી હો, તો હું આપને માટે એક સમાચાર લાવ્યો છું.”

ઘરઘણીએ માથું ઝૂકાવીને ઉત્તર આપ્યો કે, “કહો, હું સાંભળું છું.”

પીતરે કહ્યું કે “મારા સમાચાર એ છે કે, સ્વામીજીએ આપને કહેવડાવ્યું છે, “પરોણાઓનો ઓરડો ક્યાં છે, કેમ કે ત્યાં મારે મારા શિષ્યો સાથે પાસ્ખાત્મોજન જમવું છે.” ”

ઘરઘણી જાણે પોતાની સાથે વાત કરતો હોય એમ બડબડ્યો કે, “સ્વપ્નમાં મને જે સમાચાર જણાયા હતા તે જ એ છે. જુઓ, ઓરડો મેં તૈયાર કરી મૂકેલો છે. મારી પાછળ આવો, હું તમને તે દેખાડીશ.”

તેઓ તેની પાછળ ગયા. પછી તેણે તેઓને એક મેડી દેખાડી, જેમાં જમણને માટે જોઈતો સર્વ સરસામાન તૈયાર રાખેલો હતો. પછી શિષ્યોએ પાસ્ખાભોજન તૈયાર કર્યું.

અને સાંજ પડતાં ઈસુ પોતાનાં શિષ્યોને લઈને તેઓની સાથે પાસ્ખાભોજન જમવાને ત્યાં આવ્યો. બધા શિષ્યો મેજની આસપાસ બેઠકો પર અઢેલીને બેઠા, અને ઈસુ તેઓની વચમાં બેઠો. પછી ઈસુએ પોતાના શિષ્યો તરફ ચોતરફ જોઈને કહ્યું કે, “મારા મરણ સહેવા પહેલાં તમારી જોડે આ પાસ્ખાભોજન જમવાની મને બહુ અભિલાષા હતી, કેમ કે હું તમને કહું છું કે, જ્યાં સુધી તે દેવના રાજ્યમાં પૂરું થશે ત્યાં સુધી આ ભોજન હું ફરી કરીશ નહિ.”

પછી તેઓ જમવા લાગ્યા; તે દરમ્યાન ઈસુએ કહ્યું કે, “હું તમને ખચીત કહું છું કે, તમારામાંનો એક મને પકડાવશે.”

આ સાંભળીને બધાઓને અચંબો લાગ્યો અને તેઓ અત્યંત દિલગીર થયા, અને તેઓમાંનો દરેક તેને પૂછવા લાગ્યો કે, “પ્રભુ, શું તે હું છું?”

હવે યોહાન જે ઈસુનો ખાસ પ્રિય હતો, તે તેની પાસે અડીને બેઠેલો હતો. પીતરે એકી નજરે તેની સામે જોઈને તેને ઈશારત કરી કે, “તું ઈસુને પૂછ, કે તે કોના વિષે એ વાત બોલ્યો.”

અને યોહાને ઈસુ સિવાય બીજો કોઈ ન સાંભળે એવી રીતે ધીરેથી પૂછ્યું કે, “પ્રભુ, એ કોણ છે?”

ત્યારે ઈસુએ પણ તેવી જ રીતે ધીમેથી ઉત્તર આપ્યો કે, “હું એક કોળીઓ થાળીમાં બોળીને જેને આપીશ તે જ એ માણસ છે.”

પછી પોતાની આગળની પાતળી રોટલીમાંથી એક ટુકડો ભાંગીને તેણે વાળ્યો અને થાળીમાં બોળીને તે યહુદા ઈસકારીઓતને આપ્યો.

જે ઈસુ પર પોતે અગાઉ પ્રેમ રાખતો હતો તેના હાથથી મિત્રતાનું આ ચિન્હ યહુદાહે લીધું કે તરત તેના મનમાં સર્વ ભયંકર વિકારો ઉકળી ઊઠીને કબજે રહ્યા નહિ. તેની આંખો અનિષ્ટ પ્રકાશથી ચળકવા લાગી, અને તે કૂદીને ઊભો થઈ ગયો. ઈસુએ તેની સામે જોઈને ધીમેથી કહ્યું કે, “જે તું કરવાનો છે તે જલદી કર.”

ત્યારે યહુદા ઊંધું ઘાલીને ત્યાંથી નીકળી ગયો, અને જતાં જતાં ગુસ્સાથી કાંઈક બડબડતો હતો.

તેના ગયા પછી અગીઆર શિષ્યોને ઈસુએ કહ્યું કે, “હવે માણસનો દીકરો મહિમાવાન થયો છે, ને તેને દ્વારે દેવનો મહિમા થયો છે. નાનાં છોકરાં, હજી થોડી વાર સુધી હું તમારી સાથે છું. તમે મને શોધશો, પણ જ્યાં હું જાઉં છું ત્યાં તમે આવી શકતા નથી. હું તમને એક નવી આજ્ઞા આપું છું, કે જેમ મેં તમારા પર પ્રીતિ રાખી છે તેમ તમે પણ એક બીજા પર પ્રીતિ રાખો.”

અને તેણે રોટલી લઈને તે પર આશીર્વાદ માગીને તે ભાંગી, અને શિષ્યોને આપીને કહ્યું કે, “લો, ખાઓ; આ મારું શરીર છે, જે તમારે સારુ અર્પાયું છે. મારી યાદગીરીને સારુ એ કરો.”

અને તેણે પ્યાલો લઈને તે પર આશીર્વાદ માગીને તેઓને આપ્યો અને કહ્યું કે, “તમે બધા એમાંથી પીઓ. કેમ કે એ નવા કરારનું મારું લોહી છે, જે ઘણાંઓનાં પાપની માફીને સારુ વહેવાડ્યું છે. જેટલી વાર તમે એ પીઓ તેટલી વાર મારી યાદગીરીને સારુ એમ કરો. પણ હું તમને કહું છું કે, જે દિવસે મારા બાપના રાજ્યમાં હું તમારી સાથે નવો દ્રાક્ષરસ પીઉં તે દિવસ સુધી હું ફરી દ્રાક્ષરસ પીશ નહિ.”

ત્યારે પીતરે તેને કહ્યું કે, “પ્રભુ, તું ક્યાં જાય છે?” કેમ કે બીજા બધા શિષ્યોની પેઠે તે પણ બહુ ગભરાટ તથા શોકમાં પડ્યો હતો.

ઈસુએ તેને ઉત્તર આપ્યો કે, “જ્યાં હું જાઉં છું. ત્યાં હમણાં તું મારી પાછળ આવી શકતો નથી, પણ પછીથી આવશે.”

પીતરે ચિંતાતુર થઈને પૂછ્યું કે, “પ્રભુ, હમણાં હું તારી પાછળ કેમ આવી શકતો નથી? તારે ખાતર તો મારો જીવ આપવા હું તૈયાર છું.”

ઈસુએ દિલગીરીથી તેની સામે જોઈને ઉત્તર આપ્યો કે, “આજ રાતે તમે દરેક મારે લીધે ઠોકર ખાશો, કેમ કે એવું લખેલું છે કે, હું ભરવાડને મારીશ અને ટોળાનાં ઘેટાં વિખેરાઈ જશે. પણ પાછો ઊઠ્યા પછી હું તમારી આગળ ગાલીલમાં જઈશ.”

પીતરે જુસ્સાભેર કહ્યું કે, “જો બધા માણસો તારે લીધે ઠોકર ખાય, તો પણ હું કદી ઠોકર ખાવાનો નથી!”

પ્રભુએ ચેતવણી આપતાં કહ્યું કે, “સીમોન, સીમોન, જો સેતાન તને લઈને ઘઉંની પેઠે તને ચાળવાને ઈચ્છે છે; પણ મેં તારે સારુ પ્રાર્થના કરી છે કે તારો વિશ્વાસ ટકી રહે, અને જ્યારે તારું બદલાણ થાય ત્યારે તારા ભાઈઓને મજબૂત કરજે.”

પણ વળી પીતરે ફરી ઉત્તર આપ્યો કે, “પ્રભુ, હું બંદીખાનામાં તેમ જ મોતમાં પણ તારી સાથે આવવા તૈયાર છું.”

ત્યારે ઈસુએ શોકાતુર થઈને કહ્યું કે, “હું તને ખચીત કહું છું કે, આજે-હા, આજ રાતે-મરઘો બે વાર બોલ્યા અગાઉ તું ત્રણ વાર મારો ઈનકાર કરશે.”

પીતરે જુસ્સાભેર કહ્યું કે, “મારે તારી સાથે મરવું પડે તોપણ હું કોઈ પણ પ્રકારે તારો નકાર નહિ કરીશ.”

અને બીજા બધા શિષ્યોએ પણ એમ જ કહ્યું.

પછી ભવિષ્યમાં તેમના પર જે બધાં સંકટો આવવાનાં હતાં તેના વિચારથી ઈસુને તેમના પર દયા આવી; અને તેણે તેઓને ઘણાં મધૂર તથા દિલાસાદાયક વચનો કહ્યાં. અને જો કે થોડી જ વાર પછી તેમના પર જે સંકટ તથા ગભરાટ આવી પડ્યાં તે વખતે એ બધી વાતો તેઓ વીસરી ગયા, તોપણ યોહાને તે બધી વાતો પાછળથી યાદ કરીને નોંધી લીધી, અને તે આજ સુધી મોજુદ છે. વળી ઈસુએ તેમની સાથે પ્રાર્થના પણ કરી, અને ત્યાર પછી તે તેઓની સાથે છેલ્લેલું ગીત ગાઈને તેમની સાથે રાતના અંધારામાં બહાર નીકળી ગયો.

પછી તેઓ જૈતુનના પહાડ પર જઈને ત્યાંની ગેથસેમાને નામની વાડીમાં પેઠા. ગેથસેમાને શબ્દનો અર્થ “ઘાણી” થાય છે, અને વાડીનું એ નામ પડવાનું કારણ એ હતું કે, તેમાં ઘણાં જૈતુનનાં ઝાડ હતાં; અને વળી ત્યાં પત્થરની બાંધેલી એક કૂંડી પણ હતી, કે જ્યાં મોસમમાં પાકાં જીતફળો પીલીને કે ખૂંદીને તેમાંથી તેલ કાઢવામાં આવતું હતું.

એ જગ્યા શાંત તથા એકાંતમાં હતી, અને પ્રાર્થના કરવાને તથા આરામ લેવાને સારુ એ સ્થળ સ્વામીજીને બહુ વહાલું હતું.

પૂનમનો ચંદ્ર માથે પ્રકાશતો હતો અને તે પ્રકાશથી વૃક્ષોની ઘટામાં થઈને ચાંદરણાં જમીન પર પડતાં હતાં. વાડીમાં પ્રવેશ કરતાં જ ઈસુએ પોતાના શિષ્યોને કહ્યું કે, “હું પણ જઈને પ્રાર્થના કરું, તે દરમિયાન તમે અહીં બેસો.”

પછી પીતર તથા યાકૂબ તથા યોહાનને લઈને તે જૈતવૃક્ષો મધ્યે કેટલેક આગળ ગયો. ત્યારે કષ્ટથી તેની આંખે અંધારાં આવવા લાગ્યાં, અને તેણે કહ્યું કે, “મારો જીવ મરવા જેવો અત્યંત શોકાતુર થયો છે. તમે અહીં થોભો ને જાગતા રહેજો.”

એ ત્રણ શિષ્યો ફરમાન મુજબ ત્યાં થોભ્યાં, અને ત્યાં ઉગેલા સુંવાળા ઘાસ પર આડા પડીને તેની રાહ જોતા રહ્યા.

અને ઈસુ તેઓથી એક તીરવા જેટલે દૂર જઈને ઘૂંટણીએ પડ્યો; અને શિષ્યોએ તેને એવી પ્રાર્થના કરતાં સાંભળ્યો કે, “આબા, બાપ, તને સઘળી વાતો શક્ય છે; જો તારી મરજી હોય, તો આ પ્યાલો મારાથી દૂર કર; પરંતુ મારી ઈચ્છા નહિ પણ તારી ઈચ્છા પ્રમાણે થાઓ.”

હવે શિષ્યો એવી રીતે તેને દૂરથી નિહાળતા હતા ત્યારે તેઓએ જે દીકું તથા સાંભળ્યું તેથી તેમનાં મન શોકથી તથા આંખો ઊંઘથી ઘેરાવા લાગ્યાં, અને તે કારણથી તેઓ કંઈ પણ સ્પષ્ટ રીતે દેખી કે સાંભળી શક્યા નહિ. તેઓને કોઈક એવો આભાસ થયો કે જાણે દૂત ઘૂંટણીએ પડેલા ઈસુની ઉપર વાંકો વળીને તેને કંઈ કહેતો હોય, અથવા ડાળીઓમાં થઈને પડતાં ચાંદરણાંનો રૂપેરી પ્રકાશ તો એ નહિ હોય! તેમની બધી મનોવૃત્તિઓ તરેહવાર ઊંઘને લીધે ગુમ થઈ ગઈ હતી, માટે જો કે તેના કષ્ટનો કંઈક આભાસ તેમને થતો હતો તોપણ તેઓ ત્યાંથી હાલી ચાલી શક્યા નહિ.

એમ થવાનું કારણ તે શું થાકી ગયાથી ઊંઘ આવતી હતી તે હશે, કે એ દેખાવ એવો પવિત્ર હતો કે મરનાર માણસની નજરે એ ન પડવો જોઈએ, એવી પરમેશ્વરની ધારણા હોવાથી એમ બન્યું હશે! એ ગમે તેમ હોય, પણ એ તો ખરું કે આ પ્રસંગે ઈસુને માણસની દિલસોજીની અત્યંત અભિલાષા ઉત્પન્ન થઈ હતી, અને તેના દિલમાં જે વેદના થતી હતી તેથી તેનું મુખ લાલચળ થઈ ગયું હતું; પણ જ્યારે તે શિષ્યોની પાસે આવ્યો ત્યારે તેમને ઊંઘતા જોઈને તે અત્યંત નિરાશ તથા દિલગીર થઈને બોલી ઊઠ્યો કે,

“સીમોન, શું એક ઘડીભર તમે મારી સાથે જાગૃત રહી નથી શકતા? જાગૃત રહો અને પ્રાર્થના કરો, રખે તમે પરીક્ષણમાં આવી પડો.” પછી તે કરુણાપૂર્વક બોલ્યો કે, “આત્મા તો તત્પર છે ખરો પણ શરીર નબળું છે.”

પછી બીજી વાર તેણે દૂર જઈને એવી પ્રાર્થના કરી કે, “ઓ મારા બાપ, જો મારા પીધા વગર આ પ્યાલો મારાથી દૂર ન થાય, તો તારી ઈચ્છા મુજબ થાઓ.”

અને તે બીજી વાર પાછો આવ્યો ત્યારે પણ તેણે તેઓને ઊંઘતા જોયા. અને જ્યારે તેણે તેઓને જગાડ્યા ત્યારે પણ ઊંઘના કારણથી ભાન બરોબર ઠેકાણે ન હોવાથી તેઓ તેને કંઈપણ ઉત્તર આપી શક્યા નહિ.

ઈસુ વાજબી રીતે દાઉદની પેઠે બોલી શક્યો હોત કે, “તારી ધમકીએ મારું હૃદય ભંગ કર્યું છે, હું શોકથી ભરપૂર છું. મારા પર દયા કરે એવા કોઈને મેં શોધ્યો, પણ એવો કોઈ નહોતો; વળી દિલાસો દે એવો પણ કોઈ મને મળ્યો નહિ.”

અને તે તેઓને મૂકીને ફરીથી ગયો, અને ત્રીજી વાર તે જ પ્રાર્થના કરી.

પછી તે પોતાના શિષ્યો પાસે પાછો આવ્યો, તો હજી પણ તેઓને ઊંઘતા જોયા. તેમને કરુણાથી નિહાળીને તેણે કહ્યું કે, “હવે ઊંઘ્યા કરો, અને આરામ લો; જુઓ, તે ઘડી પાસે આવી છે, ને માણસનો દીકરો પાપીઓના હાથમાં પકડાવવામાં આવ્યો છે.”

પછી તે ઊંચો થઈને કાન દઈને સાંભળવા લાગ્યો. હમણાં જ તે ઘડી આવી લાગી હતી; કેમ કે તે તરફ આવતા લોકોનાં પગલાંના અવાજ સ્પષ્ટ સંભળાતા હતાં, ને અંધકાર મધ્યે બત્તીઓના ઝબકારા પણ દેખાતા હતા, માટે ઊંઘતા શિષ્યો તરફ ફરીને તેણે ઘાંટો પાડીને કહ્યું કે, “ઊઠો, ચાલો, આપણે જઈએ! જુઓ, મને પકડાવનાર પાસે આવી પહોંચ્યો છે.”

યોખાનાન જે યહુદાની પડખે અંધકારમાં લથડાતો અથડાતો ચાલતો હતો, તેણે અધિરાઈથી તેને પૂછ્યું કે, “તેં કેમ જાણ્યું કે તે આપણને ત્યાં મળશે?”

આ સાંભળીને યહુદાએ ઊંચું જોયું, અને યોખાનાને તેના મુખ સામે જોયું તો મશાલના અસ્થિર અજવાળામાં તેનું મુખ એવું તો ભયંકર દેખાયું, કે જો કે યોખાનાનનું હૈયું કઠણ થઈ ગએલું હતું તોપણ તેને કમકમાટ વહુટ્યો.

યહુદાએ કહ્યું કે, “એ તો જરૂર ત્યાં જ હશે. હું એ જગ્યા બરાબર જાણું છું. એ ત્યાં જ જાય છે--પ્રાર્થના કરવાને.”

યોખાનાનને યહુદાની સંગતથી તરેહવાર રીતે ધ્રુજારી છૂટતી હતી ને ડર લાગતો હતો. એને છાવરવાને કહેતો હોય એમ તેણે કહ્યું કે, “તું જાણે છે કે, આપણે બિલકુલ વખત ખોવો ન જોઈએ.”

યહુદાએ કહ્યું કે, “તેણે મને કહ્યું હતું કે, “જે તું કરવાનો છે તે જલદી કરજે.” ”

આ વખતે પણ યોખાનાનને ધ્રૂજારી ચઢી અને પોતાનો ઝભ્ભો પોતાના શરીરની આસપાસ તંગ વિંટાળીને તેણે કહ્યું કે, “અરરર! ઠરી જવાય એવો શીતળ વાયુ છે.”

યહુદા ખડખડીને હસી પડ્યો અને તેણે ઘણી વાર સુધી હસ્યા કર્યું. અને પછી પોતાના હોઠમાં કાંઈક બડબડ્યો.

યોખાનાને વળી પૂછ્યું કે, “જો સારે નશીબે આપણને તે મળશે તો ફલાણો માણસ જ તે છે એ અમે નક્કી કેમ કરીને જાણીશું?”

યહુદાએ કમકમાટ ઉપજાવે એવી રીતે હસીને કહ્યું કે, “હું તેને ચુંબન કરીશ.”

યોખાનાન પોતાનો ઝભ્ભો પોતાને ડીલે વધારે સંકોચીને બડબડ્યો કે, “આ માણસ તો ખુદ સેતાન છે. હું ઈસ્સાખારને જબરાઈથી તાણી લાવ્યો હોત તો ઠીક. પણ આવા કામને માટે તેનો સ્વભાવ માફક નથી, વાંધા ઊઠાવે એવો છે.”

પછી યોખાનાન વધારે બોલ્યો નહિ, માત્ર પોતાની સાથે આણેલા રૂમી સિપાઈઓને તથા યહુદી ચોકીદારોને વખતે વખતે કંઈ હુકમ કરતો રહ્યો.

થોડી વાર પછી પત્થરના દરવાજા જેવું કંઈક અંધારામાં દેખાતું હતું તેની આગળ થોભીને યહુદાએ કહ્યું કે, “તે જગ્યા આ છે.” અને પછી અંધકારમાં વાડીમાં દાખલ થઈને તે આગળ ચાલ્યો, અને સિપાઈઓને કહ્યું કે, “મારી પાછળ પાછળ આવો.”

યોખાનાને અધીરાઈથી માલખસને કહ્યું કે, “એ તો ઘેલો

છે. આવી જગ્યામાં એ માણસને પકડવો એ અશક્ય છે. નાશી જવાના તેને સેંકડો લાગ અહીં છે.”

પણ એ બોલતાં જ તેણે પ્રમુખ યાજકના ચાકરનો હાથ પકડ્યો ને પૂછ્યું કે, “પેલું શું છે?”

માલખસે જોયું તો અંધારામાં કોઈ માણસની આકૃતિ તેણે જોઈ. આ તો તેને ખાલી કલ્પના થાય છે!—કે કોઈક અલૌકિક પ્રકાશ-કંઈક ઝાંખું અજવાળું તેની આસપાસ દેખાય છે. સાંભળો! એવો સાદ સંભળાય છે કે, “તમે શું શોધો છો?”

સિપાઈઓ વગેરે બીજા બધા તો વહેમથી ભયભીત થઈ ગયા, અને થોડી વાર સુધી તો કોઈએ કંઈ ઉત્તર આપ્યો નહિ. પછી યોખાનાને હિમ્મત પકડીને ખુલ્લું કહ્યું કે, “અમે નાઝરેથના ઈસુને શોધીએ છીએ.”

ઈસુએ શાંતિથી સ્પષ્ટ રીતે કહ્યું કે, “હું જ તે છું.”

એ સાદમાં કોઈ એવું અલૌકિક પરાક્રમ હતું કે, તે લોકોના હાંજા ગગડી ગયા અને તેઓ ધાસ્તીથી એકદમ પાછા પડીને એક બીજા પર ગબડી પડ્યા.

ઈસુએ ફરીથી પૂછ્યું કે, “તમે શું શોધો છો?”

અને તેઓએ ફરીથી ઉત્તર આપ્યો કે, “નાઝરેથના ઈસુને.”

હવે “જેઓને તેં મને આપ્યાં છે તેઓમાંના એકેને મેં ખોયો નથી” એ શાસ્ત્રનું વચન પૂરું થાય, માટે ઈસુએ કહ્યું કે, “મેં તમને કહ્યું છે કે, હું તે છું; માટે જો તમે મને શોધતાં હો, તો એમને જવા દો.”

અને યહુદાએ આંખો તાણીને અંધારામાં જોયું તો બીજા બધા શિષ્યોને પણ ત્યાં દીઠા, પણ તેઓ બીકથી સંકોચાઈને પછવાડે

દૂર ભરાઈ રહ્યા હતા. આ વખતે યહુદાના મનમાં લાંબી મુદતથી જે દ્વેષ તથા ઈર્ષા દબાવી રાખેલાં હતાં તે એકદમ જાગૃત થઈ ગયાં. જંગલી પશુની પેઠે તે છલાંગ મારીને આગળ ધસી આવ્યો, અને ઈસુનો હાથ પકડીને મોટેથી બોલ્યો કે, “રાબી, સલામ!” અને પછી તેને ચુંબન કર્યું.

બીજા લોકો એવું ધારતા હતા કે ઈસુ તેને એકે સપાટે જમીનદોસ્ત કરશે; પણ ઈસુએ તો દિલગીરીથી માત્ર એટલું જ કહ્યું કે, “ઓ યહુદા, શું તું માણસના દીકરાને ચુંબન આપીને પકડાવે છે?”

આ સાંભળીને પીતર જુસ્સાથી આગળ ધસી આવ્યો, અને બોલી ઊઠ્યો કે, “પ્રભુ, અમે તરવારથી મારીએ?” એમ કહીને ઉત્તર સાંભળવા ન થોભતાં તેણે એકદમ પોતાની તરવાર તાણીને ઝટકો માર્યો, પણ તે બરાબર ધારીને મારેલો નહિ તેથી પ્રમુખ યાજકના ચાકરનો કાન કપાઈ ગયો.

પણ ઈસુએ શાંત રીતે પણ અધિકાર સહિત કહ્યું કે, “પીતર, તારી તરવાર મ્યાનમાં પાછી ઘાલ. જે પ્યાલો મારા પિતાએ મને પીવાને આપ્યો છે, તે શું હું ન પીઉં? શું તું એમ ધારે છે, કે જો હું હમણાં મારા બાપની પ્રાર્થના કરું તો તે મને તુરત દૂતોની બાર કરતાં વધારે ફોજો નહિ આપશે? પણ એમ હોય તો આ પ્રમાણે થવું જોઈએ એવો શાસ્ત્રલેખ કેમ કરીને પૂરો થાય ?”

પછી જે સિપાઈઓએ તેના હાથ કસકસીને પકડેલા હતા તેઓની તરફ ફરીને કહ્યું કે, “મને આટલું કરવા દો.” પછી પોતાનો હાથ લંબાવીને ઘાયલ થએલા માણસને અડકીને તેણે તેને સાજો કર્યો.

યોખાનાન તથા મંદિરના બીજા અમલદારોની બીક શમી ગઈ

અને તેઓ બેઅદબીથી તેની આસપાસ વિંટળાઈ વળ્યા. તેઓને તેણે કહ્યું કે, “શું તમે ચોરને પકડવાને આવો તેમ તરવારો તથા લાકડીઓ લઈને મને પકડવા આંવ્યા છો? હું દરરોજ તમારી સાથે બેસીને મંદિરમાં બોધ કરતો હતો, પણ તમે મને પકડતા નહોતા. પણ આ તો તમારી ઘડી તથા અંધકારનું પરાક્રમ છે.”

જ્યારે શિષ્યોએ આ અપશુકન જેવા શબ્દો સાંભળ્યાં, ત્યારે તેઓ ભયભીત થઈ ગયા. પોતાનો ગુરુ તથા પ્રભુ કે જે લોકોના કૂર હાથોમાં લાચાર દેખાતો હતો, તેના ઉપર એક છેલ્લી ભયભીત દષ્ટિ નાખીને તેઓ બધા તેને તજીને નાસી ગયા.

હવે એક અનાથ જુવાન આખો દિવસ રખડી રખડીને થાકેલો હોવાથી ત્યાં આગળ ભીંતનો આશ્રય લઈને ઊંઘી ગયો હતો. તેણે પોતાના ઉપરનો ઝભ્મો કાઢીને ટાઢને લીધે ઓઢેલો હતો, અને બીજાં કપડાંની ઘડી વાળીને પોતાના માથા તળે તકીઆને માટે મૂકેલાં હતાં.

થાક તથા દુઃખના કારણથી તે એવો તો ભર ઊંઘમાં પડ્યો હતો કે, જે બધી ગરબડ થતી હતી તે પ્રથમ તો તેણે સાંભળી નહિ; પણ દરવાજાની બહાર નીકળતાં લોકસમુદાયે જે જયપોકાર કર્યો તેથી તે જાગી ઊઠ્યો, અને તેઓમાંનો એક એવો શબ્દ બોલ્યો કે તે એકદમ કૂદીને ઊભો થઈ ગયો.

તે ગભરાટથી બોલી ઊઠ્યો કે, “આ શું! નાઝારી! આ શો કેર !” એક પણ પણ વિચાર કરવા થોભ્યા વગર તે પોતાનો ઝભ્મો ખભા પર નાખીને પાછો જતા ટોળાની પાછળ દોડ્યો. એક પણમાં તેણે તેઓને પકડી પાડ્યા, અને તેના ઉપર મશાલનું અજવાળું પડ્યાથી પાછળના સિપાઈઓએ તેને દીઠો. એક સિપાઈએ ધસી આવીને તેનું લુગડું પકડ્યું અને બોલ્યો કે,

“આ માણસ એ ટોળીમાંનો છે! તેને પણ લઈ ચાલો.”

પણ આ સાંભળીને પેલો જુવાન આંચકો મારીને પોતાનો ઝભ્ભો સિપાઈના હાથમાં મૂકી દઈને સટકી ગયો; અને અર્ધનગ્ન અવસ્થામાં અંધારામાં ગુમ થઈ ગયો; અને પેલો સિપાઈ વિલો પડીને મ્હો તથા ડોળા ફાડીને તેની પાછળ જોઈ રહ્યો.

અધ્યાય ૨૬

કાયાફાના ઘરના મોટા તથા મજબૂત દરવાજા આગળ આવી પહોંચતાં ત્યાંનો ઘંટ મોટેથી વગાડીને યોખાનાને હુકમ કર્યો કે, “અહીં થોભો.”

મોડી રાત ગઈ હતી, માટે દરવાને સંભાળથી દરવાજો થોડો ઉઘાડીને બહાર ડોકિયું કર્યું, એટલે યોખાનાને અધીરાઈથી કહ્યું કે, “તારા શેઠને કહે કે જલદીથી નીચે આવે !”

દરવાન બોલ્યો કે, “ઓહો, મહેરબાન સાહેબ, આપ જ કે?” અને એમ કહીને તેણે દરવાજો આખો ઉઘાડી મૂક્યો.

યોખાનાન, માલખસ તથા મંદિરના કામદારો; જે બે સિપાઈઓએ પોતાની વચમાં ઈસુને પકડ્યો હતો તેઓ; અને છેલ્લે યહુદા ઈસકારીઓત પણ એક પછી એક અંદર ગયા.

તેઓ મોટા ચોકમાં પેઠા એટલામાં આત્મા વહેલો વહેલો આવી પહોંચ્યો, અને ઈસુને જોઈને આનંદથી બોલી ઊઠ્યો કે, “તું એને પકડી લાવ્યો ખરો! બહુ સારું થયું!”

પછી યહુદા તરફ ફરીને તેણે તેને કહ્યું કે, “તું તો ખરેખરો હોશિયાર માણસ છે, અને જે ચાલાકીથી તેં આ કામ બજાવ્યું છે, તેને માટે તને શાબાશી ઘટે છે. ત્રીસ રૂપીઆ તું યોગ્ય રીતે કમાયો

છે, તે લઈને ચાલ્યો જા; હવે અમારે તારો ખપ નથી.” એમ કહીને પૈસાની એક નાની થેલી તેની તરફ બેદરકારીથી ફેંકીને તે કેદીને નિરખવાને તેની પાસે આવ્યો.

યહુદા નીચો નમીને પૈસાની થેલી જમીન પરથી ઝડપી લઈને ચોરની માફક ગુપચુપ બહાર અંધારામાં નીકળી ગયો. તેણે એકે વખત ઈસુના મુખ સામું જોયું નહોતું, તોપણ ઈસુની આંખો તેના પર લગાડેલી હોય એમ તેને લાગતું હતું. જાણે કે તે તેની પાછળ જતી હોય એમ તેને ભાસતું હતું. તેની ગોદમાંની થેલી બળતા અંગારાના જેવી તેને લાગતી હતી. તેણે મોટેથી બૂમ પાડી કે, “ઓ ઈશ્વર, આ શો ગજબ મેં કર્યો !” અને અંધારામાં ઘેલા માણસની પેઠે દોડતાં તે એવી બૂમો પાડતો હતો. તેની શિક્ષા શરૂ થઈ ચૂકી હતી.

આત્માએ એક ડગલું પાછા હઠી જઈને કહ્યું કે, “તેં આ માણસને બરાબર જકડીને બાંધ્યો નથી.”

તેણે કેદીની પ્રથમ દર્શક તપાસ કરવાને ઈરાદો કર્યો હતો; પણ હમણાં તેણે એકાએક એવો નિશ્ચય કર્યો કે હમણાં તપાસ મુલતવી રાખવામાં ફાયદો છે. તેને તરેહવાર રીતે નબળાઈ તથા બેહોશી દાખવવા લાગ્યાં. તેણે વિચાર કર્યો કે, “હું વયોવૃદ્ધ છું, અને થાકથી આવી રહ્યો છું; મારે તો જરા પોતા પર દયા રાખીને કામ ચિંતાનો બોજો ઓછો કરવો જોઈએ. અને વળી આ માણસ જો કે બહુ શાંત છે તોપણ તેના દીદારમાં એવું કાંઈક છે કે તે દેખીને મને ધ્રુજારી છૂટે છે.”

મછી તેણે મોટેથી કહ્યું કે, “એના બંધની તું તપાસ કરીને, તેમને બરાબર જકડાવીને તેને કાયાફાને ઘેર મોકલાવજે. હું પોતે પણ જરા ચાહ પાણી કરીને ત્યાં આવીશ.”

એટલામાં કોઈએકે પૂછ્યું કે, “પીતર, તું કે ?”

“હા, બીજો, કોઈ નહિ, સાંભળ! તેઓ ગયા ? બાકીના ક્યાં છે ?”

યોહાને દિલગીરી સહિત ઉત્તર આપ્યો કે, “ના, મને ખબર નથી. જેમ તેણે કહ્યું હતું તેમ જ થયું કે “ઘેટાંપાળકને માર, એટલે ઘેટાં વિખેરાઈ જશે”--મને, તો સમજ નથી પડતી કે હું કેમ નાહો; એ તો કાયરનું કામ હતું. હું તેને શોધવાને જાઉં છું; કદાપિ સવારમાં તેઓ તેને છોડી મૂકશે.”

પીતરે દિલગીરીથી કહ્યું કે, “તેઓ તેને સવારમાં તો શું પરંતુ કદી પણ નહિ છોડે.”

યોહાને આશાપૂર્વક કહ્યું કે, “કદાપિ તે તેઓના હાથમાંથી સટકી જાય; જો ચાહે તો તે એમ કરવાને સમર્થ છે.”

પીતરે ઉત્તર આપ્યો કે, “તેને સામર્થ્ય હતું તો ખરું, પણ હવે તેને તે સામર્થ્ય ન હોય તો ? ગયા થોડા દિવસોમાં તેણે ઘણી ગુલ્લ વાતો કરી છે કે જે સમજવી મુશ્કેલ છે. તેઓ તેને બાંધતાં હતા તે જ વખતે શું તે એમ નહોતો બોલ્યો કે, “આ તમારો તથા અંધકારના પરાક્રમનો સમય છે?”

એક પણ વાર સુધી યોહાન કંઈ બોલ્યો નહિ, પછી તેણે દ્રઢતાથી ઉત્તર આપ્યો કે, “હું તેને શોધી કાઢીશ; તું પણ આવીશ કે નહિ?”

પીતરે નિરાશ રીતે કહ્યું કે, “હા, હું આવીશ, પણ આપણે એકલા શું કરી શકવાનાં ? અને તું તેને ક્યાં શોધીશ ?”

“પ્રમુખ યાજકના મહેલે તે મળશે. અંધારામાં મારી પાસે થઈને જતાં જતાં જે હુકમ તેઓએ આપ્યો હતો તે મેં સાંભળ્યો છે.”

એ બે શિષ્યો હવે બોલ્યા વગર ઝડપથી શહેર તરફ ધસ્યા. વાત કરવાનો વખત નહોતો, અને વળી દરેક પોતાના વિચારોમાં ગુમ થઈ ગએલો હતો.

યોહાને આખરે કહ્યું કે, “આજ એ મહેલ છે.” પછી દરવાજો ખખડાવતા તેણે કહ્યું કે “આપણે અંદર જઈએ.”

તરત દરવાજો ઉઘડ્યો, તે જોઈને પીતર અચકાઈને પાછો પડ્યો અને અંધારામાં લપાયો, અને તેણે યોહાનને કાનમાં કહ્યું કે, “તું અંદર જા, હું અહીંયા તારી વાટ જોઈશ; કદાપિ તે અંદર ના પણ હોય.”

યોહાન કંઈ પણ ઉત્તર આપ્યા વગર અંદર દાખલ થયો, એટલે દરવાન સ્ત્રીએ તેનું નામ લઈને તેને બોલાવ્યો, તે પીતરે બહાર સાંભળ્યું.

પીતર પોતાની પીઠ પત્થરની ભીંતે અઢેલીને ઊભો રહ્યો, અને દરેક પળ તેને ઘડી ઘડી જેટલી લાંબી લાગતી હતી. તે તો બહાર વાટ જોતાં જોતાં થાકી ગયો, અને ટાઢે પણ ઠરી જવા લાગ્યો. તેને એવું લાગ્યું કે, હું યોહાનની સાથે અંદર ગયો હોત તો સારું. હવે તો હું ઘેર ચાલ્યો જાઉં. એટલામાં જે શબ્દો તે વધારે સુખના વખતમાં બોલ્યો હતો તે તેને એકાએક યાદ આવ્યા કે, “પ્રભુ, અમે કોની પાસે જઈએ? અનંતજીવનની વાતો તો તારી પાસે છે.” હવે તે ક્યાં જાય! બધું જતું રહ્યું--નાશ પામ્યું.

આ પળે દરવાજો ઉઘડ્યો, અને યોહાન બહાર આવ્યો. દરવાજામાંથી બત્તીઓનું જે અજવાળું આવતું હતું તે વડે પીતરને માલમ પડ્યું કે, તેનો ચહેરો ફિક્કો તથા ઉદાસ હતો.

યોહાને કહ્યું કે, “પ્રભુ તો ત્યાં અંદર છે, મુખ્ય યાજકની હજૂરમાં તેને ઊભો કર્યો છે, અને પ્રશ્નો પૂછવામાં આવે છે. તું અંદર આવીશ?”

પીતરે જવાબ આપ્યો કે, “હા, હું અંદર આવીશ.”

પછી યોહાને દરવાન સ્ત્રીની સાથે થોડી વાત કરી, એટલે તેણીએ બન્નેને અંદર દાખલ થવા દીધા. પછી તેણીએ એક દિશા તરફ પોતાની આંગળી ધરીને તેઓને કહ્યું કે, “પણે જાઓ.”

પીતર બોલ્યો કે, “હાશ, હાશ, તાપણી કરેલી છે, હું ત્યાં જઈશ, હું તો ટાઢે ઠરી ગયો છું.” પછી યોહાનને માદે થોભ્યા વગર તે જ્યાં તાપણીની આસપાસ ઘણા લોક ટોળે મળ્યા હતા ત્યાં ધસી ગયો.

ટાઢથી ધ્રૂજતાં ધ્રૂજતાં તેણે પોતાના હાથ પ્રસારીને તાપણી પર ધર્યા. અને છૂપી રીતે ચારે તરફ નજર કરવા લાગ્યો. તે ઈસુને દેખી શકતો નહોતો, અને થોડી વારમાં તેની બીક શમ્યાથી તે બીજાઓની પેઠે બેસી ગયો.

એ બધા માણસો માંહોમાંહે વાતો કરતા હતા. એક જણે પૂછ્યું કે, “તેં માલખસને જોયો?”

બીજાએ જવાબ આપ્યો કે “હા, મેં તેને જોયો છો.”

“નાઝારીના એક શિષ્યે ઝટકો મારીને તેનો કાન કાપી નાખ્યો હતો, એ તારા જાણવામાં આવ્યું છે શું?”

તેણે ઉત્તર આપ્યો કે, “ના, શું એ ખરી વાત છે?”

પહેલા બોલનારે કહ્યું કે, “તેણે એક જ ઝટકે તેનો કાન કાપી નાખ્યો હતો. પણ નાઝારીએ ઘાને હાથ અડકાડીને કાન હતો તેવો જ પાછો કરી નાખ્યો.”

“તું શું કહેવા માગે છે, કાન સાજો કરી નાખ્યો?”

“ખરેખર, કાપી નાખ્યા પહેલાં હતો તેવો જ કરી નાખ્યો.”

“એ તો ચમત્કારિક બનાવ કહેવાય! પણ તેના વિષે બીજી ઘણી વાતો કહેવામાં આવે છે, તે વળી એને ચઢાવે એવી છે.”

“આ લોકો એને પકડીને અહીંયાં શા વાસ્તે લાવ્યા છે, એણે શું ખોટું કર્યું છે ?”

“એક તો એ કે, યાજકવર્ગની વિરુદ્ધ એ બોલ્યો છે; મારા સાંભળતાં તેણે કહ્યું હતું કે તેઓ ધોળેલી કબરો જેવા છે-બહારથી સુંદર દેખાય છે, પણ અંદર તો કોહાણથી ભરપૂર છે.”

“ત્યારે તો તેઓ તેના વૈરી થયા છે તેમાં શી નવાઈ! તેણે જરી વધારે ડહાપણ રાખવું હતું.”

પહેલા બોલનારે ધીમે સાદે કહ્યું કે, “એ તો ઠીક, પણ તે જે બોલ્યો હતો તે પૂરેપૂરું સત્ય હતું; હું પોતે યાજકો વિષે એવી ઘણી બાબતો જાણું છું કે જો તે જાહેર કરવામાં આવે તો બહુ લજામણી વાત જણાય.”

બીજાએ ઉત્તર આપ્યો કે, “સાચી વાત હમેશા જાહેર કરવી જોઈએ એમ નહિ; કોઈ કોઈ વખતે જૂઠું બોલવું પણ ઉપયોગી થઈ પડે છે.” પછી પક્કાઈથી તેની તરફ આંખ મીચકારો કરીને તે ખડખડીને હસ્યો.

બીજા એકે પૂછ્યું કે, “જે માણસ પોતાની તરવાર વાપરવામાં એવો તત્પર હતો તેને પકડવામાં આવ્યો કે કેમ ?”

આ સાંભળીને પીતર સંકોચાઈને અજવાળામાંથી પાછો હટ્યો, એ એવું ઈચ્છવા લાગ્યો કે હું અહીંયા ન આવ્યો હોત તો ઠીક. પણ બીજો કોઈ ઉત્તર આપી શકે તે પહેલાં દરવાન સ્ત્રી ફરતી ફરતી ત્યાં આવી. તેની નજર તરત પીતર પર પડી, અને તેણીએ મોટેથી તેને પૂછ્યું કે, “તું શું આ ઈસુના શિષ્યોમાંનો એક નથી ?”

દરેક જણ મ્હોં ફેરવીને પીતરને નિરખવા લાગ્યું. પીતર ભયથી ધ્રૂજતો ધ્રૂજતો કૂદીને ઊભો થઈ ગયો, અને લથડતા સાદે બોલ્યો કે, “અરે, સ્ત્રી! તું શું કહે છે? હું તો તેને ઓળખતોએ નથી !”

પછી લાગ મળે તે તરત બહાર સટકી જવાના ઈરાદાથી તે બેદરકારીનું ડોળ કરીને દરવાજાવાળા કોલામાં જઈને ત્યાં ગોઠવેલા એક બાજટ પર બેસી પડ્યો, અને પોતાનું મન શાંત પાડવા યત્ન કરવા લાગ્યો; એટલામાં દૂરથી એક મરઘાના બોલવાનો સાદ તેને કાને પડ્યો; એટલે તેણે વિચાર કર્યો કે સવાર થવા આવી છે.

એટલામાં બીજા કોઈએ કહ્યું કે, “આ માણસ પણ નાઝરેથના ઈસુની સાથે હતો. મારથાએ મને કહ્યું કે, એ પેલા બીજાની સાથે અંદર આવ્યો છે અને આપણ બધા જાણીએ છીએ કે, એ બીજો તો શિષ્ય જ છે.”

પીતરના હોઠ પર શાપવચન આવી ગયું, પણ તે દબાવી દઈને તે ઊભો થઈ ગયો અને બોલ્યો કે, “ઓ સ્ત્રી, તું શું કહેવા માગે છે ? હું એ માણસને ઓળખતો જ નથી.”

પછી તે બેચેનીથી ફરતો ફરતો પાછો ચોકમાં ગયો. તે હજી બહાર નીકળી ન ગયો અને ત્યાં ને ત્યાં જ ઢીલ કરી રહ્યો તેનું શું કારણ તે તે પોતે પણ સમજ્યો નહિ. તેણે વિચાર્યું કે, “હવે કાપરનાહૂમ પાછો જાઉં તોપણ એ ને એ જ છે. સ્વપ્ન સમાપ્ત થયું.”

તે નિરાશાથી એ પ્રમાણે વિચાર કરતો એક થાંભલાને અઢેલીને ઊભેલો હતો. એવામાં એક માણસે તેની પાસે આવીને મશાલ તેના મ્હોં આગળ ધરી ને તેનું અજવાળું તેના પર નાખ્યું,

અને તેને પૂછ્યું કે, “તું કોણ છે ?” તેના તરફથી કંઈ ઉત્તર ન મળવાથી પેલો માણસ વિચારવા લાગ્યો કે, “એનું મ્હોં મેં કોઈ જગ્યાએ દીઠેલું છે ખરું, અને તે વળી થોડી જ મુદત પર!” પછી તેણે ફરીથી પૂછ્યું કે, “શું મેં તને નાઝારીની સાથે વાડીમાં નહોતો જોયો ?”

પીતરે દઢતાથી ઉત્તર આપ્યો કે, “તેં મને જોયો જ નથી !”

એ માણસ કે જે માલખસના સગામાંનો હતો તેણે હઠ લીધી કે, “તું નક્કી તેઓમાંનો જ છે! કેમ કે તું ગાલીલનો છે, તારી બોલી તને પકડાવે છે.”

આ શબ્દોથી ઘેલા જેવો થઈ જઈને તથા પોતાના મનમાં વિશ્વાસઘાતની ભયંકર લાગણી થઈ આવ્યાથી તે શાપવચનો તથા ગાળોનો વરસાદ વરસાવતાં બોલ્યો કે, “આ માણસ કે જેના વિષે તું બોલે છે તેને હું ઓળખતો જ નથી!” એ જ પળે તેણે મરઘાને બીજી વાર બોલતો સાંભળ્યો.

તે આકુળવ્યાકુળ થઈને ગભરાટથી ચોતરફ જોવા લાગ્યો, કે હવે કેમ કરીને અહીંથી નાસી જાઉં ? એટલામાં તેઓ તેના સ્વામીને બાંધીને લાયાર સ્થિતિમાં ચોકમાં લાવતા હતા તેના પર તેની નજર પડી. જે સ્વામીને તેણે એવું વચન આપ્યું હતું કે, “મારે તારી સાથે કેદમાં પડવું પડે કે મોત વેઠવું પડે તોપણ હું તને મૂકીને જનાર નથી,” તે પોતાના સ્વામીને તેણે એવી સ્થિતિમાં દીઠો!

અને ઈસુએ ફરીને સામું જોયું; એ નજરે પીતરનું અંતઃકરણ વીંધી નાખ્યું. પ્રભુએ જે શબ્દો તેને કહ્યા હતા તે તેને યાદ આવ્યા કે, “મરઘો બે વાર બોલશે તે અગાઉ તું ત્રણ વાર મારો નકાર કરશે.” તેથી તે બહાર જઈને પોક મૂકીને રડ્યો.

અધ્યાય ૨૭

જો કે હજી ભાગ્યે જ પોહ ફાટ્યો હતો તોપણ યહૂદીઓની મહાસભા “સાન્હેદ્રિમ” ગંભીર ઠાઠસહિત ક્યારની ભેગી થઈ હતી. સભાસદો અર્ધવર્તુળકારમાં બેઠા હતા અને તેમના મધ્યભાગે પ્રમુખયાજક કાયાફા યાજકપદનો ભપકાદાર ઝભ્ભો પહેરીને ગંભીર રોનકમાં બિરાજેલો હતો. તેને જમણે હાથે આત્રાસ અને ડાબે હાથે યોખાનાન બેઠેલા હતા, અને બાકીનાઓ પોતપોતાની પદવીને છાજતા અનુક્રમે બેઠા હતા. તેઓની આગળ ઈસુને ઊભો કરવામાં આવ્યો હતો અને તેના હાથ તેની પીઠ પાછળ બાંધેલા હતા, અને તેની બન્ને પડખે મંદિરના સિપાઈઓ તેની ચોકી કરતા ઊભેલા હતા.

કાયાફાએ તેને ધમકીના સાદે કહ્યું કે, “અમે તારા શિષ્યો કોણ કોણ છે તે વિષે તથા જે મતો તું લોકોને શીખવે છે તેઓ વિષે જાણવા માગીએ છીએ, માટે બધી ખરેખરી વાત કબૂલ કરી દે. જો આ વખતે તું અમારાથી કંઈ પણ વાત પાછી રાખીશ તો નક્કી જાણજે કે તેથી તું વધારે જોખમમાં આવી પડશે.”

ઈસુએ પ્રથમ કંઈ ઉત્તર આપ્યો નહિ, તેથી કાયાફાએ સખતાઈથી કહ્યું કે, “અલ્યા, જવાબ કેમ નથી આપતો ?”

બંધવાએ પોતાનું ડોકું ઊંચું કરીને પ્રમુખયાજક સામે તાકીને જોયું, અને શાંતિથી કહ્યું કે, “હું દુનિયાની આગળ જાહેર રીતે ભાષણો કરતો હતો, હું જાથુ સભાસ્થાનોમાં ઉપદેશ કરતો હતો, ને ત્યાં યહૂદીઓ રીત મુજબ હમેશાં હાજર રહેતા હતા, અને મેં કંઈ પણ વાત ગુપ્તમાં કરી નથી. ત્યારે તારે મને પૂછવાનું શું પ્રયોજન? જે લોકો મારો બોધ સાંભળતા હતાં તેઓને પૂછ, કે હું

તેઓને શી વાતો કરતો હતો; જો, હું જે જે કહેતો હતો તે તેઓ જાણે છે.”

તેની પાસે જેઓ ઊભા હતા તેઓમાંના એક કહ્યું કે, “શું તું પ્રમુખયાજકને એ પ્રમાણે ઉત્તર આપે છે?” અને એમ કહીને તેણે તેના મ્હોં પર તમાચો માર્યો.

બંધવો એક પળ વાર ચૂપ રહ્યો. પછી આવા નીચ અપમાનથી ગુસ્સે થયાના કંઈ પણ ચિન્હ વગર તેણે શાંતતાથી કહ્યું કે, “જો હું ભૂંડું બોલ્યો હોઉં, તો તું તે વિષે શાહેદી પૂર; પણ જો હું વાજબી બોલ્યો હોઉં, તો તું મને શા માટે મારે છે?”

આત્માએ તિરસ્કારથી કહ્યું કે, “એ તો સાક્ષીઓ માગે છે, તો સાક્ષીઓને રજૂ કરો.”

એટલામાં કેટલોક ખળભળાટ થયો, કેમ કે મંદિરના કામદારોમાંનો એક ઠીંગણા લુચ્યા જેવા ડોસાને લઈને અંદર આવ્યો.

કાયાફાએ ડોસાને પૂછ્યું કે, “શું તું બંધવાને ઓળખે છે?”

ડોસાએ તીણા ખોખરા અવાજે કહ્યું કે, “હાજી, નામદાર સાહેબ, તે ગાલીલનો એક સુથાર છે, ને તેનું નામ ઈસુ છે. તે બહુ બકબકીઓ છે, અને તેની આસપાસ હમેશાં લોકોનાં ટોળાં ભેગાં મળેલાં હોય છે.”

આત્માસ એ સાંભળીને રાજી થયો, અને પોતાનું મ્હોં મલકાવીને તેણે ડોસાને પૂછ્યું કે, “એ લોકોને કેવી વાતો શીખવે છે?”

“મહેરબાન સાહેબ, એ તો નુકસાનકારક વાતો બોલે છે! મેં પોતે એને લોકોને એમ કહેતો સાંભળ્યો છે કે શાસ્ત્રીઓથી અને

વિશેષે કરીને યાજકોની સાવધાન રહેજો, કેમ કે લાંબા લાંબા ઝભ્ભા પહેરીને ફરવું તથા સર્વ વાતે સર્વોત્તમ સ્થિતિ ભોગવવી એ સિવાય બીજા કશાની દરકાર તેઓ કરતા નથી. તેઓ લોકોને દેખાડવા સારુ લાંબી લાંબી પ્રાર્થનાઓ કરે છે, પણ વિધવાઓ તથા નબાપાને ખાઈ નાખે છે. તેઓ ઢોંગી તથા મૂર્ખ છે અને તેઓ બધા, તેમની વાતોને અનુસરનારાઓ સુદ્ધાં નરકમાં નંખાશે, એવી એવી વાતો એ શીખવે છે. વારુ, મારા મહેરબાન સાહેબો, એ વિષે તમે શું કહો છો ?”

બધા સભાસદો કોઘથી માંહોમાંહે ગુસપુસ કરવા લાગ્યાં.

ઘણાક સભાસદો એક પછી એક કહેવા લાગ્યા કે, “આ વાત ખરી છે! મેં પોતે પણ એ મતલબની વાતો આ નાઝારીને કરતો સાંભળ્યો છે!”

પોતાની શાહેદીથી જે લાગણી અને ઉરકેરણી સભાસદોમાં ઉત્પન્ન થઈ તે જોઈને ડોસો મગ્ન થયો, અને પોતાની ચીપડાવાળી આંખો ઈસુ તરફ ફેરવીને તથા કરચલીવાળી ધ્રુજતી આંગળી તેની તરફ કરીને તે બોલ્યો કે, “અરે લુગ્યા ! ત્રણ વરસ ઉપર તેં મારો પક્ષઘાત મટાડીને મારા સુકાઈ ગએલા હાથ પગ સાજા કર્યા, અને એમ કરવાથી તેં મારી ઉપજીવિકાનો નાશ કર્યો; કેમ કે ત્યાર પછી લોકોએ મને ભીખ આપવાનું બંધ કર્યું, અને તેઓ બધા મને કહેવા લાગ્યા કે, “આવો મજબૂત પાડા જેવા માણસ થઈને ભીખ માગતાં શરમ નથી આવતી શું? કામ કર, કામ”! જુઓને મહેરબાન સાહેબો, મારા જેવા ઘરડા ખખને કામ કરવાનું કહે છે! શું આ શરમભરેલી વાત નથી! હું કેવો સુખે ને નિરાંતે મારા બિછાનામાં પડી રહીને મજા કરતો હતો! પણ હવે કામ કરું તો પેટિયું મળે નહિ તો ભૂખે મરી જાઉં, કેમ કે તેં મને ઘરડા માણસને પાડા જેવો મજબૂત બનાવ્યો.”

આ વખતે કાયાફાએ હુકમ કર્યાથી તેને બહાર લઈ જવામાં આવ્યો, પરંતુ જતાં જતાં પણ તે તીણે સાદે પોકાર્યા તથા ચાળા કર્યા કરતો હતો.

એના પછી બીજા કેટલાક શાહેદો એક પછી એક બોલાવવામાં આવ્યા, અને તેમની દરેકની જુબાની કોઈક વીગતવાર કાયાફાએ લીધી પણ તેમાંથી કંઈ મુદ્દાની વાત નીકળી નહિ.

આખરે આત્રાસ તથા બીજા સભાસદો નિરાશ થઈને એવું ધારવા લાગ્યા કે, તેને મારી નાખવાને કંઈ સંતોષકારક બહાનું હાથ લાગવાનું નથી, એટલામાં બે શાહેદો રજૂ કરવામાં આવ્યા.

તેઓમાંના એકે કહ્યું કે, “જ્યારે આ માણસ મંદિરમાં ઉપદેશ કરતો હતો ત્યારે અમે બન્ને સાથે ત્યાં હાજર હતા, અને અમે એને એમ કહેતાં સાંભળ્યો કે, “આ હાથે બંધાયેલા મંદિરનો હું નાશ કરીશ, અને ત્રણ દિવસની અંદર હું બીજું હાથે નહિ બાંધેલું એવું મંદિર બાંધીશ.” ”

પેલા બીજા શાહેદે કહ્યું કે, “એમ નહિ! તું ભૂલ કરે છે! તેણે એમ કહ્યું હતું કે, “આ મંદિર કે જેને બાંધતાં તમને છેંતાળીસ વરસ લાગ્યાં હતાં, તેને જો તમે પાડી નાખો તો હું તેને ત્રણ દિવસમાં પાછું ઊભું કરીશ.”

પહેલો તુચ્છકાર સહિત બોલી ઊઠ્યો કે, “વાહ, વાહ, શું તારું ને મારું બોલવું એક જ નથી ?”

બીજો તપી ઊઠીને બોલ્યો કે, “બિલકુલ નહિ! તને તો ગધેડાના કાન છે !”

કાયાફાએ ગુસ્સાથી કહ્યું કે, “આ શું તમારે કજીઆ કરવાની જગ્યા છે? સિપાઈ, આ શાહેદોને બહાર લઈ જાઓ !”

પછી કાયાફા ઊભો થયો અને ઈસુ જે હજી શાંત તથા બોલ્યા ચાલ્યા વગર ઊભો થઈ રહ્યો હતો તેની સામે કરડી નજરે જોઈને ધુરકીને કહ્યું કે, “તું કેમ કાંઈ પણ ઉત્તર આપતો નથી? આ લોકો તારી વિરુદ્ધ શી સાક્ષી પૂરે છે?”

પણ જાણે એ પ્રશ્ન સાંભળ્યા જ ન હોય તેમ ઈસુ ઊભો થઈ રહ્યો. તેની આંખોમાંથી કંઈ અલૌકિક તેજ, જાણે પવિત્ર શાંતતા પ્રકાશતી હતી. શું તે એવો વિચાર કરતો હશે, કે પોતાનાં વચનો ફળીભુત થવાની ઘડી પાસે આવી છે?

પ્રમુખ યાજક એકી ટસે તેની સામે જોઈ રહીને ગંભીરતાથી મોટે સાદે બોલ્યો કે, “હું તને ઈશ્વરના સોગન દઈને પૂછું છું કે, તું દેવપુત્ર ખ્રિસ્ત છે કે નહિ, તે અમને કહે.”

ત્યારે એ તુચ્છકાર પામેલો નાઝારી બંદીવાન, જેના હાથ પીઠ પાછળ બાંધેલા હતા, જેનાં વસ્ત્ર ધક્કમ ધક્કાથી ફાટી ગએલાં તથા મેલાં થઈ ગએલાં હતાં, અને જેના ફિક્કા મ્હોં પર અપમાનકારક તમાચાનું લાલયોળ ચિન્હ હજી તાજું હતું, તેણે ઉત્તર આપ્યો કે, “હા, ઈશ્વરપુત્ર જે ખ્રિસ્ત તે હું છું. અને હું તમને કહું છું કે, હવે પછી તમે માણસના પુત્રને પરાક્રમને જમણે હાથે બેઠેલો તથા આકાશનાં વાદળાંમાં આવતો જોશો.”

ત્યારે પ્રમુખ યાજકે પોતાનાં વસ્ત્ર ફાડ્યાં. અને તે ઘાંટો પાડીને બોલ્યો કે, “એણે દુર્ભાષણ કર્યું છે! શાહેદોની હવે આપણને શી જરૂર છે? જુઓ, હમણાં જ તમે તેનું દુર્ભાષણ સાંભળ્યું છે; તમારો શો વિચાર છે?”

અને તેઓએ એકે મતે ઉત્તર આપ્યો કે, “એ ગુન્હેગાર છે! એને મરણદંડ કરવો જોઈએ!”

પછી તેઓ તેને મહેલના ભોંયરાની એક કોટડીમાં લઈ

ગયાં; અને ત્યાં પ્રમુખ યાજક વગેરેના તથા મંદિરના સંબંધના ચાકર નફરો, જેની વિરુદ્ધ મરણદંડ ફરમાવવામાં આવ્યો હતો તેને જોવાને ભેગા થયા. અને તેઓએ તેને થબડકો મારી. તથા તેના પર થૂંકીને કહેવા લાગ્યા કે, “આકાશનાં વાદળાંમાં જે બેસનાર છે તેને ન જોયો હોય તો જુઓ, તે આ રહ્યો! બરાબર તપાસીને જોજો! કેમ કે એ તો ખ્રિસ્ત--મસીહ છે!”

પછી એક જણે તેના પર એક લુગડું એવી રીતે નાખ્યું કે તેનું મ્હોં, આંખો વગેરે ઢંકાઈ ગયાં, અને પછી તેઓ તેને થબડાકો મારવા લાગ્યા અને કહેવા લાગ્યા કે, “ઓ ગાલીલના ભવિષ્યવાદી, અમને કહે કે તને કોણે માર્યો?”

અને તેઓ થાકીને કંટાળી ગયા, ત્યાં સુધી તેઓએ એમ ક્યાં કર્યું!

હવે કાયાફા સભાના ઓરડામાંથી નીકળીને બંદીવાનની સાથે પીલાતની હજૂરમાં જવા પહેલાં નાસ્તો કરીને તાજો થવા સારુ મહેલની અંદરની ઓરડીમાં ગયો. ત્યાં તેની ધણિઆણી આત્માબાઈ તેને શોધતી શોધતી આવી. તેણીનો ચહેરો ફિક્કો પડી ગયો હતો, અને તેની આંખોમાં વિચિત્ર પ્રકાશ ચમકતો હતો. તેણીએ તેને પૂછ્યું કે, “તમોએ નાઝારીના સંબંધમાં શું કર્યું?”

કાયાફાએ કહ્યું કે, “હું જેમ પ્રથમથી જ જાણતો હતો તેમ અમે તેને ગુન્હેગાર ઠરાવ્યો છે, થોડી વારમાં તેને રૂમી હાકેમને સ્વાધીન કરવામાં આવશે.” પછી ચીડિયા મિજાજથી તેણે કહ્યું કે, “હું તો થાકીને કંટાળી ગયો છું, અને એ વાત વિષે તારી સાથે બોલવાની મારી મરજી નથી. તું તો સ્ત્રી જાત છે, અને રાજકીય બાબતોનું તને કંઈ પણ જ્ઞાન નથી, મને એકાંત જોઈએ છે, માટે અહીંથી જા !”

આત્માબાઈએ ઉત્તર આપ્યો કે, “ના, ના, મારે તમને જે કહેવું છે તે કહ્યા વગર હું અહીંથી જવાની નથી. એ માણસ ભવિષ્યવાદી છે, અને જો તમે તેની સત્તાવણી કરવાનું જારી રાખશો તો આ ઘર પર શાપ આવ્યા વગર રહેવાનો નથી !”

કાયાફા એકદમ ઊભો થઈ ગયો અને બોલ્યો કે, “ઓ સ્ત્રી, એ માણસ તો ઈશ્વરનિંદક છે! હમણાં જ તેણે મારી આગળ ગંભીરતાથી કહ્યું કે, “હું દેવપુત્ર ખ્રિસ્ત છું, અને હવે પછી પરાક્રમને જમણે હાથે બેસીશ !”

આત્માબાઈએ ધ્રૂજતાં ધ્રૂજતાં કહ્યું કે, “ઓ યૂસફ, ઓ મારા પતિ! જો એનું કહેવું ખરું હોય તો હું તમારા કાલાવાલા કરું છું કે, એને છોડી દો; એને પોતાના દેશમાં જવા દો.”

કાયાફાએ સખતાઈથી કહ્યું કે, “તું તો સ્ત્રી છે, માટે કહેવત મુજબ તારી બુદ્ધિ પાનીએ છે! હું બીજી વાર તને કહું છું કે, અહીંથી જા, મારું માથું ન ફોડ !”

આત્માની આંખોમાં ગુસ્સો દેખાવા લાગ્યો અને તેણીએ કહ્યું કે, “આત્માસની દીકરી સાથે તું એવી તોછડી રીતે બોલે છે શું! હું તો તારા કહેવા મુજબ અહીંથી જાઉં છું, પણ હવે પછી મારી ચેતવણી તને યાદ આવશે, અને તેને તે પગ તળે ખુંદી, માટે તું લોહીનાં આંસુ પાડીને રડશે.” એમ કહીને તેણી ફરીને તે ઓરડામાંથી ચાલી ગઈ.

હજી તો સવાર હતી એટલામાં પ્રમુખ યાજક તથા બીજા કેટલાક આગેવાન યહૂદી ધર્માધિકારીઓ તથા આગેવાનોની એક ટોળી પૂરા ઠાઠ તથા દમ્મ સહિત રૂમી હાકેમ પીલાતની હજૂરમાં રજૂ થઈ. તેઓની વચમાં ઈસુને રાખેલો હતો, ને તેને હાથે પગે બેડીઓ તથા ચોતરફ સિપાઈઓનો જાપતો હતો.

કાયાફાએ કહ્યું કે, “અમે મહેલમાં દાખલ થઈએ એ અમારા શાસ્ત્રના નિયમો વિરુદ્ધ છે, કેમ કે અંદર જવાથી અમે અભડાઈએ, માટે પિલાતને ખબર આપો કે તે અહીં અમારી પાસે બહાર આવે.”

અને પિલાત, જે લોકોની સાથે પોતાને કામ પડવાનું હતું તેઓનો મિજાજ સારી પેઠે ઓળખતો હોવાથી એકદમ બહાર આવ્યો. વળી રૂમી લોકોનો રિવાજ પણ એવો હતો કે ન્યાયની કચેરીઓ ખુલ્લી જગ્યામાં ભરવી; તેથી આ કામને માટે મહેલને મોખરે કેટલોક ઊંચો ઓટલો બાંધેલો હતો, જેને ફરસબંદી કહેતા હતા; કેમ કે તેમાં જુદા જુદા રંગની આરસપહાણની ચોરસીઓ બેસાડેલી હતી, માટે પિલાતે પોતાનું હાથીદાંતની કારીગરીનું ન્યાયાસન અહીં ગોઠવવાનો હુકમ કર્યો અને પછી ન્યાયાસને બિરાજ્યો.

એટલે તેઓએ ઈસુને લાવીને હાકેમની સન્મુખ ઊભો કર્યો, અને તેના પર તહોમત મૂકનારાઓ તેની પડખે હારબંધ ઊભા રહ્યા, અને ત્યાં આગળ લોકોની ભારે ગીરદી જામી હતી; ને જેમ જેમ ઈસુને પકડયાની ખબર વધારે વધારે ફેલાતી ગઈ, તેમ તેમ ભીડ વધારે વધારે જામતી ગઈ, અને લોકસમુદાયરૂપી સમુદ્રનાં મોજાં છેક ઓટલાની કોર પર અફળાવા લાગ્યાં.

હવે પિલાત ઈસુ વિષે છેક અજાણ્યો હતો એમ નહિ. લોકોમાં બળવો ઊઠવાની તેને હમેશાં ધાસ્તી રહેતી હોવાથી તેણે છૂપા જાસુસોની મારફતે ઈસુની હિલચાલ વિષે બરાબર તપાસ રાખી હતી. તે જાણતો હતો કે તેના ઉપદેશમાં રાજકીય બાબતોનો અંશ કે ઈશારો બિલકુલ નહોતો, અને લોકોમાં ઉશ્કેરણી ફેલાય એવાં કૃત્યો તથા વાતોથી દૂર રહેવાની તે સંભાળ રાખતો હતો. એ માટે પિલાતનું વલણ બંદીવાનની તરફેણમાં હતું; અને એનું

વિશેષ કારણ એ હતું કે, તે પૂરી રીતે સમજી ગયો હતો કે, આ યહૂદી અધિકારીઓ તેના પર જે તહોમત મૂકે છે તે તો માત્ર એક બહાનું છે; પણ ખરી વાત તો એ છે કે, તેના ઉપદેશથી તેમની સત્તા તૂટી જવાના ભયથી તેઓ તેના દુશ્મન બનીને તેને મારી નંખાવવા ચાહે છે. એ કારણથી પિલાતે પ્રમુખયાજકને પહેલો પ્રશ્ન કેટલીક કરડાશથી પૂછ્યો કે,

“આ માણસની ઉપર તમે શો આરોપ મૂકો છો?”

કાયાફાએ મગરૂબીથી ઉત્તર આપ્યો કે, “જો તે ગુનેગાર ન હોત તો અમે તેને આપને હવાલે ન કરત.”

પિલાતે ગુપ્ત તિરસ્કાર સહિત કહ્યું કે, “હું આ ઈસુ વિષે કંઈ પણ જાણતો નથી, અને તેને મારી આગળ લાવવામાં તમારી શી મતલબ છે તે હું સમજી શકું છું, પણ એમાં મારે હાથ ધાલવો પડે એવું આ કામ મને તો નથી લાગતું, માટે તમે પોતે એને લઈ જઈને એનો ન્યાય તમારા નિયમશાસ્ત્ર પ્રમાણે ચૂકવો.”

કાયાફાએ ક્રોધથી ધ્રુજતા સાદે જવાબ આપ્યો કે, “જે આરોપ અમે એના પર મૂકીએ છીએ તે તું ધારે છે તેવો હલકો નથી, તેના પર મરણયોગ્ય ગુનાનો આરોપ છે. અમારા ન્યાયચુકાદા પ્રમાણે તો તે મરણયોગ્ય ઠરી ચૂક્યો છે, પણ કોઈને દેહાંતદંડ કરવાનો અમને અધિકાર નથી.”

પિલાતે પૂછ્યું કે, “એમ છે, તો એણે શો ગુનો કર્યો છે?”

કાયાફાએ ક્રોધથી ચળકતી આંખો સહિત કહ્યું કે, “આખી પ્રજાને તે પોતાની પાછળ દોરી લેવાને યત્ન કરતો આવ્યો છે, અને તે લોકોને એવું શીખવે છે કે, કાઈસારને કર ન આપવો, અને વળી કહે છે કે હું પોતે ખ્રિસ્ત-એટલે હકદાર રાજા છું.”

બધા યહૂદી અધિકારીઓએ મોટમોટેથી પોકારીને કહ્યું કે, એ આરોપ ખરો છે. પછી તેઓ પિલાત સામે એવી આશાથી જોઈ રહ્યા કે, આ આરોપ જે રૂમી હાકેમને સર્વથી વધારે ગંભીર અને મહાભારત લાગવો જોઈએ, તેથી પિલાત ઉશ્કેરાઈ જશે, અને ધિક્કારપાત્ર નાઝારીનું કાસળ ઝટ કાઢી નાખશે; પણ એ તેઓની આશા ભંગ થઈ. તેના ચહેરામાં કંઈ પણ ફેર પડ્યા વગર તે હળવે રહીને પોતાના આસનેથી ઊઠ્યો. અને ઈસુને ત્યાં લાવવાનો હુકમ ચોકીદારોને કરીને તે ન્યાયના ઓરડામાં ચાલ્યો ગયો.

ત્યાં પોતાના આસને બેઠા પછી પિલાતે ઈસુને પૂછ્યું કે, “શું તું યહૂદીઓનો રાજા છે?”

બંદીવાને ઉત્તર આપ્યો કે, “શું તું પોતાથી જ મને એ વાત પૂછે છે, કે બીજાઓએ તને મારા વિષે એ વાત કહી?”

પિલાત તુચ્છકાર સહિત બોલી ઊઠ્યો કે, “શું હું યહૂદી છું? તારા પોતાના દેશી ભાઈઓએ તથા મુખ્યયાજકોએ તને મારે સ્વાધીન કર્યો છે. તેં શું કર્યું છે?”

અને ઈસુએ તેના મુખ સામે તાકી જોઈને ઉત્તર આપ્યો કે, “મારું રાજ્ય આ પૃથ્વીનું નથી; જો મારું રાજ્ય આ પૃથ્વીનું હોત તો મારા ચાકરો લડત અને મને યહૂદીઓના હાથમાં પડવા ન દેત; પણ મારું રાજ્ય તો અહીંનું નથી.”

પિલાતે અચંબા સહિત કહ્યું કે, “ત્યારે તું રાજા છે?”

ઈસુએ ઉત્તર આપ્યો કે, “તું કહે છે, તેમ હું રાજા છું. મેં એ હેતુથી જન્મ લીધો છે, અને હું એ જ કારણથી દુનિયામાં આવ્યો છું કે, હું સત્ય સંબંધી સાક્ષી આપું.”

પિલાતે બેદરકારીથી મશ્કરીરૂપે કહ્યું કે, “સત્ય ! સત્ય એટલે શું?”

આ રૂમી મોજશોખીને મન એ શબ્દ છેક અર્થ રહિત હતો.

પછી કંઈ પણ બોલ્યા કે ટીકા કર્યા વગર તે ઊઠીને બહાર ન્યાયની પરસાળમાં ગયો, જ્યાં યહૂદી અધિકારીઓ કોઠથી અર્ધઘેલછાની સ્થિતિમાં તેની વાટ જોતા હતા.

પિલાતે તુચ્છકારસહિત તેમની સામું જોયું; તે તેઓને અંતઃકરણપૂર્વક ધિક્કારતો હતો, પણ તે લાગણી યહૂદીઓ પૂરેપૂરી જોઈ જાય તો સારું નહિ એમ જાણીને તે તેઓથી ઘણી ખરી છુપાવતો હતો. તે આવીને આસને બિરાજ્યો, અને લોકોનો બડબડાટ શમે ત્યાં સુધી થોડી વાર થોભીને પછી મોટેથી તથા દઢ સાદે કહ્યું કે,

“મને તેનામાં કંઈ વાંક માલમ પડતો નથી.”

“હાય, હાય, આ તો એને નિર્દોષ ઠરાવે છે, અને છોડી મૂકશે! ત્યારે અમારા શ્રમથી યોજેલી યોજનાઓ બધી રદ થવાની કે? અમારા હાથમાં સપડાયલો શિકાર પાછો છટકી જવાનો કે ત્યારે; કદી નહિ!” ઘણા મુખ્ય યાજકો તથા વડીલોએ એક પછી એક ઊભા થઈને જુદા જુદા આરોપ મૂકવા માંડ્યાં.

ત્યારે પિલાતે ઈસુ જેને પાછો બહાર તેઓ મધ્યે આણ્યો હતો તેને કહ્યું કે, “આ લોકો તારી વિરુદ્ધ કેટલી બધી શાહેદી પૂરે છે, તે શું તું સાંભળે છે? તું પોતાના બચાવમાં બોલતો કેમ નથી? તને એમ કરવાની હું રજા આપું છું.”

પણ ઈસુ મૂંગો રહ્યો.

પિલાતે પોતાનું ડોકું ધુણાવ્યું અને વિચાર્યું કે, “એ કેવો વિચિત્ર માણસ છે! તેના વિષે મેં બહુ વાર સાંભળ્યું છે, કે એ જબરો વક્તા છે, અને તેના ભાષણની છટા બતાવવાનો આ ખરેખરો પ્રસંગ છે. આ લોકોને એ આ વખતે સજજડ હાર

ખવાડીને વિલા પાડતો નથી એ એની મૂર્ખાઈ છે. હું એમ કરવામાં તેને ખુશીથી સહાય આપત.”

આ દરમ્યાન જો કે યોખાનાન બોલતો હતો તોપણ પિલાતનું ધ્યાન તેના પર બિલકુલ નહોતું. પણ આ પળે એક વાક્યથી તેનું ધ્યાન ખેંચાયું, તે એ કે,

“તે ગાલીલથી માંડીને અહીં સુધીના બધા યહૂદીઓને ઉશ્કેરે છે.”

પિલાત બોલી ઊઠ્યો કે, “ગાલીલી! શું તું એવું બોલ્યો કે તે ગાલીલનો છે ?”

યોખાનાને ઉત્તર આપ્યો કે, “હા, નામદારસાહેબ, એમ જ છે.”

“ત્યારે બહુ સારું, હું તેને હેરોદ પાસે મોકલીશ. હાલમાં તે આ શહેરમાં છે, અને તેના પ્રાંતના માણસનો ન્યાય તે જ કરે એ વધારે વાજબી છે.”

તે આસન પરથી ઊઠ્યો, અને ઈસુને હેરોદની હજૂરમાં લઈ જવાનો હુકમ કરીને પોતાના મહેલમાં ગયો, અને આ હોશિયારીના કૃત્યને લીધે પોતાના મનમાં મગ્ન થવા લાગ્યો. તે ખુશી થતાં વિચાર કરવા લાગ્યો કે, આ ગોઠવણથી આ કામની બધી ખટપટ મારે માથેથી દૂર થશે. વળી આથી હેરોદની જરા ખુશામત થશે, અને પેલા મંદિરમાંના બનાવથી અમારી વચમાં જે જરી અણબનાવ થયો છે તે શમીને હેરોદ રીઝશે.

હવે હેરોદને કંઈ કામ કરવાનું ન હોવાથી તે આળસથી પોતાના ઉતારામાં આસમાની તકિયા ગદેલામાં આડો પડીને આળોટતો હતો. તેને જ્યારે ખબર આપવામાં આવી કે પિલાતે ઈસુને તેની હજૂરમાં મોકલ્યો છે, ત્યારે તે ઝબકીને બેઠો થઈ ગયો

અને ખબર આપનારાને કહ્યું કે, “શું તું એમ કહે છે કે, પિલાતે નાઝારીને ન્યાયને માટે મારી હજૂરમાં મોકલ્યો છે? વારુ, આ તો બહુ સારી ખબર તું લાવ્યો! એ માણસને જોવાનું મને બહુ મન હતું! મેં સાંભળ્યું છે કે તે જુદી જુદી જાતના બહુ ચમત્કાર કરે છે, એવો કોઈ ચમત્કાર તે મને કરી બતાવશે. તે મારે માટે પાણીમાંથી ઉત્તમ જાતનો દ્રાક્ષરસ બનાવશે, મારા પગનું આ ખરજવું મટાડશે, અને--વારુ, બીજું શું શું કરાવીશ તે વિષે પછીથી વિચાર થઈ રહેશે. હમણાં જ તેને અમારી હજૂરમાં રજૂ કર; અને ઊભો રહે, બધા દરબારીઓને ભેગા કર; એ લોકોને માટે કંઈ ગમત ઊભી કરવી જોઈએ, એ સારુ કે તેમનો કંટાળો શમે અને તેમનો વખત જાય.” થોડી વારમાં તેઓએ ઈસુને લાવીને રાજાની હજૂરમાં ખડો કર્યો, અને મુખ્ય યાજકો તથા વડીલો પણ હવે અભડાવાની દરકાર રાખ્યા વગર તેની પાછળ અંદર ધસ્યા. ઈસુને જોઈને હેરોદે કહ્યું કે “ઓહો ! તે માણસ આજ કે? અને આ બીજા લોકો એની પાછળ છે તે કોણ છે ?”

કોઈ એકે ઉત્તર આપ્યો કે, “એ તો યહૂદી લોકોના મુખ્ય અધિકારીઓ છે.”

હેરોદે ચીડાઈને કહ્યું કે, “એ લોકોને મારી નજીકથી દૂર હઠાવો, હું આ માણસ સાથે એકલો ખાનગી રીતે વાત કરવા માગું છું.”

હેરોદેને કાયદા મુજબ તપાસ ચલાવવાનો વિચાર બિલકુલ નહોતો; તેની મતલબ તો પોતાને તથા પોતાની આસપાસ ભેગા થએલા દરબારીઓને ગમત પમાડવાની હતી. માટે તે બંદીવાનને પ્રશ્નો પૂછવા લાગ્યો, અને જો તે તેનું નામ સારી પેઠે જાણતો હતો તોપણ તેણે ઈસુને પૂછ્યું કે, “તારું નામ શું છે? જેમ લોકો કહે છે તેમ તું ખરેખર ચમત્કાર કરી શકે છે શું? અને જો કરી શકે છે તો હમણાં એક ચમત્કાર તું ન કરે શું?”

પણ બંદીવાન કંઈ પણ બોલ્યો નહિ.

આથી તો હેરોદને જરા અભિમાન આવ્યું, અને તેણે કહ્યું કે, “એ મારાથી બીહે છે. ના, ના, અલ્યા, હું તને કંઈ નહિ કરું; ફક્ત તું કેવી રીતે ચમત્કાર કરે છે તેનો તમાશો મારે જોવો છે. બીશ મા, બોલ, તારી ઈચ્છા હોય તો તને દ્રાક્ષરસ પણ આપવામાં આવશે. સિપાઈ, એને થોડો દ્રાક્ષરસ આપ:”

સિપાઈઓએ તરત દ્રાક્ષરસનો પ્યાલો ભરી લાવીને તેને આપવા માંડ્યો, પણ ઈશારતથી તે લેવાનું ના પડતાં તે અગાઉની પેઠે બોલ્યા વગર ઊભો થઈ રહ્યો.

એટલે તેના પર તહોમત મૂકનારાઓ ઘણા જ ક્રોધથી તેના પર તહોમતો મૂકવા લાગ્યા.

હેરોદ બગાસાં ખાતો ખાતો વચમાં બોલ્યો કે, “શું તે રાજા હોવાનો દાવો કરે છે કે? વારુ, તેના દીદાર તો રાજાના જેવા બહુ નથી દીસતાં. એ ચમત્કાર કરીને અમને ગમત નહિ પડાવે તો અમે પોતે તેના પરથી ગમત મેળવીશુ. યહૂદીઓના રાજ્યકુટુંબનો રંગ કયો છે વારુ? ખરું પૂછો તો હું એ ભૂલી ગયો છું.”

યહૂદીઓને ઘણો ગુસ્સો ચઢ્યાથી તેઓ કંઈ બોલ્યા નહિ; પણ એક દરબારીએ ખબર આપી કે, “પૃથ્વીપતિ, તે રંગ તો ધોળો છે.”

“ધોળો કે? ત્યારે એક શ્વેત જામો લાવીને એને પહેરાવો. રાજા થઈને આવી ચિંથરેહાલ હાલતમાં ફરે એ યોગ્ય ન કહેવાય.”

પછી તેઓએ શ્વેત જામો લાવીને તેનાં હલકી જાતનાં યહૂદી વસ્ત્ર પર પહેરાવ્યો.

હેરોદે સાન્હેદ્રિમના સભાસદો તરફ ફરીને કહ્યું કે, “જુઓ ગૃહસ્થો, હવે એ રાજા જેવો નથી દેખાતો શું? ખરેખરો રાજા જ છે ને! બધા એને પગે લાગો.”

એ સાંભળીને દરબારીઓ તથા સિપાઈઓ મશ્કરીરૂપે તેનું સન્માન કરવાને આગળ ધસ્યા.

પણ હેરોદ કે જે પોતાના આસન પરથી બધું જોઈ રહ્યો હતો તેણે બંદિવાનની કાંતિમાં કંઈક એવું દીઠું કે તેનું મન આકુળવ્યાકુળ થવા લાગ્યું, ને પોતાના હોઠમાં બબડ્યો કે, “તેનો દેખાવ પણ મને ગમતો નથી, અને તેનું મૂંગા રહેવું તે પણ મને ઠીક નથી લાગતું; એ તો સ્વભાવ વિરુદ્ધ છે. ધારો કે હમણાં જ એ કાંઈક ભયંકર ચમત્કાર કરી દે તો પછી મારી શી વલે! લોકો કહે છે કે તેનું પરાક્રમ અપાર છે.”

તરત જ તેણે ઈશારત કરીને એક જમાદારને પોતાની પાસે બોલાવ્યો, અને તેને કહ્યું કે, “એને અહીંથી લઈ જાઓ, પિલાતની હજૂરમાં પાછો લઈ જાઓ!”

જમાદારે પૂછ્યું કે, “પૃથ્વીપતિ, એનો જામો ઉતરાવી નાખીએ કે કેમ?”

હેરોદે ઉતાવળે કહ્યું કે, “ના, એમ ન કરશો, હાલ છે એવો ને એવો એને લઈ જાઓ, અને જલદી લઈ જાઓ.” પછી યહૂદીઓ તરફ તુચ્છકારસહિત હાથ કરીને તેણે પોતાના દરબારના સિપાઈઓને હુકમ કર્યો કે, “આ લોકોને કાઢો, અને ઓરડો એકદમ ખાલી કરો.”

એવી રીતે પિલાતને ફરીથી ન્યાયની પરસાળમાં બોલાવવામાં આવ્યો, અને ઈસુને તેની આગળ ફરીથી ખડો કરવામાં આવ્યો.

અધ્યાય ૨૮

જ્યારે પિલાત ફરીથી પોતાના હાથીદાંતના ન્યાયાસન પર બેઠો, ત્યારે તેનું મ્હો ગુસ્સાથી કુંગરાએલું હતું. તેણે કહ્યું કે, “આ માણસ લોકોને કુમાર્ગે ફેરવી નાખે છે એવો આરોપ તેના પર મૂકીને તમે તેને મારી આગળ આણ્યો છે. મેં તમારી રૂબરૂ તેને તપાસ્યો છે, અને જે જે આરોપ તમે તેના પર મૂકો છો તેમાંના એકે વિષે તે તકસીરવાર માલમ પડ્યો નથી. ના, હેરોદને પણ તેનામાં કંઈ તકસીર માલમ પડી નથી. કેમ કે મેં તમને બંદીવાનની સાથે તેની હજૂરમાં મોકલ્યા હતા, અને જુઓ, તેણે પણ તેને દોષિત ઠરાવ્યા વગર પાછો મોકલ્યો છે, માટે હું તેને ફટકા મરાવીને છોડી દઈશ.”

તેણે એ પ્રમાણે એવી આશાથી કહ્યું કે, ફટકાની શિક્ષા જે બહુ ભયંકર છે તે ઈસુને કર્યાથી યહૂદીઓનો ક્રોધ શમશે અને તેઓ સંતોષ પામશે.

અત્યાર સુધીમાં ત્યાં હલકી પંક્તિના તથા દુષ્ટ હજારો લોકોનો સમુદાય ટોળે મળ્યો હતો. તેઓએ પિલાતનો ઠરાવ સાંભળીને વિકરાળ, ફાડી ખાનાર જનાવરના જેવો બરાડો પાડ્યો.

જે રૂમી સિપાઈ પિલાતની પાસે ઊભો હતો તેને પિલાતે પૂછ્યું કે, “એ લોકો શું કહે છે?”

તે સિપાઈએ ઉત્તર આપ્યો કે તે લોકો કહે છે કે, “અમારા તરફથી એક કેદીને છોડી મૂકો.”

હવે એ દેશનો અસલથી એવો ધારો હતો કે, પર્વને દિવસે

લોકો તરફથી એક બંદિવાનને સરકાર છોડી દે. આ ધારો પિલાતને યાદ આવ્યાથી તે ઈસુને માટે રાજી થયો, અને બોલ્યો કે, “એ લોકનું કહેવું ખરું છે!” પછી તેણે ઊભા થઈને મોટેથી પોકાર્યું કે, “શું તમારી એવી ઈચ્છા છે કે, હું તમારે માટે યહૂદીઓના રાજાને છોડી દઉં?”

હવે મુખ્યયાજકો જાણતા હતા કે બારાબાસ કરીને એક ખૂની તથા લૂટારાને આન્ટોનિયા કિલ્લામાં કેદ કરેલો હતો, અને તે જ દિવસે નિસાન માસની પંદરમી તારીખ હોવાથી તેને વધસ્તંભે જડવાનો હતો.

માટે યોખાનાન તથા એના જેવા બીજા ચાલાક લોકો આખા સમુદાયમાં વિખેરાઈ જઈને પક્કાઈથી લોકોને યાદ કરાવવા લાગ્યા કે, “આપણી પ્રજા પ્રત્યેની વફાદારીને લીધે બારાબાસને કિલ્લામાં કેદ કરે છે, અને આજે તેને વધસ્તંભે જડવાનો છે. એ આપણા વફાદાર તથા બહાદૂર દેશી ભાઈનો છૂટકો માગો.” આ સાંભળીને લોક સમુદાય એકત્ર પોકારી ઊઠ્યો કે, “બારાબાસને! બારાબાસને છોડી દો.” તેમના પોકારથી આખું શહેર ગાજી ઊઠ્યું, અને તે સાંભળીને બીજા હજારો લોકો શું થયું એ જોવાને દોડી આવ્યા, અને તેઓએ પણ તે જ પોકાર કરવામાં ભાગ લીધો.

ત્યારે પિલાતે પૂછ્યું કે, “એમ છે તો ઈસુ જે ખ્રિસ્ત કહેવાય છે તેને હું શું કરું?”

મુખ્યયાજકોએ બૂમ પાડતાં કહ્યું કે, “એને વધસ્તંભે જડાવો.”

ત્યારે લોકો કે જે ઉશ્કેરણીથી તથા લોહીની તૃષ્ણાથી ઘેલા જેવા બની ગએલા હતા તેઓએ એવી બૂમ પાડી કે જેના પડઘા એટલા બધા જમાના પછી અત્યાર સુધી ગગડતા આવ્યા છે; તે એ

કે, “એને વધસ્તંભે જડાવો! એને વધસ્તંભે જડાવો! એને ટાળો!”

આ પળે એક સિપાઈએ પિલાતને હાથીદાંતની એક પાટી આપી, તેના પર કંઈ લખેલું હતું; તે લખાણ તેની ધણીઆણીએ તેને ચેતવણી આપવાને મોકલ્યું હતું, અને તે નીચે મુજબ હતું--

“એ ન્યાયી માણસને તમો કંઈ કરતા નહિ; કેમ કે આજે મને સ્વપ્નમાં તેને લીધે ઘણું દુઃખ સહેવું પડ્યું છે.”

લી. કલોડિયા

આ ચિઠ્ઠીના કારણથી પિલાત ઈસુને બચાવવાને અગાઉના કરતાં પણ વધારે ચિંતાતુર થયો હતો, માટે તેણે ફરીથી ત્રીજી વાર કહ્યું કે, “શા વાસ્તે, એણે શું ભૂંડું કૃત્ય કર્યું છે? મને એનામાં મરણ યોગ્ય એકે કારણ મળતું નથી; માટે હું એને ઠપકો આપીને જવા દઈશ.”

પણ પ્રમુખયાજકો સમજી ગયા હતા કે એ લોકોથી બીહે છે; માટે તેઓએ ફરીથી પોકાર ઉઠાવ્યો કે, “એને વધસ્તંભે જડાવો! એને વધસ્તંભે જડાવો!” અને લોક સમુદાયે પણ તે પોકાર ઊઠાવી લીધો.

પિલાતે પોતાના આસન પરથી ધુરકતાં તથા ધમકી દેતાં લોકસમુદાય પર નજર નાખી, તો તેનું હૈયું ભયથી પીગળીને પાણી જેવું થઈ ગયું. તે હોઠમાં બબડ્યો કે, “હું એ માણસને બચાવવાને અશક્ત છું. તે વખત વીતી ગયો, પણ વિચાર કરું તો એમાં શી મોટી વિસાત છે! વળી યરુશાલેમમાં એક યહૂદી ઓછો!”

પછી તેણે હુકમ કર્યો કે, “એક વાસણમાં મારે માટે પાણી લાવો!”

પાણી આણ્યા પછી તે ઊભો થયો, અને બધાઓના દેખતાં પોતાના હાથ ધોઈ નાખીને ગંભીરતાથી કહ્યું કે, “આ ન્યાયી પુરુષના ખૂન વિષે હું નિર્દોષ છું. તમારું કામ તમારે માથે.”

એટલે બધા લોકોએ ભયંકર શબ્દોમાં ઉત્તર આપ્યો કે, “તેનું ખૂન અમારે માથે તથા અમારાં છોકરાંને માથે રહો!”

પછી તેણે તેમને માટે બારાબાસને છોડી મૂક્યો, અને એવો હુકમ ફરમાવ્યો કે ઈસુને ફટકા મારીને પછીથી વધસ્તંભે જડવો!

બારાબાસે કેદમાંથી નીકળીને પછી પોતાનો છૂટકો કેવી રીતે થયો તે વિષેની હકીકત સાંભળી, ત્યારે તેણે તુચ્છકાર સહિત પોતાના ગોઠીઆઓને કહ્યું કે, “શું હું નહોતો કહેતો કે એ માણસ તો કાયર છે?”

હવે કામ પૂરું થયા પછી પિલાત ઘણી ખિન્ન સ્થિતિમાં પોતાના મહેલમાં ગયો, અને તે અંદરની કોઈ એકાંત ઓરડીમાં જવાનું કરતો હતો, એટલામાં તેની પત્ની ક્લોડિયા તેને મળી. તેણીએ પૂછ્યું કે, “મેં તમારા પર જે ચેતવણી મોકલી હતી તે મળી કે?”

પિલાતે અચકાતાં અચકાતાં કહ્યું કે, “મને તે મળી ખરી, પણ વેળા વીતી ગઈ હતી, અને બાજી મારા હાથમાંથી ગઈ હતી.”

તેણીએ કહ્યું કે, “વેળા વીતી ગઈ હતી? તમે શું કહેવા માગો છો? એ માણસ મરણ પામ્યો છે શું?”

“ના, તે હજી જીવે છે; પણ હાં મેં મેં તેની વિરુદ્ધ ફેંસલો આપીને તેને વધસ્તંભે જડવાનો હુકમ કર્યો છે. તેઓ હમણાં પણ તેને ફટકા મારતા હશે. હું એમાં બિલકુલ લાચાર હતો, એમ કર્યા

વગર મારે છૂટકો જ નહોતો. તે ઘેલા જેવા બની ગએલા હજારો લોકનો સમુદાય જોયો હોત તો તને સમજ પડત-એ લોકનો દેખાવ વિકરાળ તથા ભયંકર હતો! અને એ લોકની બૂમો તો થથરાવી નાખે એવી હતી. હજી મારા કાનમાં તેમના ભણકાર પડે છે!” એમ કહીને એ કંગાલ માણસે પોતાના હાથ લમણાં સાથે દબાવ્યા.

કલોડિયા તો સ્તબ્ધ થઈ જઈને મરેલા માણસના જેવા ડોળા ફાડીને તેના તરફ એક ટસે જોઈ રહી. તે હોઠ પીસીને ખોખરા સાદે બોલી કે, “તમે એને શિક્ષાપાત્ર ઠરાવ્યો છે? અને તે વળી વધસ્તંભની! ત્યારે તો ભગવાન આપણું રક્ષણ કરો! આપણા ભોગ મળ્યા, આવી બન્યું!” એમ કહીને તે ઘેલી જેવી બનીને પિલાતને એકલો મૂકીને ત્યાંથી નાસી ગઈ.

પછી સિપાઈઓએ ઈસુને લઈને તેના ઉપરનો ઝભ્ભો ઉતાર્યો, અને પછી એક નીચા થાંભલા સાથે તેને એવી રીતે બાંધ્યો કે તેની પીઠ વાંકી વળેલી રહે. પછી તેઓએ ચામડાના મજબૂત સેટાંના છેડાઓએ લોઢાની મોટા મોટા કાકરવાળી ગોળીઓ જેવું બાંધીને તેનો સટકો બનાવ્યો, અને તે વડે તેઓએ તેની ઉઘાડી પીઠ પર એટલા ફટકા માર્યા કે તેઓના હાથ દુઃખી ગયા. પછી તેઓએ તેને પાછો ઊભો કર્યો અને પછી જે શ્વેત ઝભ્ભો હેરોદે તેની મશ્કરી કરવા સારુ તેને પહેરાવ્યો હતો તે તેઓએ તેને પાછો પહેરાવ્યો, અને તેને પાછા ન્યાયના ઓરડામાં ઘસડી ગયા, અને આખો સમુદાય ત્યાં તેને જોવાને એકઠો થયો.

એટલામાં એક જણે ઘાંટો પાડીને કહ્યું કે, “હેરોદની પેઠે આપણે પણ તેનું ભજન કરીએ!”

આ સૂચના તેઓને બહુ ગમી. જે શ્વેત જામો હેરોદે તેને પહેરાવ્યો હતો, અને જે હવે ધોળો નહિ પણ ફટકાના ઘાના લોહીથી લાલચોળ થઈ ગયો હતો તે ઝભ્ભો તેઓએ ઉતાર્યો, અને

એક જૂનો કીરમજી રંગનો જામો તેને પહેરાવ્યો. પછી તેઓએ નર્ચા કાંટાવાળા ઝાડની ડાળીઓ લાવીને તેનો મુગટ બનાવ્યો, અને તે તેને માથે મૂકીને પછી જોરથી દબાવીને તેનાં લમણાં સુધી બેસાડી દીધો; પછી તેના હાથમાં રાજદંડ તરીકે બરૂની એક સોટી પકડાવી. પછી તેને જોઈને તેઓ બધા એટલા મોટેથી હસ્યા કે તેના ભયંકર અવાજથી ઓરડો ગાજી રહ્યો; પછી તેની આગળ ઘૂંટણે પડીને તેઓ બોલ્યા કે, “હે યહૂદીઓના રાજા, ઘણું જીવો!” પછી તેના જકડીને બાંધેલા હાથમાંથી સોટી ખૂંચવી લઈને, તેઓએ તે તેના માથા પર મારી.

આ તેમની કૂર પશુવત ગમ્મત મધ્યે પિલાત ત્યાં આવી ગયો. પછી તેણે ગુસ્સાથી હુકમ કર્યો કે, “એને ન્યાયના ઓરડામાં લાવો,” એમ કહીને તે ત્યાં બહાર નીકળી આવ્યો. તેની પત્ની કલોડિયાની ખાતર તથા પોતે પણ બીતો હતો માટે તેની ઈચ્છા એવી હતી કે હજી પણ બનતાં સુધી તેને બચાવવો.

સમુદાય એટલો તો વધી ગયો હતો કે પિલાત જ્યાં જુએ ત્યાં માણસોનાં મુખનો જાણે સમુદ્ર હોય એવું દેખાતું હતું. ઈસુ તેની આગળ ઊભો હતો, અને તેણે કીરમજી જામો તથા કાંટાનો મુગટ પહેરેલો હતો; તેનું મ્હો લોહીથી ખરડાયેલું તથા અપમાનકરાક થૂંકથી ગંદું થએલું હતું; તેની આંખો વેદનાથી ઝાંખી પડી ગએલી, પણ તેમ છતાં તેઓમાંથી એવો ઈશ્વરી પ્રકાશ ઝરતો હતો કે, પિલાતે ખરેખરા દયામય તથા સન્માનયુક્ત સાદે કહ્યું કે, “જુઓ તો ખરા આ માણસને!”

જાણે કે પિલાત તેઓને એમ કહેવા માગતો હોય કે, “જરી જુઓ તો ખરાં! એ કેટલી વેદના પામે છે! અને વળી એ તદ્દન નિર્દોષ છે, તે છતાં આટલું બધું દુઃખ તેણે સહ્યું છે તે બસ નથી શું? હવે તેના પર દયા કરો અને તેને જવા દો!”

પણ-મુખ્ય યાજકો તથા મંદિરના અધિકારીઓ લોહીની તૃષ્ણાથી ઘેલા જેવા બની ગયા હતા. જાણે હમણાં ઇસુને અમારી પાસે બહાર લાવશે એવી આશા રાખીને તેઓ બાળી નાખે એવા તાપમાં બહાર ત્રણ ત્રણ કલાકથી ઊભા થઈ રહ્યા હતા. પિલાતની માગણીથી તથા ઇસુની દયામણી હાલતથી તો ઉલટું બળતામાં ધી હોમાયા જેવું થયું. અને તેઓ ખોખરા સાદે ઉપરાછાપરી બૂમ પાડવા લાગ્યા કે, “એને વધસ્તંભે જડાવો! એને વધસ્તંભે જડાવો!”

ત્યારે પિલાતે ક્રોધાયમાન થઈને તેઓને કહ્યું કે, “તમે એને લઈને વધસ્તંભે જડાવો; કેમ કે મને તો એનામાં કંઈ દોષ માલમ પડતો નથી.”

પણ યહૂદીઓએ લોકોની નજરમાં પોતાને ન્યાયી ઠરાવવાને કહ્યું કે, “અમારા નિયમશાસ્ત્ર મુજબ તે મરણ પામવા યોગ્ય છે, કેમ કે તેણે પોતાને દેવનો પુત્ર ઠરાવ્યો છે.”

જ્યારે પિલાતે છેલ્લું વાક્ય સાંભળ્યું ત્યારે તે બહુ બીધો; અને કલોડિયાએ ગભરાયેલા મુખે જે કહ્યું હતું કે, “ભોગ મળ્યા, આપણું આવી બન્યું” તે શબ્દો તેને યાદ આવ્યા. તે વળીને પાછો ન્યાયના ઓરડામાં આવ્યો, અને સિપાઈઓને હુકમ કર્યો કે, “બંદીવાનને રજૂ કરો.”

પછી તેણે ઇસુને પૂછ્યું કે, “તું ક્યાંનો છે?”

પણ બંદીવાને કંઈ પણ ઉત્તર આપ્યો નહિ. આ માણસ કે જેણે તેને ત્રણવાર નિર્દોષ ઠરાવ્યો હતો તેમ છતાં જે એવો કાયર હતો કે તેને છોડી મૂકવાની છાતી ચાલતી નહોતી, તેવા માણસને ઉત્તર આપ્યાનું શું પ્રયોજન!

ગુસ્સે થવાનું કંઈ પણ કારણ મળ્યાથી ખુશી થઈને પિલાતે

ગુસ્સાથી કહ્યું કે, “તું મારી સાથે કેમ બોલતો નથી? શું તું નથી જાણતો કે તને વધસ્તંભે જડાવવાની સત્તા તેમ જ તને છોડી દેવાની સત્તા મારા હાથમાં છે?”

હવે તેના મનમાં જે અંધકારમય તોફાન ચાલતું હતું તેને લીધે ઈસુને તેના પર દયા આવ્યાથી, ઘણાં કલાકનું મૌન ભંગ કરીને તેણે કહ્યું કે, “તમને મારા પર બિલકુલ સત્તા હોઈ ન શકત; એ માટે જેણે મને તમારા હાથમાં સોંપ્યો છે તેનું પાપ બમણું છે.”

ત્યારે પિલાત તેની આગળ ધ્રૂજવા લાગ્યો.

અને એક વાર ફરીથી તે બહાર આવ્યો, અને જે માણસને તેણે ત્રણ વાર નિર્દોષ ઠરાવ્યો હતો, અને જેના વિરુદ્ધ તેણે બે વાર સજા ફરમાવી હતી, તેને છોડાવવાને સારુ તેણે ઘણા આગ્રહથી યહૂદીઓને ભલામણ કરી.

પણ તેઓએ તેના બોલવાનો તુચ્છકાર કર્યો અને બોલી ઊઠ્યા કે, “જો આપ આ માણસને છોડી દો, તો આપ કાઈસારના મિત્ર નથી.”

કાઈસારનું નામ સાંભળતાં જ પિલાતના હાંજા ગગડી ગયા, કેમ કે પોતાનાં કેટલાંક કૃત્યો તેને યાદ આવ્યાથી તે ગભરાયો, અને તેણે તેઓને હુકમ કર્યો કે ઈસુને ન્યાયાસનની આગળ રજૂ કરો; પછી ઈસુને ત્યાં રજૂ કર્યા પછી તેણે કહ્યું કે, “જુઓ તમારો રાજા!”

પણ તેઓએ બૂમ પાડીને કહ્યું કે, “એને દૂર કરો, એને દૂર કરો! એને વધસ્તંભે જડાવો.”

પિલાતે કહ્યું કે, “શું હું તમારા રાજાને વધસ્તંભે જડાવું?”

મુખ્ય યાજકોએ ઉત્તર આપ્યો કે, “કાઈસાર વગર અમારો બીજો કોઈ રાજા નથી!”

કાઈસારનું નામ સાંભળીને તે છેક લાચાર બની ગયો, અને તેનાં ગાત્ર શિથિલ થઈ ગયાં. પછી ખોખરા સાદે તેણે કહ્યું કે,

“એને લઈ જાઓ, એને લઈને તમે વધસ્તંભે જડાવો; તેનું લોહી તમારે માથે!”

હવે એ લોકો ઈસુને લઈને ત્યાંથી ચાલી નીકળ્યા.

જ્યારે લોકોએ જોયું કે તેને વધસ્તંભે જડવા સારુ સોંપી દીધો છે, ત્યારે તેઓએ એક મોટી વિકરાળ લલકાર પાડી, અને તેનો અવાજ આખા શહેરમાં ગાજી રહ્યો, અને સ્ત્રી છોકરાં તે સાંભળીને બી ગયાં. તેના પડઘા ઝગઝગતા મંદિરના ચોકમાં ગડગડવા લાગ્યા, અને તે ઊંચે આસમાન તરફ ઊડીને તેની મંદ લેહેરો દેવના રાજયાસન સાથે અફળાઈ, અને જે દૂતો તે રાજયાસનની આગળ નિરંતર ઊભા રહે છે તેઓએ પોતાનાં મુખ ઢાંક્યાં.

હવે એક માણસ જેનો સ્વાંગ જંગલી પશુના જેવો દેખાતો હતો, તે કલાકો થયા લોકોનાં સમુદાયની બાજુમાં રખડ્યા કરતો હતો. ઘડીએ ને પળે તે પોતાના વાળ ફાંસતો હતો અને પોતાનાં વસ્ત્ર ફાડતો હતો, અને તેનાં લુગડાંનાં ચીથરાં તેના શરીરની આસપાસ લટકતાં હતાં. તે ઘેલાની પેઠે બકતો શ્રાપ દેતો તથા પત્થરોથી પોતાને ઘા પાડતો હતો, પણ લોકો એની કંઈ દરકાર કરતા નહોતા. તેઓ એમ કહેતા હતા કે, એને ભૂત વળગેલું છે, ઘણું કરીને તે નાઝારીને શોધતો હશે; પણ હવે તો રાઈના પાડ રાતે વહી ગયા; હવે તો તેના પોતાથી થાય તો થાય, બીજી મદદની આશા ન રાખવી.”

તે માણસે જ્યારે એ વચન સાંભળ્યું ત્યારે પોતાની આંખો પરથી પોતાનાં જટિયાં કોરે કરીને તેણે પૂછ્યું કે, “એ લોકો એને શું કરશે?”

ત્યારે તે માણસોએ ઉત્તર આપ્યો કે, “તેઓ હમણાં જ તેને વધસ્તંભે જડવાને લઈ જાય છે.”

એ સાંભળતાં જ તે માણસે મોટી બૂમ પાડી અને પોતાની આંગળીઓ બન્ને કાનમાં ખોસીને ત્યાંથી ઝડપથી નાસી ગયો. અને મંદિર આગળ આવીને દોડતો ને દોડતો અંદર પેસી ગયો અને કોઈ તેને અટકાવી શક્યું નહિ. અને અંદરના ભાગમાં જ્યાં કેટલાક મુખ્ય યાજકો તથા વડીલો પોતાની ખૂની મતલબમાં પાર પડવાને લીધે ખુશાલી કરવાને ટોળે થયા હતા ત્યાં તે જઈ પહોંચ્યો.

પછી પેલા ત્રીસ રૂપીઆ તેમની આગળ ફેંકી દઈને શોકાતૂર ચીસ પાડીને કહ્યું કે, “નિર્દોષ લોહી પરસ્વાધીન કર્યાથી મેં પાપ કર્યું છે!”

મુખ્ય યાજકો તથા વડીલો તેને જોઈને બીધા, પણ આન્નાસે ઉત્તર આપ્યો કે, “એમાં અમારે શું લેવા દેવા છે? તારું કામ તું જાણે!”

તે માણસ એ સાંભળીને મંદિરમાંથી નાઠો, અને શહેર બહારની ગેથસેમાને નામની વાડીમાં જઈને ત્યાં ફાંસો ખાધો, અને એમ જે જગ્યાએ તેણે માણસના પુત્રને ચુંબન આપીને પકડાવ્યો હતો તે જ જગ્યાએ તે મરણ પામ્યો.

અને મુખ્ય યાજકોએ તે ત્રીસ રૂપીઆ લઈને કહ્યું કે, “એમને ભંડારમાં મૂકવા એ ઉચિત નથી, કેમ કે એ લોહીનું મૂલ્ય છે.” અને તેઓએ મસલત કરીને તે વડે પરદેશીઓને દાટવા સારું કુંભારનું ખેતર વેચાતું લીધું. એ માટે તે ખેતર આજ સુધી લોહીનું ખેતર કહેવાય છે.

અધ્યાય ૨૯

ટૈટસ નિસાન માસની પંદરમી તારીખે સવારમાં ઊઠ્યો તેવું જ તેનું મન બહુ જ ગભરાવા લાગ્યું, અને તેને એવો આભાસ થવા લાગ્યો કે આજે કંઈ મહા ભયંકર અનર્થ બનવાનો છે. પછી તેને યાદ આવ્યું કે ઠરાવેલો દિવસ આજ છે!

પોતાના કારાગૃહની ભીંતો તરફ જોઈને તે બબડવા લાગ્યો કે, “ઠરાવેલો દિવસ આજ છે! ઠરાવેલો દિવસ આજ છે! ઠરાવેલો દિવસ આજ છે!”

એટલામાં તેણે કંઈ ખખડાટ સાંભળ્યો, તેથી તે વિચારવા લાગ્યો કે, “અત્યારમાં તેઓ મને લઈ જવા આવે છે કે શું?” પછી તે કૂદીને ઊભો થઈ ગયો, અને પોતાની અંધારી ઓરડીના સામેના ખૂણામાં લપાઈને ધ્રૂજવા લાગ્યો, પણ થોડી વારમાં તેને માલમ પડ્યું કે એ તો દરોગાએ તેની રોટલી ને પાણી અંદર હડસેલી મૂક્યાં તેનો ખખડાટ થયો હતો. હવે પાણી તો એ ગટગટાવીને પી ગયો, પણ રોટલી દેખીને તો તેને ઉલટી થાય એમ થવા લાગ્યું.

પછી તે કાન દઈને એકાગ્રચિત્તે સાંભળવા લાગ્યો, તેના માથામાંના ઘાને દવાદાડ નહિ કર્યાથી તે પાક્યો હતો, અને તેનું અંગ તાપથી ધીકતું હતું. ઘડીઓ એક પછી એક જવા લાગી તેમ તેમ હું શાને માટે કાન ધરી રહ્યો છું તેનું પણ તેને બરાબર ભાન રહ્યું નહિ; અને જ્યારે આખરે બારણું ઉઘાડવામાં આવ્યું ત્યારે તે કૂદીને ઊભો થઈને બેદરકારીથી ખડખડીને હસવા લાગ્યો, અને તેનું મ્હોં તો લાલચોળ થઈ ગયેલું હતું.

તેણે ખુશ મિજાજમાં સુબેદારને કહ્યું કે, “હાશ, હાશ, આખરે તું આવ્યો ખરો!”

સુબેદાર ડોળા ફાડીને તેની તરફ જોઈ રહ્યો અને પછી હુકમ કર્યો કે, “એને જલદીથી બહાર લાવીને એની પીઠ પર વધસ્તંભ ચઢાવીને બંધથી બાંધો.”

સિપાઈઓએ કહ્યું કે, “શું! પહેલા એને ફટકા ન મારીએ?”

સુબેદારે કહ્યું કે, “ના, એવો હુકમ કરેલો નથી. વળી બીજું કારણ એ છે કે, આપણે ઉતાવળ કરવી જોઈએ, કેમ કે આજ સૂરજ આથમ્યા પહેલાં તેઓ ત્રણેનું મોત થવું જોઈએ; અને લગભગ બપોર તો થઈ ચૂક્યા છે.”

પછી સિપાઈઓએ જલદીથી તેની પીઠ પર વધસ્તંભ બાંધ્યો અને તેને બંદીખાનાની બહાર લાવ્યા, બહારની શીતળ હવાથી તેનું ભાન કંઈક ઠેકાણે આવ્યું. તેણે જોયું કે દુમાખસ પણ તેની પેઠે જ પીઠ પર વધસ્તંભ સહિત ચોકીદારોની વચમાં તેની વાટ જોતો ઊભેલો હતો. તેનાં લોહીલોહાણ લુગડાંથી જણાતું હતું કે તેને ફટકા મારેલા હતા, અને તે પોતાના હોઠોમાં બબડતો તથા ઈશ્વર વિરુદ્ધ દુર્ભષણ કરતો હતો.

ટૅટસને જોતાં જ તેણે ખોખરા સાદે બૂમ પાડી કે, “ઓહો! ચહૂદી! હવે તો તું ખરેખર પ્રમુખ યાજકનો દીકરો જણાય છે!”

પણ સુબેદારે તેના મ્હોંમાં મુક્કો મારીને તેને કહ્યું કે, “મ્હોં બંધ કર!”

હવે એ બે વધસ્તંભ ઊંચકનાર માણસોને રૂમી સિપાઈઓની એક મજબૂત ટુકડીના જાપ્તા નીચે ઝડપથી આગળ ચલાવ્યા, મંદિરથી થોડેક દૂર તેઓ ઊભા રહ્યા.

એક સિપાઈએ આસ્તેથી પૂછ્યું કે, “એને આન્ટોનિયા કિલ્લામાં કેમ ન આણ્યો?”

બીજાએ ઉત્તર આપ્યો કે, “એને ત્યાં લાવવાને વખત નહોતો, એની વિરુદ્ધ હમણાં જ હુકમ ફરમાવવામાં આવ્યો છે. તેઓ આપણને અહીં આવી મળશે. સાંભળો! એ-તેઓ આવે. લોકોના હોકારા તારાથી સંભળાય છે કે નહિ?”

થોડીવારમાં સિપાઈઓની ટુકડી ઈસુને લઈને ત્યાં આવી પહોંચી, પછી તેઓ બધા ભેગા થઈને આગળ ચાલ્યા.

તેઓ શહેરના દરવાજે પહોંચીને બહાર નીકળવા જતાં હતાં એટલામાં ઊભા રહેવાનો હુકમ કરવામાં આવ્યો.

ટૅટસનો જાપ્તો રાખનારા સિપાઈઓમાંના એકે પૂછ્યું કે, “શું કારણ છે?”

એક માણસ જે છાપરા પર ચઢીને બેઠેલો હતો તેણે કહ્યું કે, “પેલો તો ભારથી દબાઈને મૂર્છા ખાઈ ઢળી પડ્યો છે, તેથી એક મજબૂત ગામડીઓ જે હમણાં જ આવ્યો તેને સિપાઈઓએ પકડીને વધસ્તંભ તેની ખાંધે ચઢાવ્યો છે. એ ગામડીઆનું મ્હોં તો જોવા જેવું થયું છે!”

દરવાજાની બહાર તો જાણે કે લોકસમુદાયરૂપી સમુદ્ર ઊભરાઈ જતો હતો! રસ્તાની બન્ને બાજુએ લોકોની ઠઠ જામી હતી. ધાબાં તથા ભીંતો તથા ઝાડો પર પણ લોકો ખીચોખીચ ભરાયા હતા. ટૅટસે ચોતરફ જોઈને વિચાર્યું કે, શું આ બધા લોકો ત્રણ ચોરોની રિબામણ જોવા નીકળી આવ્યા હશે!

લોકોના હોકારા તથા પોકારા મધ્યે રડતી સ્ત્રીઓના તીણા અવાજ પણ તેને કાને પડતા હતા, અને હમણાં એક એવો સાદ

તેને કાને આવ્યો કે જે તે ફરી કદી સાંભળવાની વકી રાખતો નહોતો, તે સાદે ચીસ પાડી કે, “બાપ! ટૅટસ! ઈસુ!” એ શબ્દો પોકારીને પોકારનાર તરત પાછો પડીને સમુદાયમાં ગરક થઈ ગયો, પણ તેનું ફિક્કું પડી ગએલું મુખ ટૅટસની નજરે જરીક પડી ગયું.

તે જોઈને ટૅટસ પહેલીજ વાર પોતાના બંધ તોડી નાખવાને આંચકા મારીને બૂમો પાડવા લાગ્યો કે, “મને જવા દો, જવા દો!”

સુબેદારે ગુસ્સાથી કહ્યું કે, “અરે ચોટ્ટા! મ્હોં બંધ કર; તારી ચીસો વધસ્તંભને માટે રાખી મૂક.” અને એમ બોલીને પોતાની તરવારનું પૂર્ણ તેના માથા પર માર્યું.

સ્તેફન અઠવાડીઆનાં અઠવાડીઆં સુધી ટૅટસની શોધમાં ગામેગામ ભટકતો ભટકતો યરુશાલેમ આવી પહોંચ્યો હતો, પણ અત્યાર સુધી તેની મહેનત નિષ્ફળ ગઈ હતી. તેણે આખરે એવો ઠરાવ કર્યો હતો કે કાયાફાને મળીને ભરત ભરેલી બંડી તેને આપીને પોતે ટૅટસ વિષે જે બધું જાણતો હતો તે તેને જાહેર કરવું. ચીંથરેહાલ, ભૂખ્યો તથા પગે ફોલ્લા ઊઠેલા એવી હાલતમાં તેને કાયાફાના મહેલનો મોટો દરવાજો ઠોક્યો, પણ દરવાન સ્ત્રીએ તેને અંદર જવા દીધો નહિ. તેણીએ તેને તુચ્છકાર સહિત કહ્યું કે, “પ્રમુખ યાજકને મળવાને તારા દીદાર તો જો! માર્ગે પડ, ભિખારડા!”

પણ સ્તેફને આગ્રહથી કહ્યું કે, “ખરેખર, મારે તેમને મળ્યા વગર ચાલે એમ નથી. બહુ જ મહત્વની તથા અગત્યની વાત મારે તેમને કહેવાની છે.”

“વારુ, એમ હશે તોપણ અંદર પેસવાની આશા તો તું

રાખતો જ નહિ. તારા જરૂરના કામને થોભવું પડશે.” એમ કહીને તેની નજર આગળ બારણું ભડાક દઈને બંધ કરી દઈ ખડખડ હસવા લાગી, કે ઠીક ચાટ પાડ્યો છે!

પછી તે ફરતો ફરતો, જેની શોધમાં તે ફરતો હતો તે કદાપી ત્યાં મળે એવી કીચિત આશાથી તે મંદિરે ગયો.

તેણે સાધારણ રીતે ભોળેભાવે મંદિરના એક સિપાઈને પૂછ્યું કે, “પ્રમુખ યાજક ક્યાં છે?”

સિપાઈએ કહ્યું કે, “હેં, ભિખારડા! પ્રમુખ યાજક વિષે પૂછે છે? તેમનું તારે શું કામ છે?”

“મારે અગત્યના કામસર તેમની સાથે વાત કરવી છે, અને તેમના ઘેર તો મને અંદર જ પેસવા ન દીધો; મેં ઘણોએ આગ્રહ કર્યો પણ ફોકટ.”

સિપાઈએ તિરસ્કારયુક્ત કહ્યું કે, “ઓહો, તને ના પેસવા દીધો? એ તો બહુ અજબ જેવી વાત! તેઓએ તો તને અંદર આવવાને ઉલટા નહોરા કરવા જોઈતા હતા, અને સૌથી ભવ્ય દિવાનખાનામાં બેસાડવો જોઈતો હતો!”

આ તિરસ્કારનાં વચનોથી સ્તેફનનું મુખ લાલ થઈ ગયું, અને તેણે એની સામે એકી નજરે જોઈને કહ્યું કે, “જો કે કદાપી મારો દેખાવ ભિખારીના જેવો હશે તોપણ હું કંઈ ભિખારી નથી, પણ એક બહુ જ અગત્યના કામસર મારે પ્રમુખયાજકને મળવાની આવશ્યકતા છે; હું તેને તેના દીકરા વિષે ખબર આપવા માગું છું.”

સિપાઈએ જવાબ આપ્યો કે, “તેના દીકરા વિષે? તું તો ઘેલો થયો છે! તેને દીકરો છે જ નહિ. ચાલ્યો જ તારે રસ્તે. પ્રમુખયાજકને મળવાની આશા રાખતો નહિ. આજનો દિવસ

કાયાફાને તેમ અમારે પણ દિવાળીના જેવો છે, કેમ કે આજ રાતે પાસ્ખાનું જમણ છે; અને વિશેષ એ કે, આજે અમારે મોટો તમાસો જોવાનો છે; તે એ કે નાઝારીને વધસ્તંભે જડવાનો છે.”

સ્તેફને ઘેલા માણસની પેઠે બૂમ પાડી કે, “શું નાઝારી! વધસ્તંભે જડાવાનો! અધધધ! એ કેમ બને! એ બને જ કેમ!”

“અરે ઉદ્ધત ભિખારી છોકરા, એમ જ બનવાનું છે! તે જોવાને આખું શહેર ત્યાં આવવાનું છે. હું પોતે”-

પણ સ્તેફન તો ક્યારનો ત્યાંથી આંખો મીચીને નાસી ગયો હતો, અને હું કેમ નાસું છું કે ક્યાં નાસું છું તેનું પણ તેને ભાન નહોતું. થોડી વારમાં લોકોનું એક મોટું ટોળું આગળ ધસતું હતું તેમાં તે આવી પહોંચ્યો, અને તેમની ભેગો એ પણ દોડવા લાગ્યો.

થોડી વાર પછી એક જણે પોતાના સાથીઓને હાંક મારીને કહ્યું કે, “આપણે અહીં ઊભા રહીએ. અહીંથી બધું બરાબર દેખાશે.”

સ્તેફને તેની તરફ આજીજીપૂર્વક જોઈને ડૂસ્કાં ખાતાં ખાતાં પૂછ્યું કે, “આ વાત ખરી છે?”

પણ એ માણસે કંઈ ઉત્તર આપ્યો નહિ, પણ પાસેના એક નાના ઝાડ પર ચઢતાં ચઢતાં તેણે પોતાના સાથીઓને પોકાર્યું કે, “હું તો અહીં ચઢીને જોઈશ.”

હજી તો હજારો લોકોનાં ટોળે ટોળાં નીકળ્યાં જ જતાં હતાં, અને સ્તેફન પણ તેઓના સર્વ પ્રબળ ધસારા મધ્યે ઠેલાતો ઠેલાતો ધોરી માર્ગથી થોડે છેટે એક નાની ટેકરી હતી તેના થડમાં ઊભો રહ્યો, કેમ કે હ્યાં આગળ સરકારી સિપાઈઓની ત્રણ હારો ટેકરીની આસપાસ ફરતી ઊભેલી હતી, અને લોકોને ઉપર ચઢતાં અટકાવતી હતી.

એક ઉદાસી ચહેરાવાળીને પોતાની નજીક ઊભેલી જોઈને સ્તેફને તેને પૂછ્યું કે, “બાઈ, આ બધી ધાંધલ શાને માટે મચી છે તે મને કહેશો? પછી ડૂસ્કાં ખાતાં ખાતાં તેણે પૂછ્યું કે, “શું એ ખરી વાત છે કે આ લોકો નાઝારીને વધસ્તંભે જડવાની તૈયારી કરે છે?”

તેણીએ ઉત્તર આપ્યો કે, “હા, ભાઈ, તોબા! તોબા! તું કહે છે તેમ જ છે! હાય, હાય! કેવું કરુણાજનક! કેવું લજ્જામણું કામ! એ તો મુખ્યયાજકોનું કામ છે; તેઓ હમેશથી તેના ઉપર વેર રાખતા આવ્યા છે. માત્ર ગઈ રાત્રે જ તેઓએ તેને ગેથસેમાને વાડીમાં પકડ્યો હતો. આજે મોટી સવારમાં તેઓએ તેને પિલાતને સ્વાધીન કર્યો હતો, અને એટલામાં તો-” ડૂસ્કાં આગળ તે વધારે બોલી શકી નહિ, અને તેણીએ પોતાનું મુખ પોતાના લાંબા બુરખાથી ઢાંકી દીધું.

સ્તેફને આતુરતાથી પૂછ્યું કે, “શું ગેથસેમાનેમાં? એ પેલી જૈતુન વૃક્ષોની વાડી તો નહિ?”

બાઈએ ગદ્ગદ્ કંઠે કહ્યું કે, “હા, એ જ. તે ત્યાં ઘણી વખત જતો-એકાંતને માટે તથા પ્રાર્થના કરવા સારુ જતો.”

સ્તેફને કહ્યું કે, “હું ત્યાં હતો, મેં ગડબડ પણ સાંભળી હતી, પણ એ શાને માટે થઈ હશે તે મારા જાણવામાં આવ્યું નહોતું. હું ઊંઘમાંથી જાગી ઊઠ્યો હતો.

એટલામાં બાઈ બોલી ઊઠી કે, “સાંભળ! એ લોકો આવે છે.”

થોડી વારમાં રૂમી સિપાઈઓની મોખરાની હાર નજરે આવી. તેઓની ઢાલો સૂર્યનાં કિરણોમાં ઝબકારા મારતી હતી. તે હારની પાછળ એ ત્રણ બંદિવાનો પોતપોતાનો વધસ્તંભ ઊંચકીને

ચાલતા હતા. એ દરેક બંદિવાન પર ચચ્યાર સિપાઈઓનો જાપતો હતો, ને દરેકની છાતી પર ધોળું રંગેલું એકેક પાટીયું ટાંગેલું હતું, અને તે પાટીઆ પર દરેક બંદિવાન શા ગુનાને માટે મરવાના છે, તે ગુનાનું નામ મોટા કાળા અક્ષરોમાં લખેલું હતું. નાઝારીના પાટીઆ પર જે લખેલું હતું તે અજાયબ જેવું હતું, અને તે એ હતું કે, “નાઝરેથનો ઈસુ, યહૂદીઓનો રાજા!”

તે ત્રણ બંદીવાનોને દેખતાં જ સ્ટેફનના મુખમાંથી ઉપર કહેલી કારમી ચીસ નિકળી, કે “(મારો) બાપ! ટૈટસ! ઈસુ!” પછી તે મૂર્છા ખાઈને મૂએલાના જેવો ઢળી પડ્યો.

પેલી બાઈ પોતાનું રડવાનું છોડી દઈને તેને પડખે ઘૂંટણે પડી, અને લોકોને આજીજીપૂર્વક કહેવા લાગી કે, “ભાઈ સાહેબો, જરા પાછા હટો. આ છોકરાને મૂર્છા આવી છે; મહેરબાની કરીને તેને હવા આવવા દો.”

એક માણસે તે છોકરાને પગની ઠોકર મારીને તુચ્છકાર સહિત કહ્યું કે, “અરે, એ તો કોઈક ભિખારી છે! એને પડ્યો રહેવા દે ને, નહિ તો બધો તમાસો ખોઈશ. નાઝારીને પહેલો લઈને વધસ્તંભે જડવાની તૈયારી કરે છે.”

એ બાઈએ પોતાની પાસેની નાની મસકમાંથી કેટલુંક પાણી ઉતાવળે બેભાન છોકરાના મ્હોં પર છાંટ્યું. પછી કંઈક સર્વ પ્રબળ આકર્ષણે કરીને તે ઊભી થઈને પોતાની સામે જે ભયંકર બનાવ બનતો હતો તેને એકી નજરે જોઈ રહી.

સિપાઈઓ ઝડપથી કામ કરતા હતા. નાઝારીનાં વચ્ચે ઉતારીને તેઓએ તેને જમીન પર પડેલા વધસ્તંભ પર ચત્તો સુવાડ્યો. પછી હથોડીના થોડા બહેરા અવાજ સહિત તેઓએ તેના ફેલાવેલા હાથની હથેલીઓમાં મોટા ખીલાઓ મારીને તેમને

વધસ્તંભના આડા લાકડા સાથે જડી; પછી તેના પગ જરા ઊંચે ઠેલીને એક પગને બીજા પગ પર ગોઠવીને તેમને પણ સીધા સ્તંભ સાથે જડ્યા.

પછી વધસ્તંભે આવી રીતે અપરંપાર વેદના સહેતા ઈસુને જડી રહ્યા પછી તેઓએ દુઃખિતની વેદનાની દરકાર ન કરતાં ખેંચતાણ કરીને વધસ્તંભને માટે ખોદેલા ખાડાની પાસે વધસ્તંભને ઘસડી જઈને પછી હોકારો પાડીને તેને ખાડામાં નાખ્યો, એટલે એક આંચકા સહિત વધસ્તંભ સીધો ઊભો થઈ ગયો, અને તે આંચકાથી ઈસુને જે વેદના થઈ તે તો જોનારને કમકમાટી ઉપજાવનારી હતી; પણ તે જ વખતે ઈસુ કાંઈક બોલતો સંભળાયો, તે શું હશે? તે એ હતું કે, “ઓ બાપ, તેઓને માફ કર; કેમ કે પોતે શું કરે છે તે તેઓ જાણતા નથી.”

હવે લૂટારાઓનો વારો આવ્યો; જે દ્રાક્ષરસ ઈસુએ પીવાને ના પાડી હતી તેમાં તો તેઓએ બેભાન કરવાની દવા ભેળવી હતી; તે દવા ભળેલો દ્રાક્ષરસ તેઓએ ખૂબ પીધો હતો. બેમાંના મોટાનો વારો જ્યારે આવ્યો ત્યારે તે સિપાઈઓની સામો થઈને જંગલી પશુની માફક લડવા લાગ્યો, પણ થોડી વારમાં તેને વશ કરીને નીચે પાડ્યો, અને તેને વધસ્તંભે જડીને તેના વધસ્તંભને ઈસુની ડાબી બાજુએ ઊભો કર્યો; એ બધો વખત એ માણસ ગાળો તથા ચીસો ઉચ્ચાર્યો કરતો હતો.

પછી પેલા જુવાનીઆને પણ એ જ પ્રમાણે વધસ્તંભે જડીને તેના વધસ્તંભને ઈસુની જમણી બાજુએ ઊભો કર્યો. તે જોઈને જોનારામાંના કોઈ કોઈ ત્રાસ પામીને કહેવા લાગ્યા કે, “એ તો બિચારો હજી છોકરવાદ છે!” દુઃખને લીધે દયામણી રીતે કણવા સિવાય તે પણ ઈસુની પેઠે કંઈ બોલતો, બૂમ પાડતો નહિ.

પણ એ બાઈના પગ પાસે બેભાન પડેલો છોકરો આ વખતે જરા હાલ્યો. તેણીએ નીચે નમીને તેનું ડોકું ઊંચું કરીને પોતાની નાની મસકમાંથી તેને થોડું પાણી પાચું.

પેલા ત્રણ વધસ્તંભ દેખતાં જ તેણે બૂમ પાડી કે, “ઓ ઈશ્વર, આ તો મારો ઈસુ! મારો ભાઈ! મારો બાપ!”

તેને ફરીથી ચકરી આવી અને તે પાછો ઢળી પડતાં પડતાં રહી ગયો; પછી તેની આંખોમાં અત્યંત જુસ્સો પ્રકાશવા લાગ્યો, અને કૂદીને ઊભો થઈને ઘેલાની પેઠે કહેવા લાગ્યો કે, “પ્રમુખ યાજક ક્યાં છે? આ જુવાન તે એનો દીકરો છે; હજી પણ કદાપી તેનો બચાવ થઈ શકે!”

એ બાઈને તેના પર દયા આવી અને સમજાવવા લાગી કે, “છાનો રહે! દુઃખના કારણથી તું ઘેલો થઈ ગયો છે. હવે તો કોઈ પણ રીતે એ છોકરાનો બચાવ થવાનો નથી.”

છોકરો ફરી નિર્ગત થઈ ચકરી ખાઈને બેસી ગયો. ઘણા કલાકો થયા તેણે કંઈ ખાધું નહોતું; અને તેનું મગજ ભમતું હતું, અને તેની આંખે પણ અંધારાં આવતાં હતાં, તેથી તેને બધું ઝાંખું તથા વિચિત્ર દેખાતું હતું.

તે મોટેથી બોલવા લાગ્યો કે, “જરૂર, હું ઘેલો જ થયો છું.” પછી તે છાનો રહ્યો. લોકો વચલા વધસ્તંભવાળાની નીંદા કરતા હતા, તેઓના સાદ પણ અસ્પષ્ટ રીતે તેને કાને પડતા હતા; તેઓ એવી રીતે નીંદા કરતા હતા કે, “અરે મંદિરને પાડી નાખનાર, અને તેને ત્રણ દિવસમાં પાછું બાંધનાર, તું પોતાને બચાવ! જો તું દેવનો દીકરો હોય તો વધસ્તંભ પરથી ઉતરી આવ!”

વળી તેણે ભપકાદાર રંગબેરંગી જામા પહેરેલા માણસોનું એક ટોળું વધસ્તંભની નજીક ઊભેલું જોયું. તેઓ મશ્કરી કરતાં

પોતાના હાથ તેની તરફ લાંબા કરીને કહેતા હતા કે, “તેણે બીજાઓને બચાવ્યા પણ પોતાનો બચાવ કરી શકતો નથી. જો તે ઈસ્ત્રાએલનો રાજા હોય તો તે હમણાં વધસ્તંભ પરથી ઉતરી આવે અને અમે તેના પર વિશ્વાસ રાખીશું! તે દેવ પર ભરોસો રાખતો હતો; જો દેવ તેને માન્ય કરતો હોય તો તે તેને હમણાં છોડાવે; કેમ કે તે કહેતો હતો કે, “હું દેવનો દીકરો છું.””

બાઈએ સ્તેફનને કહ્યું કે, “એ મુખ્ય યાજકો છે.”

પણ તેણે કંઈ ઉત્તર આપ્યો નહિ.

આ વખતે સૂર્ય લગભગ માથા પર આવ્યો હતો અને બપોરનો સખત તાપ પડતો હતો, પણ ધીમે ધીમે અજવાળાનો પ્રકાશ ઝાંખો પડવા લાગ્યો; વાતાવરણમાં તરેહવાર શાંતતા ફેલાએલી હતી. લોકો જે ઉશ્કેરણીથી ઘેલા જેવા થઈ ગયા હતા, તેઓના જોવામાં એ ફેરફાર પ્રથમ તો ન આવ્યો, પણ થોડી વારમાં લોકો એક પછી એક બેચેનીથી ઊંચે જોવા લાગ્યા. વાદળ બિલકુલ નહોતું, તોફાનનું પણ કાંઈ ચિન્હ જોવામાં આવતું નહોતું, પણ અજવાળું પળે પળે વધારે ઝાંખું પડતું જતું હતું.

લોકો લોહી ઊડી ગએલા ચહેરા સહિત એક બીજાની સામે જોતા હતા. તેઓ મંદ સાદે એક બીજાને પૂછતાં કે, “આ શું?” પછી તેઓ ભયભીત થઈને વચલા વધસ્તંભવાળાને નિહાળી જોતા. તે તો પોતાનું ડોકું છાતી પર લચાવી દઈને હાલ્યા ચાલ્યા વગર લટકી રહ્યો હતો.

ડાબા હાથ તરફના વધસ્તંભ ઉપરનો માણસ તો ત્રાસદાયક બૂમો પાડતો તથા દુર્ભાષણ કર્યા કરતો હતો. ભયના કારણથી લોકો ચૂપ થઈ ગએલા હોવાથી તેનો ઘાંટો સ્પષ્ટ રીતે સંભળાતો હતો. તે ઈસુને શ્રાપ દેતો હતો. ભયંકર શ્રાપવચન ઉચ્ચારીને તેણે

ગુસ્સાથી પોકાર્યું કે, “જો તું ખ્રિસ્ત હોય, તો પોતાને તથા અમને બચાવ!”

જે છોકરો નાઝારીની જમણી ગમ વધસ્તંભે જડેલો હતો તે દયામણી રીતે કણ્યા વગર અત્યાર સુધી બીજું કંઈ બોલ્યો નહોતો; પણ હમણાં અસહ્ય વેદનાથી તેનું ભાન ઠેકાણે આવ્યું હતું, માટે તેણે ઈસુની ડાબી ગમનાને ધમકાવતાં કહ્યું કે, “શું તું છાનો નહિ રહે! તું પણ એ જ શિક્ષા સહ્યે છે, તેમ છતાં શું તું ઈશ્વરથી નથી ડરતો? વળી આપણે તો વાજબી સજા ભોગવીએ છીએ; કેમ કે આપણને તો આપણાં કૃત્યોનું યોગ્ય ફળ મળ્યું છે, પણ એ તો નિર્દોષ છે.”

પછી પોતાની મરતી આંખો ઈસુ તરફ ફેરવીને ગદ્ગદિત કંઠે કાલાવાલા કરીને કહ્યું કે, “ઓ પ્રભુ, જ્યારે તું તારા રાજ્યમાં જાય ત્યારે મને સંભારજે!”

ઈસુનું મુખ જોકે લોહીલોહાણ, ધૂળ લાગેલું તથા નજીક આવેલા મોતના કારણથી લેવાઈ ગએલું હતું, તોપણ ટૈટસનું બોલવું સાંભળતાં જ તેના મુખ પર ઈશ્વરી આનંદનો પ્રકાશ ઝળક્યો, અને તે જોઈને સ્તેફનનું અંતઃકરણ ઉલ્લાસી થયું.

પછી ઈસુએ સ્પષ્ટ, મધૂર તથા દૂર સુધી સંભળાય એવા સાદે ટૈટસને ઉત્તર આપ્યો કે, “હું તને ખચીત કહું છું કે, આજે તું મારી સાથે પારાદૈસમાં પ્રવેશ પામશે.”

અરે, મને પણ ઈસુ પોતાની સાથે પારાદૈસમાં લઈ જાય તો કેવું સારું! એ અભિલાષાથી તેનું મન તલપવા લાગ્યું, અને આગળ ધસીને તેણે મોટેથી બૂમ પાડી કે, “ઓ પ્રભુ! મને પણ લઈ જા!”

એટલામાં તેણે એકાએક ઈસુની મા મરિયમને નજીકમાં

ઊભેલી દીઠી; અને તે બાઈની સાથે બીજી બે બાઈઓ અને ઈસુનો વહાલો શિષ્ય યોહાન ઊભેલાં હતાં. તે તેઓને ધૂંધળા ઝળઝળીઆમાં (અર્ધ-અંધકારમાં) સાફ દેખી શકતો હતો, કેમ કે લોકો ભયભીત થઈને વધસ્તંભની પાસેથી છેટા હટી ગયા હતા; માત્ર રોમી પહેરેગીરોને જ ન છૂટકે ત્યાં પાસે ઊભા થઈ રહેવું પડ્યું હતું.

સ્તેફન બીતો બીતો એટલો નજીક ગયો કે મરિયમના લુગડાની કોરે અડકી શકે; પણ તે તેની સાથે કંઈ બોલ્યો નહિ, કેમ કે એમ કરવાની તેની હિમ્મત ચાલી નહિ.

મરિયમ વિલાપ કરતી કરતી બોલી કે, “ઓ મારા દીકરા! અરે મારા પુત્ર!” એ સાંભળીને મરતા ઈસુની ખાપ બાઝેલી આંખો ફરીથી ચળકવા લાગી. પછી પોતાની માની સામે અપાર કરુણામય દૃષ્ટિ કરીને તેણે મંદ સાદે કહ્યું કે, “બાઈ, જો તારો દીકરો!” પછી યોહાન કે જે તેણીને અર્ધ-મૂર્છાગત સ્થિતિમાં ટેકો આપીને ઊભી રાખી રહ્યો હતો તેના તરફ પોતાની દૃષ્ટિ ફેરવીને તેણે તેને કહ્યું કે, “જો તારી મા!”

ઘડીઓ મંદગતિથી પસાર થતી હતી, અને એક ઘડી એક દિવસના જેટલી લાંબી લાગતી હતી. અંધારું વધતાં વધતાં છેક અંધારી રાત્રિના જેવું થઈ ગયું હતું, અને તારા વગરની રાત હોય એવું લાગતું હતું. જે હજારો લોકો તહેવારના દિવસનાં સારાં સારાં કપડાં પહેરીને વધસ્તંભે જડાએલાઓની વેદનાનો તમાશો જોવાને હસતાં કૂદતાં આવ્યા હતા, તેઓ ભયભીત થઈને પૂરું થવાની વાટ જોતાં છાનામાના ઊભા હતા. આ ભયંકર અંધકારમાં તેઓને હાલવા ચાલવાની હિમ્મત નહોતી; મરતા માણસના ઉંહકારા સિવાય બીજો એકે અવાજ ભાગ્યે સંભળાતો.

બપોર પછીના આશરે ત્રણ વાગે ઈસુએ કષ્ટમય કારમી બૂમ પાડી કે, “એલી, એલી, લામા સાબાખ્યાની!”

એ વચન તો ગાલીલ પ્રાંતની સાદી ભાષાનું છે, જે ભાષા તે નાનપણમાં બોલતો હતો, અને એ વચન સહુ કરતાં શોકમય છે. તેનો અર્થ એ છે કે, “ઓ મારા દેવ, મારા દેવ, તેં મને કેમ તજી દીધો છે?”

પણ એક સિપાઈ જે ઈસુ તરફ જોઈ રહ્યો હતો, તેણે માત્ર પહેલા જ શબ્દો સાંભળીને તેમનો અર્થ ન સમજવાથી કહ્યું કે, “એ માણસ એલિયાને હાંક મારે છે.”

એટલામાં ઈસુએ ફરીથી મંદ સાદે કહ્યું કે, “મને તરસ લાગી છે.”

હવે ત્યાં આગળ સિપાઈઓએ પોતાને પીવા સારુ આણેલા હલકી જાતના ખાટા દ્રાક્ષરસની બરણી મૂકેલી હતી; એક સિપાઈને પશ્ચાત્તાપ થયાથી તેણે ઉતાવળે તે દ્રાક્ષરસમાં વાદળી પલાળીને તેને એક લાકડીને છેડે બાંધીને ઈસુના સુકાઈ ગએલા હોઠ પાસે ધરી.

બીજા એકે હાંક મારીને કહ્યું કે, “રહેવા દે, રહેવા દે, આપણે જોઈએ કે એલિયા તેનો બચાવ કરવા આવશે કે નહિ.”

પણ “મને તરસ લાગી છે,” એ વચન બોલ્યા પછી તે થોડી વાર કંઈ પણ બોલ્યો નહિ, અને થોડી પળના સાસા પછી તેણે પ્રાણ છોડી દીધો. મરતી પળે તેનું મુખ પરમ આનંદ તથા જયના પ્રકાશથી ખીલી રહ્યું, અને તેણે ઘાંટો પાડીને કહ્યું કે, “પૂરું થયું છે!” પછી છેલ્લે મંદ સૂરે તેણે પ્રાર્થના કરી કે, “ઓ બાપ, તારા હાથમાં હું મારો આત્મા સોંપું છું!” પછી પ્રાણઘાતક વેદનાની મોટી ચીસ પાડ્યા પછી તેનું ડોકું આગળ લચી ગયું, અને તેણે પ્રાણ છોડી દીધો.

પછી ઘરતીકંપની લહેરો ઉપર લહેરો આવવા લાગી અને ફાટતા ને તુટતા ખડકોના ધડાકા સંભળાવા લાગ્યા. લોકોએ બૂમરાણ ને ચીસરાણ કરી મૂક્યું, અને ભયઘેલા બની જઈને પ્રાર્થના કરવા લાગ્યા. તેઓ પોક મૂકીને બોલતા હતા કે, “અમારું આવી બન્યું!” અને પોતાનાં લુગડાં ફાંસતાં તથા છાતી કુટતા હતા.

રોમી સુબેદાર તથા તેના હાથ નીચેના સિપાઈઓ પણ બીકથી ધ્રૂજવા લાગ્યા, અને કહેવા લાગ્યા કે, “ખરેખર, એ દેવનો દીકરો હતો!”

પછી અંધારું જેવી રીતે આવ્યું હતું તેવી જ રીતે એકાએક જતું રહ્યું; સૂર્ય પૂર ભપકામાં પ્રકાશવા લાગ્યો, અને લોકો વિલાપ કરતા તથા છાતી કુટતા શહેરમાં પાછા આવ્યા. જે વચન તેઓ બોલ્યા હતા તે તેઓને યાદ આવતું હતું કે, “તેનું લોહી અમારે માથે તથા અમારાં છોકરાંને માથે!”

અધ્યાય ૩૦

જો કે વચલા વધસ્તંભ પર જડાએલો (ઈસુ) મરી ગયો હતો, તોપણ તેની સાથે જડાએલા બીજા બે જણ હજી જીવતા હતા. એઓમાંનો નાનો તો બેભાન જણાતો હતો, કેમ કે તેનું ડોકું આગળ લચી ગયું હતું, અને તે બિલકુલ હાલતો ચાલતો નહોતો. પણ પેલો બીજો તો પોતાનું મોઢું માથું આમથી તેમ ડોલાવતો હતો, અને ઘેલાની પેઠે લવારો કરતો હતો. એટલામાં તે એકદમ બોલી ઊઠ્યો કે, “પ્રમુખ યાજકને હમણાં મારી પાસે મોકલો, હું મરવાની અણી પર છું; હું મરી જાઉં તે અગાઉ મારે તેને એક અગત્યની વાત કહેવાની છે.”

પ્રમુખ યાજકનો ચાકર માલખસ જે સવારનો વધસ્તંભ પાસે ઊભો થઈ રહ્યો હતો, તેના કાન પર તે શબ્દો પડ્યાથી તેણે પૂછ્યું કે, “તારે પ્રમુખ યાજકનું શું કામ છે?”

તેણે કણતા કણતા કહ્યું કે, “મને પાણી પાઓ, કેમ કે તરસથી મારે કંઠે કાંટા પડ્યા છે.”

માલખસે વાદળી પેલા દ્રાક્ષરસમાં બોળીને એ દુઃખિત કંગાલને મોંએ ફરીથી લગાડી.

પછી તેણે ખોખરા સાદે ફરીથી પૂછ્યું કે, “પ્રમુખ યાજક ક્યાં છે?”

માલખસે ઉત્તર આપ્યો કે, “તે તો શહેરમાં પાછો ગયો છે. તારે તેને જે કહેવાનું હોય તે મને કહે, હું તેનો વિશ્વાસુ તથા માનીતો ચાકર છું; હું તેને તારા સમાચાર પહોંચાડીશ.”

“તેને હું કહી શકતો નથી, અને મારો થોડો જ વખત બાકી રહેલો છે માટે હું તને કહીશ.” એટલું બોલીને તે અચકાઈને કણવા લાગ્યો, પછી આકંઠ કરીને બોલ્યો કે, “પેલી બાજુના વધસ્તંભે જડેલો જુવાન પ્રમુખ યાજક કાયાફાનો ઠીકરો છે.”

માલખસ ત્રાસ તથા કમકમાટ સહિત અચકાઈને પાછો પડ્યો અને બૂમ પાડી કે, “અરે ચોરટા, તું જૂઠું બોલે છે!”

દુમાખસે ઉત્તર આપ્યો કે, “હું જૂઠું નથી બોલતો; હું મરવાની અણી પર છું. હું તેને તેની આયા પ્રિસ્કાની સાથે ચોરી ગયો હતો. એ છોકરી પર મારો પ્યાર લાગેલો હતો, પણ છોકરાને તો હું કાયાફા પર વેર લેવા સારુ લઈ ગયો હતો, કેમ કે કાયાફાએ મને વાંક વગર ફટકા મરાવ્યા હતા; અને હાલ સેતાનના જેવો હું જે બન્યો છું, તેનું મુખ્ય કારણ તે ફટકા જ છે.”

જ્યારે માલખસે પ્રિસ્કાનું નામ સાંભળ્યું, ત્યારે તે બીકથી ધ્રુજવા લાગ્યો, અને પૂછ્યું કે, “એ સ્ત્રી ક્યાં છે?”

દુમાખસે મુશ્કેલીથી બોલતાં કહ્યું કે, “હું જાણતો નથી, તે કાપરનાહુમમાં હતી. મારે એક છોકરો પણ છે, તેનું નામ સ્ટેફન છે; તે પણ ક્યાં છે તે હું જાણતો નથી. પણ આ ખબર તું કાયાફાને કહેશે તેના મારી આગળ સોગન ખા! તેને ફટકા યાદ આવશે- અને છોકરો પણ!” એમ કહીને તેણે પોતાના દાંત પીસ્યા.

માલખસ હવે પેલા બીજા વધસ્તંભ પાસે દોડી ગયો, અને તેના પર લટકાવેલા જુવાનનું મુખ બારીકીથી નિહાળ્યું; એટલે તેના મનમાં ખાતરી થઈ કે દુમાખસનું કહેવું સાચું છે.

તેણે ઊંચા થઈ છોકરાની છાતી પર હાથ મૂકી જોયો, તો તેનું હૃદય હજુ ધબકતું હતું, પણ ધબકારા એટલા તો મંદ હતા કે તે સેજસાજ માલમ પડતા. તેણે વિચાર કર્યો કે, “સારા ભાગ્યે એનું દુઃખ સમાપ્ત થવા આવ્યું છે. પછી જે શબ્દો નાઝારીએ કહ્યા હતા તેનું એકાએક સ્મરણ થયાથી છાતીફાટ નિસાસો નાખીને તે હોઠમાં બબડ્યો કે, “એ તો પારાદૈસ નજીક પહોંચ્યો છે, પછી પારાદૈસ ક્યાં છે તે તો ઈશ્વર જાણે!” પછી પાછા ફરીને ત્યાંથી ખસી ગયો.

ચોકી કરનાર સિપાઈઓમાંના એકને બોલાવીને તેણે ગુપ્ત રીતે તેના હાથમાં એક સોનામહોર આપી ને તેને છાની રીતે કહ્યું કે, “બધું પતી જાય પછી આ જુવાનનું મુડદું મારે જોઈએ છે. મારું આટલું કામ કરી આપજે, અને હું બીજી ત્રણ સોનામહોરો તને આપીશ.” સિપાઈએ ડોકું હલાવીને કહ્યું કે, “કઈ જગ્યાએ તારે એ મુડદું જોઈએ છે?”

“હું તેને લઈ જવાને અહીં આવીશ. હું પાછો આવું ત્યાં સુધી તેને નીચે ઉતારવા દેતો નહિ.”

સિપાઈએ પોતાના હાથમાંની મહોર તરફ જોઈને કહ્યું કે, “હું એ વિષે બંદોબસ્ત કરીશ.”

પછી માલખસ ત્યાંથી દોડી ગયો, મહેલે પહોંચ્યા પછી તે લાગલો પોતાના શેઠના ખાનગી ઓરડામાં ગયો.

કાયાફા એકલો હતો, તે પોતાની મોટી ખુરસીમાં બેસીને ફાટેલા ડોળા સહિત સ્તબ્ધ દૃષ્ટિથી સામે જોઈ રહ્યો હતો.

તેનું ભયંકર તથા મૂએલાનાં જેવું મ્હો જોઈને માલખસે ધ્રૂજતાં ધ્રૂજતાં કહ્યું કે, “તમને અમુક ખબર આપવાની મારી ફરજ છે, તે ખબર તમારા દીકરા સંબંધીની છે.” પછી એ ભયંકર ખબર કેવી રીતે આપું કે જેથી જેમ બને તેમ તેને ઓછો ઘા તથા આંચકો લાગે, એ વિષે તે પોતાના મનમાં મિથ્યા ફાંફાં મારવા લાગ્યો.

પણ કાયાફાએ કંઈ ઉત્તર આપ્યો નહિ; જાણે તેણે સાંભળ્યું જ ન હોય એવું દેખાયું.

માલખસે પાસે જઈને અને ખુરશી પર વાંકા વળીને ઊંચે સાદે કહ્યું કે, “મને તારા દીકરાનો પત્તો લાગ્યો છે; તે મરવાની અણી પર છે, કદાપી મરી પણ ગયો હશે.”

એ સાંભળીને કાયાફા હાલ્યો, અને પોતાની ભયંકર આંખો ધીરેથી ફેરવીને પલકારો માર્યા વગર પોતાના ચાકરના મ્હો સામે જોઈ રહીને બોલ્યો કે, “તને મારા દીકરાનો પત્તો લાગ્યો છે? વળી મારો દીકરો મરી ગયો છે? તું શું કહે છે તે હું સમજતો નથી.”

પછી માલખસે આંખો મીચીને એ બધી ભયંકર વાત જાહેર કરી.

કાયાફા સ્તબ્ધ થઈને બેસી રહ્યો, પછી અગાઉના જેવો જ મંદ તથા લાગણી રહીત સાદે બોલ્યો કે, “તું કહે છે કે તેને નાઝારીની સાથે વધસ્તંભે જડવો છે, મારો દીકરો અને દેવનો દીકરો સાથે સાથે વધસ્તંભે જડાયા છે!”

પછી એકાએક તેના દેખાવમાં ભયંકર ફેરફાર થયો. તેની આંખો ચળકવા લાગી, અને તેણે કૂદી ઊઠીને ચીસ પાડી કે, “તું જૂઠું બોલે છે. મેં જે કૃત્ય કર્યું છે તેને માટે મને બિવડાવવા તું પ્રયત્ન કરે છે? પણ હું નથી બીતો, હું ખુશી થાઉં છું; હા, આનંદ કરું છું! સાંભળ્યું કે? મારી પાસેથી તારું કાળું કર, અને હવે પછી કદી મારી નજીક આવવાની હિમ્મત ધરતો નહિ! એકદમ અહીંથી ચાલ્યો જા, નહિ તો હું તને ઠેર મારીશ!” પછી ભૂતગ્રસ્ત માણસની પેઠે તે તેના પર ધસ્યો.

પણ એટલામાં માલખસ તો ત્યાંથી સટકી ગયો હતો. રસ્તામાં પહોંચતાં તે રસ્તાની ફરસબંદી પર ફસાઈ પડ્યો, અને બન્ને હાથ જોડીને રડતો રડતો બોલ્યો કે, “ઓ મારા દેવ! હાય હાય, મારા શેઠની શી દશા! હું તારા કાલાવાલા કરું છું કે, મારા શેઠને સહાય કર, અને જો બની શકે એમ હોય, તો તેને માફ કર!”

પછી તે ઝડપથી કાલવરી તરફ ચાલી નીકળ્યો, અને જતાં જતાં ઉતાવળે ઝીણા શણનું લુગડું તથા સુગંધીઓ ખરીદી લઈને આગળ દોડ્યો.

એક સાંકડી ગલીનો ખૂણો વળતાં તેને બે માણસો મળ્યાં; તેઓમાંના એકે તેને નામ લઈને બોલાવ્યો. કોણ છે એ જોવાને તે એક પળ વાર થોભ્યો, ને તેને માલમ પડ્યું કે, એ તો નાઝારીનો એક શિષ્ય, નામે યોહાન છે.

યોહાને બીજું કોઈ ન સાંભળે એમ તેને ધીરેથી કહ્યું કે, “મારી સાથે આ એક છોકરો છે, તેને તારા શેઠને અજાયબ જેવી ખબર કહેવાની છે. તારા શેઠનો છોકરો જે ઘણાં વર્ષ ઉપર ખોવાઈ ગયો હતો, તે ક્યાં છે તે એ છોકરો જાણે છે. હું તેને લઈને મહેલે જતો હતો; કેમ કે તે એકલો જાય છે ત્યારે તેને કોઈ અંદર પેસવા દેતું નથી.”

માલખસે આતુરતાથી પૂછ્યું કે, “શું તેણે અગાઉ અંદર જવાને પ્રયત્ન કર્યો હતો?”

છોકરાએ પોતે ઉત્તર આપ્યો કે, “હા, કાલે ઘણી વાર મેં અંદર જવાને આજીજી કરી હતી.”

માલખસે મોટેથી નિસાસો નાખીને કહ્યું કે, “મારા શેઠને તું જે ખબર આપવા માગે છે તે બધી હું જાણું છું, પણ હવે તેને મળવાથી કંઈ વળે એમ નથી. અને તેની માને તો કેટલાક વખત સુધી એ ખબર જાણવા દેવી નહિ. એ વગર પણ તે બિયારીની હાલત અત્યંત દુઃખી તથા દયામણી છે.” પછી પોતાની તથા કાયાફાની વચમાં જે બન્યું હતું તે તેણે તેઓને કહી બતાવ્યું.

પછી આખરે તેણે કહ્યું કે, “હું તો મારા નાના શેઠની દફનકિયાની વ્યવસ્થા કરવા જાઉં છું. જેને માટે હું મારો જીવ ખુશીથી આપત, તેને માટે એ જૂજ સેવા વગર બીજું કંઈ હવે હું કરી શકતો નથી.”

સ્તેફને ભોળેભાવે કહ્યું કે, “મારો પણ તેના પર બહુ પ્યાર છે; પણ હું તેને માટે દુઃખી થવાને બદલે આનંદ કરું છું; કેમ કે તે આના કરતાં સારી જગ્યામાં સ્વામી સાથે સદા રહેવાને ગયો છે.”

પછી એ ત્રણે જણ મનમાં ઉદાસ થતાં થતાં આગળ ચાલ્યા, અને થોડી વારમાં વધસ્તંભ પાસે આવી પહોંચ્યા.

તેઓ ત્યાં પહોંચ્યા તે વખતે ઈસુનું શબ અદબ તથા માનસહિત વધસ્તંભ પરથી ઉતારવામાં આવતું હતું; એ કામમાં કેટલાંક માણસો મદદ કરતાં હતાં, અને તેઓ મધ્યે સાન્હેદ્રિમના બે સભાસદો, એટલે આરમથીઆનો યૂસફ અને નિકોદેમસ માલખસના જોવામાં આવ્યા.

યોહાન દિલગીરી સહિત બોલ્યો કે, “હવે આખરે તેઓ તેના પર વિશ્વાસ રાખવા લાગ્યા.”

માલખસે ઉત્તર આપ્યો કે, “ઘણા વખતથી તેઓ તેના પર વિશ્વાસ રાખતા આવ્યા છે, પણ ખુલ્લી રીતે તે કબૂલ કરવાની તેમની છાતી ચાલતી નહોતી.” પછી નમ્રતાથી તેણે કહ્યું કે, “મારી પણ વાત તેમના જેવી જ છે.”

જે સિપાઈને માલખસે સોનામહોર આપી હતી તેણે હવે તેની પાસે આવીને ધીરેથી કહ્યું કે, “છોકરો મરી ગયો છે, અને પેલો બીજો પણ મરણ પામ્યો છે. શું તમને અમારી મદદનો ખપ પડશે? આટલું તો ખરું જ કે, અમારે તેમને થોડી વારમાં લઈ લેવાં જોઈએ, કેમ કે સૂર્ય અસ્ત થવા આવ્યો છે.”

માલખસે ગદગદિત કંઠે કહ્યું કે, “હા, મને મદદ આપો. આ લો, બાકીના પૈસા.”

એવી રીતે સૂર્ય અસ્ત પામતાં સુધીમાં ત્રણે મુડદાં પોતપોતાની કબરમાં શાંત સૂતેલા હતાં - ઈસુનું શબ કાલવરીની નજીક એક સુંદર વાડીમાં આરમથીઆના યૂસફની નવી કબરમાં, અને બાકીનાં બે ત્યાંથી થોડેક છેટે બે કબરોમાં મૂકી દેવામાં આવ્યાં હતાં. કેમ કે સ્તેફને માલખસને કાલાવાલા કર્યાથી તેણે તેના બાપના મુડદાને કૂર સિપાઈઓના હાથમાં રહેવા દીધું નહોતું.

હવે તેઓ ત્યાંથી ચાલી નીકળ્યા, તે વખતે થોડું થોડું અંધારું થયું હતું; જતાં જતાં માલખસે સ્તેફનને પૂછ્યું કે, “હવે તું ક્યાં જવાનો?”

છોકરાએ નિરાધારપણે કહ્યું કે, “હું નથી જાણતો, હવે મારું કોઈ સગું સંબંધી રહ્યું નથી કે હું તેને ત્યાં જાઉં; તેમ મારે રહેવાનું ઘર કે ઠામ પણ નથી!” એમ કહીને તે પોક મૂકીને રડી પડ્યો.

માલખસે મમતાથી કહ્યું કે, “આજથી તું મારે ત્યાં જ રહેજે.”

પણ એટલામાં યોહાન જેણે તેઓને પકડી પાડ્યા હતા તેણે છોકરાને પોતાની ભણી ખેંચીને તેને કહ્યું કે, “તું મારી સાથે આવીશ? ઈસુની મા જે હવે મારી મા થઈ છે તે તારી પણ મા થશે, અને તું મારો ભાઈ થજે.”

સ્તેફને ઈસુના માનીતા શિષ્યના મ્હો સામું જોયું, અને તેનું દિલ તેની તરફ આકર્ષાયું, અને તેના દુઃખિત મનને દિલાસો મળ્યો.

પછી તેઓ વિશ્રામવાર વીતવાની વાટ જોતાં બેથાનીઆમાં જઈ રહ્યા.

અધ્યાય ૩૧

મળસકાનો સમય હતો. ચંદ્રની પાતળી ફાડના ઝાંખા અજવાળામાં એક એકલી સ્ત્રી જે વાડીમાં ઈસુને દાટ્યો હતો ત્યાં જવાના રસ્તા પર ઝડપથી ચાલતી જતી હતી. તે બાઈ માગદાલા ગામની મરિયમ હતી, અને તે પોતાના વહાલા ગુરુના શબને માટે સુગંધી દ્રવ્યો લઈ જતી હતી.

તે બીતી બીતી વાડીમાં પેઠી, અને ખીચોખીચ ઉગેલાં ઝાડવાંમાં થઈને જતાં તે વારંવાર ધાસ્તીથી અટકીને ઊભી રહેતી હતી. અંદર બહુ અંધારું હતું, અને બધું એવું ચૂપ તથા શાંત હતું કે તે પોતાના હૃદયના ધબકારા પણ જાણે સાંભળી શકતી હતી. થોડી વાર પછી તે સ્થિર ઊભી રહીને સાંભળવા લાગી, તો ઝાડવાની અંદર મંદ સરસરાટ સંભળાયો. હવે જો કે એ સરસરાટ પવનની મંદ લહેરથી થતો હતો તોપણ તેને એવો ખ્યાલ આવ્યો કે દૂતોની પાંખોનો સણસણાટ સંભળાય છે. રોશન ફૂલની મધૂર સુગંધથી વાડીની હવા આકાશની પવિત્ર હવાની માફક મધમધતી રહી હતી. તે ઘણી વાર સુધી હાલ્યા ચાલ્યા વગર ત્યાં ઊભી થઈ રહીને કાન ધરી રહી કે, જોઈએ, કંઈ સંભળાય છે?

એટલામાં ગુલાબી પ્રકાશનું એક ઝાંખું બિંબ અંધકારને ભેદીને એકાએક નજરે પડ્યું, અને માથા પર ઊંચે આકાશમાં લાવરી પક્ષીએ પોતાનું સ્તોત્રરૂપ મધૂર ગાયન લલકારવા માંડ્યું.

તેણી તરત આનંદનો ઉદગાર કાઢીને આગળ ધસી, અને જુએ છે તો, કબરના મ્હોં પરથી પત્થર ગબડાવી દીધેલો છે! ભયભીત થઈને કબરની અંદર એક જ નજર નાખીને તરત પાછી વળી ને બેથાની ભણી દોડી.

કબર ખાલી હતી!

હવે મોટી સવારના ભળભાંખામાં ચાર બાઈઓ, એટલે યાકૂબની મા મરિયમ, કલોપાસની ધણીઆણી, યોઆના તથા સાલોમી એ જ પવિત્ર વાડીએ જવાને નીકળેલી હતી. માર્ગમાં તેઓ એકાએક ચમકીને ઊભી રહી અને ગભરાટથી કહેવા લાગી કે, “કબરના મ્હોં પરથી આપણને પથર કોણ ખસેડી આપશે? પથર એટલો ભારે છે કે આપણાથી તો ખસવાનો નથી!”

યોઆનાએ કહ્યું કે, “સો વસા શિષ્યો પણ ત્યાં આવ્યા હશે. આપણે આવવાનાં છીએ તે તેઓ જાણે છે, માટે કંઈ ફિકર કરશો નહિ, ચાલો, હું પણ બળવાન છું.”

અજવાળું વધારે વધારે ખીલતું જતું હતું. ધુમ્મસની પાતળી વાદળી ઉડી જવા લાગી હતી, અને ઝાકળનાં ટીપાં બધી લીલોતરી પર મોતીના દાણાની પેઠે ઝળકવા લાગતાં હતાં. ઝાડો પર ફૂલો ને કળીઓ ખીલી રહ્યાં હતાં. પક્ષીઓએ પોતાનું મધૂર ગાયન શરૂ કરી દીધું હતું. અને તેઓ આ ડાળીએથી પેલીએ, અને આ ઝાડથી પેલે ઝાડે ઉડાઉડ કરવા લાગ્યાં હતાં. આખી સૃષ્ટિ આનંદથી પ્રફુલ્લિત દેખાતી હતી.

પણ આ આનંદનો કીંચિત અંશ પણ એ બાઈઓના હૃદયમાં પ્રવેશ પામતો નહોતો. ઉલટું મરિયમ તો પોતાની રડતી આંખો ઊંચી કરીને ઇતરાજીથી બોલી કે, “આ પક્ષીઓ કે જેઓ પર તે પ્રેમ રાખતો હતો તે આનંદગાયન કેમ કરી શકતાં હશે, અને આ ફૂલો કેમ પ્રફુલ્લિત થઈ શકતાં હશે, જ્યારે તે-” એટલું બોલીને તે રડી પડી.

બાકીની બાઈઓ તો સુમમુન થઈ ગઈ હતી. ચારે બાઈઓ ઊંધાં ડોકાં ઘાલીને અશ્રુ ઢાળતી ઢાળતી આગળ ચાલી.

વાડીએ આવી પહોંચ્યાં એટલે અંદર પેસીને સજજડ

ફૂલવૃક્ષો તથા ફળઝાડોની ડાળીઓ માર્ગમાંથી બાજુએ ઠેલતી ઠેલતી તેઓ કબર તરફ ચાલી. જ્યારે તેઓ કબરની નજીક આવ્યાં ત્યારે તેઓને માલમ પડ્યું કે, મોટો પત્થર ગબડાવી દીધેલો હતો અને કબરના ખુલ્લા મહોની પડખે પડેલો હતો.

તેઓ બીતી બીતી કબરમાં ઉતરી. પછી શોકમય અજાયબીથી તેઓ એકબીજાના મહો સામે જોવા લાગી. જે ખાનામાં ઈસુના શબને મૂકેલું હતું તે ખાનું ખાલી હતું. એટલામાં એકાએક જમણી બાજુએ એક જુવાન પુરુષને બેઠેલો તેઓએ જોયો; તેનાં વસ્ત્રમાંથી અલૌકિક પ્રકારનો પ્રકાશ ઝરતો હતો, અને તેથી આસપાસનો અંધકાર પ્રકાશમય થઈ ગયો. દૂતે તેઓને કહ્યું કે,

“બીહો મા; હું જાણું છું કે તમે વધસ્તંભે જડાએલા ઈસુને શોધો છો. પણ તમે મૂએલાંઓ મધ્યે જીવતાને કેમ શોધો છો? તે અહીં નથી, તે ઊઠ્યો છે; જે જગ્યાએ તેને મૂક્યો હતો તે જુઓ. પણ તમે જાઓ, અને તેના શિષ્યોને તથા પીતરને કહો કે, તે તમારી અગાઉ ગાલીલમાં જાય છે; જેમ તેણે કહ્યું હતું તેમ તમે તેને ત્યાં જોશો. જ્યારે તે ગાલીલમાં હતો ત્યારે તેણે તમને જે કહ્યું હતું તે યાદ રાખો કે, માણસના પુત્રને પાપી માણસોના હાથમાં સોંપાવું, તથા વધસ્તંભે જડાવું, તથા ત્રીજે દિવસે પાછું ઊઠવું, એ જરૂરનું છે.”

પછી તે બાઈઓ બહાર નીકળીને ધ્રૂજતી ધ્રૂજતી કબરેથી દોડી ગઈ, અને કેટલીક વાર સુધી તો તેઓએ કોઈને કંઈ કહ્યું નહિ, કેમ કે તેઓ બીતી હતી. પણ થોડી વાર પછી એ વાત બેથાનીમાં ફેલાવા લાગી.

પીતરે યોહાનને પૂછ્યું કે, “આ અજાયબ જેવી ખબર સાંભળવામાં આવે છે તે વિષે તમે શું ધારો છો? તેનું શબ કોણ લઈ જઈ શકે? કદાપી એમ હોય કે તેના દુશ્મનો કે જેઓએ તેને

મારી નાખ્યો તે લઈ ગયા હશે! શું આટલાથી તેઓ નથી ધરાયા કે તેના મુડદાની શાંતિ પણ ભંગ કરે છે?”

યોહાને ઉત્તર આપ્યો કે, “ચાલો, આપણે ઝડપ કરો. એ બાઈની કંઈ ભૂલ પણ હોય, કેમ કે એ તો શોકથી ઘેલી બની ગએલી છે.”

એટલામાં એક અજાયબ જેવો વિચાર-એટલે ઘણા વખત અગાઉ વારંવાર બોલવામાં આવેલા શબ્દોનું સ્મરણ તેના મનમાં એકાએક આવ્યું, અને તે બબડ્યો કે, “ત્રીજો દિવસ!”

પછી તે દોડવા લાગ્યો, અને પીતર પણ તેની પાછળ દોડ્યો, પણ યોહાન પીતરની પહેલાં કબરે જઈ પહોંચ્યો. ત્યાં જુએ છે તો પેલી બાઈના કહેવા પ્રમાણે જ પથરને ગબડાવી દેવામાં આવ્યો હતો, અને કબરની અંદર જુએ છે તો કફનનાં શણનાં લુગડાં એક કોરે પડેલાં હતાં. તે અચંબાથી સ્તબ્ધ થઈને જોઈ રહ્યો હતો, અને કબરમાં ઉતરવાનું મન છતાં તેની છાતી ચાલતી નહોતી; એટલામાં પીતર આવી પહોંચ્યો, અને કબરનું મ્હોં ઉઘાડું જોઈને અંદર ઉતર્યો, અને તેણે શણના કફનને વાળીને મૂકેલું તથા જે રૂમાલથી શબનું મ્હોં ઢાંકવામાં આવેલું હતું તેને પણ વાળીને એકલો અલાયદો મૂકેલો જોયો!”

પછી યોહાન પણ કબરમાં પેઠો એટલે જે ખરો મહાભારત બનાવ બન્યો હતો તેની તેને તરત ખાતરી થઈ ગઈ.

જે શબ્દો દૂતે બાઈઓને કહ્યા હતા તેજ શબ્દો તે મોટેથી બોલી ઊઠ્યો કે, “તે અહીં નથી. તે તો ઊઠ્યો છે!”

પણ પીતર શોકના કારણથી ગુપચુપ રહ્યો; પછી બન્ને શિષ્યો પોતપોતાને ઘેર ગયા.

હવે જ્યારે એ બે શિષ્યો કબર તરફ જતા હતા, ત્યારે

માગદાલાની મરિયમ તેમનાથી છેટે રહીને રડતી રડતી તેઓની પાછળ ચાલતી હતી. જ્યારે શિષ્યો ઘેર ગયા, ત્યારે તે એકલી કબર પાસે આવીને તેના મ્હોં પાસે ઊભી, અને રડતી રડતી નીચી નમીને તેણીએ કબરમાં જોયું; ત્યારે જ્યાં ઈસુના શબને સુવાડેલું હતું ત્યાં તેણીએ શ્વેત વસ્ત્રો પહેરેલા બે દૂતોને, એકને માથાની જગ્યાએ ને બીજાને પગની જગ્યાએ બેઠેલા જોયા. અને તેઓએ તેને કહ્યું કે, ‘બાઈ, તું કેમ રડે છે? તું કોને શોધે છે?’ ત્યારે તેણીએ તેઓને કહ્યું કે, ‘‘એ માટે કે, તેઓ મારા પ્રભુને લઈ ગયા છે, અને તેઓએ તેને ક્યાં મૂક્યો છે તે હું જાણતી નથી.’’

પછી તે ત્યાંથી પાછી ફરી, ત્યારે નજીક ઊભેલા એક માણસની પ્રતિમા તેની અશ્રુથી અર્ધઅંધ દૃષ્ટિએ પડી, અને તેણે તેની સાથે વાત કરીને કબરમાંના દૂતોએ જે પ્રશ્નો તેને પૂછ્યા હતા તે જ પ્રશ્નો પૂછ્યા કે,

‘‘બાઈ, તું કેમ રડે છે? તું કોને શોધે છે?’’

ત્યારે તેણીએ પોતાના મનમાં વિચાર કર્યો કે, એ વાડીનો માળી હશે, અને નિશ્ચે એ મને ખબર આપી શકશે. પછી પોતાના હાથ જોડીને તેણીએ કાલાવાલા કરતાં કહ્યું કે, ‘‘મહેરબાન સાહેબ, જો આપ એને અહીંથી લઈ ગયા હો, તો આપે એને ક્યાં મૂક્યો છે તે મને કહો, એટલે હું તેને લઈ જઈશ.’’

પણ આ તેની સાથે વાત કરનાર તો ઈસુ પોતે હતો, અને તે બોલ્યો કે,

‘‘મરિયમ!’’

અને તરત તેણીએ તેનો સાદ ઓળખ્યો. આનંદના ઊભરામાં તેણીએ બૂમ પાડી કે, ‘‘રાબ્બોની!’’ અને પછી આ તે જૂઠો આભાસ છે કે ખરી વાત છે તે વિષે જાણે નક્કી કરવાને તે

તેને બાથ ભરવા જતી હતી, પણ ઈસુએ તેને રોકતાં કહ્યું કે, “મને પકડીશ મા; કેમ કે હજી હું મારા બાપ પાસે ચઢી નથી ગયો; પણ મારા ભાઈઓ પાસે જઈને તેઓને કહે કે, “હું મારા બાપ તથા તમારા બાપ, અને મારા દેવ તથા તમારા દેવ પાસે ચઢી જાઉં છું.” પછી તે તેની નજરેથી લોપ થયો.

અને તે બહુ આનંદ કરતી દોડી આવી અને એ સમાચાર શિષ્યોને કહ્યાં, અને તેઓને કહ્યું કે, “મેં પ્રભુને જોયો છે!”

“અને જુઓ, તે જ દહાડે તેઓમાંના બે, ઈમાસ નામનું એક ગામ જે યરુશાલેમથી સાઠ સ્તાદી (ચારેક ગાઉ) વેગળું છે, ત્યાં જતા હતા. અને આ જે બધા બનાવ બન્યા હતા તેઓ સંબંધી માંહોમાંહે વાત કરતા હતા. અને તેઓ માંહોમાંહે વાત તથા વિવાદ કરતા હતા ત્યારે એમ બન્યું કે, ઈસુ પોતે તેઓની પાસે આવીને તેઓની સાથે ચાલવા લાગ્યો, પણ તેઓની આંખો બંધાયાથી તેઓએ તેને ઓળખ્યો નહિ. અને એણે તેઓને કહ્યું કે, તમે ચાલતા ચાલતા એક બીજાની સાથે શી વાતો કરો છો? ને તેઓ ઉદાસ થઈને ઊભા રહ્યા. અને કલીઓપાસ નામે તેઓમાંના એકે ઉત્તર આપતાં કહ્યું કે, “શું તું યરુશાલેમમાં માત્ર પરદેશી છે, અને આ દિવસોમાં જે કામ થયાં છે તે તું નથી જાણતો?” અને તેણે તેઓને કહ્યું કે, ‘ક્યાં કામ?’ અને તેઓએ તેને કહ્યું કે, “ઈસુ નાઝારી સંબંધીનાં, કે જે દેવની સમક્ષ તથા સઘળા લોકની સમક્ષ કામમાં તથા વાતમાં પરાક્રમી ભવિષ્યવાદી હતો; અને જેને મુખ્ય યાજકોએ તથા અમારા અધિકારીઓએ મરણદંડ ભોગવવા સારું પરસ્વાધીન કર્યો ને વધસ્તંભે જડાવ્યો. પણ અમે આશા રાખતા હતા કે જે ઈસ્ત્રાએલનો ઉદ્ધાર કરવાનો હતો તે એ જ છે; વળી એ સર્વ વાત ઉપરાંત આ કામ થયાને આજ ત્રીજો દિવસ થયો છે. અને વળી અમારામાંની કેટલીએક સ્ત્રીઓ જેઓ કબરે વહેલી ગઈ

હતી તેઓએ અમને અચંબો પમાડ્યો, ને જ્યારે તેનું શબ તેઓના જોવામાં ન આવ્યું ત્યારે તેઓએ આવીને એમ કહ્યું કે, “અમને દૂતોએ દર્શન દીધું; ને તેઓએ કહ્યું કે, તે જીવતો (થયો) છે. અને અમારી સાથેના કેટલાએક કબરે ગયા, તો સ્ત્રીઓના કહેવા પ્રમાણે જ તેઓનાં જોવામાં આવ્યું, પણ તેને તેઓએ જોયો નહિ.”

ત્યારે તેણે તેઓને કહ્યું કે, ‘ઓ અક્કલહીનો, તથા ભવિષ્યવાદીઓએ જે કહ્યું છે તે સર્વ પર વિશ્વાસ કરવા વિષે મંદ બુદ્ધિના! શું ખ્રિસ્તે એ સહેવું ને પોતાના મહિમામાં પેસવું એ અવશ્યનું નહોતું?’”

“પછી તેણે મૂસાથી તથા સર્વ ભવિષ્યવાદીઓથી માંડીને સઘળા ધર્મલેખોમાંથી પોતાને લગતી વાતોનો ખુલાસો કરી બતાવ્યો; અને જે ગામ તેઓ જતા હતા તેની નજીક તેઓ પહોંચ્યા ત્યારે તે આગળ જવાનું કરતો હોય એમ દેખાયું; ત્યારે તેઓએ તેને આગ્રહ કરીને કહ્યું કે, ‘અમારી સાથે રહો કેમ કે સાંજ પડવા આવી છે ને દહાડો નમી ગયો છે.’”

“અને તે તેઓની સાથે રહેવા સારુ માંહે ગયો, અને તે તેઓની સાથે જમવા બેઠો, ત્યારે એમ બન્યું કે તેણે રોટલી લઈને સ્તુતિ કરીને ભાંગી ને તેઓને આપી. ત્યારે તેઓની આંખો ઉઘડી, ને તેઓએ તેને ઓળખ્યો, ને તે તેઓની નજરથી લોપ થઈ ગયો.”

ત્યારે તેઓએ એકબીજાને કહ્યું કે, “જ્યારે તે માર્ગે આપણી સાથે બોલતો હતો ને આપણને ધર્મલેખોનો અર્થ દેખાડતો હતો, ત્યારે આપણાં મન આપણામાં ઉલ્લાસી નહોતાં થતાં શું?”

“અને તે જ ઘડીએ તેઓ ઊઠીને યરુશાલેમ ભણી પાછા વળ્યા, ને અગિયારે (શિષ્યો) ને તથા તેઓના સાથીઓને એકઠા

થએલા જોયા; તેઓ એમ કહેતા હતા કે, “પ્રભુ ખરેખર ઊઠ્યો છે, ને સીમોનના જોવામાં આવ્યો છે.”

ત્યારે પેલા (બે) એ માર્ગમાં જે બન્યું હતું તે, તથા રોટલી ભાંગવામાં તે કેવી રીતે તેઓના ઓળખવામાં આવ્યો તે કહી બતાવ્યું.

અને જ્યારે તેઓ એ બધા બનાવ વિષે માંહોમાંહે વાતો કરતા હતા, અને તેઓમાંના કેટલાક તો આનંદ તથા આશ્ચર્યમાં એટલા બધા ગરક થઈ ગયા હતા કે, એ વાત ખરી છે એવું માનવાની હિમ્મત પણ હજી તેઓ ભાગ્યે જ ચલાવી શકતા હતા; એટલામાં ઈસુએ પોતે તેમની વચમાં ઊભા રહીને કહ્યું કે,

“તમને શાંતિ થાઓ!”

પણ તેઓ ભયભીત થયા; કેમ કે તેઓ જાણતા હતા કે બારણાં બંધ છે, માટે તેઓએ ધાર્યું કે, ‘અમે આત્મા દેખીએ છીએ.’

ત્યારે તેણે તેમને કહ્યું કે, ‘તમે કેમ ગભરાયા છો? અને તમારા મનમાં કલ્પનાઓ કેમ ઊઠે છે? મારા હાથ તથા મારા પગ જુઓ, આ હું પોતે જ છું; મને હાથ અડકાડીને જુઓ; કેમકે જેમ તમે જુઓ છો કે મને માંસ તથા હાડકાં છે, તેમ આત્માને હોતાં નથી.’

એમ કહીને તેઓને પોતાના હાથ પગ દેખાડ્યા, એટલે તેઓનાં મુખ મહાહર્ષથી પ્રકૃત્વિત થયાં, પણ તેમના હર્ષ સાથે ભય પણ ભળેલો હતો. ઈસુ તેઓનાં અંતઃકરણ જાણતો હતો, કે તેઓનો તેના પર બહુ પ્રેમ છે; પણ પુનરુત્થાનનો ભેદ એટલો ગુહ્ય હતો કે તેઓના સમજવામાં તથા માનવામાં તે ભાગ્યે જ આવતો હતો.

પછી તેણે અત્યંત પ્રીતિથી તેમની તરફ નિહાળીને માયાળુપણાથી પૂછ્યું કે, “તમારી પાસે અહીં કંઈ ખાવાનું છે?”- આ તેને પૂછવાનું કારણ એ હતું કે, હું હજી તમારો જ છું. જે ઈસુ તમારા પર પ્રેમ કરતો તથા તમારી કાળજી રાખતો તથા તમારે માટે જેણે પોતાનો જીવ આપ્યો, તે ને તે જ ઈસુ હું છું.

પછી તેઓએ ધ્રૂજતાં હાથે કેટલીક શેકેલી માછલી તથા થોડું મધ આપ્યું, એટલે તેણે તે તેઓની આગળ ખાધું. ત્યારે તેઓ તેની આસપાસ વીંટળાઈ ગયા, અને તેના ચરણ આગળ હર્ષાશ્રુ નિંગળ્યાં. અને તેણે ઘણી વાર સુધી તેઓની સાથે વાત કરીને તેમને બધી વાતોની સમજણ પાડી. અને તેણે તેઓને કહ્યું કે, “એમ લખ્યું છે, અને એમ થવું જોઈતું હતું કે, ખ્રિસ્ત મરણ સહે, અને ત્રીજે દહાડે મૂએલાંઓમાંથી ઊઠે; અને યરુશાલેમથી માંડીને સઘળા દેશોમાં તેના નામથી પશ્ચાત્તાપ તથા પાપનિવારણ પ્રગટ કરાય, અને એ વાતોના સાક્ષીઓ તમે છો.”

અધ્યાય ૩૨.

ઈસુની મા મરિયમ દૂર ક્ષિતિજ પર દૃષ્ટિ ચોંટાડીને સુનમુન પોતાના ઓરડાની બારીએ બેસી રહી હતી. કોઈ માણસ પર મનુષ્યની સહનશક્તિ ઉપરાંતનું દુઃખ આવી ગયું હોય, પણ હમણાં તેને કંઈ અલૌકિક દિલાસો મળી મનમાં સમાધાન થયું હોય તેના જેવો તેણીનો ચહેરો દેખાતો હતો. તેના મુખ પર સ્વર્ગી શાંતિ ફેલાયેલી દેખાતી હતી.

તે આવી રીતે ઊંડા વિચારમાં ગરક થએલી બેઠી હતી, તેવામાં કોઈએક માણસ હળવે રહીને તે ઓરડામાં દાખલ થઈને તેની પાસે આવ્યો. તે સ્તેફન હતો. તેની બાજુએ ઘૂંટણે પડીને તેણે

તેણીનો હાથ તેણીના ખોળામાંથી ઊંચો કરીને તેને ચુંબન કર્યું. પછી તે બોલ્યો કે, “મારા ઈસુનાં માતૃશ્રી! આપ જાણો છે કે હું ટૈટસને શોધતો શોધતો યરુશાલેમમાં આવ્યો; અને આપ એ પણ જાણો છો કે, તે તો પારાદૈસમાં પ્રવેશ પામી ચૂક્યો છે, કે જ્યાં તે આપણા વહાલાની સાથે સદા સર્વકાળ સુધી રહેશે. તથાપિ એની મા જાણતી નથી કે તે ક્યાં છે.”

પછી જે બધું બન્યું હતું તે તેણે તેને કહ્યું અને કહ્યું કે, માલખસે મને એમ કહ્યું છે કે, “તેની માને એ વાત જાણાવવી નહિ; હાલ જ તેને એટલું બધું દુઃખ છે કે વધારે તેનાથી સહન થઈ શકે એમ નથી.”

મરિયમે થોડી વાર સુધી તેની સામું જોઈ રહીને પછી કહ્યું કે, “હવે તેને વધારે વાર અજાણી રાખવી ન જોઈએ. તારે તેને જ એ વાત કહેવી, બીજા કોઈને નહિ; જા, મારા દીકરા.” પછી તેના નમાવેલા માથા પર હાથ મૂકીને તેને આશિષ દઈને વિદાય કર્યો.

કાયાફાના ઘરના ધાબા સામેના ઓરડામાં સૂર્યનાં કિરણો અગાઉના જેવાં જ આનંદી પડતાં હતાં. ફૂવારો ફરફર ઊડી રહ્યો હતો, અને પક્ષીઓ આનંદથી ગાયન કરતાં હતાં, પરંતુ ભાતભાતનાં ફૂલોની સુગંધથી ઓરડો મધમધી રહ્યો હતો, ઘરઘણિયાણીનું મુખ ઉદાસ હતું. તેના હાથમાંથી ગુંથણકામ તેના ખોળામાં સરકી પડ્યું હતું, અને તેની આંખો આંસુથી ભારે દેખાતી હતી. તેણીની દાસીઓમાંની એકે અંદર આવીને, નમસ્કાર કર્યા ત્યારે તેણીએ ઊંચું જોઈને કંટાળા સહિત પૂછ્યું કે,

“રેબા, કેમ આવી? તારે શું જોઈએ છે?”

તેણે ઉત્તર આપ્યો કે, “નામદાર બાનુ, મહેલના ચોકમાં એક છોકરો ઊભો છે તે આપને મળવા માગે છે. મેં તેને કહ્યું કે,

એમ બનવું અશક્ય છે; પણ તેણે બહુ હઠેઠ કરી, અને કહ્યું કે બાઈને મળ્યા વગર હું જવાનો નથી.”

આત્માબાઈએ કહ્યું કે, “મારી મરજી પૂછ્યા વગર તારે તેને એમ નહોતું કહેવું કે મેળાપ થવો અશક્ય છે. એ છોકરાંને મારી પાસે બોલાવી લાવ.”

દાસી ગરીબાઈથી નમસ્કાર કરીને ચાલી ગઈ, અને થોડી વારમાં છોકરાંને લઈને પાછી આવી ને કહ્યું કે, “છોકરો આ આવ્યો, નામદાર બાઈ.”

પછી તેની શેઠાણીએ હાથની ઈશારત કર્યાથી તે એ બેને એકલા મૂકીને તે ઓરડીમાંથી ચાલી ગઈ.

સ્તેફન એ બાઈને સન્માનયુક્ત દષ્ટિએ નિહાળતાં પોતાના મનમાં કહેવા લાગ્યો, “આહા, આ મારા વહાલા ટૈટસની મા! હું તેને કેવી રીતે ખબર આપું! કેવી રીતે શરૂઆત કરું!”

આત્માબાઈ એની ગુંચવણ કળી ગઈ, અને તેનું અંતઃકરણ એ છોકરાં તરફ આકર્ષાયું. તેની આંખોમાં આતુરતા તથા પ્રીતિનાં જે ચિન્હ જણાતાં હતાં, તેથી તેણીના મન પર અજબ જેવી અસર થઈ.

તેણીએ મ્હોં મલકાવીને માયાળુપણાથી પૂછ્યું “તું શું માગે છે?”

એ બાઈના મ્હોનું મલકાવું તે બરાબર ટૈટસના મ્હોંના મલકારા જેવું જ હતું માટે સ્તેફન તેથી અજાણ્યો નહોતો, તેથી તે વધારે પાસે ગયો, અને ભારે લાગણીથી ધ્રૂજતા સાદે બોલ્યો કે,

“તમે ટૈટસના માતૃશ્રી છો એવી મને ખાત્રી છે; હું તેના વિષે તમને ખબર આપવાને આવ્યો છું. તે હવે પૃથ્વી પર નથી-- પારાદૈસમાં છે.”

આગ્રાબાઈએ કંમ્પારી સહિત કહ્યું કે, “તારા બોલવાનો અર્થ હું સમજતી નથી. મારો વહાલો ટૈટસ કોણ છે?”

“એ તો તમારો દીકરો છે. તેનું નામ દાઉદ હતું.”

એ પોતાના દીકરાનું નામ સાંભળતાં જ બાઈએ કંારમી ચીસ પાડી, અને ડૂસ્કાં ખાતાં ખાતાં તેણીએ કહ્યું કે, “મને બધી વાત વીગત વાર કહે!”

ત્યારે સ્તેફને ટૈટસની આખી દુઃખમય વાત ટૂંકમાં અને સાદી રીતે જાહેર કરી.

વાત કરી રહ્યા પછી સ્તેફને આજીજીપૂર્વક કહ્યું કે, “ના, ના, મારા વહાલા ટૈટસની માતૃશ્રી, રડો મા, કેમ કે તેનું તો ભલું થયું છે. જે સ્વામીનું વચન કદી રદ ગયું નથી તેનું વચન તેને મળ્યું છે કે નહિ? શું તે હાલ સલામત નથી? શું તેને પરમાનંદ નથી-- પારાદૈસમાં---

બાઈએ વિલાપ કરતાં કહ્યું કે, “પારાદૈસમાં છે--હા, પણ હું--હું તો પૃથ્વી પર છું, અને હું નથી જાણતી કે હું કદીએ તેની સાથે જઈ મળીશ.”

સ્તેફન ગંભીરતાથી કહ્યું કે, “ઈસુ જે મરી ગયો અને મૂએલાંમાંથી પાછો સજીવન થયો છે તેના પર જો વિશ્વાસ કરશો, તો એક દિવસે તમો તેની સાથે જઈ મળશો.”

એ સાંભળીને આગ્રાબાઈએ પોતાનું ડોકું ઊંચું કર્યું અને ધીમા સાદે પૂછ્યું કે “તું શું કહેવા માગે છે?”

સ્તેફને હર્ષ તથા ઉદારતાથી કહ્યું કે, “હું એમ કહું છું કે, ઈસુને વધસ્તંભે જડ્યા પછી જે કબરમાં તેના ઠંડા શબને મૂક્યું હતું તે કબરમાંથી સજીવન થઈને તે નીકળી ગયો છે. તે જીવતો

છે; મેં મારી નજરે તેને જોયો છે, ને મેં તેનો સાદ સાંભળ્યો છે; અને તે જીવે છે તો આપણે પણ જીવીશું. વળી તેણે કહ્યું છે કે, “જ્યાં હું છું ત્યાં તમે મારી સાથે આવી રહો એવી મારી ઈચ્છા છે.” તમે જરૂર તમારા દીકરાને ફરીથી જોશો. આપણો સ્વર્ગી પિતા દયાળુ છે.”

આત્માબાઈએ કંઈ ઉત્તર આપ્યો નહિ. તે ઊભી થઈ અને નજીક મૂકેલી શાલ ઓઢી લઈને તથા બૂરખો નાખીને ગદ્ગદિત કંઠે બોલી કે,

“મારે ઈસુની માને મળવું છે. મને એમની પાસે લઈ જા.”

થોડી વારમાં બન્ને મરિયમને ઘેર પહોંચ્યાં; પછી ઘરમાં પેસીને ટૈટસની માએ જ્યારે મરિયમને જોઈ ત્યારે તે કારમી ચીસ પાડીને મરિયમને કોટે વળગી પડી અને તેના ખભા પર ડોકું નાંખીને રડવા લાગી.

સ્તેફન એ ઓરડામાંથી ચૂપકીથી સટકી ગયો, અને એ બે બાઈઓને એકલી રહેવા દીધી.

કેટલીક વાર પછી તેઓએ સ્તેફનને હાંક મારી, અને તે ધ્રૂજતો ધ્રૂજતો તેમની હજૂરમાં આવ્યો. તેણે આત્માબાઈના મુખ સામે જોયું તો જેમ સૂર્યબિંબ વાદળને ભેદીને પ્રકાશિત દેખાય છે, તેમ તે આંસુથી ભીંજાયા છતાં આનંદથી પ્રફૂલિત દેખાતું હતું; આથી તેનું મન પણ મગ્ન થયું.

મરિયમે માયાળુપણે કહ્યું કે, “દીકરા, અહીં આવ.”

તે નજીક ગયો ત્યારે ટૈટસની માએ તેની સામે ઘણી વાર સુધી આતુરતાથી જોઈ રહીને કહ્યું કે, “જ્યારે તે પૃથ્વી પર હતો ત્યારે તું તેનો સહુથી નિકટનો વહાલો તથા દિલોજન મિત્ર હતો, માટે તું હવે પછી સદા મારી પાસે મારા ઘરમાં રહી શકે તો કેવું

સારું! પરંતુ એમ બનવું અશક્ય છે. પછી મ્હોં મલકાવીને મરિયમ તરફ જોઈને તેણીએ કહ્યું કે, “આ બાઈની પાસેથી તને લઈ લેવાને હું ચાહતી નથી--પરંતુ મારા પ્રત્યે પણ તું પુત્રભાવ રાખજે, કેમ કે તું તેનો બાઈ હતો.” એમ કહીને તે ઊભી થઈ, અને છોકરાને પોતાની પાસે તાણી લઈને ગંભીરતાથી તેને કપાળે ચુંબન કર્યું.

એવી રીતે સ્ટેફનને બીજી એક મિત્ર ઊભી થઈ કે જેણે તેના જન્મ પર્યંત તેના પર પ્રીતિ રાખી; પણ એની પૃથ્વી પરની જીંદગી જો કે પરમ જય, આનંદ તથા ઉપયોગીપણાથી ભરપૂર હતી, તોપણ તે લાંબી મુદત ચાલી નહિ. જગત તેને યોગ્ય નહોતું; હજી તો તે દેહમાં હતો એટલામાં દેવે તેને પોતાનો મહિમા પ્રગટ કર્યા પછી પોતાની પાસે લઈ લીધો.

અધ્યાય ૩૩

પીતરે અભિલાષાપૂર્વક કહ્યું કે, “અગાઉની પેઠે હવે માત્ર એક જ વાર જો હું તેને જોઈ શકું તો કેવું સારું!”

તે કાપરનાહૂમમાં પોતાની વાડીમાં યોહાનની જોડે ફરતો હતો, અને બીજા કેટલાક શિષ્યો પાણીના કિનારાની પાસેની ભીંત પર બેઠા બેઠા ધીમે સાદે વાતો કરતા હતા. તેઓ પ્રભુના વચન પ્રમાણે ગાલીલમાં આવ્યા હતા, અને ઘણા વિશ્વાસીઓને ભેગા કરીને તેઓએ પ્રભુના સજીવન થયાની ખબર તેઓને આપી હતી. અને ઈસુ કેવી ચમત્કારિક રીતે પાંચસો કરતાં વધારે શિષ્યોને દેખાવો હતો તે વિષે આ ઉનાળાની શાંત સાંજે તેઓ વાતો કરતા હતા.

યોહાને ગંભીરતાથી પીતરને પૂછ્યું કે, “બીજા કેટલાકએકની માફક તને પણ શક નહોતો?”

“ના, મને શક તો નહોતો. તેની દયા વિષે શક લાવવો એ મને તો ઘટે જ કેમ--બીજાઓ કદાપિ લાવે તો લાવે, પણ મારાથી કેમ લવાય?” પછી તેણે બહુ જ ધીમે સાદે કહ્યું કે, “પરંતુ તું જાણે છે કે, એ તો આકાશથી દીધેલા દર્શન જેવું હતું, અને તેને જોનારાં ઘણાં હતાં. જો હું માત્ર એક જ વાર ફરીથી તેની સાથે મોંઢેમોંઢ વાત કરી શકું અને જાણી શકું કે મારા નીચ કાયરપણાની તેણે મને માફી આપી છે, તો--!” એમ કહીને તેણે પોતાની આંખોમાંનાં આંસુ લોહી નાખ્યાં.

પછી એકાએક સરોવર તરફ મુખ ફેરવીને તેને સ્થિર તથા શાંત જોઈને તે બોલી ઊઠ્યો કે, “આજ રાત્રે માછલાં પકડવા જવાનું મારું મન છે.”

યોહાનને કેટલોક અચંબો લાગ્યો તોપણ તેણે માત્ર એટલું જ કહ્યું કે, “આ બીજા શિષ્યો પણ સાથે આવે એવી તારી ઈચ્છા છે શું?”

પીતરે ઉત્તર આપ્યો કે, “અલબત્ત તું એમની સાથે વાત કર, અને હું જઈને હોડી અને જાળો તૈયાર કરીશ.”

થોડી વાર પછી તેઓ બધા હોડીમાં બેસીને ચાલી નીકળ્યા; તે વખતે સમીસાંજનું અંધારું પડવા લાગ્યું હતું. સરોવર એટલું તો શાંત તથા સ્થિર હતું કે ઉપરના આકાશ તથા તારાઓની આબેહૂબ છબી તેમની નીચે પાણીમાં પણ દેખાતી હતી, અને જાણે કે તેઓ બે અંતરિક્ષની વચ્ચે ઉડતા હોય એમ તેમને દેખાતું હતું.

તેઓ આખી રાત બહુ મથ્યા પરંતુ કંઈ પણ માછલાં પકડાયાં નહિ, અને સવાર થઈ ત્યારે તેઓ થાકીને લોથ થઈ ગએલા કિનારા તરફ હંકારી ગયા; અને કિનારાની નજીક આવી

પહોંચ્યા ત્યારે પાણીની કોરમાં ઊભેલા કોઈ માણસની આકૃતિ સવારના ધુમ્મસને લીધે ઝાંખી ઝાંખી તેમની નજરે પડી; અને તે માણસે તેઓને હાંક મારીને પૂછ્યું કે, “છોકરાંઓ, તમારી પાસે કંઈ ખાવાનું છે?”

અને તેઓએ ઉત્તર આપ્યો કે, “ના.”

ત્યારે તેણે તેઓને કહ્યું કે, “હોડીની જમણી બાજુએ જાળ નાખો એટલે તમને મળશે.”

ત્યાં માછલાં હોવાનું કંઈ ચિન્હ તેણે જોયું હશે એવું ધારીને તેઓએ તેના કહેવા પ્રમાણે જાળ નાખી, ત્યારે એટલાં માછલાં જાળમાં સપડાયા કે તેઓ તે ખેંચી શક્યા નહિ.

આથી ઈસુનો વહાલો શિષ્ય હોડીમાં ઊભો થઈને કિનારા પરના માણસને આતુરતાથી સ્થિર દષ્ટિએ ઘણી વાર સુધી જોઈ રહ્યો. પછી તેને ઓળખીને તેણે આનંદથી બૂમ પાડી કે, “એ તો પ્રભુ છે!”

અને પીતરે જ્યારે સાંભળ્યું કે, એ પ્રભુ છે ત્યારે પોતાનો ઝભ્ભો પહેરીને તે પાણીમાં કૂદી પડ્યો, અને તરીને કિનારે નીકળીને પોતાનો સ્વામી જેનો તેણે નકાર કર્યો હતો તેને પગે પડ્યો.

બાકીના શિષ્યો પણ માછલાંની ભરેલી જાળ ઘસડીને કિનારે આવ્યા અને જુએ છે, તો અગાઉની પેઠે અંગારા પર માછલી શેકાતી હતી, અને રોટલી પણ તૈયાર હતી.

અને પોતાના સજીવન થએલા સ્વામીને જોઈને તથા પોતાની મહિમાવાન સ્થિતિમાં પણ તેણે તેઓના પેટની ચિંતા રાખીને તેમને માટે ખાવાનું તૈયાર રાખ્યું હતું તેના વિચાર કરવાથી તેમનાં

હૈયાં ભરાઈ આવ્યાં.

પછી ઈસુએ તેઓને કહ્યું કે, “જે માછલાં તમે હમણાં પકડ્યાં છે તેમાંથી થોડાં લાવો.”

પીતર જઈને જાળ કિનારા પર ખેંચી લાવ્યો, તેમાં એકસો ત્રેપન મોટી માછલીઓ હતી, છતાં જાળ ફાટી નહિ.

પછી ઈસુએ તેઓને કહ્યું કે, “આવો, નાસ્તો કરો.”

અને તેણે પોતે માછલી તથા રોટલી લઈને તેઓને પીરસ્યાં, અને તેઓ ખાઈને ધરાયા.

તેઓ ખાઈ રહ્યા ત્યાર પછી ઈસુએ પીતરની સામે એકી નજરે જોઈને તેને કહ્યું કે, “યોનાના દીકરા સીમોન, તું મારા પર આમના કરતાં વધારે પ્રીતિ રાખે છે શું?”

પીતરે આતુરતાથી ઉત્તર આપ્યો કે, “હા, પ્રભુ; તું જાણે છે કે હું તારા પર પ્રીતિ રાખું છું.”

પ્રભુએ ગંભીરતાથી કહ્યું કે, “મારાં હલવાનોનું પોષણ કરજે.”

પછી તેણે બીજી વાર તેને પૂછ્યું કે, “યોનાના દીકરા સીમોન, શું તું મારા પર પ્રીતિ રાખે છે?”

અને પીતરે બીજી વાર ઉત્તર આપ્યો કે “હા, પ્રભુ; તું જાણે છે કે હું તારા પર પ્રીતિ રાખું છું.”

ત્યારે ઈસુએ તેને અગાઉની મુજબ ગંભીરતાથી કહ્યું કે, “મારાં ઘેટાંનું પાળણ કરજે.”

વળી તેણે ત્રીજી વાર તેને પૂછ્યું કે, “યોનાના દીકરા, સીમોન, શું તું મારા પર પ્રીતિ રાખે છે?”

જ્યારે પીતરને ત્રીજી વાર પૂછવામાં આવ્યું કે, “શું તું મારા પર પ્રીતિ રાખે છે?” ત્યારે તે બહુ દિલગીર થયો. તોપણ એનું કારણ તે પોતાના મનમાં પૂરેપૂરું જાણતો હતો. તેણે ત્રણ વાર ઈસુનો ઈનકાર કર્યો હતો, માટે તેણે ત્રણ વાર કબૂલ કરવું એ શું વાજબી નહોતું?

ઈસુની આગળ ઘૂંટણે પડીને તેણે આગ્રહથી કહ્યું કે, “પ્રભુ, તું બધું જાણે છે; તું જાણે છે કે હું તારા પર પ્રીતિ રાખું છું.”

ઈસુએ મહા કરુણામય દષ્ટિ તેના પર કરી અને તેથી પીતરનું અંતઃકરણ સંતોષ પામ્યું, અને તેને ખાતરી થઈ કે મને માફ કર્યું છે.

અને ત્રીજી વાર ઈસુએ તેને કહ્યું કે, “મારાં ઘેટાંનું પાળણ કરજે.”

અને થોડી વાર છાનો રહીને પછી તેણે કહ્યું કે, “હું તને ખચીત ખચીત કહું છું કે, જ્યારે તું જુવાન હતો ત્યારે તું કમર બાંધીને તારી મરજી ચાહે ત્યાં જતો; પણ જ્યારે તું વૃદ્ધ થશે ત્યારે તું તારા હાથ લાંબા કરશે, અને બીજો કોઈ તારી કમર બાંધીને તું જ્યાં જવા ચાહશે નહિ ત્યાં તને લઈ જશે.”

ઘણાં વર્ષ પછી જ્યારે ઈસુના શત્રુઓ પીતરને બાંધીને ધર્માર્થે મોત સહેવા સારુ લઈ ગયા, ત્યારે ઈસુનાં એ વચન પૂરાં થયાં, તોપણ પોતાના પ્રભુ તથા સ્વામીના પ્રેમે કરીને તેણે આખર સુધી જયજયકાર કર્યો.

થોડા દિવસ પછી શિષ્યો પાછા યરુશાલેમ આવ્યા, કેમ કે ઈસુએ તેઓને આજ્ઞા કરી હતી કે, “બાપનું વચન પૂરું થાય ત્યાં સુધી તમારે ત્યાં રહેવું.” અને ઈસુ ત્યાં પણ તેમને મળ્યો, અને ફરી તેમની સાથે વાત કરી, ત્યારે તેઓએ તેને પૂછ્યું કે, “પ્રભુ, શું તું હમણાં ઈસ્ત્રાએલનું રાજ્ય પુનઃસ્થાપન કરીશ?”

અને તેણે તેઓને ઉત્તર આપ્યો કે, “જે કાળ તથા સમયો પિતાએ પોતાને સ્વાધીન રાખ્યા છે તે જાણવા એ તમારું કામ નથી, પણ જ્યારે તમારા પર પવિત્ર આત્મા આવશે ત્યારે તમે પરાક્રમ પામશો; અને તમે યરુશાલેમમાં તથા યહુદાહમાં તથા સમારિયામાં તથા પૃથ્વીના છેડા સુધી મારા શિષ્ય થશો. માટે તમે જઈને સર્વ લોકોને શિષ્ય બનાવો, અને તેમને બાપ તથા પુત્ર તથા પવિત્ર આત્માને નામે બાપ્તિસ્મા આપો, અને જે બધી આજ્ઞાઓ મેં તમને ફરમાવી છે તે પાળવા તેઓને શીખવો; અને જુઓ, હું સદા, હા, દુનિયાના અંત સુધી તમારી સાથે છું.”

અને તે તેઓને એટલે સુધી બહાર લઈ ગયો કે તેઓ બેથાનીની સામે પહોચ્યાં, અને તેણે પોતાના હાથ ઊંચા કરીને તેમને આશીર્વાદ દીધો. અને તે તેઓને આશીર્વાદ દેતો હતો તે દરમ્યાન એમ બન્યું કે તે તેમનાથી નિરાળો થયો અને એક મેઘે તેને ઉપાડી લીધો અને તે તેઓની દૃષ્ટિથી લોપ થયો. અને તે જતો હતો તે દરમ્યાન તેઓ એકી નજરે આકાશ તરફ જોઈ રહ્યા હતા. ત્યારે જુઓ, શ્વેત વસ્ત્ર પહેરેલા બે પુરુષો તેમની પાસે આવી ઊભા અને બોલ્યા કે, “ઓ ગાલીલના માણસો, તમે આકાશ તરફ ઊભા છો? એ ઈસુ જે તમારી પાસેથી આકાશમાં લઈ લેવાયો, તેને તમે જેવી રીતે આકાશમાં જતો જોયો તેવી જ રીતે તે પાછો આવશે.”

અને તેઓ મહા આનંદસહિત યરુશાલેમમાં પાછા આવ્યા, અને મંદિરમાં નિત્ય ઈશ્વરનાં વખાણ તથા સ્તુતિ કરતા રહ્યા. અને સર્વ ઉપરાંત જે વચન તેણે તેઓને આપ્યું હતું તેને લીધે તેઓ આનંદ કરતા હતા. તે એ કે, “જુઓ, હું સદા, હા, દુનિયાના અંત લગી તમારી સાથે છું.”

અને આજ પણ તે આપણી સાથે છે; કેમ કે “સનાતનકાળ એ તેનું રહેઠાણ છે.” “તે ગઈ કાલે, આજે તથા સદા તેવો ને તેવો જ છે.” તે પોતાના મહા મહિમા તથા પ્રતાપથી વેષ્ટિત થઈને આપણાથી એવો અલાયદો નથી રહેતો કે આપણે તેની પાસે જઈ ન શકીએ. આ ક્ષણે પણ તે તારી પાસે ઊભેલો છે; તો શું તું તેની આગળ પગે પડીને એવી બૂમ નહિ પાડે કે, “પ્રભુ, તું બધું જાણે છે; તું જાણે છે કે હું તારા પર પ્રીતિ રાખું છું?” તું એમ કરશે તો તે તરત તારી નબળાઈ તથા પાપ દૂર કરીને તને ઉઠાડશે; અને તેના પ્રેમના પરાક્રમે કરીને તું જયજયકાર કરશે.

અને એમ આખરે આપણે પણ એક દિવસે તેની સાથે પારાદૈસમાં જઈશું, અને ત્યાં “આપણે તેના જેવા થઈશું, કે જેવો તે છે તેવો આપણે તેને જોઈશું.”

ઈશ્વર એવું કરો કે જે મહાન સમુદાય રાજ્યાસનની આગળ તથા હલવાનની આગળ ઊભો રહીને મોટે ઘાંટે કહેશે કે, “જે હલવાન મારી નંખાયું હતું તે યોગ્ય છે,” તેઓની સાથે આપણે પણ હોઈએ!

“કેમ કે તેઓ ફરી કદી ભૂખ્યા થશે નહિ તેમ તરસ્યા પણ થશે નહિ, અને તેમનાં પર સૂરજનું અજવાળું કે કંઈ તાપ પણ પડશે નહિ; કેમ કે જે હલવાન તેઓની મધ્યે છે તે તેઓનું પોષણ કરશે, અને તેમને જીવતા પાણીના ઝરા પાસે દોરી જશે, અને ઈશ્વર તેઓની આંખમાંનાં સર્વ આંસુ લુછી નાખશે.”

GUJARATI KRISTIAN F
OF PHILADEL
425 CENTRAL A
CHELTENHAM, PA 190

ગુજરાત ટ્રાસ્ટ એન્ડ બુક સોસાયટીના અભ્ય પ્ર

7BGT2

ક્રમ	પુસ્તકનું નામ	
૧.	માર્કનો સંદેશો	
૨.	અયૂબ	
૩.	બાઈબલ અભ્યાસ ભાગ - ૧	૬-૦૦
૪.	બાઈબલ અભ્યાસ ભાગ - ૨	૧૨-૦૦
૫.	નાતાલની વાતો	૧૦-૦૦
૬.	ટેકરીઓનો સાદ	૧૦૦-૦૦
૭.	વિશ્વવ્યાપી જળપ્રલય	૧૫-૦૦
૮.	પ્રાર્થના પરાયણ જોન હાઈડ	૩૦-૦૦
૯.	રાજધિરાજને ચરણે - છ ભાગ	૨૮-૦૦
૧૦.	બારાબાસ	૩૦-૦૦
૧૧.	પ્રેષિતોના કૃત્યો	૮૦-૦૦
૧૨.	ગિરિપ્રવચન	૫૦-૦૦
૧૩.	ચિત્રમય બાઈબલ અભ્યાસક્રમ સેટ	૧૫-૦૦
૧૪.	ફૂલની ટોપલી	૫-૦૦
૧૫.	સુવાક્ય સંદેશ	૮-૦૦
૧૬.	ધી રોબ	૨૦-૦૦
૧૭.	પ્રબોધક અને તેના કાર્યો	૨૦-૦૦
૧૮.	રેવ. થોમાભાઈ પાથાભાઈ	૧૦-૦૦
૧૯.	જબકાર અને જાંખી	૨૦-૦૦
૨૦.	સભાશિક્ષક	૩૦-૦૦
૨૧.	અનેક માની આંસુભરી પ્રાર્થનાના પરિણામ (સી. પ્રિન્ટ)	૧૫-૦૦
૨૨.	યાત્રાકારી (સી. પ્રિન્ટ)	૨૦-૦૦
૨૩.	વધસ્તંભના સમવચન	૧૫-૦૦
૨૪.	ક્રૌટુંબિક વેદી	૧૦-૦૦
૨૫.	બેનહર	૩૦-૦૦
૨૬.	વધામણીની વાતો	૧૦-૦૦
૨૭.	કલ્યાણી	૧૦-૦૦
૨૮.	પવિત્ર શાસ્ત્રનો અભ્યાસી	૬૦-૦૦
૨૯.	ફિલિપીઓના પત્રનો સંદેશો	૪૦-૦૦
૩૦.	સત્યની શોધ	૧૦-૦૦
૩૧.	ગુરુને ચરણે	૧૦-૦૦
૩૨.	અરમાન નાટ્યસંગ્રહ	૪૦-૦૦

મુદ્રક

સ્કીનસોટ પ્રિન્ટર્સ, અમદાવાદ - ૩૮૦૦૦૧. ફોન : ૫૬૨૩૭૬૧